

Nicht ausleihbar

Ter Lent 157

MARTIANI MINEI

CAPELLAE, DE NVPTIIS PHILOLOGIAE ET MERCVRII, LIBRI II.

AD HAEC de septē artibus liberalibus libri eiusdē singulī, utpote de

GRAMMATICA	LIBER.	TERTIVS.
DIALECTICA		QVARTVS.
RHETORICA		QVINTVS.
GEOMETRIA		SEXTVS.
ARITHMETICA		SEPTIMVS.
ASTRONOMIA		OCTAVVS.
MVSICA		NONVS.

Accurate ad veterum exemplariorum fidem à mendis, quibus scatebant, uindicati, omniq; ideo harum artium studioso, non minus necessarij, quàm utiles.

BASILEAE EXCVDEBAT HENRICVS
PETRVS, MENSE MARTIO,

A N N O
M. D. XXXII.

MARTINUS

OPUS

IN

20 Sep. Lat.

151 (2°)

V. 316

2. fl.

LIBRARY

UNIVERSITY OF

DÜSSELDORF

1874

MARTIANI CAPELLAE VITA.

STE Martianus genere Carthaginienſis fuit, ſtudiuit autem primo Philologiæ, poſtmodum poëtriæ, partim quidem Romæ, & partim in Italia floruit, unde culpat ſe cur deſeruerit philoſophiã, conuerteritq; ad poëtriã. Aedit nãq; libros nouem, duos ſcilicet de nuptiis Philologiæ, & Mercurij. Poſteriores uerò de liberalibus artibus, in quibus quædã præſigmenta diſſerens, quædam rei ueritatem exequens operi finem dedit. Interpretatur autem Philologia, amor rationis, Mercurius uerò, quaſi mercatorum Kyrios, id eſt, dominus uel medius, currens ſermo diſcurrans, quia inter mercatores ſermo diſcurrit, quia hermes Græcè, Latinè ſermo dicitur. Titulus autem huius operis quatuor dat nomina authori ſuo. Sed cur Mineus dicatur, incertum eſt, niſi fortè à quadam corporis rubedine. In principio uerò ſui ſeptem periochæ, id eſt, circumſtantiæ requirendæ ſunt, quæ ſignificant locum, tempus, perſonam, rem, qualitatem, cauſam, facultatem. Item quos imitatus fuerit, Socratem uidelicet & Epimenidẽ, quæ omnia oſtendunt libri huius auſpiciũ. præter tempus, quod requirendum reliquit, & nec adhuc claret, ſed incertum manet. Titulantur hi duo libri de nuptiis Philologiæ & Mercurij, & non abſq; ratione. Cum enim Philologia, amor rationis interpretatur, Mercurius uerò in ſignificatione ſermonis ponatur, patet proſectò, quia quibus in eſt ratio, ac uigor ſapiëntiæ, quæ propalatur, per ſermonis acumina in ipſis quaſi competentes nuptiæ. Titulus iſte quatuor modis nomina dat ſuo authori, & Martianus ſuũ eſt ipſius authoris proprium. Mineus dictus eſt, ab habitu faciei, id eſt, à caloris qualitate, rubicundus enim fuit, ſicut & Cicero à cicerẽ genere leguminis uocatus eſt, quia candidam & acutam habuit faciem. Felix ad bonum omen pertinet, ſolebant parentes tenerẽ filios diligentes, huiusmodi eis nomina imponere ex rebus quas illis optabant, ut fauſtos, uel felices, uel magnos eos uocarent. Capella dictus eſt, ab acumine ingenij. Capella em̄ cæteris animalibus acutius uidet, unde & Græce dorchas uocatur, à uerbo doreo, id eſt, uideo. Vel Capella dictus eſt, à petulãtia, & à laſciuia poëtali, ad quã ſe relicta Philoſophia tranſtulit. Poëtarum enim eſt ludere & laſciuire. Philoſophorũ autem rerum ueritatem ſubtili ratione inueſtigare. Siue tertio modo Capella dictus eſt, quia capella auidum animal eſt in paſcendo, & iſte auidiſſime diſciplinas aggreſſus eſt, eaſq; carpiſit & dilacerauit. Martianus iſte genere aſer, ciuis uerò Carthaginienſis, dignitate tamen Romanus extitit, quia oſtenditur ex eo, quod quadrinomius fuit, nulli enim hoc niſi Romano ciui licebat. Floruit uel ſtudiuit autẽ partim Romæ, partim in Italia, partim Carthagini. Volens ergo diſputare de ſeptem liberalibus artibus, cõpoſuit hanc fabulam de nuptiis Philologiæ & Mercurij, non tamen abſq; magni ingenij ratione. nam Philologia interpretatur amor & ſtudiũ rationis, Mercurius

MARTIANI CAPELLAE VITA

dicitur est, quasi medius currens, quia sermo inter duos seritur. Vel quasi mercatorum Kyrios, id est, dominus, quia sermo maxime inter mercatores uiget. Philologia ergo ponitur in persona sapientiae & rationis. Mercurius in similitudine facundiae & sermonis, ut Cicero dicit: Eloquentiae sermonis copia sine ratione & sapientia nocet aliquando, raro aut nunquam prodest. Sapientia uero sine eloquentia prodest semper, nunquam obest. Cum ergo in sapiente haec duo conuenerint, & acumen uidelicet rationis, &

• facundia sermonis, tunc quodammodo sociantur Mer-

curius & Philologia, tuncque promptissimum est

ad scientiam septem liberalium artium

posse accedere. Introducitur hoc

loco quaedam satyra, id est,

Venus Martiani

amica, hos uersus in honore hyminei

cecuisse, qui fertur deus esse

nuptiarum, id est, natu-

ralium concepti-

onum,

INDEX

MEMORABILIVM RE

rum quæ his uoluminibus
continentur.

Philologiæ, libri primi.

DE usura centesima
Euagrius citharista
Iunonis ubera
Lemnius faber
Risus Iouis
Saturni exitium
Sophiæ laus

Philologiæ, libri secundi.

CAlliopæ
Clio

Erato
Euterpe
Genius
Iunonis nomina
Melpomene
Polymnia
Terpsichore
Thalia
Vrania

De arte Grammatica,
libri tertij.

Accentus 43.
Accentus nominũ, pronominiũ,
uerborum 47.
Accentus aduerbiorum, participiorum,
coniunctionum, præpositionũ 48.
Accusatiui casus accentus 46.
Aduerbium 48.
Analogia quid sit 49.
Anomala 61.
Coniunctio 48.
Coniugationes quot 56.
Coniugationum forma 57.
Coniugatio prima 57.
Coniugatio secunda 58.
Coniugatio tertia 58.

Coniugatio tertiæ productæ 60.
Datiui casus accentus 46.
Diphthongi 45.
Fastigium quid 43.
Formatio aut pronuntiatio literarũ 41.
Grammaticæ officium quid sit 57.
Grammaticæ partes quot sint 37.
Interiectio 49.
Literarum origo 36.
Literarum natura 38.
Literarum formatio 42.
Mutæ quomodo connectuntur 40.
Nomen 46.
Participium 48.
Pronomen 47.
Syllabarum iunctura 42.
Syllabarum natura 45.
Syllabarum communium quot modi
folio 45.
Verbum 47.
Verborum genera quot sunt 56.
Verborum modi quot 56.

Dialecticæ, libri quarti.

Accidens 67.
Aequiuocum quid sit 69.
Affecta inter se 82.
Aliena uerba quæ 69.
Aliena quot modis sunt 69.
De tribus quæ restant, id est, quando,
ubi, & habere 75.
Declaratiue & subiectiue quid sit 79.
Differentia 66.
Diffinitio 67.
Diuidendi modus 68.
Facere & pati quid 75.
Forma 66.
Genus 66.
Loci quid 70.
Nomen quid sit 77.
Opposita 76.
Partiendi modus 69.
Pluriuocum quid sit 69.
Primus modus primæ formæ 84.
Proprium 67.
Proloquium quid sit 79.
Paria quæ sunt 68.
Qualitas 70. & 72.
Quantitas 70. & 73.
Quibus 33

I N D E X

Parallelus quartus	183.	trito genere	221.
Parallelus quintus	183.	Diastema quid sit	215.
Planerarum orbes	15.	Genera permixta	224.
Quid sit spacij inter circulos	186.	Generis mixti species quinque	225.
Quibusdā signis surgentibus, quæ oriantur, quæ ue occidunt	188.	Harmonix septem partes	213.
Quibus temporibus oriantur, aut occidunt signa	188.	Iambica metra	213.
Quod diuersis circulis distribuuntur, quorundam partes signorum	184.	Musicæ officium	211.
Quod pro diuersitate signorum, dierum, nocturnumque fiat inæqualitas	189.	Musicæ tria genera	213.
Saturni stella	196.	Modulatio	218.
Septentrionalis circulus	184.	Numerorum genera septem	219.
Signifer	186.	Numerorum tria tempora	220.
Solis cursus	195.	Pæonium genus	224.
Solstitialis circulus	184.	Pentachordis	218.
Tropicus	186.	Pes quid sit in numeris	220.
Tellus quod non sit centrum omnibus planetis	191.	Rhythmica genera tria	221.
Veneris stella	198.	Rhythmicum tempus	220.
Zodiaci latitudines duodecim partibus folio 194.		Rhythmus quid sit	219.
		Sonus	213.
Musicæ libri noni.		Symphonia	212.
D Actylicum genus	222.	Systema quid sit	216.
De æquali duplo, hemiolo & epi		Tetrachordorum genera	216.
		Tonus	217.
		Tropus	211.
		Vocis transitus	218.
		Vox	215.

F I N I S.

MARTIANI MI-
NEI FELICIS CAPELLAE AFRI CAR-
THAGINENSIS, DE NVPTIIS
PHILOLOGIAE ET MER-
CVRII, LIBER I.

V, QVEM PSALLENTEM
thalamis, quem matre Camæna,
Progenitū phibēt copula sacra deūm:
Semina qui arcanis stringens pugnan-
tia uindis, (ues
Complexuq; sacro, dissona nexa fo
Nanq; clementa ligas uicibus, mun-
dumq; maritas:
Atq; aurā mentis corporibus socias:
Fœdere cōplacito: sub q̄ natura iugat
Sexus conciliās & sub amore fidem.

O Hymenæe decens, Cypridis qui maxima cura es:
Hinc tibi nam flagrans ore cupido micat.
Seu tibi quod Bacchus pater est, placuisse choreas
Cantare ad thalamos, seu genitricis habes.
Comere uerniferis florentia limina fertis,
Seu consanguineo gratia trina dedit.
Connubium diuū componens Calliopea
Carminis auspicio te probat annuere.

VM crebrius istos Hymenæi uersiculos nescio quid in-
opinum, intactumq; moliens cano, respersum capillis al-
bicantibus uerticē, incrementisq; lustralibus decuriatū,
nugulas ineptas aggarire nō pferens, Martianus interue-
nit dicēs. Quid istud mi pater: quod nōdū uulgata mate-
rie cantare deproperas, & ritu nictantis antistitis, priusq̄
fores aditumq; referares γυμνολογίης? Quin potius edoce, quid appor-
A tes

portas & quorsum prædicta senuerint, reuelato. Netu inquam desipis? admodumque perspicui operis *εγερρομνημειου* noscens creperum sapis? nec liquet Hymenæo perlibante disposita nuptias resultare? Si uero cōceptas cuius scaturiginis uena perfluxerint properus scrutator inquiris, fabellam tibi, quam olim satyra cōminiscens, hyemali peruigilio marcescentes, merum cum lucernas edocuit prolixitas perculerit, explicabo. Cum inter deos fuerint sacra coniugia procreationis undique numerosæ, liberique præclues, ac nepotum dulcium ætherea multitudo, & inter se quodam cælicolarum complexu ac fœdere potirentur, præsertimque potissimos connubialis bearet adiectio, idque deditum mundo loquax triuiatim dissultaret humanitas, poetarumque præcipue Euagrium citharistam secuti, cecutientisque Meonij suauiloquam senectutem, epica uulgo, lyricaque pagina cōsonarent. Nec aliquid dulcius Ioui inter æthereas uoluptates una coniuge loquerentur. Hisque accederet promptior fides, quæ suadente aruspicio grande uos pontifices in testimonium conuocat. Cum quid Iupiter hominum uotis trepida curarum ambage suspensum, multa implacabilis hostia denegaret, exorata eius matrona prouenire, & quicquid ille ex prompta sententia Parcarum pugillo asseruante dictauerit: delinitum suadæ coniugis amplexibus, iussuque remouere. Nec solum superum regem attestabatur uxorium, idque etiam Diti propositum, idque Portuno. Certumque esse Graduum Nerienis Nerinæ coniugis amore torrerit. Aesculapio quoque non dispar affectio, similisque persuasione transduci Ope coniuga, Cybeleque permulsa mcestissimum seniore deorum: Ianisque Argonam utraque miratur effigie. Nam reginam tantum marito dependisse Memphiticam, ut obsita luctu perpetuo nunquam eum contenta sit inuenire. Hac igitur fama, hisque deorum alternis amoribus motus, cōcitusque Cyllenius, simulque quod cunctorum affectiones & thalamos, dum paret pluribus, conspiciatur, uxorem ducere instituit. In quam sententiam mater illum anxia cum annua peragratiōe zodiactea eam in Pliadum numero salutaret, impulerat, præsertimque, quod palæstra crebrisque discursibus exercitum corpus lacertosus in iuuenilis roboris excellentiam toris uirili quadam amplitudine renidebat. Ac iam pubescentes genæ seminudum eum incedere, chlamydeque indutum parua, inuellatumque, cætera humerorum cacumen obnubere sine magno risu Cypridis non sinebant. Rationabili igitur proposito constituit pellere cælibatum. Itaque pro industriæ dignitate, quam cōueniret accipere, cuncta merito longæ deliberationis alternat. Nam Sophiam, ipse miro quidem cupiebat ardore, quod prudens sanctaque sit, intermeratiorque cunctis, pulchriorque uirginibus, sed quod sororis eius collactea & in discreto amica fœdere uideret: perindeque ad innubas ipsa quoque transisse eam in Palladis iniuriam non placuit coaptari. Non dispar illum formæ desiderabilis, grataque luculentas in manticem quoque succenderat. Nam &

nobilitas

Euagrius citharista.

Sophiæ laus.

nobilitas generis illam, quippe Pronoës maior est filiarum, & prouidū per-
 spicacis prudentiæ commendabat ingenium. Sed ipsis diebus fortè immēsi
 amoris impatientia, ultro iuuenem cōsecuta, Apollinī fuerat copulata. Vo-
 luit saltem Endelechīæ ac Solis filiam postulare, quòd speciosa quàm maxi-
 me, magnaq; deorum sit educata cura. Nam ipsi $\Psi\chi\tilde{\nu}$ natali die Diad con-
 uuium corrogati multa contulerant. Iupiter quippe Diadema, quod æter-
 nitati filia honoratiori detraxerat, capiti eius apposuit. Iuno quoq; ex pur-
 gatoris auri splendente uena, addiderat crinibus sociale uinculum. Trito-
 nia etiam interula, resoluta riciniō, Strophioq; instar flammarū cocco,
 atq; ipso sacri pectoris ac prudentis amiculo uirginem uirgo contextit. De-
 lius quoque, ut ramale laureum gestitat, diuinatrice eadem coniectura-
 licq; uirga, uolucres illi, ac fulgurum iactus, ac ipsius meatus, cæli syderūq;
 monstrabat. Ania autem prænitens speculum, quod inter donaria eius
 adytis Sophia defixerat, quo se renoscens etiam originem uellet exqui-
 rere, clementi benignitate largita est. Lemnius quoque faber insopibilis illi
 perennitatis igniculos, ne caligantibus tenebris, nocteq; cæca opprimeret,
 incendit. Omnes uerò illecebrascirca sensus cunctos apposuit Aphrodite.
 Nam & unguentis oblitam, floribusq; redimitā, halatu pasci, foueriq; do-
 cuerat, & melle permulserat, & auro atq; monilibus inhiare, membræque
 uinciri honorationis celsæ affectatione psuaserat. Tunc crepitacula, tinni-
 tusq;, quis infanti somnium duceret, adhibebat quiescenti. Præterea ne ul-
 lum tempus sine illecebris oblectamentisq; decurreret, pruritu subscalpen-
 tem, circa ima corporis apposuerat uoluptatem. Sed uehiculum ei atque
 uolatiles rotas quis mira posset uelocitate discurre tradiderat ipse Cyllenī
 us: licet etiā aut compedibus illigatam memoria prægrauarit. His igitur
 $\Psi\chi\tilde{\nu}$ opimam superis, ditēq; muneribus, atq; multa cælestium collati-
 one decoratam, in cōnubium Arcas superiorū casus optabat. Sed eam Vir-
 tus, ut adhærebat fortè Cyllenio, penè lachrymans nunciauit impotētiam
 pharetrati, uolitantisq; superi de sua societate correptam, captiuāque
 adamantinis nexibus à Cupidine detineri. Super his igitur uirginum thala-
 mis, dum eum deliberatæ sortis blandimenta frustrantur, nec facillè quæpi-
 am, præter eam quæ congrua parilitate tonantis nurus deligeretur, occur-
 rit, amplius deliberandum suggerit Virtus. Neq; eum sine Apollinis consi-
 lio quicquā debere decernere, aut fas ab eius congressibus aberrare. Cum
 zodiaca eum hospitia permeantē nunquā abesse menstrua præcursione
 permitteret, igitur constitutum, ubicunq; locorum frater esset, adiretur.
 Ac tunc uolatilē uirgam, uti secum mundi penitā permeare, æthereosq;
 recessus irrumperē parili uelocitate posset, Virtuti de more permittit, ipse
 pedibus talaria nectit aurea, & nunc in Phanis, quibus aut uaticinia obli-
 quis fundebantur ambagibus, aut denunciata pecudum cæde, physiculatis

Lemnius faber.

4 MARTIANI CAPEL. DE NVPTIIS

extorum proficijs uiscera loquebantur, quibusq; fortitus excedere, uel lo-
 gia psonare, sagaci eum inuestigatione disquirunt. Sed his Adytorum fasti-
 gijs, ^{† uitisq;} pecubusq; uiduatis, absq; Lauri arentis paucis admodum folijs, ^{† u-}
 tibusq; semiuulsis, quas in Cumano antropost Sibyllam tinearū morsus,
 cariesq; carpebāt, nihil eius potuit inueniri. Per aëreos etiam tractus, qui-
 bus formare solitus, & uolucrū diuersos meatus, & Oscinū linguas, & præ-
 petis omnia pennæ, frustra, incassumq; disquiritur. Iam pridem quippe of-
 fensus cõtamine monendorū, dedignatur Augur Pythius nuncupari. Item
 eum in Heliconā, Delon, Lyciumq; sectantur. Sed alibi lauros primoresq;
 arentesq; hederas, alibicariantem tripodem, crepidasq; situ murcidas, præ-
 sagiorumq; interlitam memoriā reperierunt. Tandem fama nunciante
 cognoscunt, quòd Phœbo gaudet Parnassia rupes. Licet inde quoq; ad Indi-
 ci montis secretum, obumbratūq; scopulum, nube perpetua posterius mi-
 grasse perhibebāt, tamen Cirrheos tunc recessus, & sacrati specus loquacia
 antra cōueniunt. Illic autem circumstabat quicquid imminet sæculorū, For-
 tunæ, ^{† uidebantur} Virbium, Nationumq; omnium Regum ac totius populi ^{† uideba-}
 tur. Aliæ tranfacti cursus emenso fugiētes consistebant. Aliæ sub cōspectu,
 adueniebantq; quàm plures, atq; ita nonnullis eminus uanescebat despera-
 ta prolixitas, ut uelut fumidæ caligationis incredibilis haberetur aura. In-
 ter hæc mira spectacula, fortunarumq; cursus, motus nemorum etiam su-
 furrantibus flabris, canora modulatio melico quodam crepitabat appul-
 su. Nam eminentiora prolixarum arborū culmina, perindēq; distenta acu-
 to sonitu resultabant. Quicquid uerò terræ confine ac propinquum ramis
 adclinibus fuerat, grauitas rauca quatiebat. At mediā ratis per annexa suc-
 centibus duplis, ac lesquialteris, nec non etiam sesquiterijs, octauis, etiam
 sine discretione iuncturis: licet interuenirent limata, ^{† concinnebant} concinnebant. Ita fie-
 bat, ut nemus illud harmoniam totam, superumq; carmē modulationum
 congruentia personaret. Quod quidem exponente Cyllenio uirtus edicit,
 etiam in cælo orbis parili ratione aut concentus edere, aut succentibus con-
 uenire. Nec mirum, quòd Apollinis sylua ita rata modificatione congrue-
 ret cum cæli quoque orbis idem Delius moduletur in sole: hincq; est, quòd
 ille Phœbus, & hic uocitetur Auricomus. Nam solis Augustum caput ra-
 dijs perfusum, circūactumq; flammantibus, uelut auratam Cæsariem, ru-
 tili uerticis imitatur. Hinc quoq; Sagitarius, hinc quoq; Vulnificus, quòd
 possit radiorum iaculis iceta penetrare. Demonstrabat præterea Cyllenius
 Virtuti amnes quosdam cælitus defluentes, quos transeundos esse perhibe-
 bat, ut ad eum ipsum quem reperire curæ est, peruenirent. Verum eosdem
 amnes diuersicolor fluëtorum discrepantium unda raptabat. Quippe pri-
 mus diffusioris ac prolixi ambitus gurges liuentis aquæ uolumine nebulo-
 so, atque algidis admodum pigrisq; cursibus hesitabat. Interius lactis in-
 star

stat alius candidæq; lucis mitis per omnia, quietusq; motu undas uoluebat argenteas. Tertius uerò † Minio, rubeoq; igne rutilantes, festinataq; † *alias nimio* rapiditate præcipites, † fragrososq; cursus anhela sulphureus celeritate tor † *fragrososq;* quebat. Qui hunc sequebat auratus, ac fulgidus, & flammis coruscantibus rutilans, sed diuersitate fluminum utrinq; coniunctus, quibusdam riuulis intermixtis, quantum pensabat moderatio temperabat. Verum interior illo electo purior resplendebat amnis, quem præter cæteros fortunarum ille consistens populus appetebat: quarum alias eius odor & halatus illexerat, alias lenis undæ canori permulere modulatus. Gustum autem, haustumq; quam plures ex eodem dulcissimo gurgite sitiebant. Nec deerat, qui eadem foueri, abluicq; lymphæ ac se in illam iacere cupiebant. Præterea duo restrictiores, ac sinu, ambituq; paruo raptabantur interioribus: quorum uterq; pro aliorum uicinia & confinio coloratus, exiguum proprii saporis haustum, multa mutabilis admixtione traxerat. Nam alter nimia celeritate festinus, ac plerūq; consistens, relabensq; ferebatur. Alius uerò quandam undarum originem gestans flexuosusq; anfractibus errabundus spumabat cunctis seminibus fluentorum. Hi igitur cursus discoloris amnes prædictas rerum, nationūq; fortunas immensis primo sinibus ambiabant. Tunc diuersa undarum, uiolensq; rapiditas, singulas quasq; peruadens improuisa uis per decliuis aluei præcipites lapsus, rapidis turbinibus pertrahebat, ita ut alius eadem plerūq; alteri transfonderet fluuios, † & quam ille exercitam longa col † *quantum* lisione uexauexat, alter aut ripæ redderet aut amne mersaret. Non tamen fortunas omnes illi sanguineus aut caruleus inuolutas gurgite rapiebat. Plerūq; illius lactei remittens unda repente correptas eminentis tractus uertice subuehebat. Aliquando etiam sublimitas, atq; fluctu elatiore suspensas in illum cruentæ similitudinis reiciebat æstum, aut in torrentē liuidum uorandas hiatu piceo despuebat. Alternæ igitur permixtione fluuiorū ille Fortunarum populus agebatur. Neq; enim ulla prorsus erat, quæ ab omni immunis incursu, cunctoq; esset gurgite feriata. Deniq; Virtus secuta Cylle nium, dum sola cunctos interritè transmearet: licet eam magno flagore colliserit: tamen opprimere nequuerunt. Tandem transfluuios, qui ad quod † *confiterunt* dam Phœbi spectaculum ferebantur, cum uirtute Mercurius † confite runt. Actunc Latoium conspicati, edito confidentem, arduoq; suggestu, atque in conspectu quatuor Vrnulas ad opertas uicissim alternis inspectionibus enudare, quæ diuersa specie, metallisq; formata. Nam una ex ferro, quantum conici potuit, duriore. Alia ex argenti fulgentiore materie. Tertia liuentis plumbi fusili robore uidebatur. At uerò propior deo perlucens uitri salo renidebat, singulæ autem rerum quædam semina, elementaque gestabant. Nam flamma flagrantior, & ab ipsius cecaumenis exanclata fomitibus ex ferri prædicta anhelabat urna: quæ tamen Vertex Mulci-

Rifus Iouis.
† frigidis
Saturni exitium
† fita
Iunonis ubera.

ferí dicebatur. Alia etiã, quæ fuerat ex argenti materie, præferebat serena fulgentia, & uernantis cæli temperie renidebat. Hanc dicebant Rifum Iouis. Illa uerò metalli grauioris plena undosæ Hyemis, atq; algidí † rigo-
 ris, nec non etiã pruinarû. Hæc Saturni uocabatur exitium. At uerò sali resplendentis, atq; ad ipsius Dei dextera † sita, aëris totius seminibus erat referta. Hanc Iunonis ubera memorabãt. Ex his igiturnis Deus alternatim, quantum dispositis fat erat, hauriebat. Nam quotiens orbí complacito uitalis spiritus salubres ministrabat auras, ex illa argenti clementia aëris hausti permiscens semina temperabat. Cum uerò pestem diram cõmeritis mortalibus minabatur, aëris similiter anhelos ignes, aut torpentis frigoris uenena miscebat, & in affligendum meare cogebat orbem. Tali Dei temperamento Virtus admonita, magisq; cum cum salutaris auras miscere conspiceret, Cæci poëtæ Graium uersum, Mercurio cõprobante cõmemorat.

φοῖβος χρυσοκόμης λοιμοῦ νεφέλην ἀπ' ἔρυκευ

Ex quo pestem fugari posse Mercurius, si uoces primæ uestigijs eius accederent, admonebat. Subdendæ tamen Clario fidibus personanti, atque interserta laurigera infularum lubrico, implexoque crine redimito talia conferentes, ut procul Pythius aduentare conspexit, causamq; aduentus primis aspectibus recognouit, throno quo insidebat exurgens, Musas iussit occurrere. Quæ licet in Maiugenæ officium properare uiderentur, satis tamen incessibus mouebantur. Ac tunc Germano in participatum operis, confesumq; suscepto, prior orsus est Phœbus.

ANxia cum trepidis nutat sententia rebus,
 Fluctuat incertis aut forsignota futuris
 Consultet mortale genus, quodq; indaga ueri
 Cura facit dubium, uel spes incerta fatigat.
 At præscire deis uacuum est, cunctatio nulla est;
 Quod superi uoluere, licet depectora fixis
 Præoptare caret si quod placet, atq; necesse est.
 Sed tibi quod nondum uenit mansura uoluntas:
 Consilium uis ferre meum, sic semper ab omni
 Velle capis socium, faciunt atq; addita mentem.
 Est igitur præsci generis doctissima uirgo
† Parnasio Concia † Parnaso, cui fulgent sydera cœtu,
 Cui nec tartareos claustra occultare recessus,
 Nec Iouis arbitrium rutilantia fulmina possunt,
 Fluctigena spectans quali subgurgite Nereus:
† recessus Quæq; tuos norit fratrum per regna † recursus
 Peruigil in modico penetrans archana labore,

Quæ

Quæ possit docta totum præuerrere cura,
 Quod superis præscire datum, quin crebrius † in nos
 Ius habet illa deos urgens iniussa coactos.
 Et quod nulla queat superum temptare potestas:
 Inuito scit posse Ioue, ut stent ardua magno.
 Alterutrum cumulat parilem meruisse iugalem.

† hymnos

His Apollinis dictis lætabunda Virtus, quod tam excellentis Virginis
 suatum uidet esse coniugium, ut nihil amissum ex supradictarum duceret
 dignitate, nomen tamen eius inquirat. Quod ubi cognouit Philologiam esse,
 de qua fœdus instabat, tanta gratulatione alacritateque concutitur, ut ali-
 quanto de ingenito rigore descendens, etiam corpore moueretur. Quippe
 propinquam esse commemorat, & laudatæ illius Mantices patronam,
 in ipsam quoque Sophiam suppellectilis multæ remuneratione largissimã.
 Nam *Ἰουλίη* incultam ac ferino more uersantem, apud hanc asserit expoli-
 tam: ita ut siquid pulchritudinis, ornatuque gestaret, ex Philologiae sibi cul-
 tibus arrogarit: quæ ei tantum affectionis impenderit, ut eam semper im-
 mortalem facere laborarit. Nihil igitur immorandum. Quippe cum im-
 piger gerendorum sciat esse Cyllenius, sed acceptis Apollinis fatibus respon-
 dit ipse Maiugena.

Certum est lauripotens, decusque diuim
 Nostrum ex contiguis uenire pectus;
 Et quicquid socium ciere numen
 Iunctus compererim probare rerum.
 Sed nunquam mage uelle disparamus:
 Et sit collibitum manere iussis,
 Quam cum Delia meare fatu
 Cura atque arbitrio monemur isto.
 Hunc quippe ambiguum nefas putamus:
 Et quæcunque fuit perit uoluntas
 Quo circa officio decentiore
 Paret † præcluius libens profatis
 Archas in thalamos uenire iussus.
 Sed tu Delie, quo tonantis extet
 Compar propositum, uolensque nutus
 Instes, nam solitus ciere pectus:
 Et præuersa uigil monere sensa:
 Illum contribuas † manere iussis:
 Et cœptis sacra fulserit uoluntas,

† nobilibus

† fœuere

A 4 Hæc

HAcc dicente Mercurio, quin potius inquit, Virtus: uterque uestrum Iouem uoce conciliet, Nam & hic eius consiliorum conscius & tu præceptionis archanus. Ille mentem nouit, tu uerba componis. Phœbo sœuuit instante concedere tibi sectus solitus aperire. Adde quod uos conuenit nunquam disparari, & licet hic cursor Appollinei plerumq; axis celeritate uincatur, ac remorata statione consistens ^{† captetur} captetur: demumq; festinata præuertere: tamen dum consequitur, ita libratus anteuenit, ut cessim plerumq; recursitans gaudeat occupari. Vnâ igitur uestrum Iouem pia pignoracōuenite. Certum quippe est, quod & ^{† Phœbo} Phœbo cōniuens splendore succumbat, & cū Stilbonte incedens, connubiorū copulis allubescat. His dictis, Virtus præcedētis officio, ac Mercurialis uirgæ perflatione cōcussa, in cælum itura sustollit. Augurales uerò alites, ante currum Delio constiterunt, uti quis uolet, uectus ascenderet. Nam futura plerumq; conformās, his prælagire cōsueuerat. Petaso autē, ac talaribus cōcitatatis, cœpit præire Mercurius. Sed scandente Phœbo, Musarū pedissequus, adhærensq; comitatus, candenti canoraq; alite uehebat. Tunc uerò conspiceres totius mundi gaudia conuenire. Nam & tellus floribus lumina, quippe ueris deum conspexerat subuolare Mercuriū, & Apolline conspicato aëria temperies, sudis tractibus renidebat. Superi autem globi, orbescq; septemplexes, suauis cuiusdam melodiæ harmonicis tinnitibus concinebant, ac sono ultra solitum dulciore, quippe Musas aduentare præsenferant, quæ quidem sigilatim circulis quibusq; metatis, ubi suæ pulsus modulationis agnouerant, constiterunt. Nā Vrania stellantis mundi sphaeram extimam concinit, quæ acuto raptabatur sonora tinnitu. Polymnia Saturnium circulum tenuit, Euterpe Iouialem. Erato ingressa Martium modulatur. Melpomene medium ubi Sol flammanti mundum lumine cōuenustat. Terpsichore Venereo sociatur auro. Calliope orbem complexa Cylleniū. Clío citimum circulum; hoc est in luna collocauit hospitium. Quæ quidem graues pulsus modis rautioribus personabat. Sola uerò (quod uector eius Cygnus impatiens oneris atque etiā subuolādi alumna stagna petierat.) Thalia derelicta in ipso florentis campi ubere residebat. Interea tractus aëreos iam Phœbus exierat, cum subito uitta crinalis immutari in radios, laurusque quam dextera retinebat, in lampadem mundani splendoris accenditur. Fiuntque uolucres, qui Currum Delium subuehebant anhelis flammis lucis alipedes. Atq; diē pallio rutilante ac reserato stellātis poli lumine Sol repente clarus emicuit. Cyllenius quoque in sydu uibrabile astrumque conuertitur. Atque ita methamorphosi supera pulchriores per Geminos proprietate quadam signi familiaris inuecti Augusto refulsere cælo, ac mox Tonantis palatium petiuerunt. Qui postquam introgressi & coram data copia fandi, ut uidit clarius consortio patrē Iunonis hærentem, quàm nouerat suffragari

plurimum

plurimum ac fauere connubijs, lætus primo omine ipsamq; cōcilians, in cuius arbitrio † positam mariti nouerat uoluntatem ita mītis affatur.

† alias non additur.

Possem minore ambigens fiducia
Solum Tonantem pignoris profœdere
Pubeda uix dum uel paterna contremens
Præcepta adire, ni iugata cælitum
Omen pararent prosperum consortia
Tabensq; diuūm nunc moueret nexio:
Iunone thalamos quis rogare conscia
Nolet deorum: cum futura pronuba
Eadem profectò quæque suffragabitur.
Iugalīs ergo blanda nutus præstruæ
Nostrisq; suada quo alubescat nisibus:
Te nunc parentem, principemq; maximum
Fatumq; nostrum, quippe Parcarum chorus
Humana pensat, tuq; sortem cælitum:
Tuumq; uelle est ante præscientias:
Ac mente gestas, quicquid instabit deis:
Cuiusq; nutu gignitur necessitas
Futura cuius † illigat decretio:
Instatq; quicquid uelle uel serum potes.
Tene igitur illo quo benignus numine es
Deposco cæli blanda temperatio:
Piumq; culmen iure qui diuūm pater
Concede proli quo nepotum prouehat
Numerum supernis: Astra quem uibrant polis.
Maie tuumq; flagitat pignus sacrum
Thalamis iugetur uirginis doctissimæ
Sed te si parentis cura stringit pia:
Par est deorum conuoces cœtum potens
Connubiūm ipsa sanciens cum coniuge:
Quo prolis extent lege supera nuptiæ:
Perpesq; uinclum cælitum signet decor.

† alijs alligat

Hic postq; Delius conquieuit, cōuersus ad cōiugē Iupiter, quid eius uoluntas haberet, inquit. Verū illa multa rōne p̄mulla, primo q; ei, q; placiditatē afferre solitus Phœbus orabat, quiq; etiā à se eiusdem filias eruditas ad parentū quoq; cōspectū fecerat subuolare. Dehinc nuptijs Iuno non solita refragrari, tum etiam Cyllenium diligebat, quod eius
uberibus

uberibus educatus poculū immortalitatis exhauserat: perindeq; & matris gratiā conferebat. Accrescebat uotis, quòd multa eam Clarius cōciliatione deuīnerat, faciendū pfecto accelerandūq; persuadet, ne itidem Cyllenius Cypridis lactatus illecebris Hermaphrodito fratrem gignere successus optaret. Stimulabat paululū Iouē, ne uxoris Cyllenius fotibus repigratus somnolento repēte marcore torperet, & iam uelut maritali feriatu uacatione discursare sub praeceptis Iouialibus denegaret. Nam illum iam pridem ait Philologiae sentio amore terreri, eiusq; studio cōparatas habere quāplurimas infamulicio disciplinas. Ipsumq; linguae insignis ornatibus fandi nimiam uenustatem, quo placeret uirgini consecutū. Deinde barbato aurataq; cheli, ac doctis fidibus personare. Addo quòd celebrat mirabile praestigium, elegantiamq; pingendi cum uiuos etiā uultus aeris, aut marmoris signifex animator inspirat. Totū certē cōplacitum est, quicquid comit decorum iuuenalē gratiarum. Se igitur eos iam pridem amore mutuo colligatos iccirco paulū distulisse, ne in thalamū primæua affectione festinās, cū discurrendū esset totis noctibus repigratior paululū simularet anomalum. Tunc Iuno, at quia ait eiusdē conuenit uirginis subire uinculū, quæ illū etiā quiescere cupientē conuenire nō pferat. An uerò quisq; est, qui Philologiae se asserat per uigilia laborata, & lucubrationū perenniū necire pallorem? Quæ autē noctibus uniuersis cælū, freta, tartaraq; discutere, ac decorum omniū sedes curiosæ indaginis pscrutatione transire, quæ textū mundi, circulorumq; uolumina, uel orbiculata parallela, uel obliqua decusata, † polos & limmata, axiumq; uertigines, cum ipsorū puto syderum multitudine numerare, nisi hæc Philologiae gracilentā quadam affixione consueuit? Quotiēns deos super eiusdem coactione & constantia cōquestos, cum eos connubiæ aut intempestæ noctis silentio quiescentes ad se uenire inaudita quadam obsecratione compelleret. Tam uerò abest, ut sub hac possit pigrescere, intricariq; Cyllenius, ut commotis ab eadem, suscitatisq; pennis extra mundanas petere latitudines urgeatur. Cur igitur rex optime differunt nuptiæ, cum pro sola Athlantide solertia duos uigiles repromittam? Hæc cum Iuno affixa, ut adhærebat elatiori plurimum Ioui acclinatis eius auribus intimaret, de quodam purgatoris, uibratiorisq; luminis loco allapsa, sensim Pallas corusca descendit, atq; ita ut uidebatur uertici Iouiali inhærere, superuolans tandem cōstitit sublimiore quodam annexa suggestu. Quam cum Iupiter, ut iugali elatior adhærebat, de proximo, contiguoq; suspexit, sic exorsus: O uirgo nostri pars melior oportune uotis intermixta Maiugenæ, quæ siue Deliacis uocibus permulsa descendis, siue absque te Iouis non erat formare consilium, seu consensus noster, ne mutilus uideretur, appropere: noueris tamen Philologiae Cyllenium nuptias postulare. Nondum mea prompta sententiā est. Expecto quid suadeas. Noui quippe

† polose

quippe quam eiusdem uirginis incessabilis labor tibi semper acceptus, & ut
 è tuis numeretur illa pedissequis. Par est igitur ipsa tu præsertim decernas,
 quicquid de eius cōnubio prouisura dispēsas. Tunc Pallas aliquāto submis-
 sior, ac uirginalis pudoris rubore suffusa, oculosq; peplo, quod rutilū cir-
 cum caput gestabat obnubens, improbabat aliquantulū, quod sup nuptijs
 uirgo consulitur, præsertimq; eius, quam ppter cōsociationis officia mane-
 recuperet semp intactam. Dedignat præterea huiusmodi adhibere consen-
 sum. Cum ita expers totius copulæ censeat, ut neq; de ulla cōmixtione pro-
 genita neq; ipsa procreari quicquam Arithmetica teste monstret. Ac tunc
 septem radiorum coronam soliuaga uirginitas renudauit, ne futurarū cau-
 sis & copulis interesset. Quia tamē eius optauerat Iupiter, exegeratq; con-
 silium, suadet deos maritos, dearumq; grandeuas in hæc decernenda con-
 duci. Quippe † conuenit Cyllenio, ut pro officiorum premijs potissimorū, † conuenire
 fauor cælitum eius uincla sanciret. Augustius quoque fieri Iouiale decre-
 tum cum cœtu deorum attestāte depromitur, ipsamq; nupturam deo con-
 uenire non posse, nisi super senatusconsulto mortalis esse desineret. Idge-
 nus plurima suadente Tritonia, Regum † coniugium uterq; consentit. † coniugium
 Ac mox Iouis scribæ præcipitur pro suo ordine, ac ratis modis cælicolas ad-
 uocare, præcipueq; senatores deorum, qui penates ferebantur tonantis
 ipsius. Quorum nomina quoniam publicari secretum cæleste non pertulit;
 ex eo quod omnia pariter repromittunt, nomen eius † consensione perfe- † alias ex
 cit. Vulcanum uerò Iouialem ipse Iupiter poscit, licet ille nunquam de sede
 corusca descenderet. Tunc etiam ut inter alios potissimi rogarentur ipsius
 collegæ Iouis, qui bisseñi cum eodem tonante numerantur, quosq; disti-
 chon complectitur Ennianum:

Iuno, Vesta, Minerua, Ceres, Diana, Venus, Mars.
 Mercurius, Iupiter, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

IT EM ex his septem residui, qui inter .xij. non uocant, post hos quam-
 plures alti pro suis gradibus cælites, ac deorum omnium populus absq;
 impertinentibus conuocandi. Nec mora milites Iouis per diuersas cæli
 regiones approperant: quippe discretis plurimum locis deorū singuli man-
 sitabant. Et licet per zodiacum tractum nonnulli singulas uel binas domos
 animalibus titularint, in alijs tamen habitaculis commanebant. Nam in
 sexdecim † discernitur cælum omne regiones. In quarum prima sedes ha- † discerni disti-
 bere memorantur post ipsum Iouem dij cōsentes, Penates, Salus ac Lares tur.
 Ianus, Fauores, Opertanei, Nocturnusq;. In secunda itidem mansitabāt
 præter domum Iouis quæ ibi quoq; sublimis est, ut est in omnibus Prædi-
 atus, Quirinus, Mars Laris militaris, Iuno ibi quoque domicilium possi-
 debat, Fons etiam, Lymphæ, Dijsq; Nouensiles. Sed de tertia regione
 unum

unum placuit corrogari. Nam Iouis secundani, & Iouis Opulentiae, Minervaeque domus illic sunt constitutae. Sed omnes circa ipsum Iouem fuerant in praesenti. Discordiam uero ac Seditioem, quis ad sacras nuptias corrogaret, praesertimque cum ipsae Philologiae semper fuerit inimicae. De eadem igitur regione solus Pluton, quod patruus sponsi est, conuocatur. Tunc Lynsa Iyl uestris, Mulciber, Lar caelestis, nec non etiam militaris, Fauorque ex quarta regione uenerunt. Corrogantur ex proxima, transcursis domibus coniugum Regum, Ceres, Tellurus, Terraeque pater, Vulcanus & Genius. Vos quoque Iouis filij Pales & Fauor cum Celeritate Solis filia ex sexta poscimini.

^{† sed} Nam Mars Quirinus & Genius superius sunt postulati. † Sic etiam Liber ac Secundanus Pales uocantur ex septima. Fraudem quippe ex eadem post longam deliberationem placuit adhiberi, quod crebro ipsi Cyllenio fuerit obsecuta. Octaua uero transcurritur, quoniam ex eadem cuncti superius corrogati, solusque ex illa Veris fructus adhibetur. Iunonis uero hospite Genius accitus ex nona, Neptune autem Lar omnium Cunctalis ac ^{† Neuerita.} Nerita, ^{† Coss.} tuque † Conse ex Decima conuenistis. Venit ex altera Fortuna & Valitudo, Fauorque, Pastor manibus refutatis: quippe hi in conspectum Iouis non poterant aduenire. Ex duodecima Sancus tantummodo deuocatur. Fata uero ex altera postulantur. Caeteri quippe illic Dij Manium demorati, bis septena Saturnus, eiusque caelestis Iuno consequenter acciti. Veiuuis, ac dii publici Terquino ex limite conuocantur. Ex ultima regione Nocturnus, Ianitoresque terrestres similiter aduocati. Ex cunctis igitur caeli regionibus aduocatis dijs, caeteri quos Azonos uocant, ipso comonente Cyllenio conuocantur. Tunc elementorum praesules, atque utilitatis publicae, mentiumque cultores, omnisque populus potestatum, quis Numae multusque successor indicat. Qui confestim omnes imperio Iouis conuocati, in aulam caelitum cum uibrantibus ueneres yderibus. Tunc Ianus in limine, militesque Iouis ante fores regias constiterunt, ingressuros etiam cunctos nominatim uocabat fama praeconans. Ad intra consistorium regis quaedam foemina, quae Adraestia dicebatur, Vrnam caelitum, superamque sortem irreuocabilis raptus caeleritate torquebat, excipiebatque ex uolubili orbe decedentes speras peplo inflexi pectoris Imarmine. Cloto uero, Lachesis, Atroposque, quoniam sententias Iouis orthographae studio ueritatis excipiunt, utpote librariae superum, Archivumque custodes cum in senatum curiamque contrahi, & ipsum Tonantem ex uuijs indufari publice cernerent, magistratus in acta, caelestiumque consultum, stilos acuunt, caraque componunt. Tunc Iupiter publica & quae senatum contracturus assumit indumenta percipiens, apponit primum uertici regalis ferti flammantem coronam, contegitque ex posticis caput quodam uelamine rutilante quod ei praesul operis Pallas ipsa texuerat. Dehinc uesti admodum candidae obducit amictus hyalinos, quos stellantibus oculis inter-

stinctos

stinctos crebri uibratus ignium luminabant. Tunc duos globosos orbes,
 quorum unus auro, electro alius prænitebat, dextra porrectiore corripuit
 Leua enneaphthongonchelini intenti similis imprimebat. Calceos autem
 smaragdineæ fluctu uiriditati herbosos uestigijs eius tellus annexuit. Inside
 bat autem ex pauonum pennis intertextæ, oculatæq; pallæ, ex qua multicolor
 ribus notulis uariata pictura uernabat. Sub calceis uerò fuscinum deprime
 bat. Huius suggestui lunonis subditus confessus, haud indecenter ornatus,
 ipsa uerò tecto capite, lacteo quodam galumnate, prænitebat. Cui gemmis
 insutum diadema preciosis: nam neq; Scythidis uireta, nec Ceraunorū ui
 brans fulguransq; lumen, nec flucticolor hiacynthi credebat abesse profun
 ditas. Sed totum illud sertum capitis fulgurantis Thaumantias obtulisse
 † reginæ cælitum ferebatur. Ipsius uerò diuæ uultus assidua perlucens gra
 tia, fratri confimilis, nisi quod ille immutabili latitia renitebat: hæc cōmu
 tationū assiduarum nubilo crebrius turbidabat. Nam uestis eius hyalina,
 sed peplum fuerat caliginosum: quod tamē si appulsu cuiusdam luminis tan
 geretur, inter obumbranteis nebulas sudæ perspicuitatis gratia præniteret.
 Hæc fulmen dextra, leua sonorum bombis terrentibus sustinens tympa
 num, sub quibus plurimū sudans ima subiecta roscidis uidebatur inundare
 fluoribus. Huius uerò calcei admodum furui: quorum maximē solea atræ
 noctis nigredine coloratur. Nam eiusdem genua, zona quidem diuersico
 lor ambiēbat, quæ nunc perfulgido resplendebat orbe, nunc uanescentis gra
 tia tenuata uarietas, ita penitus † obliquabat, tanquām nihil habuisset antè
 discolorum. His autem uterq; indumentis decenter ornati, ante confessum
 insuggestu sydereo positā quandā sphæram cælatam uarietate multiplici
 conspiciant, quæ ita ex omnibus compacta fuerat elemētis, ut nihil abesset,
 quicquid ab omni creditur natura contineri. Illic omne cælum, aër, freta, di
 uersitasq; telluris, claustraq; fuerant tartarea. Vrbes etiam, compita, cun
 ctorumq; species animantium, tam in specie quàm in genere numerandæ.
 Quæ quidem sphæra imago quædam uidebatur, ideaq; mūdi. In hac quid
 cuncti, quid singuli nationum omnium populi quotidianis motibus agita
 rent, pede ire formātis speculo relucebat. Ibi quem augeri, quem deprimi,
 quem nasci, quē occidere Iupiter uellet manu ppria ipse formabat. Quam
 terrarum partem disperdere, quam beare, quam uastam, quāq; celebrem cu
 peret, fictor arbitrarius uariabat. Hoc igitur fatum publicum conspiciens,
 cōponensq; Deorum senatum, iussit admitti. Quamuis intus, quos inno
 minabiles † sacra uis testatur, intraret, tamen etiā primatibus diuūm, præ
 fertimq; parentibus uterq; consurgunt. Verum fator eorum gressibus tar
 dus, ac remorator incedit: glaucocq; amictu tectus caput. Prætendebat de
 xtra flammium quædam draconē, caudæ suæ ultima deuorantem, quem
 credebat anni numerū nomine perdocere. Ipsius autem canicies pruinosis
 B niuibus

† alius non addi
tur

† ablegabat

† Iouis uis

niuibuscandicabat, licet etiam ille puer posse fieri crederetur. Eius coniun-
 grandaeva, corpulentaq; mater: quamuis foecunda circumfusaq; partibus
 tamen floridam, discoloramq; uestem herbida palla contextuerat. In qua to-
 tus gemmarum, metallarumq; census, atq; omnium prouentus, frugesq;
 sationum, larga admodum libertate ferebant. Huic Vesta quae etiam coeua
 eius fuerat, adhærebat. Quae quod nutrix Iouis ipsius, suoq; eum susten-
 tasse gremio ferebat, caput regis ausa est osculari. Post hoc candida cum so-
 rore Sol auratus expetitur: qui mox ut cepit ingressui propinquare, pur-
 purae rutilantis puniceus quidam fulgor anteuenit, & rosulenti splendoris
 gratia totam aulae ipsius curiam obstupfactis caeteris ornatibus illumina-
 uit. Ast ubi primos honorati capitibus radios ingressurus immisit, ipse etiam
 Iupiter paululum retrogressus sub immensi nitore lumine caligauit. Sphaerae
 uero orbescq; quos dextra sustinebat, ueluti speculo cognati luminis refulse-
 re. Iuno autem diuersi coloris illustris ornatibus, ac uaria uelut speculo cogna-
 ti luminis gemmarum luce resplendens, candentibus serenis enituit. Erat enim
 illi in circulum ducta fulgens corona, quae duodecim flammis ignitorum la-
 pidum fulgorabat. Quippe tres fuerant à fronte gemmae: Lychnis, Astri-
 tes & Ceraunos, quae eius effigiem reuerendam à cognitione conspicien-
 tium uibrantes radiorum fulgoribus occulebant. Quarum, alia Cancris cerebro, Leonis
 oculis altera, Geminorum fronte assumpta tertia dicebant. Aliae sex ex utroq;
 latere rutilabant. Quarum Smaragdus una, Scythias altera: Iaspis tertia uoca-
 batur. Inter quarum uirorem foeta mari[†] perlumina coruscat, fronti quaedam
 interioris suauitas resplendebat. Hyacinthos, Dendrites, etiam Eliotropios
 utrinq; compacti. Qui lapides coloribus suis terras raris temporum uicibus her-
 bidabant, quos ei ad obsequium numinis recurrentis Ver dicebant & Autum-
 nus munere contulisse. Posterior autem pars corona Hydatide Adamante &
 Crystallo lapidibus alligabatur. Hos enim Hyems undosa genuerat. Ipsi uero
 Diui auro tincta caesariæ, comasq; crederes bracteatas. Facie autem mox
 ut ingressus est, pueri renitentis incessu medio iuuenis anhelum in fine senis ap-
 parebat occidui licet duodecim nonnullis formas conuertere crederet. Cor-
 pus autem eius flammeum totum, pennata uestigia, pallium coccineum, sed
 auro plurimo rutilatum. Sinistra autem manu clypeum coruscantem, dex-
 tra ardentem faciem praeferebat. Calcei uero similes ex Pyropo, quem iux-
 ta lunam leni quodam, teneroq; uultu ex fraterna fulgore lampada resu-
 mebat. Post hos admissi fratres Iouis, quorum alter maritima semper inun-
 datione uiridior, Alius lucifuga in umbratione palleces, in capite uterq;
 dominandi sertum pro regni conditione gestabat. Nam unus albidus salis instar
 candidum atq; spumarum canicie concolorum, alter hebenum ac tartarea no-
 ctis obscuritate furuescens. Qui quidem multo ditior fratre, & semper eorum,
 quae gignuntur, conquisitionibus opulentus. Alius uero propter molem, ela-
 tionemq;

† lumina coru-
 scatus

tionemque corporis renudatus, ac despuens, diuitias oppressione quaesitas. Verum utriusque diuersa coniunx. Nam hic nudus omnium nutricem, deorumque hospitam secum ducit. Ille puellam accessibus gratulante, quae ita plerumque frugem exposcentibus tribuit, ut magni numinis uota sint eidem reddere centesima. Dehinc admissi tonantis ipsius filij. Inter quos primus quidem ruber iuuenis, ac uorax omnium, sititorumque etiam sanguinis gradiēbat. Alter suauis & comis, falcem dextra, leuamque gestans cratera somnificum, ac pronus in petulantiam ferebat. Huius gressus incerti, atque Olacis temeti madoribus implicati. Post hos duorum una quidem germanaque facies, sed alius lucis sydere, noctis alius refulgebat. Dehinc quidam roboris inauditi & extirpandis semper aduersitatibus praeparatus: Sed eius miros lacertos, rictusque de oneos limis † Iuno cernebat: quis inter eos decernentes foeminae: quarum una uirgo ferebat. Alia generationum omnium mater, illi arcus cum pharetra, huic rosis decusati uinculatis fertata contextio. Quam & conspicerenitentem, & fantem audire dulces illecebras, & attrahere fragrantissimi spiritus halatibus redolentem, & osculis lambere, & contingere corpore, eiusque uelles cupidine suspirare. Quae quidem licet amorum, uoluptatumque mater omnium crederet, tamen eidem deferabant pudicitiae principatum. Cum his grata Ceres admodum grauis foemina, alumnaque terrarum, ac nutrix mortalium uidebat. Quidam etiam claudus faber uenit: qui licet crederet esse Iunonius, totius mundi ab Heraclito dictus est demorator. Tunc etiam omnium garrula puellarum, & contrario semper fluibunda luxu, leuitate pernix desultoria gestiebat. Quam alij sortem asserunt: Nemesisque nonnulli, Tycheque quamplures, aut Nortia. Haec autem quonia gremio largiore totius orbis ornamenta portabat, & alijs impartiens repentinis motibus conferebat, rapiens his comas puellariter, caput illis uirga comminuens, eisdemque quibus fuerat eblandita ictibus crebris uerticem complicatisque incondylos digitis uulnerabat. Haec mox ut facta conspexit omnia, quae gerebant in Iouis consistorio subnotari, adeorum libros & pugillarem paginam cucurrit, & licentiore quadam fiducia, quae conspexerat inopinata descriptione corripuit, ut quaedam repete prorupentia, uelut rerum serie perturbaret. Alia uero quae causarum ratio prospecta uulgauerat: quonia facere improuisa non poterat, suis tamen opibus arrogabat. Post haec uulgo caeteri deuenere. Iupiter tunc solio resedit, praecipitque cunctos pro meriti ordine residere. Tuncque subsellia flammabunda coetum suscepere sydereum. Verum quidam redimitus puer ad os compresso digito salutaris, silentium commonebat.

Conticuere omnes, intentique ora tenebant. Tunc Iupiter cepit:

Ni nostra astrigeri nota benignitas
 Conferre arbitrium cogere intimum;
 Et quicquid tacito uelle fuit satis
 Id ferre in medium collibitum foret:

B 2 Possem

De usura centesima

† oculis alijs ad ditius

Possẽm certa meis promere ductibus,
 Nec quisquã illicitis tollere nisibus
 Concertans cuperet iussa deum patris,
 Sed tristis melius censio clauditur:
 Atq; infanda præmit sensa silentium:
 Ne uulgata ciant corda doloribus,
 At cum læta patrem promere gaudia:
 Et certo deceat fœdere pignora
 Palàm perpetuis iungere nutibus
 Cassum est nolle loqui sensa decencia,
 Vobiscum ergo disgrata propinquitas
 Conferre studium est, uota propaginis
 Aequum quippe puto, fœdere cœlitum
 Quæ sectanda forent orsa probarier.
 Nostri Maiugenam pignoris in dylti
 In nostris merito degere sensibus:
 Quæ nec frustra mihi insita charitas:
 Vt sueuit patria stringere pectora
 Nam nostra ille, fides, sermo, benignitas:
 Ac uerus Genius fida recursio:
 Interpretẽq; meæ mentis honos sacer,
 Hic solus numerum promere cœlitum,
 Hic uibrata potest noscere sydera,
 Quæ mensura polis, quanta profunditas,
 Qualis sit numerus Marmoris haustibus:
 Et quantos rapiat margine cardines,
 Quæq; elementa liget dissona nexio:
 Percipit hunc ipse pater fœdera sanctio,
 Sed forsã pietas sola recenseat:
 Quæ parens probitas munera pensitet
 Qui Phœbi anteuolans sæpe iugalibus
 In sortem famuli nonne relabitur,
 Hic quoque sic patrius seruit honoribus:
 Vt dubium proprium quis mage uendicet
 Illum connubio rite iugarier,
 Suadentem meritis sæcla laboribus,
 Et robur thalamo flagitat additum,
 At Virgo placuit docta quidem nimis
 Et compar studio, Sed cui terreus
 Ortus propositum in sydera tendere

Plerunq;

Plerunq; & rapidis præuolat axibus:
 Ac mundi exuperat sæpe means globum
 Cunæ ergo officiant, quo nihil æditæ
 Censendum superi: quique crepundia
 Terris recolitis uestra tenerier:
 Quæ occultant adytis sacra latentibus
 Iungantur paribus, nam decet auspicijs:
 Et nostris cumulent astra nepotibus.

Sed postquam finem loquendi Iupiter fecit, omnis deorum senatus in suffragium concitatur, acclamantq; cuncti, fieri protinus oportere, adijciuntq; sententiæ Iouiali, ut deinceps mortales, quos uitæ insignis elatio & maximû culmen meritorû, ingeniumq; in appetitû cælitem propositûq; sydereæ cupiditatis extulerit, in deorum numerû coaptent. Ac mox inter alios, quos aut Nilus dabat aut Thebæ, Aeneas & Romulus, alijq; quos postea astris doctrinæ nomē inserunt designari Cælites nominentur, ut post mēbra corporea deorû fierēt curiales. His quoq; annuete Ioue, iubet quædā grauis, insignisq; fœmina, quæ † Philologia dicebat, hoc † Philosophiæ supi senatuscōsultû æneis incisum tabulis, p̄ orbes & cōpita publicare. Tūc Iuno condicit p̄pter prædictorû thalamû iuuenû, & nuptialia pagenda, uti postridie omnis ille deorû senatus in palatia, quæ in Galaxia Iouis habitationē potissimā faciūt, diluculo cōuenirēt. His igit̄ actis solio rex ipse surrexit, omnisq; ille deorû numerus sedes proprias, cursusq; repetiuit.

MARTIANI CAPELLAE DE NVPTIIS PHILOLOGIAE ET MERCVRII, LIBER II.

Ed purum astrificis cælum scandebat habenis
 Nox reuocansmerso fulgentia sydera phcebo
 Ardua tunc senior succendit plaustra Bootes
 Et spiris toruo nituerunt astra Draconi.
 Auratis etiam flagrans splendebat in armis:
 Qui trahit æstifero fulgentem Sirion ortu.

B 3 Hoc

Hoc quoque nyfiacis quod sparsum floribus ardet
 Multiplici ambitum redimitur lumine sertum.
 Virginis interea ad trepidas perlabitur aures
 Fama Iouis magno dum complet tecta boatu.
 Denique ipsa compertis superum decretis, adultaque iam nocte Philologia per-
 uigilans, multa secum ingenti cura anxia retractabat. Ingrediendum primo se-
 natum deum, Iouisque subeundos in praemeditata uisione conspectus, exiliendumque
 sibi in superam caelitumque sortem. Deinde ipsi socianda esse Cyllenio. Quae licet mi-
 ro semper optarit ardore, tamen uix cum postunctione palaestricam recurrentem
 dum flores ipsa decerperet, praelectis quibusdam herbusculis conspiciat,
 quid quod utrum sibi haec nuptialis conduceret amplitudo, anxia dubita-
 bat. Nam certe mythos poeticae etiam diuersitatis delicias milesias, histori-
 asque mortalium postquam supera conscenderit, se penitus amissuram, non
 cassa opinatione formidabat. Itaque primo conueniat ne connubium, atque athe-
 rei uerticis pennata rapiditas apto sibi foedere copuletur, ex nuptiali con-
 gruentia numero conquirat, moxque nomen suum Cyllenique uocabulum.
 Sed non quod ei dissonas discrepantia nationum, nec diuersi gentium ritus
 pro locorum causis cultibusque finire. Verum illud quod nascenti ab ipso
 Ioue sydere nuncupatione compactum, ac per sola Aegyptiorum commen-
 ta uulgatum, fallax mortalium curiositas asseuerat, in digitos, calculumque
 distribuit. Ex quo finalem utriusque literam summit, quae numeri primum, per-
 fectumque terminum claudit. Dehinc illud, quod in Fanis omnibus solidi-
 tate cybica dominus adoratur. Literam quoque, quam [†] uim mortalitatis
[†] Biuium asserere prudens Samius extimauit in [†] locum proximum summit, ac sic mille
[†] loco proximo ducenti, decem & octo numeri effulserunt. Quos per nouenariam regulam
 distribuens, minuensque per monades decadibus subrogatas, in tertium nu-
 merum peritae restrinxit. Suum quoque uocabulum per septingentos ui-
 ginti quatuor numeros explicatum, in quaternarium duxit. Qui uterque nume-
 rus congruenti ambobus ratione signat. Nam & ille, quod ratio principium,
 medium finemque dispensat, pro certo perfectus est. Quippe lineam facit solus,
 & solidorum frontes incunctate absoluit. Nam longitudine profunditateque
 censent. Dehinc numeri triplicatio prima ex imparibus $\kappa\upsilon\beta\omicron\upsilon\gamma$ gignit. Tres
 autem Symphonias quis ignorat in musicis. Numerusque impar maribus
 attributus. Omne uero tempus tribus uicibus uariatur. Atque idem nume-
 rus seminarium est perfectorum sexti uidelicet atque noni, alterna diuersita-
 te iuncturae. Rite igitur deo attribuitur rationis. Philologia autem, quod
 etiam ipsa doctissima est: licet foeminis numeris aestimetur, absoluta tamen
 ratione perficitur. Nam quaternarius suis partibus complet decadis ipsius
 potestatem: ideoque perfectus est, & habet quadratus & cubus, ut ipse Cyl-
 lenius, cui anni tempora, caeli clymata, mundi que elementa conueniunt. An
 aliud

[†] Biuium
[†] loco proximo

aliud illa senis Dei ratio, qui Mathentetraden nō tacuit, confitef: nisi pfectæ rationis numerū. Quippe intra unum secundum Triaden ipsum bis binū tenet. Quis collationibus Symphonix peragunt. Nam tres ad quatuor epitritus uocatur Arithmetica ratione, ac Diatesseron in musicis perhibetur. Item intra eum iacent tres ad duos, quæ hemiolos forma est, symphonia cæ secundam, quæ Diapente dicitur, reddunt. Tertia symphonia est, quæ Diapason in melicis perhibetur, diplasio cæ conficitur: hoc est uno duobus collato. Igitur quaternarius numerus omnes symphonias suis partibus perfectus absoluit, omniaque mela harmonicorū distributione conquirit. Hanc igitur discutiens numeri congruentiam, perita uirgo gratulatur. Deinde utrunq; consociat, & trias quaternario consociata heptaden facit. Qui numerus rationis superæ perfectio est, sicut etiam [†] ὁμαλωγ illa docet plenitudo. [†] ὁμαλωγ

An aliud fatalis temperamentī cursus, syderumque circuli, motusq; testantur, intra cæ latebras uterī septimo mense absoluta mortalitas. Dehinc quod trias triplicata, nouē numeros facit. Quaternarius autē per ^{διπλασιου} geminas octonariū reddit. Nouem uerō ad octo epogdoi numeri efficiunt iunctionem, tantum cæ pensat in numeris, quantū symphonia diapason in melicis: quæ tonum facit, qui est consonæ unitatis continua modulatio. Ex quo nihil est quod discrepet, aut resultet in medio, consentanea cæ congruit iugitate. Ergo prædictorū nominum numerus concinebat. Sic igitur rata inter eos sociatio copulam nuptialem uera ratione constrinxit, ex quo commodissimum sibi connubium lætabunda alio mentis fluctu multiuida concitauit. Nam nihil differens animo decori, formæ ac substantiæ cæpit formidare corporeæ. Quippe perferendos flammarum caelestium globos, & ignes ardentium syderum mortalibus adhuc artibus & macilenta gracilitate siccatis, non incassum tremebunda formidat. Sed aduersum illā quoddam abderitata senis [†] Alyma, cui multa [†] lapillis, surculisq; p̄mixtis herbarum etiam membrorumq; concesserat, præparauit. Colchica etiā in centū uoces continuata fiducia adamantini cacuminis impressione signat. Quid aduersum ignes superos deorū confinia præparata decoris incuriam uenustatis etiā lumine submouebat. Deniq; reuibratu suo corpori mensis apposito, irrorati liquoris illiniēbat unguentum. Sed cum talia uirgo componit, pedis sequa eius Periergia incertum utrum sit à matre uirginis missa, an sua, utpote eius collectea, trepidatione sollicita quid ageret, cōspicatur. Quam cum disponentem prædicta rimatim ab hostio speculabunda cognosceret, aliam eius ancillā, cui Agrypnia uocabulum est, atque intra cubiculū præbebat excubias, adorsa est increpare quod paululū conniuere seruandī decoris gratia uirginem non sciuisset. Cum ipsa hæc cuncta, si Philologia iniungeret, ualeret implere. Nam iam multa asserit circuisse, mancipia cæ dotalia. Quid solertiæ, quid ornatus, quid deniq; indumentorū summerent compe-

riffe. Non sibi quoque nescitum, quid sponsus ipse perageret, quid Iouis in palatio ageretur. An Leucothea succenderet facem, lumenque purpureum, & an Solis remigia uigilarent. Sonipesque Phosphori comeretur. Id genus innumera, quæ curiosis perscrutationibus aspexerat, astruebat. Verum secretum cubiculi repente Phronesis mater irrupit. Quam cum uirgo conspiceret, ad eam accurrens, honorandumque pectus exosculans, præparatorum poematum consciam fecit. Verum illa exuuias filiae, ornatusque detulerat, quis induta deorum sociari cœtibus non paueret. Itaque uestem, per plumamque lactis instar fulgidum dedit. Quod uel ex illa herbarum felicium lana qua indufari perhibet indicæ prudentiæ Vates, accolamque montis Vmbracij. Et quantum osus eius telluris apportat excandentis Byssi netibus uidebatur. Dehinc apponit uertici Diadema uirginale: quod maxime mediæ gemmæ lumine prænitebat. Ex qua Galeata quædam, obtectaque uultum Virgo instar secreti Troiani penitus incisa resplenduit. At cingulum, quo pectus anecteret, sibi prudens mater exsoluit. Et ne Philologia ipsius Phronesis careret ornatibus, eius pectori, quo uerius comeretur apponit calceos præterea expapyro textili subligauit: ne quid eius membra pollueret morticinum. Acerra autem multo aromate grauidata, eademque candenti manus Virginis [†] oneratur.

[†] operantur

ET iam tunc roseo subtexere sydera peplo
 Cœperat Ambronum promens aurora pudorem
 Cum creperum lux alma micat gemmata decore:
 Cum nitet aurato fit & cum Phosphorus astro
 Tunc candens tenero glatiatur rore pruina:
 Et matutina greges quatunt in pascua caulas
 Languida mordaces cum pulsant pectora curæ:
 Et fugit expulsus Lethæa ad littora somnus.

ECce ante fores quidam dulcis sonus multifidis suauitatibus suscitator, quem Musarum conuenientium chorus impendens nuptialibus sacramentis modulationis doctæ tinnitibus concinebat. Nam nec tibiæ mella, nec ex fidibus sonitus, nec hydraularum harmonica deerat plenitudo. Sed in blandum collata cantum, ac modificato fine compactum uoci uirginum complementi spacium ratum fecere silentium. Ac tunc ille omnis chorus canoris uocibus, dulcique modulatu præuertit omnes organicas suauitates, & cum sacræ numeris cantilenæ hæc dicta funduntur:

Scande cæli templa Virgo
 Digna tanto fœdere

Te

Tefocer subire celsa
 Pofcit astra Iupiter.

TVNC VRANIA CAETERIS PAVLVLVM
 RETICENTIBVS, SIC COEPIT:

Sydere os cœtus & culmina sacra polorum
 Nil iam coniiciens numine fisa uide,
 Olîm difquîrens nexos quid torqueat orbes:
 Nunc præful causas raptibus îpfa dabis
 Quæ circos textura liget, quæ nexio claudat:
 Ambiat & quantos orbita curua globos:
 Sydereos cursus, quid cogat, quid ue retardet
 Quis lunam flammet, uel minuat radius
 Qui cœlum stellet fomes, & quanta † reuoluat,
 Quæ fit cura † dies, uel modus aspicias,

† reuoluit
 † Dijs

Scandecæli templa Virgo
 Digna tanto fœdere,
 Tefocer subire celsa
 Pofcit astra Iupiter.

TVNC CALLIOPE:

Semper complacitis amica musis:
 Cui magnesia poculum fluenta
 Et fons Gorgonei tulit caballi.
 Vertex aonidum uirens Choraulis
 Cui frondet uiolas parante Cyrrha
 Tu uatum mela dulcibus camænis
 Et scis Pindaream chelim referre,
 Te dictante fides sacrumq; plectrum
 Mouit threïcium sonare carmen,
 O lux nostra sacros probare cantus
 Suesce, atq; organicis beare circis.

Scande cæli templa Virgo
 Digna tanto fœdere,
 Tefocer subire celsa
 Pofcit astra Iupiter.

AC SIC POLYMNIA:

Tandem laboris fructus æthram fulgidam
 Diuumq; sedes, ac Iouis consortia
 Prouecta carpis † inclytoq; numine

† inditoꝝ nomi-
 ne

Cruenta

Cruenta dudum quæ iugare rhythmica
 Ac dispari mixta sueta regula
 Mox quid iacente, quid iugata linea
 Trigonus recuruet, circulusq; torqueat
 Melos probare, ac tonos & Crusmata
 Artesq; cunctas solita, quæ cælitum
 † *ad alta* Possunt parare mente † ad alta culmina.

Scande cæli templa Virgo
 Digna tanto fœdere
 Te focer subire celsa
 Poscit astra Iupiter.

TVNC MELPOMENE.

Sueta coturnatos scœnis depromere cantus
 Soccumq; ferre comicum,
 Et reboare tua tulimus quæ carmina cura
 Melo fauente rhythmico,
 Nunc tibi Virgo cano spes atq; assertio nostri,
 Tenore uersa carminis,
 Nam thalamum redimire iuuat, tu ferta probato
 Tuis placere ritibus,
 Digna maritali semper uidearis olympo,
 Decentiorq; cælitum.

Scande cæli templa Virgo
 Digna tanto fœdere,
 Te focer subire celsa
 Poscit astra Iupiter.

AC SIC CLIO.

Tu quæ Rethorico clangere syrmate:
 Atq; reum rabido absoluere pectore
 Quæ nunc sensa ligans horrida nexibus:
 † *Soritas* † Soritas cumuli accessibus aggerans,
 Nunc quid grammatica stringere regula:
 Quid fandi ambiguus conterat ordinem,
 Docticanis solers ludere sensibus:
 Nunc stellata poli conspice limina:
 Et candore sacro Aetheris utere:
 Quem uerò præcium est noscere lumine.

Scande

Scande cæli templa Virgo
 Digna tanto fœdere
 Te focer subire celsa
 Poscit astra Iupiter.

MOX ERATO.

Caput artibus inclyta Virgo
 Cui panditur aula Tonantis:
 Merito tibi subditur Orbis
 Rationibus ante repertus:
 Sacra fulgura cur rutilescant:
 Frigor intonet unde resultans:
 Quid agat per aperta † madorem
 Modo nubibus imbrificatis,
 Quid euntibus agmine nimbis
 Reuocet nitidissima uerna
 Rotet omnia circulus anni
 Properantia claudere sæcla,
 Quid habent rationis operta
 Canimus tibi cognita soli.

† madoras

Scande cæli templa Virgo
 Digna tanto fœdere.
 Te focer subire celsa
 Poscit astra Iupiter.

AC TVNC TERPSICHORE.

Læta honoris meritis astra Virgo conspicias
 Hoc tibi sollers parit ingenium labosq̃:
 Ista peritis tribuit cura uigil lucernis.
 Per diæ pernoxq̃, sacris nanq̃ onerata chartis
 Quicquid agentes stoasi præscia dant futuris
 Semper anhelis docilis fomitibus tulisti.
 Nam saboorum rapidis quid uapor edat aris:
 Fumida quid thuricremis aura paret fauillis
 Omnia uel certa ferant uocibus auguratis
 Intrepidis nec dubitans fatibus anteuortis,

Scande cæli templa Virgo
 Digna tanto fœdere.
 Te focer subire celsa
 Poscit astra Iupiter.

DEHINC

Virgo perite praxia fortis:
 Quæ potuisti scandere cælum:
 Sacraque castis dogmata ferre:
 Noscere semet quis ualere
 Quique uidentes lumine claro
 Numina fati & geniorum,
 Cernere uultus.

Quæque Platonis, Pythagoræque
 Et se dedisti sidera mentes:
 Tuque caducis mortalibusque
 Nube remota cernere iusti
 Numina cæli.
 Iure senatum scande tonantis:
 Quam decet unam Mercuriali
 Fœdere iungi.

Scande cæli templa uirgo
 Digna tanto fœdere:
 Te locer subire celsa
 Poscit astra Iupiter.

DEINDE THALIA.

Beata uirgo tantis
 Quæ siderum choreis
 Thalamum capis iugalem
 Ac sic fauente mundo
 Nurus adderis tonanti:
 At cuius esse diui
 Tibi contigit maritam
 Eius meante penna
 Qui solus astra mundi
 Præteruolans perrexit
 Rapidis uigil procellis:
 Qui cum superna tranat:
 Freta & tartarum recurrit
 Qui solus ante currum
 Et candidos iugales
 † Altipotens parentis
 Memorem ciere uirgam
 Qui fata succidentis

† Alnipotens

Separat

Separat libens Osiris
 Sationibus grauari
 Genitalibus repertis
 Quem scit pater deorum:
 Cui lacteam papillam
 Gaudens dedit Nouerca:
 Cuius uigente uirga
 Dirum stupet uenenum:
 Cui uirus omne fanti
 Orbem facit gemellum
 Est doctus ille diuum:
 Sed doctior puella
 Nunc nunc beantur artes:
 Quas sic sacratis ambo
 Ut dent meare caelo
 Referent caducis astra:
 Ac lucidam usque ad aethram
 Pia subuolare uota
 Per uos uigil decensque
 † Nus mentis ima complet:
 Per uos probata lingua
 Fert gloria per aeuum:
 Vos disciplinas omnes
 Ac nos † sacrate Musas.

† Noys

† consecrate

Dum haec igitur Musae nunc solicanae, nunc concinentes interserunt, uicissimque mela dulcia geminantur, ecce quaedam matronae sobrio decore laudabiles, ne coquitis figmentis circa faciem uultuosae: uerum simplici quadam comitate praenitentes, in penates Virginis, thalamumque conueniunt. Quarum una intenta circumspectione cautissima, & omnia rerum uigili distinctione discriminans, dicebatur Prudentia uocitari. Huius germana sua, cunctis attribuens, nullumque eo, quo non merebatur, afficiens, Iustitiae ferebat sortita uocabulum. Verum tertia contemptis muneribus, atque abstinentia praedicanda ex morum Temperantia nomen acceperat. Quae supererat fortissima, ac tolerandis omnibus aduersis semper infracta subeundis etiam laboribus. robore quoque corporis praeparata, Virium uocabulum possidebat. In amplexum eius, osculumque deferuntur, atque eam cum intra cubiculum conspicerent, per omnia trepidantem, & uelut lucifugam haesitationibus torpentem, pectus eius, faciemque tractantes, in conspectum omnium & publicam uenire faciem compulerunt. Post has ingressa quaedam grauis, crinitaque foemina, & ex eo quod per ipsam Iupiter ascensum cunctis in supera tribuerit

C admodum

admodum gloriosa. Quam cum Virgo cōspiceret, ad eam omni studio, affectuq; cōcurrit: quippe quadā fiducia cōpertorū. Ipsa eidē scandendū cælū fuerat augurata, & nunc ad eam in nuptias corrogandā ab ipso transmissa Maiugena. Præterea tres puellæ uultu, decorēq; parili, ac uenustate luculentæ, tertis religatæ inuicē manus, rosarumq; speculis redimitæ, ad Virginem cōuenēre. Quarū una deosculata Philologiæ frontē, illic ubi pubem ciliolorum discriminat glabellæ medietas. Alia os eius, tertia pectus apprehendit. Videlicet prima: ut lætos oculis afflaret honores. Secunda gratiā eius linguæ inspirabat. Animo tertia comitatē. Quippe illæ Charites dicebantur. Et quicquid apphenderant, uenustabāt. Quæ quidē uirginē postq; lumine repleuere, Musis admixtæ, etiā gesticulationes cōsonas, atq; hymenæa dedēre tripudiā. Sed ecce magno tympani crepitu, crotalorūq; tinnitu uniuersa dissultāt, eousq; ut Musarū cantus aliquanto bombis tympani obtusior redderēt. Et cū sonitu introferēt lectica interstinctā syderibus: cui ritu mystico crepitus præcinebāt, qua mos fuerat nubētes Deas in cælestis thalami puenire consortia. Ante hanc quadā augustioris uultus femina, ac sacro lumine, æthereoq; resplēdēs uenerabili antistitio præminebat. Quam cū omēs qui affuere, cōspicerēt, reueriti inclytā maiestātē, ut deorū oim mūdīq; custodē, huic Athanasia nomē fuit. Et heus inqt, Virgo præcepit deorū pater: hac regali lectica in cæli palatia subueharis: q̄ quidē nullifas attrectare terrigenæ. Sed nec tibi quidē antenostri poculū licet. Et cum dicto leniter dextra cordis eius pulsum, pectusq; pertractat, ac nescio, qua intima plenitudine distentū magno cū turgore respiciens, nisi hæc inquit, quibus plenum pectus geris coaptissima egestione uomueris, forasq; diffuderis, immortalitatis sedem nullatenus obtinebis. At illa omī nisu, magnaq; uī, quicquid intra pectus p̄senserat, euomebat. Tūc uerò illa nausea, ac uomitio laborata, in omnigenū copias conuertit literarū. Cernere erat, qui libri, quantaq; uolumina, quod linguarum opera ex ore uirginis defluebant. Alia ex papyro, quæ cedro perlita fuerant, uidebant. Alij carbasinis uoluminibus cōplicati libri, ex ouillis multi quoq; tergoribus. Rari uerò i phyllire cortice subnotati. Erantq; quidam sacra nigredine colorati, quorum literæ animantiū credebant effigies. Quasq; librorū notas Athanasia cōspiciens, quibusdā eminentibus saxi iussit ascribi, atq; intra specum per Aegyptiorū abdita collocari. Eademq; saxa stellas appellās, deorū stemmata cōtinere. Sed dum talia uirgo undanter euomeret, puellæ quàm plures, quarū artes aliæ, aliæ dictæ sunt disciplinæ: subinde, quæ uirgo ex ore effuderat, colligebant. In suum unaquæq; illarū necessariū usum, facultatemq; corripiens. Ipsæ etiā Musæ præsertim Vrania, Calliopeq; innumera gremio cōgessere uolumina, in alijs quippe distinctæ ad tonum, ac deductæ paginæ in alijs circuli, lineæq; hemisphæria quæ cum trigonīs & quadratis multi-

angulæq;

angulæq; formæ Protheorematū, uel elemētorū diuersitate formatæ. De hinc pictura animalīū membra multigenū in unam speciē cōplicabat. Erāt etiam libri qui sonorū mela signatæq; numerorū, & cantandi quædā opera præferēbant. Postq; igit̃ illam bibliothecalē copiam nixa imitatus Virgo diffudit, exhausto pallore confecta, Athanasīæ opem quæ tantī laboris conscia fuerat, postulauit. Tum illa, ut reſectior cælum, sublimisq; cōscendas, hoc tibi accipe sorbillandū. Ac tunc matri Apotheosi, quæ cum illa fortē cōuenerat, etiam pridē libros, qui ex Philologiæ ore defluerant, manu contingens, ac dinumerās consecrabat, auferens quandā globosam, animatāq; rotunditatē summit, ac uirginī porrigit hauriendā. Verum ipsa species ouī interioris coccīno circūlita exterius rutillabat. Ac dehinc perlucida inanitate, albidaq; humore, interiore tamen medio solidior apparebat. Quam cū Philologia susciperet, quoniā post tantī laboris afflictiones, æstusq; mentis plurimū sitiebat, referatis eius rotūditatis archanis, postquā rem dulcissimam comperit, totam incunctanter exhaustit.

Continuoq; noua solidantur membra uigore:

Et gracilentaperit macies, uis terrea cædit:

Aeternumq; uenit sine mortis legibus æuum.

Verum diua cū im mortalitatis eam poculū cerneret ebibisse, quo è terris illam cælū pergere, immortalēq; factam, uelut ænigmate redimiculi prodoceret, ex herba quadā rurestri cui *ἀειδίωον* uocabulū est, uirginē coronauit, præcipiēs omnia, quæ adhuc mortalis aduersus uim superā in præsidīū cōaptarat, ut expelleret: quippe caducæ, mortalisq; substatiæ isthæc esse minima memorabat. Quæ quidem omnia eidem mater abstraxit, postq; eā mūdana transcēdisse studia recognouit. Tunc Philologia ex aromate præparato, acerrāq; ppria, Athanasīæ primitus supplicauit, matricq; eius gratiā multalitatione psoluit, quod nec Vedium cum uxore cōspexerit, sicut suaudebat Etruria. Nec Eumenidas ad chaldæa miracula formidauit: nec igne ufferit eam, nec lymp̄ha subluerit, nec animæ simulachrū Syri cuiusdā dogmate uerberarit, nec Phasi senis ritu Charontis manibus inuolutam immortalitatē mortis auspicio cōsecrauit. Interea conscendere iussa lecticam, quæ insuggestu maximo, quoniā uidebat̃ difficile admodū sibi, ne dicā impossibile deputabat. In quam rem consequēter implendā alumnū suum dilectū præ ceteris cōuocauit. Quo innixa omnē difficultatē superæ confessio nis euicit. Verū idem, qui Labor ab eadē uocabat̃: nō solū in lecticæ culmē eam sustulit, uerū cælum cū domina impiger p̄meauit. Quippe cōsociata sibi quodā puero renidēti, qui nec uoluptuariæ Veneris filius erat, & tamē Amor à sapientibus ferebat̃, à fronte lecticam snbuehere moliuntur. Nam posticam Epimeliā, & Agrypnia dilecta uirginī sustulere mancipia. Sic em̄ Athanasia præceperat, ut uterq; sexus cum Philologia cælum posset ascen-

dere. Præcedit illico conscendentē Musarum concinentiuū pompa, & prædictorū comitū uenerabilis multitudo. Periergia uerò alijs comitata pedissequis, dotalibusq; mancipijs curiosè uniuersa p̄scrutans, atq; interrogans sequebat̄. Verum ad culmina arcis aëriæ comitatus ille cum uirgine pp̄inquaabat. Et ecce aduenire subitò deorum p̄nuba nunciait, anteq; Concordia, Fides, Pudicitiaq; præcurrūt: nam Cupido corporeæ uoluptatis illex, licet eam semp̄ anteuolet, Philologiæ occurribus non ausus est interesse. At ubi in cōspectum nubētis diua puenit atq; ut mos uirginis erat, litauit aromatis, Deam talibus deprecabat̄: Iuno pulchra, licet aliud nomē tibi consortium cæleste tribuerit, & nos à iuuando Iunonem, unde & Iouē dicimus, nominemus. Si te Lucinā, quod lucem nascentibus tribuas, ac Lucefiā conuenit nuncupari. Nam fluuoniā, februalēq; ac februa mihī poscere nō necesse est, cū nihil contagionis corporeæ sexu intemerata ptulerim. Interducā & domiducā, Vnxiā, † Cinthiam mortales puellæ debēt in nuptias cōuocare, ut earū & itinera p̄tegas, & in optatas domos ducas, & cū postes unget, faustū omē affigas, & cingulū ponentes in thalamis nō relinuas, † Sotigenam te, quas uel in partus discrimine, uel in bello p̄texeris, precabunt. Populonam plebes † curitim debent memorare bellātes. Hic ego te aëriā potius ab aëris regno nuncupatā uoco. Da nosse poscenti, quid hæc aëria latitudo, atq; athomis plucens cōcurrentibus campi animantiū gerāt, quid uic hic dicait numinū subuolare. Nō em̄ de humilitate aëris illius quæro, qui uolucris p̄meat, quē Olympi mōtis cacumē excedit: qui uix decem stadiorū altitudine sublimat̄. Sed elata disquiro. At iam fas puto quicqd, περὶ ἐὐδαιμονίας lectitās intellexerā, conspiciari. Hic Iuno cōscendentis precibus nō repugnans, eā secū in arces ducit aërias, atq; ex hinc multarū diuersitates edocet potestatū. Illi inquit, quos ignitæ substātix, flāmatiscq; suspicimus, ab ipso æthere, sphaeræq; superioris ambitu, usq; ad solarē circulū demeātes, ipsi dicunt̄ Dij, & cælites alias phibent: caularūq; latētū archana cōponūt. Sūt em̄ puriores, nec admodū eos mortaliū curarū uota sollicitāt ἀπαθες perhibent. Illic Iouem regnare certissimū est. At intra solis meatū usq; ad lunarē globum, secundæ beatitatis numina, superiscq; potētix, per quæ tamē uaticinia, somniaq; ac prodigia cōponunt. Hæc aruspicio extra physiculāt admonentia quædā, uocesq; trāsmittūt, auguratisq; loquant̄ † ominibus. Plerunq; em̄ quærentes admonēt, uel syderis cursu, uel fulminis iaculo, uel ostentaria † nouitate. Sed quoniā unicuiq; superiorū deorum singuli quicq; deseruiunt, ex illorū arbitrio, istorumq; comitatu, & generalis omnium præsul, & specialis singulis mortalibus Genius admouet, quem etiā Præstitem, qd̄ præsit gerundis omnibus, uocauerunt. Nā & populi Genio, cum generalis poscit, supplicat, & unusquisq; gubernatori proprio dependit obsequium. Ideoq; Genius dicit̄: quoniā cum quis hominum genitus fuerit, mox eidē copulatur,

Iunonis nomina.

† Cinthiam

† Sotigenam

† curitiam

† hominibus

† noui alijs additur.

Genius.

copulatur. Hic tutelator, fidissimusque germanus, animos omnium, mentesque custodit. Et quoniam cogitationum archana superæ annunciat potestati, etiam Angelus poterit nuncupari. Hos omnes Græci *δαίμονας* dicunt, *ἀπὸ τοῦ δαίμονος εἶναι*. Latini Medioximos uocitarunt. Qui quidem omnes minus lucidæ, splendidisque naturæ, quàm illi cælestes, sicut conspiciuntur, approbatur. Nectamen ita sunt corpulenti, ut hominum capiantur obtutu. Hic ergo lares, hic post membrorum nexum degunt animæ puriores, quæ plerumque, si meritorum excellentia subuehantur, etiam circulum Solis ac flammantia septa transfiliunt. Dehinc à lunari circulo usque in terram, quicquid interpatet, intersticij proprii partitione discernit. Et ab orbe lunari interfusa medietas disparat. Sed superior portio eos sicut conspiciuntur claudit: quos *ἠμυθέους* dicunt, quosque Latine Semideos conuenit memorare. Hi animas cælestes gerunt, sacrasque mentes, atque sub humana effigie, in totius mundi comoda precreant. His animus datus ex sempiternis ignibus, quæ sidera, stellasque uocamus. Qui quidem plerumque sui miraculo fidem fecere cælestium, ut in ortu Herculis geminata noctis obsequium, serpentesque idem paruus oblidens, uim numinis approbauit. Tages sulcis emicuit, & ritum statim gentis, Sypnumque monstrauit. Ammon apparuit cum cornibus arietinis & uestimento lacinio, ac sitientibus undam fontis exhibuit. Quid loquar eos, qui primi mortalibus usum rerum, maioraque comoda præstiterunt: ut uitem Dionysius apud Thebas: Osiris apud Aegyptios haustum uini, usumque comperiens: frumentum Isis in Aegypto: Triptolemus apud Atticos docuere. Eademque Isis lini usum, sementemque monstrauit. Cominuenda frugis, farrisque fragmenta Pilumno signat Italia. Ascribit Asclepio Græcia medicinam. Alij quoque huius generis homines in diuinandi usum & præscientiam precreati, ut Carmetis in Archadia, ab effuso per uaticinia carmine memorata. Sibylla, uel Erythrea, quæque [†] Cumena est, uel [†] Cymea Phrygia: quas non decem, ut asserunt, sed duas fuisse non nescis, id est, Erophiã troianam Marmesi filiam: & Symmachiam Hyppotentis filiam quæ Erythrea progenita, etiam Cumis est uaticinata. Ex hac diuinandi possibilitate Amphiaræus, Mopsusque celebrati. A medietate uero aeris usque in montium, terrarumque confinia, Emithæi, heroësque uersantur. Qui ex eo quod Heram terram ueteres dixerunt, Heroës nuncupati. Ibi quoque manes, id est, corpori humano præsules attribuit, qui parentum seminibus manauerunt. Denique hæc omnis aeris à luna diffusio, sub Plutonis potestate consistit: qui etiam Sumanus dicitur, quasi summus Manium. Hic luna, quæ huic aeri propior est, Proserpina memoratur. Verum illi Manes quoniam corporibus illo tempore tribuuntur, quo fit prima conceptio, etiam post uitam hisdem corporibus delectantur, atque cum his manentes, appellantur Lemures. Qui si uitæ prioris adiuti fuerint honestate, in lares domorum, urbiumque uertuntur. Si autem deprauantur ex corpore, Laruæ perhibentur, ac Maniæ. Manes igitur hic tam boni quàm

truces sunt constituti quos Agathos & Cacos Dæmonas memorat Graia
† montuona discretio. In his etiã locis Summanes, eorumq; præstites mana atq; † man-
 tuona, Dn etiam, quos Aquilos dicunt, Item Fura, Furinaq; & mater Ma-
† tripotes nia: Intemperiaq; & alij † triptes diuorũ degunt. Circa ipsum uerò terræ
 circulum aër ex calore supero, atq; ex halatu, mandoreq; infero turbidatus,
 egredientes è corporibus animas quodam fluenti æstu collidens, non facile
 patitur euolare. Hincq; tractum Pyr Phlegetonta sollertia poëticae adum-
 brationis alludit, atq; in eo perenni strepitu uolutata colliditur animarum,
 quas Vedius adiudicauit. Impietas, id est, Pluton: quem etiã Ditem, Ve-
† que iouemq; dixere. Ipsam quoq; terrã, † aqua hominibus inuia est, referciunt
† Font longæuorum chori, qui habitant syluas, nemora, lucos, lacus, fontes, ac fluui-
 os appellaturq; Panes, Fauni, † Fones, Satyri, Syluani, Nymphæ, Fatui,
 Fatuq; uel Fantuæ, uel etiam Fanæ, à quibus fana dicta, quòd soleant di-
 uinare. Hi omnes post prolixum æuum moriuntur, ut homines, sed tamen
 & præsciendi, & incurfandi, & nocendi habent præsentissimã potestatem. In-
 ter priores igitur Genios tua adhuc mortalis Virginis Diua cõsistet. Nam
† eccum † eccam tibi, Iuno ætherea, seu Vesta est. ut iam immortalis, diuaq; præci-
 pit dicens: Iam sede in concilio Iouis directa. Demumq; de acerra Virginis
 partem summit. Tunc portitores diuæ correpta lectica, magno eam molimi-
 ne subuexere. Sed postquam centum uiginti sex millia stadiorum aëria sub-
 uecti leuitate conscenderant, ac tonum primum phthongis compleuere cæ-
 lestibus. Lunarẽ ingressa circulum Virgo, Diuæ congruis nidoribus suppli-
 cando, de proximo conspicatur globosum quoddam, tenerumq; corpus, su-
 perni roris leuitate compactum, instar speculi prænitentis, adiaculati fulgor-
 ris radios reuibrare. In eo sinistra Niliaca, Eleufinaq; lampas, arcusq; Dictyn-
 næ, tympanaq; Cybeleia uidebantur. Triformis etiam, discolorq; uertigo
 terribili quadam maiestate rutilabat. Quæ licet cornigera, & parum crede-
 retur aspera, egestionibus opportuna: tamen & felem & ceruam. etiã con-
 uersiones bis binas uultibus præferabat. Ex hinc medio quàm ad lunã con-
 scenderat, ad Cyllenij circulum uenit. Quo hemitonio pmeato, multiplex
 ei, utpote nubenti Dominae ministrorũ populus occurrit lætabundus. Inter
 quos splendentis formæ, habitusq; fœmina, ac promptæ ubertatis ornatu-
 bus opulenta, Virgine salutata, usque in eius osculum confisa peruenit. Sed
 mirabatur illa obsequentiũ multitudo, quæ sicut Syrus quidam astruit in
 numero duorum millium fuerat cõstituta, quòd fœmina, quam Hetrusci
 dicebãt, ipsi deo nuptam fuisse Cyllenio: nulla prorsus inuidia titillata, Vir-
 ginem complexa constrinxerat. Hæc autem Facundia, nam illi hoc erat uo-
 cabulum, in Philologiae penetibus se ortam, educatamq; memorabat. Nec
 indignum esse, quòd sibi alumna prælata est, quæ & sibi semper ornatum
 & pabulum multis præbuerat disciplinis. Venit etiam quædam decens, ac
 pudicissima

pudicissima puellarum: quæ præsul domus, custosq; Cyllenæ, Verūche-
 mis, aut Astrea, aut Erigone dicebatur: spicas manu, cellatamq; ex hebeno
 pinacem argumentis talibus afferebat. Erat in medio avis Aegyptia, quæ
 Ibia memoratur ab incolis. Sed cum petaso uertex, atq; os pulcherrimū ui-
 debatur: quod quidem serpentis gemini lambebat implexio. Subter quæ-
 dam prænitēs uirga, cuius caput auratum, media glauca, piceus finis exta-
 bat. Sub dextra testudo, † minitasq; nepa, à leua caprea. Sed Dilofon alitē, † mīditansq;
 quæ sit oscinum mitior in certaminis temptamenta pulsabat. Ipsa uerò Ibis
 prænotatū gerit nomen mensis cuiusdā memphitici. Hanc tabellam cum
 ingestam sibi conspiceret Virgo uenerata, licet sponsi cognosceret argu-
 mentum, tamen nō ausa est sine supplicatione transire. Tunc etiam candi-
 dior Athlantidum Iouis congressū, pignorisq; culmine prouecta superue-
 nit, quæ quidem ne innurus officio sine bilance libra apparere dignata est.
 Quam uirgo uenerata, quoniā satis † sociam filio recognouit, duabus cum † socia filio est
 lucrorum potēte dicatis cœpit honorare pecudibus. Hinc festinatur ascen-
 sus, & usque in Veneris circulū hemitonio transuolatur, ipsaq; Venere, quæ
 nuptiis allubescerebat, quātum decebat orata, hoc in ea perhibetur intuīta,
 quōd admodum pulchra, tamen Anthias draconibus circumflexa, crebroq;
 capillitio uulsa, ambifariumq; Nitā secum congressa mitificat. Mox studiū
 in solarem laborare circum, quippe se cuplo fatigabat ascensum: qui tonus
 ac dimidius habebatur. Ibi quandam nauim, totius naturæ cursibus diuersa
 cupiditate moderantem, cunctaq; flammaram congestione plenissimam,
 beatis circumactam mercibus conspiciatur. Cui nauæ septem germani, ta-
 men suiq; consimiles præsidebant. In prora, felix forma depicta leonis in ar-
 bore, Crocodili in extimo uidebatur. In eadem uerò rate fons quidam lucis
 ætheræ, archanisq; fluoribus manans, in totius mundi lumina fundebat.
 Quo uiso Philologia confurgens, totaq; ueneratione supplicans, ac paulu-
 lum conuiuens oculos deum talibus deprecabatur:

Ignoti uis celsa patris, uel prima propago,
 Fomes sensificus, mentis fons, lucis origo,
 Regnum naturæ decus, atq; assertio Diuūm:
 Mundanusq; oculus, fulgor splendentis Olympi
 Ultra mundanum fas est cui cernere patrem:
 Et magnum spectare deum, cui circulus Aethræ
 Paret, & immensis moderaris raptibus orbes.
 Nam medium tu curris iter, dans solus amicam
 Temperiem superis, compellens, atq; coercens
 Sydera sacra deum, cum legem cursibus addis.
 Hinc est quod quarto ius est decurrere circo:

C 4 Vt tibi

Vt tibi perfecta numerus ratione probetur:

^{† dans tu} Nonne ac principio geminum † tu das tetrachordom:

Solem te Latium uocitat, quod solus honore

Post patrem sis lucis apex, radijsq; sacratum

Bis senis perhibent caput aurea lumina ferre:

Quod totidem menses, totidem quod conficis horas

Quatuor alipides dicunt te flectere habenis.

Quod solus domites, quam dant elementa quadrigam,

^{† licet} Nam tenebras prohibens, retegis quod cerula † lucet,

Hinc Phœbum perhibent prodentem occulta futuri,

Vel quia dissoluis nocturna admissa Isæum

Te Scrapim Nilus, Memphis ueneratur Osirim.

Difsona sacra mitram, Ditemq; feruntq; Typhonem

Atys pulcher item, curui, & puer almus aratri,

Ammon & arentis Libies, ac Biblius Adon.

Si uario cunctus tenomine conuocat orbis.

Salue uera deum facies, uultusq; paternæ

Octo & sexcentis numeris, cui litera trina

Conformat sacrum nomen cognomine, & omen

Da pater æthæreos mentis conscendere cœtus:

Astringerumq; sacro sub nomine noscere cælum.

Augeat hæc pater insignis memorandus ubiq;.

His audita deorū sedes iussa est permeare, uerū Hemitonio subleuatam

Pyrois circulus immoratur, in quo Iouis fuerat maximus filiorū. Ex quo

circulo uisus Pyr Phlegeton amnis ad infra demeare. Quo transgresso, neq;

em̄ labor fuerat, Hemithonij interiecta transcurrere. in Iouialis syderis per-

uenere fulgores: cuius circulus Phthongo personabat. Illic sydus erat tempe-

ramenti uiuifici, ac salubris effulgētia, blandisq; uibrata candoribus. Cuius

quidē lucis natura ex calidis, humidisq; cōmixtionibus candēs, quadā p̄speri-

tatis tranquillitate rutilabat. Verū ibi sydus Iouis: nam ipse totius mundi

membra collustrans, ad deorū imperiū dicebat, & senatū cælitē cōmeasse.

Hunc etiā prætergressa circū, ac parili interiectione sublimis, deorum rigi-

dissimum creatorē in algido hærentē, pruinisq; nivalibus conspicata, ue-

rum idem; quē circuire nitebatur, orbis melo Dorio tinniebat. Sed ipsi præ-

suli nunc draconis facies, nunc rictus leonis, nunc cristæ cum aprinis denti-

bus uidebantur: totoq; exitialis sæuiebat horrore. Cui tamen potestas pro-

circi graditate maior, ac prælata cæteris habebatur. Denique arpis, bom-

bisq; perterrita, tam intoleranda cōgressione, Virgo diffugit. Inde maximis

conatibus sesquiplo itineris euehunt. Nā tono ac dimidio ad ipsius cælestis

sphæræ globū, ac laqueatū stellis ambitū perueniūt. Sicq; sex tonorū cōscen-

tionibus

sionibus & stadiorū defessa lassitudine fatigati. Cū Diapason symphoniā
 quicquid emēsi erāt aduerterēt cōsonare, p̄fectione absolutæ modulationis,
 post labores maximos recreati, paululū conquierūt. Ipsa quoq; Philologia
 lectica dissiliēs, cū immēsos luminis campos, æthereæ trāquillitatis uerna
 cōspiceret, ac nunc tot diuersitates cerneret, formasq; decanorū, tūc octo-
 ginta quatuor liturgos cælo miraret̄ astare. Videretq; præterea fulgētes
 crebrorū syderum globos, & circulatorum alterna illigatione texturas. Ipsam
 uerò quæ ambitum coërcet ultimum, spherā miris raptibus incitatam, po-
 losq; & axem ex cæli summitate uibratum, p̄fundam transmeare terrā, atq;
 ab ipso totam cæli molem, machināq; torqueri: tanti operis, tantæq; ratio-
 nis † patrē, deūq; nō sciens ab ipsa etiā deorum notitia secessisse. Quoniam ^{† deum, patrēq;}
 extra mundanas beatitudines eum trāscendisse cognouerat, empyrio quo-
 dam, intellectualiq; mūdo gaudentē, iuxta ipsum extimī ambitus murū an-
 nixa genibus, ac tota mētis acie coartata, diu silentio deprecā. Veterūq; ri-
 tu uocabula quædā uoce mētis in clamās, secundū dissonas nationes nume-
 ris uaria sono ignota iugatis, alternatisq; literis inspirata, ueneratq; uerbis
 intellectualis mundi præfules deos: eorūq; ministros sensibilis spheræ pote-
 statibus uenerādos: uniuersumq; totū infinibilis patris p̄funditate coërci-
 tū. Poscitq; quosdā tres deos, aliosq; diei, noctisq; septimo radiatos. Quā-
 dam etiā Fontanam Virginē deprecā. Secundū Platonis quoq; mysteria
 ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἰουσία potestates, His diutissimē florem ignis atq; illā existentē
 ex nō existētibus ueritatē, toto pectore deprecata. Tum uisa secernere ἀπο-
 θείων sacra q; meruisse. Quippe quidā candores lactei fluminis tractu stellis
 efflammātibus defluebant. Lætabunda igit̄, gratesq; testata, iter in Gala-
 xeam flectit, ubi Senatū deūm à Ioue nouerat cōgregatū. Erat autē ibi Io-
 uialis domus, quæ ex granditate mira, mundanū ambitū possideret, & deco-
 re conspicuo fulgorē syderum uinceret, & nouitate situs signiferū circulum
 decufaret. Præterea tanto splendore renidebat, ut argenti credere fabrica-
 ta materia. Ibi septacadētia, culmēq; septatū, limbis nualibus albicabant.
 Vbi iam Iupiter cū Iunone, omnibusq; Diuis in suggestu maximo, ac sub-
 sellijs lacteis residens, spōsales præstolat̄ aduētus: qui simul Musarū uoces,
 ac dissonis mela dulcīa cantilenis, Virgine adueniente percepit. Priore loco
 præcepit uenire Cyllenīū, Cum quo Liber & Delius fidi, amantissimiq; ger-
 mani, Hercules etiā uterq; Castorū, Gradusq;, & quicquid deorū de Ioue
 p̄genitum est, Cyllenij adhærebat officio. Elementorū quoq; præfides, an-
 gelicūq; populi pulcherrima multitudo, animæq; præterea beatorum uete-
 rum: quæ iam cæli templa meruerant, gressus Maiugenæ sequebantur. Li-
 num, Homerum, Mantuanumq; Vatem redimītos, canentesq; conspice-
 res: Orpheum atq; Aristoxenum fidibus personantes. Platonem, Archime-
 demq; spheras aureas deuoluentes, Ardebat Heraclytus, Vdus Thales,
 circumfusus

atam
 x quo
 , neq;
 s per
 empe
 Curus
 spern
 mundi
 uallic
 n nig
 a, ue
 i præ
 denti
 as pro
 bom
 uimis
 electis
 cōstem
 uibus

circumfusus athomis Democritus uidebat. Samius Pythagoras caelestes quosdam numeros replicabat. Aristoteles p̄ cæli quoq; culmina Endelechîã scrupulosius requirebat. Epicurus uerò mixtas uiolis rosas, & totas apporabat illecebras uoluptatū. Zeno ducebat fœminā p̄ uidentē. Archefilas collū intuens columbinū. Multusq; præterea palliatorū populus studijs discrepantibus dissonabat. Qui quidē omnes inter Musarū carmina cōtinentiū audiri, licet p̄streperēt, nullo potuere rabulatu. Veniente igit̄, introgressoq; Cyllenio, om̄is ille deorū senatus, ueneratus uerticē ingrediētis, exurgit. Ipse Iupiter eum p̄pter suum confessum Pallade à dextra sociata mediū collocauit. Ne clongō interiecta ipsa quoq; Philologia ambita Musis, ac matre præambula corrogat̄. Qua ingrediēte, ac Vestæ deū nutritici, eidemq; pedissequæ acerrā illam Olacem aromatis refundente, omnis ille ordo cælicolū portiones sibi competētes attribuēs, Arabicis lætabat̄ halatibus. Verū Virgout est per omnia uerecunda, licet à Ioue eius assidere confinio iuberēt, tamen ibi potius uoluit, ubi Musas conspexerat, admota Palladis cōsortione residere. Tunc exurgens Virginis mater poscit de Ioue, superisq; cunctis, uti sub conspectu omniū, quicquid sponsaliū nomine præparauerat Maiugena, traderēt, ac demū dos à Virgine non deesset. Tūcq; tabulas ac Papiam, ^{† pompeamq;} ^{† pompeamq;} legē sinerēt recitari. Cuius petitioni iustissimæ, deorū senatus attribuit, ut in cōfessu cælitū offerēda p̄barent. Hinc Phœbus exurgit, fratris officiū non detrectans, ac singulas ex famulicio, dilectoq; Cyllenio incipit ad mouere, quæ tam pulchræ cunctis quàm ornatissimæ refulsere.

Transcursa lector parte magna fabula:
 Quæ tam morosis implicata ductibus
 Tenui lucernam palpitare lumine
 Coëgit instans innitens crepusculum:
 Ac in rosetis purpuraret culmina
 Aurora primo conuenustans habitu
 Surgens fenestras disficaret lumine:
 Adhuc iugata compararet pagina
 Quocunque ducta longiorem circulum.
 Nunc ergo mythos terminatur in fiunt
 Artes libelli, qui sequentes asserent,
 Nam fruge uera omne fictum dimouent:
 Et disciplinas annotabunt sobrias
 Pro parte multa, nec uetabunt ludicra.
 Habes quid instet, si potestas cælitum
 Faueantq; Musæ & Chelis Latoia,

Finis secundi libri Philologiæ.

MARTIANI

MARTIANI CAPELLAE DE ARTE GRAMMATICA LIBER III.

Vrsum canœna paruo
Phaleras parat libello:
Et uult amica fictis
Commenta ferre primum:
Memorans frigente uero

Nil posse comere usum;
Vitiôque dat poëtæ,
Infra cta ferre certa:
Lasciua dans lepori:
Et paginam uenustans
Multo illitam colore,
At quin prioris ille
Titulus monet libelli
Mythos ab ore pulsans:
Artesq; uera fantes
Voluminum sequentium
Præcepta comparare,
Ad hæc iocante rictu:
Nil mentiamur inquit:
Et uestiantur artes.
An tu gregem sororum
Nondum dabis iugandis.
Et sic petent notandis
Incælitum senatum
Aut si tacere cultum
Placet ordo quis probatur
Certe loquentur illæ:
Quicquid erat docendum
Habitusq; consequentur
Asomato in profatu,

Hæc

Hæc nempe ficta uox est
 Et deuius promissi es:
 Cur ergo non fateris
 Ni figminis figura
 Nil posse comparari:
 His me camæna uicit:
 Fugis, iugabo ludum.

Literarū origo.

Admouerat igitur Latoïdes unam de priorī loco Mercurialiū mini-
 strarum, ætate quidem lōgæuam: sed comitate blandissimam, quæ
 se in Memphide ortam, Rege adhuc Osire memorabat, diuq; ob-
 tectam latibulis ab ipso repertam, educatamq; Gyllenio. Quæ fœmina, li-
 cet in Attica ubi maiore aui parte floruerat, se assereret incedere palliatā,
 tamen ritu Romuleo, propter Latiale Numen, & olim caput, propterq;
 Martiam gentem, Venerisq; propaginem, senatum deūm ingressa est pe-
 nulata. Gestabat hæc autem teres quoddam ex compactis annexionibus
 ferculum, quod leui exterius Elephanto prænitebat. Vnde uelut medendi
 sollers magistra, curandorum uulnerum insignia proferebat. Nam ex eo-
 dem scalprum primo uibranti demonstrabat acumine: quo dicebat circū-
 cidī infantibus uicia posse linguarum. Dehinc quæ uigello quodam pulue-
 re, qui ex fauilla confectus, uel sœpia putaretur illato per canulas eadem re-
 sanari. Tunc etiam quoddam medicamē accerrimū, quod ex ferulæ flore,
 caprigeniq; tergoris refectione confecerat, rubri admodū coloris ex prom-
 pfit, quod monebat faucibus admouendum, cum indocta rusticitate uexa-
 tæ, fœtidus ructus uitiosi oris exhalant. Demonstrabat etiam quendam
 gratissimum gustum Vesperæ multo, oliuocq; laboratū. Quo depulsa uo-
 cis insuauissimæ dicitate, canoros etiā fieri posse memorabat. Arterias etiā
 pectusq; cuiusdā medicaminis adhibitione gargarizando purgabat. In quo
 & cæra fago illita, & gallarum, gummeosq; commixtio, & Niloticæ fruti-
 cis collemmata notabantur. Quæ uis Epithematis licet memoriā, inten-
 tionemq; procuraret, tamen natura sui etiam uigilias inferbat. Protulit
 quoq; limam quandam artificialiter expolitam, qua octo partibus auratis,
 uelut diuersis nexionibus interstinctā uibrabat, ex qua scabros dentes, uili-
 ginesq; linguarū & sordes, quas in Soloë quadam ciuitate cōtraxerant, leui
 sensim attritione purgabat. Hæc abstrusa nosce carmina, numerosq; mul-
 tifidos crebræ supputationis opere putabatur. Deniq; quotiens curandos
 acceperat, mos eius erat de nomine primo tractare. Casus etiam non tace-
 bat, quantū uel uicia creare possent, uel prudentissimè declinari. Tunc gene-
 ra rerum, uerba etiā curandorū cum ratione captabat, ne ut fieri ab ægro-
 tantibus moris est, nomem pro nomine commutarent. Tum uerborum
 Modos:

Modos, Tempora, Figurasque, & Schemata requirerebat. Iubebatque alios
 quis plenitudo obtusior, atque immobilis torpor infederat, gradus percurre-
 re, scandereque quam plurimum operum. Præpositionibus, aut Coniunctio-
 nibus, aut Participatis insistere, totaque curandos arte fatigari. Hanc igitur
 feminam, tali multorum curatione callentem, cum deorum nonnulli Iatri-
 cem, alij Genethliacem, diuersis rerum operibus æstimarent, addereturque
 fidei medendi sollertia, quod eam opitulari posse oris uitijs, nec Pallas de-
 negaret, nec ipse Maiugena. Inconsentaneum tamen uidebatur incedere me-
 dicam penulatam. Idcircoque ab ea & nomen & officium suum, ac totius ex-
 positio artis exquiritur. Tunc illa, ut familiare habebat, exponere percun-
 ctata, ac docere facile quæ ab eadem quærebant: penula à dextra cum mo-
 destia, uerecundiaque reuelata, sic cœpit: γραμμικὴν δὲ λέγουσιν ἐν τῇ Ἑλλάδι, quod
 γραμμὴ linea, & γράμματα literæ nuncupentur. Mihique sit attributum litera-
 rum formas proprijs ductibus lineare. Hincque mihi Romulus literaturæ no-
 men ascripsit, quamuis infantem me literationem uoluerit nuncupare, sicut
 apud Græcos γραμματιστικὴν primitus uocitabar. Tunc & antistitem dedit &
 sectatores impuberes aggregauit. Itaque assertor nostri nunc literatus dicitur,
 literator antea uocabatur. Hoc etiam Catullus quidem non insuauis poë-
 ta commemorat dicens: Munus dat tibi Sylla literator. Idem apud Græcos
 γραμματοδιδάσκαλος uocitatur.

*Literator apud
 Catullum.*

Quid sit officium Grammaticæ.

Officium uero meum tunc fuerat, doctè scribere, legerèque. Nunc etiã
 illud accessit, ut meum sit eruditè intelligere, probareque. Quæ duo
 mihi uel cum philosophis criticisque uidetur esse communia. Ergo
 istorum quatuor, duo actiua dicenda sunt, duo spectatiua. Siquidem impen-
 dimus actionem, cum quid conscribimus, legimusue. Sequentium uero spe-
 ctaculo detinemur, cum scripta intelligimus, aut probamus, & licet inter se
 quadam cognatione coniuncta sint, sicut cæteris artibus comprobatur. Nam
 & actor cognoscit primo, quæ ualeat actitare, & astronomus quædam fa-
 cit, ut per ea cognoscat, quæ debeat comprobare. Promittit etiam utrunque
 Geometres, quippe formas theorematum cum rationibus certis efficit,
 & cognoscit.

Quot sint partes eius.

Partes autem meæ sunt quatuor: literæ, literaturâ, literatus, literatè.
 Literæ sunt quas doceo, Literatura ipsa, quæ doceo, Literatus, quæ
 docuero, Literatè, quod peritè tractauerit, quem informo. Profite-
 or autem de orationis natura, ususque tractare. Natura est ex quibus formetur
 oratio. Usus, cum eadem utimur, appellatur. His etiam materies admo-
 uetur, ut de qua re dicendum sit, existimemus. Oratio uero ipsa tribus gra-
 D dibus

dibus eruditur, id est ex literis, syllabis & uerbis.

De natura literarum.

Verum in literis gemina quaestio diuersatur. Namque aut naturales sunt aut effectae. Natura enim insinuante, earum nomina in loquendi substantiam procreat. Artificiosa uero formatio, earum lineas quas scribimus, designauit. Ad hoc, ut praesentes unam, uti absentes alia potuisset. Atque ita ex hac parte, qua scribitur mutae: ex illa qua legitur, uocales sunt appellatae. Siquidem haec auribus tantum, illa solis oculis ualeat comprehendere. Literae igitur aliae sunt, quae per se efficere totum ualeant, aliae quae nihil.

Nam uocales, quas Graeci septem, Romulus sex, usus posterior quinque commemorat, Y uelut Graeca reiecta. Haec tamen in Latine nunc produci, nunc contrahi, nunc acui, nunc grauari, uel etiam circumflecti: nunc aggregari, nunc distrahi sine iactura sui nominis possunt. Modo solae syllabas formant, nunc consonantes utrinque suscipiunt. Vocalesque nonnullae modo se inuicem mutant, nuper sibi cum decore succedunt: quippe A plerumque in E transuertitur. Nam capio cepi facit: nunc in I, ut salio, infilio: nunc in O, ut plastro, plostro: uel in V, ut arca, arcula. Item E litera, in primum A reformatur: ut sero, satum: uel in I, ut moneo, monitus: uel in O, ut a tegendo, toga: uel in V, ut a tego, tugurium. Similiter I quoque uocalis, in A conuertitur, ut siquis, siqua. In E, ut fortis, forte. In O, qui, quo. In V, ut ibi, ubi. Non aliter O litera in A transit, ut creio, creauit: uel in E, ut tutor, tutela: uel in I, ut uirgo, uirginis: uel in V, ut uolo, uolui. Item V simili ratione conuertitur in A, ut magnus, magna: in E, ut sydus, syderis: in I, ut telum, teli: in O, ut lepus, poris. Sic igitur transformatae, nunc utrinque poterunt copulari, nunc ex altero, nunc ex neutro, nunc aliquas partes orationis terminant, nuncque nullas.

Quod uocales utrinque aliquando copulantur.

Nam A primum utrinque sibi associat V & I literas: nam & aurum dicimus & uarus & Ianus & Ajax. Ex uno autem latere suscipit E, ut Aeneas. Ex neutro uero O. Finit femina nomina, ut dea masculina, ut Iugurtha. Neutra in singulari numero tantum Graeca, ut torcuma, peripetasma. In plurali autem Latina, ut monilia. In uerbis imperandi modi, ut canta, salta.

E autem uocalis duarum Graecarum literarum uim possidet. Nam cum corripitur E, Graecum est, ut ab hoc hoste. Cum producitur non est, ut ab hac die. Ac maxime tunc circumflexum accentum tenet. Haec duas uocales, id est, I & V ex latere utroque complectitur, ut in euro, ueientano: & in eia, iecore. Finit uero neutra nomina, ut monile. Femina nomina etiam, sed Graeca, ut Calliope. Pronomina, ut ille, iste. Neutrum etiam totius generis, ut quinque, licet ἀπτοροῦ sit. Item E uerba imperandi modi, ut sede, curre. Modi infinitiui, scribere, scripsisse.

I uero

I uerò littera, cunctis utrinque uocalibus sociatur. Nam A complectitur, cum dicimus Ianuarie & Ajax. E autem, ut teneat, docuerunt exempla superius demonstrata. O autem littera copulatur in nomine, Iouis & Oinone: Oisus etiam dicitur. Sic enim ueteres usum dixere. V autem in iuuando, & uita: hæc aliquando uocalis geminam syllabam facit. Finitque omnium generum nomen, ut frugis: numerum itidem omnium generum, ut uiginti. Item uerba modi indicatiui, ut noui, meministi. Imperatiui, sali ueni. Infinitiui, iaculari, luctari.

O uerò littera, quibus uocalibus, qua uerò ex parte cohæreat, superius memoratum. Finit autem nomina masculina, ut Cato. Feminina, ut Iuno. Numerum omnium generum, ut octo. Item uerba actiua, canto laudo. Modi imperatiui tantummodo inuenitur, ut cedo. Aduerbiu, ut subito. Præpositionem, ut pro.

V autem littera uocalibus omnibus utrinque coit præter O an elatum. Sola etiam V, sui generis litteram non geminat, sed coniungit, ut uulgus, Vulcanus. Finit articulos, ut tu. Nomina neutra, ut cornu, genu: nullum autem uerbum claudit.

De Semiuocalibus.

HActenus de uocalibus. Non enim uocales astruere, sed omnes litteras sum iussa monstrare: uerum reliquas quæ sequuntur, consonantes esse non dubium est. Quæ item discernuntur, in semiuocales & mutas: quarum exequar rationem. Quippe F littera quæ est semiuocalium prima, duas tantummodo consonantes prælata complectitur, L & R, ut dicimus flauus & frugis. Vocales uerò complectitur, ita ut I & V uocales sibi præferri prohibeat, nullum autem claudit finitiua sermonem. L uerò littera, tripliciter sonat. Nam exilem sonum reddit, cum geminatur, ut sollers, Sallustius. Medium autem cum terminat nomina, ut sol, sal. Item leniter sonat, cum uocales anteuenit, ut lapis, lepus, liber, locus, lucerna. Plenum uerò sonum habet, cum ei præferunt litteræ P G C F, ut in Plauto, glebis, Claudio, flauo. L autem nunquam ulli semiuocali, uel mutæ præponitur, quæ pro D in præpositione accipitur, cum & A præfertur, ut allidit, alligat. Hæc autem prælata præpositione seruat, ut illepidus, illothus. Vtrinque autem uocales amplectitur, & nomina nonnulla determinat. In masculino Sol. in feminino Tanaquil: in neutro A E I præcedentibus, ut bidental, mel, fil. Aduerbia etiam claudit, ut semel. M uerò littera tam in sermonis initio, quam in medio esse, & in ultimis potest, ut mores, umbra, triticum. Ex consonantibus sola M præcedit N, ut Memnon. Subsequitur solam S, ut Smynthius. Mutaturque in N nonnunquam, ut cum dicimus nunquis. Terminaturque neutra, ut aurum & argentum. Item Monoptota, ut nequam. In genere masculino accusatiuum simplicem, & duplicem genitiuum. Item participia & uerba, & aduerbia, ut tractum, legam, cursum. Numerum etiam omnium generum, ut nouem, decem. N autem littera, plenior apparet in primis & ultimis, ut Nestor, tibicen. In medijs exilior, ut mane, damnum.

D 2 Ex conso

Ex cōsonantibus sequit̄ M literā, ut Memnon. S autem præcedit, ut fons, mons. Conuertit̄ etiā in M, cum eam sequunt̄, B P M, ut dicimus, imbuit, impulit, imminet. Eadem nomina terminat: masculinū, ut Tibicen. Fœmininum Græcū, ut Syren. Neutrū, ut culmen. R uerò uocales utrinq; cōplectitur. De consonantibus S solī præponit̄, ut fors, fors, & X duplici nonnunq; ut arx. Cōuertit̄ in L N & S, ut niger nigellus, semen, feminis, gero, gessi. Finit nomina masculina post omnes uocales, ut par, pater, uir, nitor, fur. Fœminina post E & O, ut mulier, soror. Neutra post oēs præter I, ut calcar, piper, marmor, sulphur. Finit uerba & aduerbia, ut uenor, uador. S nonnulli literā non putauerūt. Nam Messalla quendā sibilum dixit, quæ tamen utrinq; P literæ copulat̄, ut spado, psitacus, & C Q T sequentes, amplectit̄, ut scaurus, squama, stella. In plures etiā trāsitum facit, ut in L. Dicimus em̄ modus, modulus: in N, sanguis, nis: in R, flos, floris: in D, custos, custodis: in T, nepos, tis. Terminat etiam masculina & fœminina post omnes uocales, Neutra post A O V, ut uas, os, nemus. Huic literæ Diuus Claudius P adiecit, aut C, ppter ψ & χ Græcas, psalterium, sacra.

X autem nemo literam putat, quoniā duplex est. Constat enim ex G & S, ut rex, regis: aut ex C & S, ut nux, nucis. In V aliquando transfert̄, ut nix, niuis. & C, ut pix, picis & in T, ut nox, noctis. Hæc in Latinis nunq; ponitur prima, apud Græcos autem ponitur, ut in Xantho. Et masculino & fœminino omnibus uocalibus sociatur, ut Ajax, frutex, calix, uelox, pollux: & fœminino, fax, lex, lodix, uelox, lux neutrum nullum claudit.

De Mutis.

TRansactis semiuocalibus, mutæ sunt perquirendæ: quæ ideo hoc nomine nūcupant̄, quoniā nisi illis uocales associatæ succurrerint, intra oris sonitum ante auspicia moriunt̄. B prima, omnibus uocalibus utrinq; connectitur: præfertur consonantibus L & R, ut blesus, & breuis. Trāsit in C, ut succurr̄ in F, sufficit: in M, ut summ̄tit: in P, ut supponit: in S, ut substulit. Finit nihil, nisi tres præpositiones, ab, ob, sub. C uocales utrinq; collaterat, cōsonantes quasdā præcedit L T R M N, ut clarus, tectum, crus, acmon, Cnidus. Finit articulos, quos p nomina uocāt, hic, hæc, hoc. Et aduerbia, ut sic, huc, hic. Sola mutarum antecedentē uocalem pducit, & pro duplici habet̄, ut hic, hæc, hoc. D utrinq; uocales tenet. Præponitur R literæ in Druso: M literæ nunq; præfertur in Latinis: in Græcis autē aliquādo, ut Dmolus. Sic & N, ut Ariadne. Trāsit in C, ut accidit: in G, ut aggerat: in L, ut alligat: in P, ut apponit: in R, ut arripit: in S, ut assidet: in T, ut attinet. Finit articulos neutralis generis, ut illud, istud: & præpositionē, ut apud. G omnibus uocalibus præfert̄, sequitur A literā, ut in aggere, quæ quotiens geminat̄, adiungit̄. Præfert̄ R literæ, ut graue:
L, ut

L, ut gladius; N, ut ignis. In C quoque cōuertit, ut rego, rector. Nihil quoque concludit. H, aspirationis notā esse certissimū est, quæ quando uocalibus accidit, ut hospes, hæres, transit in X, ut traho, traxi. Hanc Græci diuiserunt. Nam pars eius dexterior aspirationis nota est, sinistra contrariæ significationis. K uerò nūc nota putatur esse, nunc litera, nam eius effectus C integrare non dubium est absque his, kapita, kalendæ, kalumniæ. P autē cōuenit utrinque uocalibus, R literæ præponit, ut prædere. L, ut placet: Ptholomæus: S, phtacus: N, ut in Iypnis. Terminat uerò nihil. Q quidā literā non putabāt, & uincerent, nisi in equo & equitatu appareret expresse. Hæc nunquam sine duabus uocalibus ponitur, quarū prior erit V, & sic cæteræ consequenter, ut quartus, questus, quirites, quotus, equus. Constat autem ex C & V, ideoque duplex & composita dicit, nec geminat. Nullā singularem literam comprehendit, finit nihil. T uocales ex utroque concludit, in coniunctionibus & præpositionibus præcedit: L in Tlepolemo: M in Tmolo: N, in potnia, R in Troia. Finit neutra, caput, sinciput, Laet. Articulos terminat, ut quot, tot. Verba, ut legunt, Aduerbiū & interiectionē, ut at at. Z à Græcis uenit, licet etiam ipsi primo C Græca utebant: nam cetum dicebant, quē nunc zetum dicunt: tamē hæc gemina ab ipsis etiā habetur. Nam A T & C cōponitur: quā, ut aduertas duplicem, nunquam poterit geminari. Hæc præponit M literæ, ut Zmirna. Ex his igitur uniuersis decem & octo literæ necessitatē cunctæ cōscriptionis absoluūt. Placet enim mihi: Y in uocalium numerū congregari. Neque sine hoc hiacynthus, aut Cyllenius poterit annotari. Sic igitur erit, ut senæ fiant uocales. Semiuocales & mutæ duodecim. H enim aspirationi dabitur: superuacuaque erunt Q & K. X autē ut duplex sine elemēti cardine nō probat. Z uerò à Latinis excluditur, decē & octo numero, sicut dictū est supersidunt. Quæ tamē cum superuacuis reiectisque cunctis ex unius uocis sonitu conformata, diuersas naturalis harmoniæ causas sub oris concinentia reppererunt.

De formatione literarum.

N Anque A subhiatu oris congruo solo spiritu memoramus.
B labris per spiritus impetum reclusis edicimus.
C super molaribus linguæ extrema appulsis exprimitur.
D appulsu linguæ circa superiores dentes innascitur.
E spiritus facit lingua paululum pressiore.
F dentes labrum inferius deprimentes lingua, palatoque dulcescit.
G spiritus cum palato.
H contractis paulum faucibus uentus exhalat.
I spiritus prope dentibus pressis.
K faucibus, palatoque formatur.

D 3 L lingua

L lingua palatoꝝ dulcescit.
 M labris imprimitur.
 N lingua dentibus appulsa collidit.
 O rotundi oris spiritu comparatur.
 P labris spiritus erumpit.
 Q appulsi palati ore restricto.
 R spiritum lingua crispante corrãditur.
 S sibilum facit dentibus uerberatis.
 T appulsi linguae dentibus impulsis excuditur.
 V ore restricto labrisꝝ promulis exhibetur.
 X quicquid C & S formauit exhibat.
 Y appressis labris spirituꝝ procedit.
 Z uerò, iccirco Appius Clau. detestat, qꝫ dentes mortui dum exprimit, imi-
 (tatur.

Præstrieta est cursim rationis regula primæ:

Quæ multis tendi sueta uoluminibus.
 In qua iuncturis quid nectat litera utrisque:
 Quo admittat sociam, uel faciat latere.
 Quæ quo transfiliat conuersis legibus usu:
 Et transformatum nomen habere uelit.
 Quas oris sonis, uel quas modulatio linguae
 Gignant, & pulsu rupta labella suo
 Nunc iam compactis cursanda est syllaba formis:
 Ut fastigetur longa, breuisꝝ fuit.
 Hæc duo percurram, iuncturas litera quippe
 Præueniens docuit sub ratione pari.
 Hoc igitur subdens nectendum concipit ordo.
 Si uestrum superi comprobat arbitrium.

Hæc cū Gramatice diceret, eamꝝ pꝑgredi Iupiter, Deliusꝝ præciperet,
 hic Pallas de iunctura syllabarū inqt: dum hæc literatura deproperat par-
 tem historicā prætermisit. Quo uirginis obiectu pterrata, scio inquit, mi-
 hi plurima transeunda, ne minutiora nectendo, fastidiū superæ beatitatis
 incurrã. Proposito meo igitꝫ pꝫ cõpendiosos calles festina pꝫ fungar, ne densis
 obumbrata ramalibus, uelut senticosæ copiae densitate syluescam.

De iunctura syllabarum.

Syllaba igitꝫ dicta est, quòd iunctis literis sonitū simul accipiētibus in-
 forme. Cuius (ut dixi) tres partes esse non dubiū est, de iunctura, de
 fastigio aut de longitudinibus. Iuncturae sunt genera quatuor, duo
 naturalia, duo historica. Naturalia sunt cū quærit una quæꝝ syllaba, utrū
 ex una an gemina, an neutra parte iungat. Et utrum literæ, quæ inter se co-
 pulari

pulari nō possunt, adiecta alia litera sociant, ut M & N, dum nō coeant, uocali antecede te sociant, ut in amni & somno: quæ iuncturarū genera ex hoc quōd in literis memorata sunt, transeāt. Historica uerō illa cōiunctio est, cū ex literis, quæ inter se poterūt copulari, diuersitas fandi non easdem, nec pares numeros sociarit. Scribimus nos enim Musarū primā syllabā, duabus literis: Græci tribus. Lucilius in datiuo casu A & E, coniungit, dicens Huic Terentiæ Orbiliæ. Lucinius A & I: & Lucretius crebro: & noster Maro Aulai, Pictai. Item duæ iuncturæ sūt, cum sociamus syllabas propter pedē uel uersum, ut duæ in unam repente depereāt, ut in Synaliphe: uel cum literæ excluduntur è uerbo, ut in Eclipsi.

De Fastigio.

HActenus de iuncturis, nunc de fastigio uideamus, quī locus apud Græcos περὶ προσωδίαυ appellat. Hic in tria discernit: Vnaquæq; eñ syllaba aut grauis est, aut acuta, aut circūflexa: & ut nulla uox sine uocali est, ita sine accētū nulla. Et est accentus, ut quidā putauerūt, anima uocis, & seminariū Musices: quōd omnis modulatio ex fastigijs uocū, grauitateq; componitur: ideoq; accentus quasi accantus dictus est. *Accentus.* Omnis igit uox Latina simplex siue cōposita, habet unū sonū, aut acutū, aut circūflexum: duos autē acutos, aut inflexos habere nunq; potest, grauis uerō sæpe acutum habet in prima syllaba. Si dicas Caélius in secūda Sallūstius: in tertia Curiātius inflexū itē in prima, si dicas coelum: syllaba antē penultima nunq; acuit, natura ipsa, sed præcedēs eius, id est, ab ultima tertia, siue breuis, siue longa sit, ut Cicero, Caélius. Flexus autē sonus in ea tantūmodo syllaba cōsistit, quæ præcedit ultimā, nec aliter q; ut ipsa natura longa sit, & ultima tantū breuis, ut Galenus. Aut si ultima lōga, aut si penultima natura uel positione longa, licet ultima breuis, acutus tamē sonus fiet, ut Galeni, Camilli. Inflexi ppriū est hoc, ut nisi longis natura syllabis nō adhæreat. Acutus autē & in longis, & in breuibus inuenit. Omnis autem uox, aut acutum, aut circūflexum sonū habeat, necesse est, etiā si monosyllaba sit.

Monosyllabæ eñ graui carent. Omnis uox monosyllaba, cū aliqd significat, siue breuis est, siue positione longa, acuetur, ut dicimus far, ars. Si autem natura longa, flectet, ut lux, mōs. Dissyllabæ uerō priorē acuit uel breuis est utraq; ut citius. Vel cū positione longa est utraq; ut sollers. Vel altera positione longa, ut cohōrs. Si uerō prior syllaba natura longa est, & sequēs breuis, flectet prior, ut luna. Si posterior longa erit positione, uel natura prior acuet, ut cōdex, doctē. Nulla eñ longa inueniet grauis in dissyllaba, prior in trissyllabis si media breuis fuerint: quam penultimā dicimus, non dubiē graui accentu pronunciat, ac statim prima eius, hoc est tertia ab ultima acuetur, ut in Cātulo. Si uerō eadē lōga est interest quemadmodum sit longa. Si eñ naturalongā est, breuisq; ultima, media flectit, ut Ce

thêgus, Mancînus. Si uerò mediâ lōga erit natura, & extrema lōga, mediâ acuet, ut Catōni, Cicerōni. Vel si positio longâ erit, mediâ acuta durabit, qualiscūq; nouissima fuerit, ut Catūllus, Catūllo, Metēllus, Metēllo. Pronomina autē quæ duplici declinant, id est, aut corripunt, aut pducunt, mediâ syllabâ in gto casu acunt, ipsius, illius. Horū si secundæ breues fiant, primæ acutæ erunt, ut ipsius, illius. Si uerò longæ erunt, mediæ primæ graues, secundæ inflexæ erūt, ut occidit sol, & occidit hoïem. Ergo primæ acutæ sunt, cū mediæ breues. Cū uerò mediæ lōgæ uel acutæ, uel inflexæ, aut acutæ, cum lōgæ ultimæ, ut tenēbræ, latēbræ, manipuli. Hæc à superioribus quæ sūt alia, ut Catūllus, Sallūstius, hoc differūt, q̄ illa cōsonātes discretas habēt: hæc quæ & ipsam penultimā positione habent longā, nulla tamē in secunda syllaba ex consonantibus sibi retinent, sed in tertiâ sunt duæ. Ideoq; factū est, ut mediâ hæc nomina, tenebras & latebras, acuto accētū primâ syllaba pferret, ac manipulos & fenestras penultimâ syllaba acuta dicerēt: quod quidā illud genus syllabæ penultimæ omnino breue putauerūt, q̄a nō terminaret consonāte. Quidā quia licet nō terminaret consonāte p̄ximâ syllaba, incipet à duabus consonantibus & q̄ natura literarū L & R mollis est, nunc longā, nunc breuē syllabâ efficiat. Nulla autē uox Romāna duarū uel pluriū syllabarū acuto sono terminat. Inflexū autē non, aliâs postremū habet, nisi cuius posterior pars in syllabâ natura longā excurrit, ut ergo & ponē. Contextus orationis plerūq; adimit his, aut mutat p̄prios sonos, singulis uocibus adimit his, quæ referunt ad aliquid sequens, ut p̄positionibus, ante urbem. Nam hic ante perdidit acutū sonum prioris syllabæ. Item post mutas mutāt accentus adiunctis uocibus, que, ue, ne: cum tamē complexiua coniunctiōne, que, ue: cū expletīua, ut: Latiumque augetere uultis, & Stimulō ue meum cor, apud Actium in Pelopidīs. Nunq̄ migrabit acutus sonus de primis syllabis in postremas, p̄ter particulas cōiunctas, quarū hoc p̄prium est acuire partes extremas uocum quibus adiungunt. Græca nomina cum in Latinū uertuntur, nostra regula p̄nunciant, nisi maneant Græca. Olympus igiē & Caucasus, sicut Latina p̄ferunt: quam acuire uel flectere debeant secundū rationem sup̄scriptā apparet. Sed si manēt Græca, & huic regulæ in peregrinis uocibus accedimus, necesse est tamen in obliquis casibus acutos sonos in medijs syllabis seruent, quoniam apud Græcos quoq; nō alio accētū hæc enunciarī audimus. Acutus accentus notat uirgula sinistra parte in dextrā ascendēte. Grauis autem sinistra ad dextram descendēs. Inflexi signum est sigma super ipsas literas deuexum. Accentus partim fastigia uocamus, quod literarum capitibus apponantur: partim cacumina tonos uel sonos, Græcæ πρῶτον ἄκρον. Sciendum etiā uni uocabulo accedere omnes tres accentus posse, ut est Argiletum.

De natura

De natura syllabarum.

Memoratum arbitror cōpetenter quæ sint, & quemadmodū uer-
tantur fastigia syllabarū. Nunc earum longitudes int̄imabo.
Vnaquæq; syllaba aut breuis est, aut longa, aut comunis. Breuis
est cum uocalis corripit̄, ac nullis consequētibus adiuuatur: aut cum corre-
pta forma, uel litera terminat̄. Longa autē, duobus modis efficitur. Natu-
ra & Positione. Natura, cū uocalis producit̄, aut cum syllaba circūflexū ac-
centum tenet uel acutum in penultima: aut cū monosyllaba una quæq; uo-
calis est, aut cum diphthongo reperitur. Vel cum prima syllaba sub alia for-
ma cuiuscunq; uerbi composita, nec uocalem, nec acumen mutat. Positio-
ne, cum breuē uocalem, aut duæ cōsonantes sequuntur, siue in eadem sylla-
ba, siue in sequētī siue in ambas diuisæ, aut in altera syllaba tria duplex una.
Duplices autem sunt X & Z: aliquando I & C fieri possunt duplices, ut si I *Litteræ duplices*
inter uocales sit, ut aīo, Troīa Item C, ut: Hoc erat alma parēs. Hæ autem
consonantiū uel dupliciū, quæ breues adiuuant formæ, tūc possunt, si in eo-
dem sermone claudantur. Cæterū proximi sermonis consonantes, nihil adiu-
uant præcedentē: licet Virgilius refragetur dicens Arma uirūq; cano Tro-
iæ. Et item Fontesq; fluuiosq; uoco. Diphthongi autē sunt, Ae, Oe, Eu, Au, *Diphthongi.*
Ei, Absq; his syllabis, nulla diphthongus memoratur.

De communibus syllabis.

Communiū autē syllabarū modi sunt octo. Nam primus est, cum
correptā uocalem sequit̄ subiecta consonantibus liquida, est em̄ lō-
ga, ut: Vasto Cyclopis in antro. Breuis, ut: Vastosq; ab rupe Cyclo-
pas. Secundus modus cum correpta uocalis in unam definit consonantem
sequēte N, est enim longa, ut: Terga fatigamus hasta. Breuis: Quisquis ho-
nos tumuli. Tertius, cum correptā uocalem duæ cōsonantes sequunt̄, qua-
rum prima S litera sit, est em̄ longa, undē: spissa coma. Breuis: Ponite spes
sibi quisq; suas. Quartus locus, cum breuis syllaba partē terminat oratio-
nis: est enim longa in cōmate, ut est: Nam tibi Tymbre caput Euandrius.
Breuis: Hoc caput ô ciues. Item alter locus ex diphthongo fit cōmunis: lon-
ga, ut Musæ Aonides. Breuis Insulæ Ionio in magno. Cum uocalis enim se-
quitur, potest diphthongus fieri breuis, ut: Sudibusue præustis. Alius locus,
cum longam uocalem, alia uocalis sequitur, est enim longa. O ego infelix,
quē fugis. Breuis Sub Illo alto. Alius locus, cum p̄nomen C litera terminat̄
uocali sequente, est em̄ longa: Hoc erat alma parens. Breuis: Solus hic in-
flexit sensus. Alius locus, cū correptā uocalē sequit̄ Z, est em̄ longa, ut: Me-
zenti ducis exuuias Breuis, Nemorosa Zacynthos. Dicta natura in tribus
generibus syllabarum, superest ut finales dicantur, in quibus artis auctori-
tas & canonica forma consistit, ac prius de nomine retractandum,

De nomine.

De Nomine

Nominatiuus.

Nominatiuus casus fing' Paris A litera terminatus, breuis est, ut cantilena, Iulia. E litera finitus in Græcis, longus est, ut Euterpe. I autem terminatus, longus est, ut frugi. O finitus in Græcis, longus est, ut Dido. V terminatus, longus, ut cornu. Al finitus, breuis, ut tribunal. El, breuis ut mel. Il, breuis, ut uigil. excepto uno hetrusco, Tanaquil. Ol, longa est, ut Sol. Vl, breuis, ut cōsul. M terminatus, breuis, ut tectū: licet huius raro currat exēplū, q̄ inter uocales M dephēsum, uelut Metacismi aspīate subtrahit. An finitus, p̄ducit, ut Titan. En in neutris breuis est, ut carnē: in alijs generibus, lōgus est, Lien, Siren. On terminatus, lōgus est, ut Mēnon. Ar terminatus in monosyllabis tantū lōgus est, ut nar, far. Er finitus in Latinis, breuis est, ut puer, excepto monosyllabo, uer: in Græcis, p̄ducit, ut aēr. Ir terminatus, corripit, ut uir. Or terminatus, breuis est, ut auctor. Vr terminatus, corripit, ut murmur, excepto uno monosyllabo, fur. As finitus in Latinis nominibus, p̄ducit, ut facultas, paupertas. In Græcis tūc tantū breuis est, cum gtūs dos fuerit terminatus, ut Archas, dos. Es terminatus in Græcis noibus, breuis est, ut Anchises: in Latinis si q̄ntæ declinatiois fuerit, p̄ducit, ut dies. Si tertiæ, tūc lōgus est: cū gtūs singularis nō crescit syllaba, ut labes: uel crescēs E p̄ductā ante ultimā syllabā retinet, ut qes, qetis: nam si eā in T mutauerit, ut miles, militis, aut corripuerit, ut seges, segetis, corripit. exceptis his Ceres pes atq; in similibus. Is finitus breuis est, ut agilis. Os terminatus tunc est in Latinis breuis, cū genitiuus ante ultimā syllabā nō habet naturaliter longam, ut os, ossis. In Græcis tunc, corripit, cum genitiuus diphthongo terminat, ut δῦλος τοῦ δῆλου. Vs finitus, breuis est, ut doctus. Sed lōgus fit, si genitiuus syllaba creuerit, & ante ultimam I aut V productam habuerit, ut uirtus: & in uno inflexibili, ut pus. T terminatus, corripitur, ut caput. C finitus, duo tantum nomina facit, ut alec, quod producit, & lac de cuius declinatione dubitatur. Genitiuus singularis, tunc producit, cum aut nominatiuo similis est, ut senatus: aut diphthongum habet, ut Iuliæ. aut I terminatur, ut docti: in cæteris corripitur. Datiuus singularis, producit, ut Pompeio. In Græcis, corripitur, si I litera finiatur, ut Palladi. Accusatiuus singularis in Græcis tunc tantum, corripitur, cum A uel On terminat, ut Thesea, Delon: in Latinis uerò, breuis est, ut doctū. Vocatiuus singularis A litera ta terminatus, in Latinis oibus, uel in Græcis fce mininis corripit, ut tabula, musa: in masculis lōgus est, ut Aenea. E terminatus in Latinis breuis est, ut docte: in Græcis, p̄ducit, ut Titide: exceptis his, quæ ntūs Græcus os terminat, ut Phæbos phæbe. I terminatus in Latinis lōgus est, ut Mercuri in Græcis corripit, ut Nai. O terminatus in Latinis, breuis est, ut Cato licet Virg. cōtra sentiat: in Græcis, p̄ducit, ut Dido. V terminatus, producit, ut cornu. In cōsonantes uerò desinens, nominatiui sequitur

ui sequitur regulam, exceptis Græcis nominibus, quæ sæpe mutant uarieta-
te linguarū, ut Diomedes. Ablatiuus singularis semp̄ producit̄, absq; cū E
terminat̄, in his dūtaxat nominibus, quæ tertiæ fuerint declinationis, ut pa-
riete. Nominatiuus & Vocatiuus plurales in masculino & feminino gene-
re, producunt̄, ut fluctus, terræ. In neutris breues sunt, ut fata. In Græcis ue-
rò, cum A uel S terminati fuerint, ut rhetores, poëmata. In alijs uerò longi
sunt, ut musæ. Genitiuus pluralis breuis est, ut doctorum: in Græcis lon-
gus, sed Græca declinatione, ut Philemon. Datiuus pluralis & Ablati-
uus, si is fuerint terminati, producuntur, ut doctis. Si bus, corripuntur, ut
hominibus. At si Græca sit declinatio, In terminatus datiuus, corripitur, ut
arcafin, aliàs longus est. Accusatiuus pluralis in omnibus masculinis uel fee-
mininis producitur, ut doctos, Iulias: in neutris corripitur, ut mœnia. In
Græcis uerò si as fuerit terminatus, & uenit à genitiuo os finito, corripit̄,
ut Archadas, aliàs producitur, ut musas.

De Pronomine.

IN omnibus pronomibus singularis nominatiuus correptus inuenit̄,
exceptis duobus monosyllabis, tu & qui. Genitiuus singularis I uel E p̄
latus, longus est, ut mei, meæ. Aliàs breuis est, ut illius. Datiuus singula-
ris semp̄ p̄ductus est, ut nostro. exceptis mihi, tibi, sibi, quæ indifferenter
accipiuntur. Accusatiuus singularis, corripitur, ut illum, exceptis me, te, se.
Vocatiuus singularis à nominatiuo suo non dissentit. Ablatiuus singularis
longus est, ut ab illo. Nominatiuus & Accusatiuus plurales, tunc tantū corri-
piuntur, cum A fuerint terminati, ut nostra. Genitiuus pluralis nunq̄ pro-
ducitur, ut illorum. Datiuus & Ablatiuus plurales is terminati, producunt̄.
Bus finiti, corripuntur.

De uerbo.

IN omnibus uerbis, Modis, Temporibus, Numeris, Personis, Cōiugatio-
nibus, hæc uniformis est ratio. Quæcūq; persona A fuerit terminata,
p̄ducitur, ut canta. E finita breuis est, ut lege, nisi à secūda cōiugatione
ueniat, ut doce, tunc em̄ longa est. I terminata p̄sona semp̄ producit̄, ut nu-
tri. O quæ finitur, correpta est, ut audio: licet auctoritas & in his discrepet.
Nam primæ coniugationis primam personam, Virgilius longam facit, ut
Canto quæ solitus. & Terra tibi mando. Tamē monosyllaba etiam produ-
cenda sunt, ut do, sto, flo. V terminata persona, producitur.

Am quæ finitur breuis est, ut legebam. Or finita, corripitur, ut legor.
S littera terminata uerba producunt̄. Si penultima littera A uel E fuerit, ut
amas, doces, excepto monosyllaba, es, is: & quæ ex eo fiunt, ut ades. Si
uerò I ante S habuerit, corripitur, ut legis, legitis, excepta secunda per-
sona indicatiui modi, temporis præsentis, numeri singularis, à quarta
coniugatione, producta, ut nutris, audis. Et à uerbo uolo, uis.

Si uerò

Si uerò V ante S habuerit, correpta erit, ut nutrîmus. T litera terminata correpta sunt, ut legit. C finita producunt, ut produc. Participia licet per casus flectantur, à nominibus tamen omni ratione dissentiunt.

De Aduerbio.

ADuerbia monosyllaba, ut huc, uel quæ ex his fiunt, ut illuc: omnia producentur, exceptis bis, ter. Quæ uerò A finiuntur, longa sunt, ut unà, Quæ in E desinunt, producunt, ut doctè, pulchrè: exceptis quæ aut non comparantur, ut ritè: aut in comparatione deficiunt, ut bene, impunè. Quæ I finiuntur, longa sunt, ut heri, præter ibi & ubi: & quæ componuntur ex ipsis, ut sicubi. Item quasi corripitur. Quæ O finiuntur, à se uenientia breuia sunt, ab alijs ducta producuntur, ut falsò: licet auctoritas uariet. Quæ V finiuntur, longa sunt, ut noctu. Quæ L terminantur, corripì debent, ut semel. Quæ M, N, R, finiuntur, breuia sunt, ut cursim, forsitan, fortiter. Quæ S terminantur, tunc tantum producta sunt, cum ante eam A habuerint. Quæ C finiuntur, producta sunt, ut illuc.

De Participio.

OMnium participiorum temporis futuri Nominatiuus singularis, breuis est, ut lecturus. Genitiuus & datiuus singularis producuntur, ut lecturi, lecturo, excepto præsentis temporis Participio, quod genitiuum corripit, ut amanti. Accusatiuum & uocatiuum breues esse constat, ut lecturum, lecture. Ablatiuus singularis tantum corripitur, ut amante, legente. Nominatiuus & accusatiuus plurales, ex masculini & feminini generis participijs, producuntur, ut lecturi, lecturos. In neutris corripunt, ut lectura. Genitiuus pluralis breuis est, ut lectorum. Datiuus & ablatiuus pluralis, is terminati, producti sunt. Bus finiti breuiantur.

De Coniunctione.

Copulatiuæ & disiunctiuæ & expletiuæ coniunctiones breues sunt, nisi positio fecerit longas. De causalibus uerò & rationalibus, quæ A terminantur: exceptis ita & quia, productæ sunt, ut propterea, & interea. Quæ I terminantur excepta una, nisi, producuntur, ut si. Quæ in N desinunt, si ante eam I habuerint, producuntur, ut fin: alias breues sunt. Cæteras uerò omnes correptas esse constat.

De Præpositione.

Præpositiones quæ in A exeunt, solæ productione latentur, ut contra & extra, & una monosyllaba à. Ablatiuæ præpositiones omnes corripuntur, exceptis monosyllabis quæ uel ex uocalibus constant, uel uocalibus terminantur, ut è: & de utriusque casus præpositiones correptas esse non dubium est.

De Inter

De Interiectione.

INteriectiones longæ sunt, si monosyllabæ fuerint, ut heus. Si uerò disyllabæ uel trisyllabæ erunt, quoniam speciem retinent partium orationis, exemplo earum, quarum similes erunt, iudicandæ sunt, ut pape. Hæc ita ut dixi per omnes partes orationis in ultimis syllabis obseruanda sunt, exceptis positione & diphthongis.

Expleta cursim syllabarum pagina est.
Iuganda demum uerba, nam probabilis
Hic ordo rebus quicq; disgregabitur
In bina demum prima nam proportio
Dicenda est, Graei Analogiam quam uocant:
Ac mox repulsa, quæ nouantur regula
Vulgo docti quæq; Anomala nominant.
Bis quarta fandi quis paratur portio:
Vel uulneratur doctus oris integer.
Quantumq; solo inditum libellulo.
Potest probare serium fastidium.

De Analogia.

ANalogia est igitur, quæ Latine proportio dicitur, obseruatio similitudinum inter se loquelarum. Nam primum, omnia nomina Latina duodecim literis terminantur: uocalibus quinque, & semiuocalibus sex, atque una muta: T, ut caput. A igitur uocalium prima, terminat masculina, ut Catilina, Iugurtha: fœminina, ut aduena. Fœminina etiam Græca, ut Helena, Andromacha, Pronomina quoque, ut altera sola illa. Quibus si detrahas A & L, & V s addas, genitiuum singularem feceris, ut dicimus alterius, solius, illius. Si uero I, datiuum ut alteri, soli. Illa uerò quæ sunt Græca neutra, ut poëma, toreuma, tres casus in utroque numero similes habent. In genitiuo singulari T is assumunt: in datiuo S amittunt: & in E correptam ablatiuum finiunt, atque in plurali, datiuo & ablatiuo, genitiui singularis formam seruant, licet & Bus possunt assumere.

E correpta nomina terminata, quæ Latina sunt, neutra sunt, ut monile, sedile. Hæc præter casus, quos similes habent, datiuum & ablatiuum confundunt, ut huic, & ab hoc monili, sedili: quoniam ablatiuus si in E exierit, quatuor casus similes faciet, quod neutrorum nominum declinatio non admittit. Nam quæ E producta in nominatiuo finiuntur, Græca sunt generis fœminini, ut Agaue. Autonoe Græcorum more sunt declinanda, ut nominatiuus, datiuus, uocatiuus & ablatiuus pares sint. Genitiuus S, accusatiuus N finiantur. Quæ autem nomina E in A conuertunt, ut Andromache,

E Andromacha,

Andromacha, sic declinantur, ut Latina in A exeuntia.

I litera terminata Latina nomina, totius generis sunt, ac monoptota, ut frugi, nihili. Gummi autem & sinapi peregrina sunt, neutri generis, & tantum numeri singularis, sed casus eodem modo decurrunt: excepto genitio, qui S recipit, ut sinapis, gummis: quamvis recte dicatur, haec gummis.

O litera nullum nomen in neutro finitur: nam aut masculina sunt, ut Cicero: aut foemina, ut Iuno, hirundo: aut utriusque generis communia, ut homo, quorum declinationes in duas species exeunt: nam aut O literam in obliquis casibus retinent, ut unio, unionis: aut in I mutant, ut cupido inis, crepido, dinis: utraque autem syllabam crescunt in obliquis casibus, praeter uocativum singularem. Caro autem praeter hanc Analogiam, ut declinetur, consuetudo obtinuit. Item anio, & quae in sua declinatione unica sunt, & sine exemplis similium declinant. Faciunt enim huius carnis, anienis. Duo & ambo cum sint semper pluralia, non sunt annumeranda his, quae supra dixi, sua inconsuetudine declinantur. Graeca nomina quae O litera finiunt, ea quae a prima positione in nostram formam transferunt, ut leo, draco sic declinantur, ut Cicero, Milo. Ea uero quae primam sui positionem integram seruant, ut Io, Ino Graeco more declinantur, ut faciant in genitio Ios, Inos. accusatio Ion, Inon, & caeteris casibus similiter, quantum consuetudo hanc Io dicat, Turbo, si nomen est proprium, ut Cicero declinatur. Si autem uim uenti significat aut puerilis ludii instrumentum, ut cupido declinatur.

V litera tantum neutra finiunt, ut cornu, ueru, quod in plurali facit uerua. Apud ueteres etiam specua dicebantur. Horum nominum, plurales declinationes carent dubitatione. Nam tres casus, ut in nominibus neutris similes sunt. Item datiuus & ablatiuus in Bus syllabam exeunt. Datiuus & ablatiuus singulares in genitio plurali V in syllabam iungunt. Quae autem de genitio singulari quae alij in Vs, alij in V literam egerunt. Nec non datiuo, quae alij in I agunt, ut genui, cornui. Quidam ueteres secuti ablatiuo simile faciunt, huic genu, cornu: quoniam pluraliter, genibus & cornibus, amissaque ultima syllaba relinquuntur. Datiuus singularis, sicut fit in ciuibus, & suauibus. Et quoniam genibus & cornibus dicimus, I litera in locum V transit, sicut & optimum & maximum item dicimus, cum optimum & maximum dicerent. Sed aliqui sunt, qui genitio casu sui, genuus & cornuus dicant, sed non debet genitiuus plures habere syllabas, quam datiuus & ablatiuus. Quamuis ergo dissimilia sint, senatus & exercitus tamen sic genus & cornus in genitio dicendum est, quemadmodum senatus & exercitus. Praeterea quaecumque nomina uel participia genitio singulari in Is exeunt, datiuo plurali syllaba crescunt, ut Catonis, Catonibus: secundum quam rationem si esset genuus, genuibus fecisset, & syllaba cresceret.

L litera finita nomina, duplicem formam habent. Prima est, in qua masculina sunt, ut Hannibal, Hasdrubal, neque alia ferè propria quam punica: excepto
Solis

Solis nomine. Itē fœminina, ut Tanaquil, nomē Hetruscū. Et cōmunia, ut uigil pugil: quæ oīa easdē declinationes habent. Altera species neutrorum, ut mel fel, quæ hoc differunt à superiori declinatione, quia cū monosyllaba sint, L literā per obliquos casus gemināt. Nā de pconsule in nominatiuo q̄ E litera finiunt, naturam Pro præpositionis intuent. Pro quippe ablatiue tantū præferē. Nō respiciūt, cum pconsul dicitur, non duabus uocibus, sed cōposito nomine dici, ut pcurator, propugnator. Nec quicq̄ obesse exemplo, quod hæc nomina possunt uerba ex se facere, ut pcuro, ppugno. Nam præpositio perit: proconsulo autē non facit, licet consulo faciat. Tamē si pconsulo dicat̄ in casu nominatiuo monoptoton erit. Sed ppter consuetudinem proconsul dicat̄, ut declinari possit quemadmodū illa quæ L litera terminant, ut uigil, pugil, mugil: quoniā in plurali gō mugilū dicimus, & pugilū. Nā si mugilis esset ntūs, ut agilis, mugiliū faceret, ut agiliū. M litera etiā neutra finiunt, ut telum, scamnū. Sed hoc animaduertamus, cum nominatiuo I ante ultimā syllabam habent gō singulari: item datiuo & ablatiue pluralibus, eandē geminare debent, ut liliū, foliū. Quoniā genitiuus aut pares syllabas ntō habet, ut scamnū scamni, aut plures, ut caput capit̄: pauciores nunq̄. Præterea datiuus O litera finitus, in I eam cōuertit, ut scamno, scamnis. Sed consuetudo & auctoritas ueterū, ingeni, consili, imperi, per tres syllabas maluit dicere. Vafum an uas dici debeat, quærit. Quoniā quæcūq; neutra nō M litera nominatiuo finiunt, si pluralē recipiāt, datiuo & ablatiue in Bus cadunt. Itaq; monile, monilibus, genu, genibus, pecus pecoribus, nomē nominibus, marmor, marmoribus: secundūq; uas uasibus facere debuit, & ingenitiuo horū uasium: quoniā quæcūq; neutra singularia ablatiue E litera finiunt, genitiuū pluralem totidē syllabarum habent, quot ablatiuū singularem, ut à nemore, nemorū, capite, capitum. Sed hoc nomen per Anomaliā declinat̄, & erit singulari nominatiuo Vas, gō uasis, datiuo uasi, ablatiue à uasi. Plurali autē sic declinabit̄, ut scamna. Lucretius tamen gō uasi, ut: Rariq; facit lateramina uasi. N litera terminantur masculina, ut flamen, pecten. Cōmunia duobus generibus, ut tibicen, fidicen, quod frequentissimi auctores non probant: nam etiā tibicinam, & fidicinam dicunt. Item neutra, ut nomen, flumen, quæ omnia manifesta declinatione uno modo declinantur. Altera species est generis masculini, quæ E literā ante extremā N seruat, ut lien, ren, quæ tamen ipsa quoq; in cæteris ut superiora declinant. Gluten quoq; his simile est, licet Sallustius glutinū dixerit. Item fœminina quasi similia uident. Nam ren singularis nominatiuus nec ullus alius ablatiue excepto in usu est. Græca quæ N finiunt, præcedentes habēt literas A E I O V, ut Alcman, cephen, delphin, phæton, creun. Ex quibus, quæ An, En, In, terminant, exemplo superiori declinant, ut fulmen, numen, fidicen. Quæ uerò On finiunt, si pducta On, Græce declinantur;

nant, ut Leon. Eandē literā & apud nos pducūt, ut Cicero, Scipio. Ea autē quæ ex pductionēnti casus corripūnt, in reliquis figuratiōibus, ut Amphion, Creon, Agamemnon, admittūt apud nos N literā in ntō, & cōparabunt his Latinis, quæ cōuersis casibus correpta efferunt, ut uirgo, turbo. Quæ apud Græcos recipiūt T literā, apud nos quoq; eadē habebūt, ut Phytō, Phytōnis, R litera præcedēte A terminatorū, ut Cæsar, lar, far, par, impar, una forma est, nisi quod neutrum in reliquis casibus R literam geminat, ut far. Poëtarū uerò licentiā hæc noīa pluraliter dixit: cum oīa nomina, quæ pondere aut mensura extimamus. pluralē numerū non admittant, ut aurū, plumbū, triticū, oleū. Errāt ergo q; pariū dicūt: quoniā hæc in plurali triptota sunt, ut hi cæsares hos cæsares, ò cæsares. Nec pōt actūs I habere ante S, si gtūs ante V R habeat. Vident tñ qui pariū dicūt, ntūm pluralē generis neutri intueri, & quoniā paria dicunt, ut suauia, facere pariū, ut suauium,

R litera præcedēte E terminatorū species sunt sex. Prima, quæ gtō casu nullum incrementū admittit, & in I literā mutatur, ut aper, niger, macer: apri, nigri, macri. Scdā hæc, tener, lacer, puer, teneri, laceri, pueri. Tertia, ut imber, uter, quæ à superioribus hoc differt, quod hæc in gtō S literam accipit, & datiuo I finitur, & non crescit, ut secunda species, & in gtō plurali lum literis finitur. Quarta, ut pater, mater, frater, quæ datiuis pluralibus, nō ut prima species apris, sed fratribus facit. Nec ut secunda syllaba crescit & in gtō plurali V m syllabā habet. Dicimus em̄ fratrum, patrum, nō ut tertia utriū imbrū. Præterea tres casus similiter habet, hi patres, hos patres, ò patres. Cum imber & uter, hos imbris & uteris faciat. Quinta species est, ut passer, anser, later, mulier, quæ à secunda specie hoc differūt, quod illa cū incremento syllabæ I litera finiunt, ut gener generis: hæc in S exeunt, ut passer, passeris, & in cæteris discrepāt. Piper nāq; cicer neutra in quinta specie habent. Nam ut passer ita declinant in numero singulari, quem nuncq; egrediunt. Sexta species ut neuter, uter: neutrius em̄ & utrius facit, & declinant, ut cætera pronomina, quæ in Ius literas genitiuos, & in I datiuos, agunt. Præterea eos genitiuos & datiuos communes habent, cum reliquis generibus in fœminino: neutroq; R litera præcedente I una tantum species est uir. R litera præcedente O terminatorum species sunt duæ. Alia quæ per obliquos casus producūtur, ut sopor, ris, color, ris: alia corripiuūt, ut arbor, ris: sed uno modo declinantur. Castoris & Hectoris genitiuos ueteres produxerunt, sed nos corripimus: quoniā Græci horū nominū gtōs corripunt. R litera præcedēte V terminatorū species sunt duæ. Prima, ut satur, quæ gtō I finitur, ut saturi. Secūda, quorū gtūs in Is literas uenit, ut sulphur, ris, Augur, ris. Neutra autē quæ Vr literis finiunt, alia retinet V literā, ut sulphur ris, alia in O mutant, ut ebur, eboris. S litera finitorum nominum formæ sunt octo. Nam aut A litera præponit, ut Mæcenæ, ciuitas: aut E, ut uer, res, moles

res moles; aut I, ut panis; aut O, ut custos, nepos; aliâs V, ut ligus, uetus; aliâs R, ut iners; aliâs N, ut serpens; aliâs P, ut præceptus. S autem litera præcedente A, species sunt duæ. Prima ut Mæcenas, lenas. Secunda, ut nostras, priuernas, quæ à superioribus hoc differunt, quòd cõmunia sunt omnibus generibus, & assumere debent I literam in genitiuo plurali. Quæ neutralibus in plurali nominatiuo, accusatiuo, uocatiuo familiaris est. Igitur nostra tium, priuernatiũ dicemus: quia sunt hæc nostratia priuernatia: sed & prægnatium & optimatiũ dicimus, quia accusatiuus pluralis I literam habet, ut hos & has, optimatis, & has pregnatis, quibus ueteres pregnatũ & optimatum dixerunt. Prægnas autem fœminini & neutri generis est. As & Mascum sint monosyllaba, Analogia non tenentur, sed propria quadã declinatione assis & maris faciunt, & in plurali assium & mariũ. Phas & nephas, aptota sunt. Græcanomina, quæ apud nos in As exeunt, tres species habent. Prima est, ut Olympias, pythias, nam Olympiadis & pythiadis facit. Secunda ut Pallas, Thoas, Athlas: nam Pallantis, Thoantis, Athlantis facit. Tertia, ut Aeneas, Pythagoras, lycas, nam facit Aeneæ, Pythagoræ, lycæ. Quãdo nostra ratione nomina quæ genitiuo in E exeunt, nominatiuo A finiuntur, ut Catilina, Catilina. Sed hæc Græca sunt, non tã S literam retinet. Quædam tamẽ perdunt S literã in nominatiuo, ut Nicea, Medea. Ergo in hisntis consuetudo seruãda est. S litera præcedente E terminatorũ species sunt quinque. Prima, quorum ntũs & actũs & utũs plurales, similes sunt, sed gũs pluralis in Vm exit, ut Hercules proles, Herculũ, prolum. Secunda species est, quæ à superiore hoc differt, quòd genitiuũ plurale in ium cõpellit, accusatiuũ in S, ut nubes, rupes, cautes. In qua forma masculina nõ habent. Tertia, quæ etiã si aliquam inter se habet differentiam, in declinatione tamen quoniã incremento syllabarũ pares sunt in obliquis casibus, in unam speciẽ redigunt, ut Ceres, bipes, merces. Masculina autẽ in exempla non sunt, nisi Græca, ut Chremes, Laches. Quarta species non differt à præcedente, quòd obliquos casus E in I cõpellit, cum superior S literã seruat: uidelicet quoniam in nominatiuo non ut superiora E pducunt, sed contrahunt ut hospes, antistes, ales, comes. Quinta species à superiore hoc differt, quòd gũs aucta syllaba I litera finitur, qui etiã datiuus habebatur, accusatiuo in Em exit, ablatiuo in E productã, cui adiecta Rum syllaba genitiuũ pluralem facit. Cuius numeri nominatiuũ cum prima positione & uocatiuo singulari confundit, datiuũ & ablatiuũ Bus syllaba finit, ut facies dies, spes, acies. Sed consuetudo, rei, & spei, corripuit fortasse, quòd monosyllaba sunt. S litera præcedente I terminatorũ alia crescit per obliquos casus, alia intra modum positionis continetur, duntaxat in numero singulari. Eorum igitur quæ nõ crescunt, species sunt duæ. Prima, generis masculini, ut scrobis, mensis: licet Lucanus exiguam scrobem dixerit. Fœminini & communis, ut canis, iuuenis,

quorum declinatio liquet. Secunda species, hoc à superiore differt, quòd ablatiuū in I litera finit, actū in Im & sunt duo sola masculina liguris, tyburis fœminina, clauis, peluis, turris, classis, cassis. Hanc rationē declinādī manifestam, diminutio facit, quæ producta in omnibus istis pronunciait. Itaq; quotiens dubitamus de nominum enunciatione, diminutionē eius consuli-
mus. Eorum quæ syllaba crescunt, species sunt duæ: quarū altera corripit I literam, in qua forma sunt masculina, sanguis, puluis lapis fœminina, cuspis, cassis, in quibus mutant masculina hoc, quòd alia in declinatione I cōseruat: alia in E transeunt. Item quòd alia tis: alia ris syllaba in genitiuo finiuntur. Altera species I literam producit in nominatiuo, ut glis, lis, samnis. quam & in obliquis similiter conseruant. In genitiuo plurali I ante Vm syllabam dicimus glirium, litium, samnitiū, non ut superiora, lapidum, cuspidū, cassidum. S litera præcedente O terminatorū, cum sit paruum discriminē, una species potest esse: nam cum omnia in obliquis syllaba crescant, hoc differūt, quòd quædā in genitiuo S literā in T: quædā in D: quædā in R conuertūt, ut nepos, tis: cultos, dis. Monosyllaba masculina, ut flos, floris ros, roris. Itē neutrū, os, oris. In ossibus antē nominatiuū consuetudo facit, os, cōtra rationē, quoniā in genitiuo R non habet. Sed nec ossum potest dici, quoniam neutra quæ nominatiuo M terminantur. Bus syllabam non admittunt numero plurali. Ergo in monosyllabis Analogia non tenet. S litera præcedente V terminatorū species sunt sex. Prima, genitiuus I simplice, uocatiuus E terminatur, ut Marcus, sextus: genitiuus, ut Marci, sexti, uocatiuus, ut Marce, sexte. Secunda species à superiore hoc distat, quòd genitiuo I geminat, & in uocatiuo I terminatur, ut Antonius, Iulius, huius Antonij, Iulij facit, & ô Antonij, Iulij: in cæteris cū superiore consentit. Tertia species, ntūm cum uocatiuo miscet, & gto eadem literas producentē cōseruat, datiuo V & I, ablatiuo V, actō Vm terminaī. ut senatus fluctus, exercitus, quæ pluraliter ntūm cū actō & utō in Vs pductā agunt, grūm in Vm, dtūm & ablatiuū in Bus syllabā. Quarta species in incrementū syllabæ p obliquos casus accipit: ita tñ ut aliquā uarietate inter se habeāt. Quædā em̄ V literā retinet aliās correptā, aliās pductā, ut ligus, liguris palus, dis: uirtus, tis. Quædam eandē V literā in E uel in O mutant, ut uetus, ueteris: uenus, ueneris: nemus nemoris. Quædā tamē uno modo declinant. Laus & fraus, cum sint monosyllaba, & duas uocales habeāt iunctas, in eadē specie habent, quia similiter syllaba crescunt. Quinta species p nomīnū, quæ Vs terminantur, ut unus, totus, solus, quæ hoc modo declinant, V nus, unius, uni, unum: uue ab uno, uni, unorum, unis, unos, uni, ab unis. Sexta in Eus, ut inuleus, eculeus, & utō E literā geminata efferunt, ut eculee, inulee. Sed quidā malunt in Eu, ut Tideu, utō Græcè dicere. S litera I præcedēte finita neutra monoportata sunt, ut tressis, sexis, S litera præcedēte V, duæ species sunt. Prima, quæ
in I genit

in I g'tum agit, & pluralē non habet, ut uulguſ, pelaguſ, uiruſ. Lucretiuſ uirū dicit, quanq̄ rectiuſ inflexum maneat. In ſecunda ſpecie ſunt, quæ p̄ obliquoſ caſuſ creſcunt, & g'to ſingulari in R iſ literaſ exeunt, ut genuſ nemuſ. Ex q̄buſ quædā V in E mutant, ut oluſ, oleriſ; ulcuſ, ulceriſ. Quædā in O nemuſ, nemoriſ pecuſ pecoriſ. Indubitatione ueniunt ſtercuſ & ſcenuſ in E, an in O mutant: quoniā quæ in Nuſ ſyllabā finiunt, V in E mutant, ut uuluſ, genuſ, funuſ, & funeratuſ dicimur; ſcenuſ em̄ exēplo non debet nocere, cum inter dubia genera ponat̄. Itē ueteres ſterceratoſ agroſ dicebant, non ſtercoratoſ. S litera finita noīa, præcedētibuſ N uel R, oīa ſunt uniuſ generiſ, niſi quæ ante S, R habent, interdū D recipiunt, ut ſecorſ ſecordiſ. Interdū T, uſ ſolleriſ, ineriſ. In plurali quoq̄, excepto g'to & actō, omnibuſ caſibuſ ſimiliter declinant̄. Nam quædā in V m genitiuo, accuſatiuo in Eſ exeunt, ut Marſ, Aruſ. Quædā in I um, ut ſapienſ, patienſ, & ob hoc accuſatiui eorū in I ſ exeunt. Pleraq̄ autē ex hiſ nomina tribuſ generibuſ, communia ſunt, & I literā quam habent neutra in ntō plurali dant, etiā g'tiſ reliquorum generū cum quibuſ communia ſunt. T litera neutra tantū noīa quædam pauca finiunt̄, ut Cit, quod non declinat̄, & caput, ſinciput. Quidā cum lac dicunt, adijciunt T, p̄pter quod facit lactiſ. Sed Virgiliuſ: Lac mihi non æſtate nouum, non frigore deſit. Quippe cū nulla apud noſ nomina in durāſ mutaſ exeunt, & ideo ueteres lacte in ntō dixerunt. X litera terminatorū, quædā in g'to plurali, in quibuſ omnia cōmunia in I um exeunt, & ob hoc accuſatiuo in I & S. Plurima uerò g'to in V & M non præeunte I, & ob hoc in E & S, actō exeunt. Nam in reliquiſ conſentiūt, ut pote cū ſingulariter omnia in ntō habēt, X exigūt, g'tum in I & S agunt datiuū in I literā: ablatiuum E uel I definiāt, adiecta q̄ M actūm definiunt, implent q̄. Pluraliter uerò datiuū & ablatiuū utiq̄ Buſ ſyllaba finiūt. Nā de cæteriſ q̄buſ diſſidēt ueteres, quidā atrocū & ferocū. Qua ratione omniū X litera finitorū una ſpecies uidebit̄. Huic enim X literæ omneſ uocaleſ præferuntur ut capax, frutex, pernix, atrox, redux. Ex hiſ nominibuſ, quæ in nominatiuo produciunt̄, quædā corripit̄, quædā conſentiūt in ntō, in obliquiſ autē diſſentiunt. Pax enim & rapax, item Rex & pumex: item nux & lux primam poſitionem uariant. At nix & nutrix, item nox & atrox, ſic enim in prima poſitione conſentiunt, ut diſcrepent per obliquoſ. Et illud animaduertendū eſt quædā ex hiſ X literā in G, & quædā in C per declinationeſ compellere. Lex enim legiſ, grex, gregiſ facit: & pix, picis: nux, nucis. Nam in hiſ, quæ non ſunt Monosyllaba nonnunq̄ X litera genitiuo in C conuertitur, ut frutex fruticiſ ferox, ferociſ facit. Suppellex autem & ſenex, & nix priuilegio quodam contra rationem declinantur. Quoniā ſupellex duabuſ ſyllabiſ creſcit, quod uetat ratio, & ſenex, ut in nominatiuo, item in genitiuo diſſyllabum manet. Cum omnia X litera terminata creſcant, & nix nec in C conuertitur, ut pix:

Nec in G, ut rex, sed in V: consonans, cum in uocalem transire non possit. In plurali autē genitiuo ablatiuus singularis formas uertit. Nam in A aut O terminatus in Rum exit. E correpta in Vm: producta in Rum, I terminatus in Ium: V terminatus in Vm. Datiuus & ablatiuus plurales: itē aut in Is exeunt, aut in Ibus, quæ præcepta in scholis sunt tritiora, sed quotiens in Is exeunt, longa syllaba terminantur, quotiens in Bus breui.

De Generibus uerborum.

DE cursis nominum regulis æquum est consequentia dicere, canonesq; uerborum. Genera uerborum sunt quinque, Actiuum, Passiuum, Neutrum, Commune & Deponēs. Actiuum est, quod in O exit, & agendi significationem habet, ut lego, scribo, canto, & cætera huiusmodi. Passiuum uerò in R, & patiētis significationem monstrat, ut legor scribor. Neutrum in O, & neque agentis, neque patientis plenā significationem habet, ut sudo, dormio. Nescio enim agat quis aut patiatur. Commune & Deponens in R exit, sed hoc interest, quòd in communi duæ sunt significationes agentis, & patientis. Cum enim dicimus osculor, nescis utrū potius osculor te, an osculor à te. In deponenti autem, aut agentis effectus est, ut luctor: aut patientis, ut morior. Est etiam impersonale, ut sudatur, curritur, quod ideo sic uocatur, quòd cum omnes personas contineat, nullam habet certam.

De Modis uerborum.

Verborum autem modi sunt quinque, sed alij sex, alij septem, alij octo, alij nouem, pauci etiam decem dixerunt. Qui uerò quinque dicunt, hos aiunt indicatiuum, imperatiuum, optatiuum, coniunctiuum, infinitiuum, quem & perpetuum dicimus. Qui sex memorant, addunt promissiuum. Qui septem, impersonalē. Qui octo, percunctatiuum. Qui nouem subiectiuum, & à coniunctiuo eum separant. Qui decem etiā hortatiuum ascribunt: sed hos superflue adiecit os ratio non admittit.

De Coniugationibus.

Coniugationes autem, quas Græci *συζυγίες* appellant, tres esse nō dubium est. Quæ in uerbis actiuis neutralibusue in secunda persona, tempore præsentis monstrantur. Nam quotiens finalis syllaba in As exit prima: in Es secunda: in Is tertia, ut cantas, uides, audis: si producta sit, hæc tertia: nam si correpta sit curris. Harum omnium coniugationum uerba in prima positione ante ultimam literam tres tantum uocales recipiunt, E I V: ut sedeo, lanio, irruo. Consonantes autem omnes, exceptis F K & Q, ut libo, uoco, cado, lego, traho, impello, amo, cano, scalpo, curro, lasso, peto, nexo. His accidunt I & V, loco consonantium positæ ut aio, adiuuo.

iuuo. Sed nec F excludunt, cum dicamus triumpho, quanq̄ à Græcis ueniat, & per P & H potius scribat̄. Præterea ab eo quod dicimus faris & fatur, primam uerbi personam uolūt For. De Q litera dubitatur: nam dicimus eliquo & æquo. Et in huiusmodi uerbis V litera nec uocalis locum, ut est irruo; nec consonantis, ut est adiuuo, ualeat obtinere.

De Formis.

HArum omnium coniugationū in declinādo formæ sunt triginta sex: exceptis defectiuis & impersonalibus, & inchoatiuis. Primæ coniugationis uerba, quæ uel O litera nulla alia præcedente uocali terminant̄, uel præeunte uocali qualibet, formas habent quatuor. Secundæ coniugationis uerba formas habēt sex. Tertiæ coniugationis correpta uerba formas habēt uiginti sic: Quæcūq; uerba indicatiuo modo tēpore præsentis, p̄sona prima, I O literis terminant̄, formas habēt sex. Quæ V O formas habēt duas. Quæ nulla præcedēte uocali O litera terminant̄, formas habēt duodecim. Tertiæ coniugationis p̄ductæ uerba, quæ indicatiuo tpe præsentis, prima p̄sona, I O literis terminant̄, formas hñt qnq;. Quæcūq; autē uerba cuiuscūq; coniugationis indicatiuo modo tpe præsentis, p̄sona prima, uel nulla præcedēte uocali, uel qualibet alia præcedēte O litera terminant̄. Eorum declinatio hoc numero formarū continēt̄, de quibus singulis dicam.

De Prima coniugatione.

PRimæ coniugationis uerba indicatiuo modo, tpe præsentis, persona prima, aut O litera nulla alia præcedente uocali terminant̄, ut amo canto: aut Eo, ut comneo, calceo: aut Io, ut lanio, satio: aut Vo, ut æstuo, cōtinuo. Primæ coniugationis uerba imperatiuo modo tpe præsentis ad secundā p̄sonā, A litera p̄ducta terminant̄, ut amo, ama: canto, ta. In infinitiui modo ad impatiuū modū R e syllaba manente p̄ductione terminantur ut amo, amare. canta, cantare. Itē prima coniugatione, quæ indicatiuo modo tpe præterito, specie absoluta, adiecta ad impatiuū V i syllaba, manente p̄ductione terminat, ut cōmeo, cōmea, cōmeaui: lanio, lania, laniaui: satio, satia, satiaui. Eodē modo tpe specie inchoatiua, adiecta ad imperatiuū modū B a m syllaba terminantur, ut cōmea, cōmeabā: lania, laniabā. Itē prima coniugatio eodē modo, eodē tpe, specie recordatiua, adiectis ad imperatiuū modū, V e & R a m syllabis M terminat partes, ut cōmea, cōmea ueram: lania, uerā: æstua, uerā. Primæ coniugationis eodē modo tpe futuro, adiecta ad imperatiuū modū B o syllaba terminant̄, ut comnea, bo: lania; abo: æstua, bo. Quæ uerò indicatiuo modo tēpore præsentis ad primā personam, O litera nulla alia præcedente uocali terminant̄, ea iudicatiuo modo tpe præterito specie absoluta, & exacta quatuor modis p̄ferunt̄. Est em̄ primus, q̄ similē his regulā habet, quæ indicatiuo modo tēpore præsentis prima perso-

ma persona penultimā uocalē habent, ut amo ama amaui, amabā amaue-
ram, amabo amare. Secundus est, qui O in I cōuertit, & penultimā in præ-
terito pfecto, & tertiā ab ultima in plusq̄ pfecto pducit, ut adiuuo a diuui
adiuuerā. Tertius, qui similit̄ qdē regulā habet primi modi, sed subtracta A
litera disiungit, ut seco secui secabā, secabo secare. Facit em̄ in specie absolu-
ta secui, & exacta secuerā. Quarta est, quæ per geminationē syllabæ pferit,
ut sto sta steti steteram, stabo stare. Huic simile, do da dedi, correpta litera
A, contra regulam in eo quod est dabam dederam, dabo dare profertur.

De Secunda coniugatione.

Secundæ cōiugationis uerba indicatiuo modo tēpore præsentī, per-
sona prima, E O literis terminantur, ut uideo uides, moneo nes. Se-
cundæ coniugationis uerba imperatiuo modo, tempore præsentī, ad
secundam personam, E litera producta terminantur, ut uideo uide, moneo
mone. Secundæ coniugationis uerba infinitiui modo adiecta ad impera-
tiuum modum re syllaba, manente pductione terminantur, ut uide uidere,
moneo monere. Secundæ coniugationis uerba indicatiuo modo tempore
præterito specie absoluta, & exacta, septem modis declinantur. Et est pri-
mus, qui formam regulæ custodit. Nam forma hæc est, cum secundæ coniu-
gationis uerbum indicatiuo modo tempore præterito quidem pfecto adie-
cta ad imperatiuū modum ui syllaba, manente pductione terminant. ut de-
leo deleleui. Plusq̄ pfecto autem adiectis ad imperatiuū modum, ue &
ram syllabis terminant, ut dele deleueram. Secundus est, cum indicatiui mo-
di, primæ psonæ, E & O literis terminata transeunt in I ut sedeo sedi, & in
exacta, ut sederā. Tertius est, cū E & O in V & I mutantur, ut caleo calui,
moneo monui, caluerā, monuerā. Quartus est, cum E & O in I mutāt, &
consonantē quæ præcedit in S, ut mulgeo mulsi mulserā. Quintus est, cū
E & O in I præcedens uerò consonans in X mutatur, ut lugeo luxi luxerā.
Sextus est, qui per duplicationē syllabæ pferitur, ut spondeo spondi spo-
sponderam. Septimus est, qui resoluitur in formam passiuorū, ut audeo au-
sus sum es est, ausus eram eras erat. Secundæ coniugationis uerba indica-
tiuo modo specie inchoatiua adiecta ad imperatiuū bam syllaba, manente
pductione terminant, ut uide uidebā, moneo monebā. Secundæ cōiugatio-
nis uerba indicatiuo modo tēpore futuro adiecta ad imperatiuū modū bo
syllaba, manente pductione terminant, ut uide uidebo, moneo monebo.

De Tertia coniugatione correpta.

Tertiæ coniugationis correptæ uerba indicatiuo modo tpe præsen-
ti psona prima, aut O litera nllā alia uocali præcedēte terminant:
ut lego legis, peto petis, aut rapio rapis, facio facis: aut uo, ut in-
duo irruo. Tertiæ coniugationis correptæ uerba, quæ indicatiuo modo
tempore

tempore præsentis, O litera nulla præcedente uocali terminant, eadem imperatiuo modo, tempore præsentis, persona secunda E correpta præcedente consonante primæ positionis terminantur, ut lego lege, peto pete. Quæ V & O, ea imperatiuo modo V & E retinebunt, ut induo indue, irruo irruere. Tertiæ coniugationis correptæ uerba infinitiui modi adiecta ad imperatiuum modum, re syllaba manente correptione terminant, ut legere, petere. Tertiæ coniugationis uerba quæ indicatiuo modo tpe præsentis, persona prima, I O literis terminant, ea præteritum perfectum & plusquamperfectum, sex modis enunciant. Primus est, qui tertiæ coniugationis productæ, integræ regulam sequitur, hic est qui imperatiui modi regulam in productione uertit, & in absoluta specie assummit uel syllabam, & in exacta ue & ram, ut cupio cupiui ueram. Hæc eadem tamen interdum sublata V litera in absoluta specie, & geminata I: in exacta uero correpta eadem pronuntiat, ut cupij cupieram. Secundus modus est, qui primæ positionis uerbo O literam deponit, & præeunte syllabam, seu mutata uocali, seu pseuerante producit, ut facio feci, fugio fugi. In exacta uero specie I deposita & in E mutata, ram syllabam assummit, ut feceram fugeram. Tertius modus est, cum I & O in V & I conuertunt, ut elicio elicui elicueram. Quartus, depositis I O literis, & præeunte consonante per S geminum enunciat, ut percutio percussi percusseram. Quintus, qui per X, ut aspicio aspexi aspexeram. Sextus, qui per geminationem syllabæ enunciat, ut pario peperii pepereram.

Tertiæ coniugationis correptæ uerba, quæ indicatiuo modo tempore præsentis, persona prima, O litera terminant, ea præterito & absoluto, & exacto duobus modis enunciant. Et est primus, cum primæ positionis uerba O in I commutat, ut induo indui indueram. Secundus, qui per X pronuntiat, ut instruo instruxi instruxeram. Tertiæ, correptæ uerba, quæ indicatiuo modo tempore præsentis, persona prima, O litera nulla alia uocali præcedente terminantur, ea indicatiuo modo tempore præterito specie absoluta & exacta duodecim modis declinant. Et est primus, qui tertiæ coniugationis productæ integræ formam sequitur, ut supra ostendimus. In his uerbis, quæ tertiæ coniugationis correptæ, indicatiuo modo tempore præsentis, persona prima, I O literis terminant, ut enim est cupio cupiui cupiueram, sic peto petiui petiueram: hæc quoque V literam interdum subtrahunt, & I geminant, ut petij petieram. Secundus est, cum O in I conuertitur, qui primæ positionis uerbi O literam in I commutat, & præeunte syllabam, seu mutata uocali, seu pseuerante producit. Deposita etiam consonante si fuerit media, in quam prima uocalis desinat, ut ago egii egeram, lego legi legeram. Eorum autem quæ in consonantem exeunt, exempla sunt hæc, frango fregi fregeram, fundo fudi fuderam. Quartus est, qui mediam consonantem deponit, & præeunte uocalem corripit, ut findo fidi fideram, scindo scidi scideram. Quintus, O litera deposita V & I assummit, ut molo molui molueram, colo colui colueram, Sextus, qui deposita O S & I assu

& I assumit, ut carpo, carpsi, carpseram: scribo, scripsi, scripsera. Septimus, qui O deposita, & præeunte consonante, per S, geminum pronunciat, ut meto, messui, messuera. Octauus, qui simili correptione per unum S, præeunte uocali producta declinat, ut trudo, trufi, trusera. Nonus, qui per X, pronunciat, ut expungno, expunxi, expunxeram, ungo, unxi, unxeram. Decimus, qui per geminationem primæ syllabæ profertur, ut pungo, pupugi, pupugeram: curro, cucurri, cucurreram. Undecimus, qui uerborum compositorum, ultimam syllabam geminat, ut trado, tradidi, tradideram: reddo, reddidi, reddideram. Duodecimus, qui in formam passiuorum resoluitur, ut fido, filus sum, es, est: filus eram, eras, erat. Hæc omnia tertiæ coniugationis correptæ uerba indicatiuo modo tempore præterito specie inchoatiua, adiecta ad imperatiuum modum, bam, syllaba præcedente consonante primæ positionis uocali E adiecta, productione terminant, ut lege, legebam: pete, petebam: exceptis his, quæ I ante O habuerint: ea enim adiecta I litera ad imperatiuum modum, & adiecta bam, syllaba producta E terminantur, ut rapio, rape, rapiebam.

Tertiæ coniugationis correptæ uerba indicatiuo modo tempore futuro sublata E litera, & adiecta am syllaba, terminant, ut lege, legam: pete, petam: indue, induam: exceptis his, quæ I ante O habuerint in prima positione: ea enim E in I conuertunt, & assumpta am syllaba, faciunt futurum, ut rapio, rape, rapiam: facio, face, faciam.

De producta tertiæ.

Tertiæ coniugationis uerba producta indicatiuo modo tempore præsentis personæ primæ, aut E O literis terminant, ut adeo, adis: prodeo, prodis. Aut I O, audio, audis: nutrio, nutris. Tertiæ coniugationis producta uerba imperatiuo modo, tempore præsentis, in secunda persona I producta terminant, ut adeo, adi: prodeo, prodi: audio, audi: nutrio, nutri. Hæc infinitiuo modo adiecta ad imperatiuum modum Re, syllaba, manente productione terminant, ut adi, adire: prodi, prodire. Tertiæ coniugationis uerba, quæ indicatiuo modo tempore præsentis, persona prima, E O literis terminant, ea modo indicatiuo, tempore præterito, specie absoluta, adiecta ad imperatiuum modum ui syllaba terminantur, ut adeo, adiuui. Exacta autem uerba, ueram, ut adiueram: sed consuetudo sæpe breuitatem appetens, V literam subtrahit, & absoluta ingeminat I, ut adij, prodiij, adieram, prodieram. Inchoatiua quoque specie adiecta ad imperatiuum modum, bam syllaba terminant, ut adibam, prodibam. Quæ uero indicatiuo modo tempore præsentis, persona prima, I O literis terminant, ea tempore præterito absoluta specie, & exacta forma, quinque modis enunciant, & est primus similis superiori, ut nutrio, nutriui, nutriueram, nutrij, nutriueram;

eram & audi audieram, ut apud Virgi. Audieras & fama fuit. Specie tantum inchoatiua distant. Omnia enim tertiæ coniugationis producta uerba quæ indicatiuo modo, tempore præsentis, persona prima, I O literis terminantur, ea eodem modo, tempore præterito, specie inchoatiua E producta manente, nouissimæ syllabæ adijciunt Bam, ut audiebam, ueniebã, operiebam: quæq; hæc ueteres sine E litera pronuntiabant, ut Virgi. Nutribat Tyrusq; pater, cui regia parët Armëta, & cætera. Secundus modus est, cû O amissa præcedens syllaba producit, ut uenio, ueni, ueneram. Tertius, cû I & O in V & I mittunt, ut operio, operui, operuerã. Quartus, qui depositis I & O præcedentē consonantē in S cõuertit, sartio, sarfi, sarserã. Quintus, qui per X enunciat, ut uincio, uinxi, uinxeram. Tertiæ coniugationis productæ uerba, quæ indicatiuo modo, tempore præsentis, E O literis terminant, ea tempore futuro, eodem modo, Bo syllaba adiecta ad imperatiuum modum terminant, ut adeo, adí adíbo: prodeo, prodi, prodibo. Quæ uerò I O adiecta ad imperatiuum modum Am syllaba terminant, ut audio, audi, audiam: nutrio, nutri, nutriã, quamuis Terentius protulerit p Bo, inde apparet geminã esse pronuntiationē. Dixit enim: Scibo iam ubi fiet.

Indicatiuo modo, tempore præsentis, corū, quæ E O literis terminant, sunt uerba quæ à diuerso præsentis, præteritum simile habent, ut luco, & lugeo, luxi enim facit. Idem cernit & crescit creui facit. Sunt alia, quæ una uerbi positione duas coniugationes teneant, ut pando & mando, faciūt cñ pandas & pandis, mandas & mandis. Verba casibus iungunt, interdum singulis ita: genitiuo, ut misereor tui datiuo, ut suadeo tibi: accusatiuo, ut moneo te: ablatiuo, ut utor illo. Interdum duobus, ut ablatiuo & accusatiuo, ut fungor hanc rem, & illa re. Hæc satis ad exempla Analogiæ dixisse sufficiat. Quæ enim his formis conspecta fuerint, non teneri pro certo anomala iudicanda, quæ strictim, exigueq; memorabo, ut cõtra rationem etiam usum quendam usurpasse detegamus, aut etiam contra regulam defecisse.

De Anomalis.

Cum in nominatiuo singulari, reus & deus similia sint: quare plurali hi rei dicuntur, & usus dicit, hi dii contra regulam, cum dici tantū dei deberet, præsertim cum genitiuus nominatiuo suo duabus syllabis non debeat longior inueniri quàm hic eueniet, si dicamus decæ: Cum Thoas, & Eas, cum similia sint, Thoantis, & Eantis, faciunt Aenas non facit Aeneantis, sed Aenæ. Cur cum hic biceps & triceps dicamus, genitiuus duabus contra regulã syllabis crescat, & bicipitis & tricipitis dicamus: nõ bicipis aut tricipis. Vnde uenit, ut aliger, frugifer, accipiter habeant cñes casus, Iupiter duos habeat: Cum sanctus, pius, bonus, similia sunt, cur dicimus sanctior, & pijor non dicimus: Deinde sanctior, sanctissimus: bonior,

F bonissimus

bonissimus non dicamus, Cum dicat Virgilius Phandi atq; nephandi. Cū à nefando dicatur nefarius, à fando, farius non dicitur. Quare se iunctus a missa præpositione dicitur iunctus, securus & sedulus eadem perdita non ualeant memorari. Cum dicamus, singuli uiri, singulae mulieres, singula scrinia, quare non dicimus, singulus uir, singula mulier, singulum scrinium. Cū uenor, piscor, aucupor, similia sint: cur uenator, & piscator dicitur, & aucupator non dicitur, sed auceps. Cur uolo non habet imperatiuum. Cur fare primam uerbi personam non habet. Quare soleo præteritum perfectum non habet. Cum canta & laua similia sint, cur cantauit faciat, & lauauit non faciat. Item corusco & tono, coruscaui facit, tonauit non facit. Quid quod ego unum casum recipit. Cum calciatus, armatus, togatus, penulatus paria uideantur, quare calceo & armo dicimus: togo, & penulo, non admititur. Nominatiuus singularis in Vs exiens in omnibus positiuus, E productam habet in aduerbijs, ut doctus, doctè, auarus, auarè: parcus, parcè. Bonus & malus cur corripit in aduerbio, E, bene & malè. Cum habilis habiliter dicamus cur facilis faciliter non dicimus. Item cum difficulter dicamus, cur faculter dici non poterit. Cum audax audacter dicatur: cur uerax ueracter non dicimus sed ueraciter. Cur singulatim dicimus, binatim, ternatimq; non dicimus: & alia huiusmodi, quæ possem, innumera memorare nisi ad cætera properarem.

Hæc cum Grammaticæ uelut rerum exordium instauratura dixisset, propter superi senatus, Iouisq; fastidium, Minerva talibus interuenit. Ni fallor, octo partes orationis uelut incunabula repetitura intimare disponis. Adijcies solæcismorum causas, barbarasq; formas, tum alia loquendi uitia, quæ apud uates inclytos plurimum celebrata, quæ nunc Tropos, nunc Metaplasmos, nunc Schemata figurarum, ex eodemq; cuncta uitia, uelut de coris fonte manantia, quæ attestantur, aut nescientis errorem, aut affectatam, doctoribus uenustatem. Quæ si ab scholaribus inchoamentis in senatum Cælitum ducis, decursæ peritiæ gratiam deformabis. Nam si rhythmicum quid, metricumq; sicut inter Cirrhatos audes, assumpseris, profecto Musices impetu, cuius præuertis officium, discerperis. Formam igitur prædictæ præceptionis absolueris: si præcipuis memoratis iam te ab inchoamentorum uulgarium uilitatibus uindictaris. His Germaniæ uerbis cum sponso Delius anteibant, & Grammaticam ad Virginis transire obsequia compulerunt. Ac tunc aliam fœminarum pari sponsalium munere conferendam clarius intromisit.

Finis Tertij libri.

MARTIANI

**MARTIANI CAPELLAE DE DIALECTICA,
LIBER III.**

Aac quoq; contortis stringens effamina nodis,
Qua sine nil sequitur, nilq; repugnat item.
In coetum superum ueniens primordia fandi
Aduent, & scolicum praestruit Axioma,
Ambiguus memorans uocem consistere uersus

Nil normale putans, ni fuit associum,
Sed licet ipse modos demum bis quinque profatus,
Pallens afflictum uerset Aristoteles,
Stoica circuerant, ludantq; Sophismata sensus,
Perdita nec unquam cornua fronte ferant,
Chrysippus cumulet, proprium consummat aceruum
Carneadesq; parem uim gerat helleboro,
Nullus apex tot prole uirum par accidit unquam,
Nec tibi tam felix fortis honos cecidit,
Inter templa deum fas est Dialectica fari:
Et Ioue conspecto iure docentis agis,

QUae igitur introgressa est Delio conuocante pallidior paululum foemina, sed acri admodum uisu, & uibrantibus continua mobilitate luminibus, cui crines tortuosi, decentiq; inflexione crispati, & nexiles uidebantur. Qui tamen deducti per quosdam consequentes gradus, ita formam totius capitis circulabant, ut nihil deesse cerne- res, nihil superfluum detineres. Cui quidem pallium, Athenarumq; uestitus, sed gestamen in manibus fuerat inopinum ac prorsus gymnasijs omnibus inexpertum. In leua quippe serpens gyris in manibus inuolutus. In dextra formulae quaedam florētibus discolora uenustate, ceteris solerter effigiatæ latentis hami nexu interitus tenebatur. Sed quoniam eius leua sub pallio occultabat insidias uiperinas, cunctis dextera praebatur. Deniq; ex illis formulis si quis aliquam percepisset, mox apprehensus hamo ad latentis anguis uirosos circulos trahebat. Qui tamen mox emergens, primo spinosorum
F 2 dentium

dentium acumine uenenato, assiduus hominem moribus affligebat. Dehinc ambitu multiplici circumactum, ad conditiones propositas cohortabatur. Si autem quamlibet formulam nullus uellet assumere, quibusdam obujs interrogatiunculis occupabat, aut latenter in eos anguem serpere stimulabat, donec nexilis complexio circumuentos ad interrogantis arbitrium strangularet. Ipsa autem foemina contractioris uidebatur corporis, habitusque furui. Verum dum alibus hirta setis, nescio quid uulgo inexplanabile loquebatur. Nam uniuersalem dedicatiuam particulari abdicatiuae obliquam, licet ambas posse uertier assererat, uniuocis & quiuoca conectendo, ad solam se discernere uerum quid falsumue sit, uelut quadam diuinantis fiducia loquebatur. Haec se educatam dicebat Aegyptiorum rupe, at quin Parmenidis, exinde Gymnasium atque Atticam deuasit. illicque uersipellis studij calumniante proposito, etiam Socratis, Platonisque amplitudinem mancipasse. Hanc igitur fraudulenta semper argumentatione uersutam, ac de circumuictis pluribus gloriantem, cum Cyllenius Ciryceo geminus anguis assurgens allambere foeminam crebris linguarum micatibus attemptaret, tuncque etiam Tritonida Gorgo cognoscentis, quoniam gaudio sibilaret, nimirum inquit Bromius, qui facetior est Deorum, eamque penitus nesciebat. Haec autem ex harenis Libiae anhelantis adducitur, quod & capillitium implexum docet, & amicitia uenenorum, aut fidendum forma copulam esse Marficarum nationis. Ita namque agnitione uiperica, & blanda anguium adulatione diligitur. Quod ni est, ex illius harni fraude colligitur, quod circulatorum bellacissima, & metam Marficarum incolata comprobatur. Quo dicto, cum complures deorum, quantum decuerat, arriderent, Pallas aliquanto concussior, locum emergentis inhibuit, memorans hanc admodum sobriam, quod quibusdam diuis penitus denegatum est, etiam inter germanas quae probandae sunt acriores a nullo posse, cum asserta protulerit derideri. Illa autem, quae argumentum uerosae assertionis acrimoniaeque detulerat, tradere eam iubet, ac se ad insinuationem sollertiae habitum comparare. Tunc lubrici anguis circulatorum orbem & hiatus, cum Grammaticae, quae insinuatione peracta prope astant accipere formidaret, ipsi diuae, quae etiam Medusaeos crines edomuit, cum figuris illicibus & hamatis illis formulis committunt. Ita crinali decore mera Cecropis, atque Attica comprobatur. Maximeque quod eam Palliatorum populus & Graiae iuuentutis electio sequebatur: prudentiam foeminae, ingeniumque mirata. Iupiter autem iudicantis, implendisque uirtutibus posteram Romuleis uirtutibus Graiam estimans leuitatem, quicquid nosset illa latiali promere cepit facultate. Ac mox Dialectica, quam parum digne Latine loqui posse crederet, tamen promptiore fiducia, restrictisque quadam obtutus uibratione luminibus, etiam ante uerba formidabilis sic exorsa:

Ni Varronis

NI Varronis mei inter Latiales glorias celebrati mihi eruditio, industriaque suppeteret, possem foemina Doricae nationis apud Romuleae uocis examina, aut admodum rudis, aut satis barbara reperiri. Quippe post Platonis aureum flumen, atque Aristotelicam facultatem, M. Terentij primam me in Latinam uocem pellexit industria, ac fan-
 di possibilitate per scholas Ausonias comparauit. His igitur praecipis parere colluctans nec Graios deseram ordine differendi, nec Laurentis assertionis effamina remorabor. Ac prius illud copertum uolo, mihi Romanos, Togataeque gentem uocabulum nondum nouare potuisse, ac Dialecticem, sicut Athenis sum solita nuncupari, meique profus iuris esse quicquid artes caeterae proloquuntur. Nam neque ipsam, quam aures uestrae probauere Grammaticam, neque alteram optimioris ire cluen facultate, uel illam formarum diuersa radio, ac puluere liniantem sine meis posse rationibus explicari, quis dubitet? Quippe in ditione mea, iureque consistunt, sex Normae, quis constant caeterae disciplinae. Nam prima est de loquendo. Secunda de eloquendo. Tertia de proloquendo. Quarta de proloquiorum summa. Quinta de iudicando, quae pertinent ad iudicationem poetarum & carminum. Sexta quae dicenda Rhetoribus commoda est.

In prima autem parte quaeritur, quid sit genus, quid forma, quid differentia, quid accidens, quid uero proprium, quid definitio, quid totum, quid pars, qui in diuidendo modus, qui in partiendo, quid sit aequiuocum, quid uniuocum, quid, ut ita dicam, pluriuocum. Debetis quippe insolentiam perferre sermonis qui Graiam dissertare Latialiter copulistis. Quae ergo rebus uerba sua sint, quae aliena, & quot modis aliena sint, quid sit substantia, quid qualitas, quid quantitas, quid relatiuum, quid loci, quid temporis, quid situs, quid habitus, quid facere, quid pati, quid proloquia, & quot modis sibi opponantur, haec in prima nostri parte censentur.

In secunda uero, quam de eloquendo diximus, quaeritur quid sit nomen, quid uerbum, quid ex his iunctum, quae ex his subiectiua pars sententiae sit, quae declaratiua, qui subiectiuae modus sit, qui declaratiuae, quatenus nomen accipiatur, quatenus uerbum, quatenus sit perfecta sententia, ut possit esse proloquium.

Excipit hanc pars tertia de proloquendo. In ea quaeritur quantum ad propositum hodiernae sufficiat breuitatis, quae sint differentiae proloquiorum in quantitate, quae in qualitate, quid uniuersale sit, quid particulare, quid indefinitum, quae sint aientia, quae negantia, quam uim habeant singula, quae admodum inter se affecta sint. Hinc progreditur ad quartam partem, quam esse diximus proloquiorum summam. In ea quaeritur quid sit sumptum, quid illatio, quid syllogismus, quid symperasma, quid praedicatiuus syllogismus, quid conditionalis, & quid intersit, quot formae sint praedicatiui generis, &

quæ sint, utrum certum ordinem teneant, & si tenent, quid sit eiusdem ordinis ratio, quot modis habeant singulæ: & utrum hi modo certum ordinem teneant. Et si ita est, quæ sit eiusdem ordinis ratio.

Deinde conditionalis syllogismi quot primi modi, ac necessarii sint, qui etiam istorum ordo sit, quid inter se differant. Hæc sunt quæ præsentî arbitrator cognitioni, asserendisq; sufficere, quid ergo genus sit, exordia repetens, quo uniuersa discurram, primitus intimabo.

De Genere.

Genus est multarum formarum per unum nomē cōplexio, ut animal; forma eius, ut homo, seu equus, & cætera. Sed nonnunquam aliquæ formæ ita generi subiiciunt, ut etiã ipsæ alijs sub se positis genus esse possint, ut hominum genus, quod animalis forma est, Barbaris & Romanis genus, & usq; eo genus esse potest: donec eius formas diuidens ad indiuiduū aliquod uenias, ut si homines diuidas in masculos & fœminas. Item masculos in pueros adolescentes, & senes. Item pueros in infantes, & loquentes. Item puerum, si uelis diuidere, in catamitū, aut alium quēpiam certæ personæ puerum, non est genus, quod iam ad indiuiduum peruenit. Vt autē eo genere debemus, quod est præsentî negotio proximum, ut si de homine quærat, eius genus animal debemus assumere, quod ei proximum est. Nam si substantiam dixerimus, quantum ad rationem pertinet, uerum est quantum ad necessitatem superfluum.

De Formis.

Formas easdem dicimus, quas & species. Formæ ergo sunt, quæ subditæ generi tenent diffinitionem eius & nomen, ut homo, equus, leo, quoniam formæ sunt animalis, potest & homo & equus & leo animal dici. Et corpus anima participans nomen, quæ definitio generis esse cognoscitur.

De Differentiâ.

Differentiâ est sufficiens ad id, quod susceperis discretio, ut si quærat, quid inter hominē intersit & equū, sufficit ut dicamus, quod homo bipes est, equus quadrupes. Animaduertere autē debemus quia multæ sunt in rebus singulis differentiæ, unamquæq; rem dissimiliter nos posse diuidere, quotiēs in ea poterimus, alias atq; alias differentiâs inuenire. Nam si animal uoluerimus diuidere, possumus in sexus, quod alia sunt masculina, & alia fœminia. Possumus in ætates quod alia sūt ortiua, alia iuuentutis, alia senilia. Possumus in quãtitates, quod alia sunt parua, alia magna, alia media. Possumus in uarietate motus, quod alia sunt gradietia, alia serpentia, alia natantia, alia uolantia. Possumus in habitaculorū diuersitates, quod alia sunt aquatilia, alia terrena, alia aëria, alia, ut nonnulli dicunt, ignea.

igneae. Possumus in linguæ sonū, quod alia sunt loquētia, alia gemētia, alia latrantia, alia ululantia. Sciamus tñ & singulas pfectas esse diuisiones, & omnes in singulis inueniri. Nam masculina animalia possunt & ab ortu recentia, & parua, & gradientia, & terrestria & bipedalia, & loquētia esse. Ergo quauis uti licet, ea tñ debes, quæ est apta suscepto negocio. Nam si tibi sit de hominū laude dicēdum, in rationabilia & stolidā diuidere oportebit, ut eò facile possit intelligi, inter omnia animalia rerum natura quanti homines habuerit, quibus solis se ad cognoscendam ratiocinari permisit.

De Accidente.

Accidens est, quod non nisi eidem formæ, sed non semper euenit, ut Rhetorica non nisi hominī accidit, sed ei potest nō accidere, ut quauis sit aliquis homo, non sit tamen orator.

De Proprio.

Propriū est, quod & eidē formæ, & ita semp accidit, ut unamquāq; rem ab omniū cōmunionē discriminet, ut in homine risus. Nā nec ridere quisq; nisi homo potest, nec homo, cū uoluerit, quantum in eius natura est ridere nō potest. Et differētia pprio eò distat, quod differētia unamquāq; rem ab eo tantū distinguit: unde quæstio est: ppriū uerò ab omnibus. Nā cū hominē à leone p uolētiā uolētes discernere, dixerimus, quòd leo ferus est, homo autē mitis, id solum uidemur discernere, quòd ad susceptū negociū p̄tinet. Dicendo em̄ leo ferus est, homo mitis, nec hominem ab alijs mitibus animalibus, nec leonem à cæteris bestijs seiunximus. Dum uerò risibile animal hominem dixerimus, eò à cæterorum animantium generalitate discreuimus.

De Diffinitione.

Diffinitio est, cū inuoluta uniuscuiusq; rei notitia, apertè, ac breuiter explicat. In hac tria uitanda sunt: ne quid falsum, ne quid plus, ne quid minus significet. Falsum est hoc modo, homo est animal immortalē, aut irrationale. Quauis em̄ homo esse animal uerum sit: falsum tamē est, immortalē, aut irrationale esse. Plus est hoc modo, Homo est animal mortale. Ex hoc em̄ quis breuiter dictū sit, plus tamē est, quòd a dōmnia animalia pertinet. Minus significat hoc modo: homo est animal grammaticū. Quauis enim non sit, nisi homo animal grammaticū, non tamen omnis homo grammaticus. Diffinitio plena est hoc modo, homo est animal rationale mortale. Addendo enim mortale, separauimus à dijs; addendo rationale, separauimus à feris.

De Toto.

Totum est, quod duabus pluribusue in se partibus positis non semp nomen, diffinitionē tamen nuncq; accommodat. Et hoc non nisi in in diuiduis inuenitur. ut si hominem designemus, & eius partes

singula mēbra faciāmus. Intelligimus id ipsum totū esse, quia certū hominē constituimus, & diffinitionē & nomen ipsius totius non posse in partes cadere. Nō enim aut brachiū solū, aut caput hominē dicere poterimus, aut ipsius diffinitionē singula membra recipiūt. Sed animaduertēdū est, quōd aliquando omne pro toto dicere possumus, sed alio quodā intellectu. Nam totū etiā in singulis, & omne in multis agnoscit. Nam cum dicimus homo Cicerō, quia unus est, in eo totus intelligitur. Homo autem, quia imperitus & artifex, & uir, & mulier esse potest, omne melius accipimus.

• De Parte.

Partes sunt, quæ in toto esse intelligunt, & ex quibus totum constat.

Qui in diuidendo modus.

Diuidere usq; eo debemus, donec ad indiuiduū ueniat, & hoc fit, cū p̄ differentias ad paucitatē genera redigimus, & eis ita formas subiicimus, ut & ipsæ singlæ alijs sub se positis, etiā genera esse possint: ut animal si breuiter primo diuidere uoluerimus, p̄ differentias possumus: quod alia sunt gradientia, alia serpentia alia natantia, alia uolantia. Hinc itē id est de singulis formis possumus genera facere, ut si dicamus animalia gradientia genus esse, & ei formas subiicimus, quōd alia sunt humana, alia ferina. Et ex his possunt esse aliæ formæ, p̄ quas si necesse fuerit, ad indiuiduum poterit pueniri. Sed hoc non in omni assertionē facere oportet, sed in subtili quadā disputatione. Tunc autē in oratione hoc modo possumus diuidere cū id exigit obscuritas causæ, quōd si causa nō sit obscura, diuisionis quidem ratio inesse & tractari debet, sed multum apparere non debet.

Qui in partiendo modus.

Partiendī differentia nō frequēter occurrunt, atq; ita sine his infinita potest esse partitio, si usq; ad indiuiduū uoluerimus puenire. Nā si certū hominē p̄ toto dicamus, & eius p̄tes breuiter colligere uoluerimus, differentia non suppetunt partiri, & certarū partium nominibus uti cogimur, ut dicamus caput & pedes, & reliqua, quæ sic complecti breuiter uoluerimus, quoniam differentia desunt, non possumus singula colligere, quia multa sunt, & aut impossibile erit, aut longum.

Quid intersit inter diuisionem & partitionem.

Interest autem inter diuisionē & partitionē, quōd in diuisione per formas currimus, in partitione p̄ partes Formæ autē sunt quæ generi subiiciunt, & eius diffinitionē tenere possunt & nomen. Partes sunt quæ in toto sunt, & diffinitionē nūquam, nomē interdum totius recipere possunt. Possumus tamē unā eādemq; rem & p̄ toto, & pro genere accipere, sed alia quadā uī, ut est homo, quē si in adolescentē, senē & puerū diuidere uoluerimus,

mus,

mus genus est & formæ eius. Quæ si in caput, pedes & manus partiri uoluerimus, totum est & partes eius, quia adolescens, senex & puer, quas formas esse diximus, & nomen hominis recipiunt & definitionem, ut & senex dicatur, homo animal rationale, mortale, & puer, & adolescens. Caput uero & pedes, quas partes dicimus, neque definitionem hominis, neque nomen accipere possunt; quia nec caput potest dici homo animal risibile, nec pedes, nec manus.

Quid sit *Aequiuocum*.

A Equiuocum est, quando multarum rerum unum est nomen, sed non eadem definitio, ut leo. Nam quantum ad nomen pertinet, uerus & pictus & caelestis leo dicitur. Quantum ad definitionem, aliter uerus definitur, aliter pictus & aliter caelestis.

Quid sit *Vniuocum*.

Vniuocum est, quando duarum aut plurium rerum unum nomen est & definitio, ut uestis. Nam & birrus & tunica nomen uestis habent, & definitionem possunt accipere. Ergo hoc uniuocum in generis serie intelligitur, quod & nomen & definitionem dat formis suis.

Quid *Pluriuocum*.

Pluriuocum est, quando multis nominibus una res dicitur, ut gladius: nam & ensis & mucro idem significant.

Quæ rebus uerba sua sint.

Rebus uerba sua sunt, quæ naturalia, atque etiam propria dicimus, ut lapis, lignum & cætera.

Quæ *Aliena*.

Aliena sunt, quæ ratione aliqua mutantur, uel propter necessitatem, uel propter decorem, ut dicimus uites gemmare, & lætas segetes. Hic enim quoniam proprium deficit, alieno usi sumus. Neque enim aut uites aliud quam gemmare, aut segetes aliud quam lætas possumus dicere. Propter decorem autem dicimus fluctuare segetes. Possumus enim aliud moueri dicere, sed quoniam ornatum non est, alieno utimur.

Quod modis sunt aliena.

Aliena uerba tribus modis fiunt, aut per similitudinem, aut per contrarium, aut per differentiam. Per similitudinem, ut sunt, quæ in Grammaticæ tropis numerantur, ut hoc ipsum, quod dixi fluctuare segetes. Ex hoc genere sunt etiam illa, quæ ex toto parte, aut ex parte totum significant: in hunc modum, ut deceter uerborum habeant propriam significationem. Hæc enim similitudinis genere placent includi. Per contrarium uerba dicuntur, quæ contra quod dicimus, accipiuntur, ut *Parcas* dicimus fata, cum non parcant: & *lucum*, cum non luceat. Hoc Grammatici κατὰ τὴν ἀντιφρασίν uocant. Per differentiam aliena uerba sunt, cum sine ulla ratione ex alijs

alijs assumuntur, ut si hominem neq; corpore durum, neq; ingenio stolidū lapidem dicamus, sed his uti non conuenit. Stultum est enim aut nihil significantia uerba, aut nimis aliena proferre. Proprijs autem & similibus & contrarijs uti phas est.

Quid sit substantia.

ANtequam de hac dicam, quaedam docenda sunt. Omne quicquid dicimus, aut subiectū est, aut de subiecto, aut in subiecto. Subiectum est prima substantia, quod ipsum nulli accidit. Alij inseparabiliter. Et tamē alia accidunt, ut Cicero est nomen, sed quod eo nomine significat, de subiecto est: quod de ipso subiecto dicit, & dat ei & diffinitionē suam, & nomen, ut homo. Nam & homo Cicero est, & animal rationale mortale. Ita & nomē & diffinitio, quæ est de subiecto, eidē subiecto accessit: ideoq; hoc, quod de subiecto dicit in generibus uel informis inuenit. In subiecto est, qd neq; nomē neq; diffinitio uē dat subiecto, sed in ipso subiecto, ita esse intelligitur, ut sine eo esse nō possit, ut Rhetorica. Nam nec nomen eius potest subiectū recipere, nec diffinitionē. Neq; enim aut Rhetorica Cicero, aut bene dicendi scientia Cicero, in eo autē intelligit, cum id ipse uocari nō possit.

Quid de subiecto & in subiecto.

DE subiecto & in subiecto est, ut disciplina. Nam eadē Rhetoricæ de subiecto est, Ciceroni in subiecto. Prima ergo substantia subiectum est. Secunda, quæ de ipsa prima dicitur, ut sit Cicero prima substantia homo, & animal secunda. Iam in subiecto omnes cōsequētes prædicationes esse intelliguntur: itaq; de singulis uideamus.

Quid Qualitas.

Qualitas est secundum quam dicimus quale est, ut candor. Et ex hoc intelligi licet, & qualitatem in subiecto esse, cum candor necessario in aliquo sit, sine quo esse nō possit, utiq; ipsum aliquid in quo est: subiectum est.

Quid Quantitas.

Quantitas est, secundum quam dicimus quātum est, ut bīpedale. Et iā ista in subiecto intelligi necesse est.

Quid Relatiuum.

Relatiuū est, quod ad aliquid uocant, ut pater, frater. Et hæc utiq; ita in subiecto sunt: nā necesse est, ut hæc nomina ad aliqd sint, & nō nulla sunt, de qbus dicant. Illa quæ dicunt, in anima uidebuntur.

Quid Locī.

Quid locī, id est, quod dicimus Romæ, Roma substantia est, ipsi Romæ hoc accidit.

Quid

Quid Temporis.

Quid temporis, ut heri, nuper, uesperis. Quorū motu tempus intelligitur, substantiæ sunt, ut sol, cuius cursu tempus intelligimus: & quæ aliquam intelligentiā morulæ in nobis faciunt. Quid situs, utputa iacet, sedet. Quid habitus, ut calciatus, armatus. Quid facere, ut secare, urere. Quid pati, ut secari, uri.

Quid Substantia iterum.

Substantia est homo, & hæc illi accidit. Vel aliter. Secunda substantia est, quæ pertinet ad inuisibilia. Prima substantia est, quæ nec in subiecto inseparabiliter, neq; de ullo subiecto prædicatur. Inseparabiliter autem ad hoc diffinitioni adiectum est, quod omnis prima substantia quæ in loco aliquo sit, tamē ab eo separari & migrare potest, ut Cicero ita in curia esse intelligit, ut inde possit aliquo discedere. Et pars primæ substantiæ, quamuis in toto sit, non tamen inseparabiliter. Nam si uere ipsa, siue cogitatione separari à corpore nostro brachiū potest. At uerò Rhetorica ita est in animo Ciceronis, ut etiam si aliquo casu esse destiterit, non tamen intelligatur migrare: quoniam nec cum esse cœperit, intelligitur aduenisse.

Quid Secunda.

Secunda substantia est, quæ de prima, ut dictum est, prædicat, ut homo de Cicerone, & animal de homine & Cicerone. Et quicquid genus est primæ substantiæ, secunda substantia esse intelligit. Ita ergo substantiis omnibus cōmune est nō esse in subiecto. Primo uerò, nec de subiecto est substantia, nec intendi nec remitti potest, id est, recipere magis & minus. Si quidē nemo homine alio magis homo est, & nec ipse unus homo magis cras erit hō, q̄p hodie fuit, & in diuersis nō magis equus, equus est, q̄p homo, hō. Hoc autē obseruandū est in substantiis inter cōsortes suas, id est, ut primā primæ cōpares, secundā secundæ. Nā si secunda primæ cōpares, magis substantia est prima q̄p secūda. Prima em̄ rem magis declarat, Secūda uerò habet quandā cōmunionū ambiguitatē. Nā cū dico Cicero, iam quoddā indiuiduū, certūq; significo. Cū dico homo, quoniā cuncti sumus huic appellatiōi subditi, incertū est, quē significē. Ita ergo fit, ut magis sit substantia prima, q̄p secūda, q̄a rem certius ostēdit. Magis ergo & minus substantia nō recipit inter cōsortes suas. Itē substantia cōtrariū nihil habet. Nā nihil homini aut equo contrariū. Sed si quis dixerit, Clodiū Ciceroni fuisse contrariū, intelligit nō ipsas substantias fuisse cōtrarias, sed qualitates, quæ in ipsis erant, ut malitiā bonitati, aut uitiū uirtuti, aut iniustitiā iustitiæ. Videñ autē substantiæ ppriū, quod una, eadēq; capax est cōtrariorū: quadā sui pmutatiōe, ut lapis, cū idē sit, potest nūc albus esse, nūc niger: idē tñ lapis esse nō desinit. Et Cicero primo stultus, postea sapiens, idem tamē Cicero esse non desinit.

De Qualitate.

De Qualitate.

Qualitatem esse diximus, secundum quam dicimur quales. Qualitatum forma una est, in qua dispositio quaedam & habitus mentis esse intelligitur, ut in omnibus perceptis artibus, Sapientia, Grammatica, Rhetorica, caeterisque, quae ita haerent animo, ut difficile amitti possint. Sed in his aliqua perfecta sunt, aliqua imperfecta: ut si quis Grammaticae arti operam dederit, in plerisque tamen fallatur. Nondum potest dici habitus, sed tamen dicitur dispositio. Ita non omnis dispositio habitus, omnis autem habitus dispositio esse intelligitur. Secunda species est earum qualitatum, quas recte passibiles dixerimus, ut dulce atque amarum, calidum uel frigidum. Non quod ex his eadem substantiae aliquid patiantur, sed quod sensus nostros aliquid pati cogant. Cogit enim aliquid pati, ut tangentem calor, & dulcedo gustantem. Item quae nobis ex aliqua passione naturae involuerint, secundum quas pallidus quisque, uel ruber dicitur non tamen ita, ut quis aliqua repentina causa uel pallet uel rubet. Nam ipsae passionis rectius non qualitates appellantur. Siquidem secundum has non dicimur quales. Non enim sequitur, ut qui pallet, sit pallidus, aut qui amat sit amator: aut qui est ebrius ebriosus. Illae igitur passionis sunt, & non qualitates. Tertia species est earum qualitatum, quae non ex eo quod iam quisque est, sed ex eo, quod esse potest intelliguntur, ut dicimus fragile lignum, non quod iam fractum sit, sed quod frangi possit. Nam & palaestricum corpus, duobus modis dicimus, & id quod palaestra compositum est, & id quod natura ita formatum, ut huic arti accommodatum sit, quamuis ea non sit imbutum illud tamen a palaestra recte dicitur palaestricum, quod ipsius artis habet effectum. Non autem inuenitur ipsius qualitatis nomen unde sit denominatum & derivatum palaestricum illud, quod nondum est, sed esse potest. Quare cognoscendum est, dici quasdam substantias ex qualitatibus, quarum nomina non inueniuntur. Nam, ut bonum dicimus a bonitate, non ita optimum ab optimalitate. Ita ergo palaestricum, quod intelligimus ex eo quo percipere possit palaestram, non habet certum qualitatis nomen, ex quo dictum uidetur, constat tamen a qualitate esse dictum. Quarta species earum qualitatum, secundum quas formas, figurasque intelligimus, ut quadratum, rotundum, pulchrum, deforme & similia. Recipit qualitas magis & minus: nec tamen omnis. Nihil enim quadratum magis altero quadro, quadratum est. Magis autem aliquid candido candidum dici potest. Et quaestio est in plerisque, utrum ne magis iustus altero dici possit. Plerisque autem subtiliter uidentur attendisse, qui qualitates ipsas non dicunt recipere magis & minus, sed ea, quae ab his denominantur, ut iustitia sit ipsa una quaedam perfecta notio, ut non dici possit magis haec iustitia, quam illa est. Dicitur tamen potest magis hic iustus quam ille, est. Item dici non potest magis haec sanitas quam illa est: dici tamen potest magis sanus hic quam ille est. Ex quo fit, ut substantia non recipiat

recipiat magis & minus: qualitates quidem per ipsas substantias possint recipere. Item contrarium qualitas habet, nec tamen omnis. Nam sanitati cum sit imbecillitas contraria, nihil est quadro rotundoue contrarium. Videndum est autem, quoniam quicquid contrarium qualitati est, qualitas sit, necesse est. Dulcedo autem qualitas, qualitas igitur amaritudo, & similia.

De Quantitate.

Quantitas bipartita est, quod alia discreta est, alia continua. Discreta, ut numeri & orationes. Continua, ut lineae, ac tempus. Item alia quantitatibus diuisio est, quod alia situm quendam partium habet, alia non habet. Nam linea situ quodam partium intelligitur. Siqui dem dici potest quae pars eius quo loco sit, dextramque ac sinistram uideatur habere. At uero numerus aut oratio aut tempus nihil horum habent, quamuis ordinem habere possint, ut sit in his aliquid primum & secundum & ultimum, & medium, nihil tamen quod in loco intelligatur. Quantitas omnis caret contrario. Quid enim bipedali, tripedaliue contrarium. Et si quis dixerit contraria esse magis & minus, quae uidentur esse uerba quantitatibus, sciat non esse definitam quantitatibus. Itaque si dicat aliquid maius esse, uideatur esse ei contrarium, quod maius est. Si certum quae fuerit, quo minus est, & responderit: quod tripedali apparet nihil esse contrarium. Ipsa autem quae sibi dicuntur maiora & minora, relatiue dici manifestum est. Quodlibet enim minori comparatum maius est, idemque maiori comparatum minus est. Si igitur maius & minus contraria sunt, cogimur confiteri, quod ualde absurdum est, posse alicui rei uno tempore simul euenire contraria. Rursus aliud absurdum cogimur intelligere, unam eandemque rem sibi met esse contrariam. Siquidem res una diuersis quantitatibus comparata, potest eodem tempore maior & minor esse. Quantitas non recipit magis & minus. Non enim quinque magis quinque sunt, quam duo duo, aut item duo magis alijs duobus duo sunt, aut magis cras duo erunt, quam hodie sunt. Est autem proprium quantitatibus, quod secundum hanc dicimus par & impar, ut qualitatis proprium est, quod secundum hanc dicimus simile atque dissimile, quamuis diuersis rebus utrumque liceat abusuue usurpari.

Quid Relatiuum.

Relatiuum est, quod hoc ipsum, quod dicitur alicuius est, uel ad aliquid quolibet modo referri potest, ut filius non sine patre uel matre, & seruus non sine domino potest intelligi, neque sine his illi uicis sim. Dicuntur autem relatiua tribus modis. Aut alicuius, ut filius: aut alicui ut uicinus: aut ad aliquid, ut duplum, quoniam duplum ad aliquid simpliciter est. Omnia relatiua his ad quae referuntur, uice mutua respondent. Nam quemadmodum filius patris filius est, sic pater, filij alicuius pater est. Et re-

G spondent

spondent ita, ut aliqua iisdem casibus respondeant, aliqua casus mutet. Nam quod de filio dixi, idem de seruo dicere possumus. Quoniam seruus domini seruus est, & dominus serui dominus. Hac ita sibi respondet ut eosdem casus in conuersione custodiat. Ita quoque duplum ad simplex est, ita maior minore aliquo maior est, & minor maiore aliquo minor est. Manifestum est ergo ita casus in conuersione seruare. At uero scientia cum sit relativa: alicuius enim rei scibilis scientia est, in conuersione ad id quod refertur, casum mutat. Nam quod dicimus scientia scibilis rei est, non possumus dicere scibilis res scientiae est, sed scibilis res scientia scibilis est. Item sensus alicuius rei sensibilis sensus est. Contra sensibilis res, sensu sensibilis est. Hac ergo non ut quae supradicta sunt, seruat isdem casibus sed mutatis conuertunt. Quaedam relativa his, ad quae referunt, & in tempore concordant, eaque simul esse incipiunt, simul desinunt, ut seruus esse non potest, nisi cum esse ceperit dominus. Et cum dominus esse desierit, seruus esse desinit. Et item dominus, cum seruum non habuerit, dominus dici non potest. At uero noscibilis res prior est natura quam notio. Nam si noscibilia tollas, notio non erit. At uero si notionem tollas, potest aliquid esse noscibile quod non desit ille, qui nouit. Relativa possunt habere contraria, sed non omnia. Namque inscientiae scientia contraria, inimicitiae amicitia. At uero duplo nihil contrarium, neque maiori uel minori, quia quisque ista contraria putauerit, cogit confiteri unam eandemque rem uno atque eodem tempore posse sibi esse contraria: siquidem maior minori comparatus maior est. Itemque maiori comparatus minor est uno atque eodem tempore, quod contrariis euenire nullo modo potest. Nam quo tempore homo stultus, non eodem tempore sapiens esse potest. Neque quo tempore albus est, eodem tempore niger esse potest. Quod quia euenire non posse in maiore & minore ostendimus, fateamur necesse est maius & minus non esse contrarium. Ita duplum simplex non esse contrarium, quoniam hoc idem duplum potest esse ad aliquid simplex. Non igitur omnia relativa possunt habere contrarium. Item maius & minus quaedam recipiunt, quaedam non. Nam magis hic amicus illo est, hoc magis duplum illo duplo esse non potest: propterea quia si duplum est, ita duplum est, ut plus aliquid minus uel si fuerit, non sit duplum. Quae utrum aliqua substantia dici possit relatiue, sed de prima substantia dici non posse relatiue, nulla quaestio est. Non enim Cicero alicuius dici potest, aut ad aliquid referri. Item equus iam quis equus, ut Rhœbus non alicuius est hoc ipso, quod Rhœbus est, sed quod iumentum est, alicuius iumentum est. Non ergo prima substantia relatiue dici potest, neque pars eius quaelibet quae sine dubio ipsa prima substantia est. Nam quemadmodum Cicero prima substantia est, ita manus eius: manus uero non eius, sed specialiter manus. Secundae etiam substantiae relatiue dici non possunt. Non enim sua conuersione respondet, ut si dicamus, Manus Ciceronis, non Cicero manus Cicero est, neque ipsa manus ob hoc manus quia Ciceronis est, sed quia ita affecta est, manus dicitur, non quod alicuius sit. Non ergo ut diximus,

diximus, prima substantia, neque partes eius relatiue dici possunt. Quæritur ergo de partibus secundæ substantiæ. Nam de ipsa substantia nulla quæstio est. Nō enim homo alicuius homo, sed manus specialiter alicuius hominis manus est. Et ut mutata conuersione respondeat, alicuius manuati manus est, ut possumus ita conuertere, quia & manuatum aliquid manu manuatum est. Item ungula non primæ substantiæ ungula, sed alicuius unguati ungula, quia & unguatum aliquid ungula unguatum, ut mutuam possit habere conuersionem, quod relatiuis esse diximus proprium. Si ergo maneat illa relatiuorum diffinitio ut relatiuum sit quicquid alicuius dici potest, difficile resistimus: dici partes secundarum substantiarum relatiue. Si uero illa diffinitio est mutata, ita ut relatiua sint ea quæ ad aliquid referunt, excepto eo, quod in aliquo sunt, nulla incidit in hanc diffinitionem substantia. Quemadmodum seruitus, excepto eo, quod in eodem seruo est, idem in aliquo homine refert ad dominum. At uero penna ita pennati alicuius penna est. ut excepto eo, quod in aliquo pennato est, ad nihilum referri possit. Sanè admonendi sumus, ne nos pudeat uerba noua facere pro necessitate conuersionis. Nam si mutua conuersione non respondeat, non relatiue nunciamus hoc modo: Cū dico pennam, uoles eam ostendere relatiuam, non me pudeat pennatum aliquid propter conuersionem dicere. Est enim pennatum ita usitatum, ut aures non offendat. Si de pede agatur, non pudeat simili deriuatione fingere notum conuersioni uerbum. Item scire oportet eum qui relatiuum aliquid, ad quid referatur, ignorat: nec omnino utrum ad aliquid referri possit id, quod dicit scire posse, hoc modo: cum dicis, hoc duplum est, nosti simplum eius, id est, ad quod duplum sit. Aut si illud ignoras nec omnino utrum duplum sit, scire potes.

Quid Facere & Pati.

Facere & pati possunt habere contrarium, ut calefacere, refrigerare, & calefieri & refrigerari. Habet etiam magis & minus, ut magis & minus urere, magis & minus uri.

Quid Situs.

Situs omnis denominatiue dicitur, ut sedere à sessione, stare ab statione. Et quamuis nonnumquam nomina deficiant, ex quibus situs denominatur, ratio tamen non deficit.

De tribus, quæ restant, id est, Quando, Vbi, & Habere.

De illis tribus, quæ restant, supradicta exempla sufficiunt. Quando enim dicimus tempus, ut heri, cras: Vbi, ut Romæ, Athenis: Habitum, ut calciatum, armatum, quid horum recipiat magis & minus, cum in sermone incidit, facilis apparet. Istæ sunt decem prædicationes, ex quibus aliquid necessario singulatim enunciamus. Nam quicquid omnino dixerimus, quod aliquid significet: nondum tamen intelligi possit, an uerum an falsum sit, unum est de

his decem, exceptis duntaxat illis uerborum quodammodo articulis. Sunt enim pleraque à Grammaticis in orationis partibus enunciata, quæ omnino non per se nihil ualēt, aut aliquid significāt plenū, nisi cum fuerint uerbis adiuncta, ut coniunctiones, & præpositiones, & quicquid tale illi docent.

De Oppositis,

Restat ut de oppositis dicamus. Sunt autem opposita, quæ sibi ueluti ex aduerso uidentur obistere ut contraria: nec tamen omnia quæ opponuntur, sibi contraria sunt, sed omnia contraria opposita sunt. Opponuntur autem sibi ita, ut aut relatiua opponantur, ut magnū paruo, & dimidium duplo. Aut contraria, ut stultitia sapientiæ. Aut ut habitus orationi, ut cernentia cæcitatī. Aut ut aientia negationi, ut Cicero disputat, Cicero non disputat. Hæc autem inter se non nihil differunt. Nam relatiuum relatiuo ita opponitur, ut hoc ipsum, quod opponitur eius sit cui opponitur, aut ad id quocumque modo referatur. Nam dimidium opponitur duplo, & eiusdem dupli dimidium est. Ita ergo illi opponitur, ut eius sit, cui opponitur. Et paruum opponitur magno, ut eius sit ita ut ipsum paruum ad hoc magnum, cui opponitur paruum sit. Contraria uero ita sibi opponuntur, ut non eorum sint, quibus opponuntur, sed ad ea quocumque modo referantur. Siquidem stultitiæ sapientiæ ita contraria est, ut non eiusdem sapientiæ stultitia sit, sed ut ad illam sit stultitia. Sciendum est tamen quædam contraria medium habere, quædam non habere. Namque sunt alia, quæ ita, ut in eare, in qua esse possunt, alterutra uice necessario insunt, & medio careant, ut sanitas & imbecillitas. Hæc duo contraria natura insunt corporibus animalium, atque ita uice alterutra necessario insunt, ut diximus, ut in quo animalis corpore sanitas non est, necessario imbecillitas sit. Et in quo imbecillitas non est, necessario sanitas sit. At uero candidum & nigrum cum sint contraria, & naturaliter in corporibus inueniantur, propterea medio non carent: quia non est necesse corpus aliquod candidum esse, aut nigrum. Potest enim ita deesse candidum, ut non sit nigrum, atque hoc modo ex aliqua parte. Ergo color aliquis medius inueniri potest, ut luteus uel uiridis. Habitus & oratio ita sibi opponuntur, ut in ea re, cui euenire possunt, altere eorum necessario insit: ex illo duntaxat tempore, quo ea natura esse permittit, ut dentatum eum dicimus, qui dentes habet. Edentulum uero non illum dicimus, qui dentes non habet, sed cui natura inest, ut habeat ex illo tempore, quo iam natura permittit, ut habeat. Nam neque lapidē recte dicimus edentulum, qui nunquam dentes habet. Neque infantē, qui quis aliquando habere possit: nondum tamen illo tempore ut habeat natura permittit. Hoc ergo tertium genus oppositorum differt à primo relatiuorum, eo quod cernentia ita opponitur cæcitatī, ut eiusdem cæcitatī non sit, aut ad eam quodammodo referat. A secundo genere, id est contrariorum illud differt

differt ab his dūtaxat contrarijs quæ non habent mediū, quod cernentia & cæcitas intelligunt, ut erga oculos alterū eorū necessario non sit. Ergo hoc differunt ab his contrarijs, quæ habēt mediū, quia illorū alterum non necessario inest substantiæ; horum autē medium necessario. Ab his non contrarijs, quæ medio carent, hæc ipsa opposita differunt, quod illa rei, cui natura insunt omni tempore alterutra uice accedant, necesse est, ut corpori animalis sanitas & imbecillitas. Alterū eorum semp̄ est incorpore animalis. Hæc autē possunt aliquo tempore ei rei, cui natura inesse, possunt, utriq; deesse aliquando, ut infans, dum nondum tēpus est, quo dentes habere possit, neq; dentatus, neq; edentulus dicit̄. Et oculi alicuius animantis nondum adueniente tēpore quo uidere possent, neq; cæci, neq; uidentes dicunt̄: & tunc aliquid mediū non contrariorū, quæ medio carent, duæ species sunt, id est, eorum quæ alterutra uice accedunt rei, in qua esse possunt, nullo medio intercedente, ut sanitas & imbecillitas. Et eorum, quæ simul deesse possunt substantiæ, in qua non simul esse possunt, & tunc cum simul desunt, nihil mediū intercedit, ut cernentia & cæcitas, uel habitus & orbis. Quartum genus oppositorū est: aientia & negantia, ut Cicero disputat, Cicero non disputat. Hæc à superioribus differunt, quod illa singulatim dici possunt, hæc non nisi connexè dicuntur. A relatiuis hoc differunt, quod illa etiā relatiuè dicuntur: hæc autē non relatiuè. Non enim disputans ad non disputantem refertur. A contrarijs hoc differunt, quod illa si connexè dicantur, tādū aut uera, aut falsa sunt, quādū est illud, in quo inesse possunt. Cum autē hoc esse destiterit, neq; uera, neq; falsa sunt, ut stultus est ille, & sapiens est ille quādū uiuit. Horum alterum uerum est, cum ipse esse destiterit, utraq; falsa sunt, quia ille qui non est, neq; stultus, neq; sapiens esse potest. At uerò, Cicero disputat, & Cicero non disputat: ita sibi opponuntur, ut & dum uiuit Cicero, alterum uerò eorum necessario sit, & ipso mortuo, falsum est quidē, quod disputat. Verum tamen est, quod Cicero non disputat. Hoc em̄ modo discernunt hæc ab habitu atq; orbatione. Nā q nō est, neq; cæcus est, neq; uidens. Nec sanè moueare, quod uidemur iam de proloquijs aliquid dixisse, de quibus postea dicendum est. Hoc nāq; factum est occasione oppositorū.

Quid sit Nomen.

Nomen est quod quamlibet rem significat, & per casus flecti potest.

Nue est, quod tam corpus quàm rem significat.

Quid sit Verbum.

Verbum est quod aliquid significat, & p tēpora flecti potest, ut Cicero nomē, disputat uerbū. Hæc ab inuicē separata, non nihil quidē significant. Verum tamē uel falsum dici non possunt. Cum autē fuerit cōiuncta, iā possunt & affirmari & negari, ut Cicero disputat, iam dici potest, Cicero non disputat. Esse autem debet nominatiuus casus nominis

G 3 & tertia

& tertia uerbi persona. Prima persona significat aliquid, quod iam negari uel affirmari possit. Et in hominē tantū cadit. In ea autē intelligit nōmē. etiā si non dicat, ut disputo, plēnū est: etiā si non dicam ego. Item secunda persona, & ipsa iam ueritatī aut falsitatī obnoxia est. Sed etiā ipsa in hominē cadit, & ei nec rectē dicimus disputas qui nec audire, nec intelligere quod dicitur, potest. Ergo & hoc cum dicat sine nomine, tñ ibi nomē intelligit. Aliter figuratē utimur siue prima siue secunda persona, ut aut loquentem eum inducas, qui loqui non potest, aut ad eum conuertamus orationē, qui neq; audire, neq; intelligere potest. Tertia uerō persona non hominis tantum est, sed aliarum etiā rerū, & simul ac dicta fuerit, non continuo intelligit, nisi forte de eo dicat aliquid, quod de eo solo potest intelligi, ut cū dicimus pluit. Pluit iam potest esse uerū aut falsum, cū non addamus nomē, qā notū est quod pluat. Cū uerō dicimus disputat cum aliqd iam significet, non tamē uerum aut falsum dici potest, si nomē non addat. Et quis de homine hoc tantū possit intelligi, qā nō de uno dici potest, necessario subdendū est nomen. Et resistit cum dicimus, tertia uerbi persona est, & exigit nomē nō hominis tantū, sed cuiuslibet, quod resistere potest. Prima igit & secunda persona, & de homine tantū possunt intelligi, & solæ dictæ, possunt aut uerē aut falsē dici, qā cū his etiā nomina intelligunt. Tertia uerō & non omnis sola dici potest, & non de solo homine intelligit. Quod ergo fuerit ex nominatiuo casu nominis & tertia uerbi persona coniunctū, proloquiū dicit, ita ut etiā necessario aut uerū sit aut falsum aut dubiū. Nāq; homo animal est, omnes iudicamus uerum esse, & omne animal homo est, omnes iudicamus falsum. Dubiū, ille disputat: quamuis necessario aut disputet, aut non disputet: nobis tamē dubium est altere: qā nihil horū intelligimus necessariū esse, sed qd horū sit, nescimus. Vbi uerō illa uerba sunt, quæ impersonalia dicunt, non ex nō casu impletur sententia, sed alios casus recipit, ut disputat cum dicit, plena sententia est si ablatiuū adiungas, hoc est à Cice. Et pœnitet cum dicit, plena sententia est, si actiū iungas id est, Ciceronē, & sunt multa alia. Illud tñ constat personalia uerba non implere sententiā, nisi cum nō casu, & tertia uerbi persona. Sunt etiā sententiæ, quæ quis constet ex nomine & uerbo, affirmari tñ aut negari non possunt: quæ non proloquia, sed eloquia dici nonnullis placuit, ut est modus impatiuus. Cum dicimus curre, iam plena sententia est. Nā nec solū intelligi, sed etiā fieri potest, quod dicitis, tamē negari non potest. Non em̄ hoc negat qui dixerit, noli currere. Hoc em̄ non est aduersum ei, quod dictum est curre, ut hoc sit uerū, illud falsum, ut possit nasci quæstio. Nā de aientia & negatione quæstio sine dubio nascit, ut ille currit, ille non currit: Quæstio est, utrū currat uel non currat. Curre autē, & noli currere, non facit quæstionē utrū currat. Nulla quidē quæstio hic potest intelligi, utrū currere debeat. Hoc em̄ ex aientia & negatione natum est, ut currere debet, &

currere

currere non debet: hoc facit optat iuuus modus. Cū em̄ plena sit sententiā, cū dicimus, utinam scribam & utinā non scribā, nō potest hinc nasci quæstio, utrum scribat, sed pleraq; talia sunt. hæc ad exemplū sufficiāt. Quod ergo fuerit iunctū ex noīe & uerbo, si plenū nomē & plenū uerbū sit, necessario facit sententiā, sed nō necessario facit p̄loquiū. Si em̄ est, qd' iam est, affirmari & negari potest. Et prædiximus multa dici plena sententiā, quæ tamē affirmari non possunt, & negari non possunt. Plenū igit̄ p̄loquium est, omnis homo animal est. Et quis natura illud exigat, ut primo nomē, & postea uerbū dicat̄ ut dictū est, nō definit uerū esse p̄loquiū etiā si dicas, aīal est oīs homo. Quicquid accesserit huic sententiæ, cui parti accedat, diligēter uidendum est.

Quid sit Declaratiuē, & quid Subiectiuē.

Nam sunt p̄loquiij partes duæ, quæ in nomine una subiectiua dicit̄, quæ in uerbo altera declaratiua dicitur. Subijcitur enim quid sit, & declaratur, quid de illo possit intelligi. Cum ergo dicimus, Cicero disputat. Si accedat huic sententiæ in Tusculano, declaratiuē accessit. Si accedat Romanus, subiectiuē. Item si accedat prudenter & copiosē, declaratiuē. Si dicitur cum Catone, declaratiuē accessit. Quicquid igitur nominatiuo casu accedit, subiectiuē accedit. Quicquid declaratiuē accedit, uarijs casibus & modis accedit. Nam subiectiuē non possunt alij casus accedere declaratiuē non nisi uarijs, excepto nominatiuo. Illud tamē sciendū posse fieri, ut uerbum sit in subiectiua, nomē in declaratiua: sed ita uerbum in subiectiua ut aliquod p̄nomē secum uice nominis teneat. Ita etiā nomen est in declaratiua, ut teneat secum aliquod uerbū, ex quo eius uicem impleat. Velut si dicamus, qui disputat, Cicero est, qui disputat, subiectiua est. Cicero est declaratiua: sed illam subiectiuā p̄nomē facit, hanc declaratiuā uerbū. In hac igit̄ parte illud dicimus, quæ admodū iuncta sunt, nec tñ possunt plenam facere sententiā, & si faciunt, quemadmodū ueritati & falsitati nō sint obnoxia sententiæ, quis sint plenæ: & quæ admodū ad id perueniat, ut iam non solum plena sententiā sit, sed etiam necessario uera, aut falsa.

Quid sit Proloquium.

Tertia pars sequit̄, in qua dicendū iam est de ipsis p̄loquijs, ad quorum intellectū in superiori pte puenimus. Proloqua igit̄ differētias habēt binas, in quātitate & q̄litate. Quātitatis differētia est, q; alia sunt uniuersalia, alia particularia, alia indefinita. Uniuersale est ut omnis homo animal est. Particulare, ut qdā hō ambulat. Indefinita, ut hō ambulat. Quod igit̄ indefinitē dicimus, necessario particulariter accipimus, non necessario uniuersaliter. Quoniā id potissimū numerandū, quod securū habet intellectum indefinīum pro particulari accipit̄. Erūt ergo duæ differētia in quātitate, quod aliud est uniuersale proloquium, aliud particulare. In qualitate

item duæ, quarum altera dedicatiua, altera abdicatiua. Dedicatiuum est, ut omnis uoluptas bonum. Abdicatiuum, omnis uoluptas non bonum.

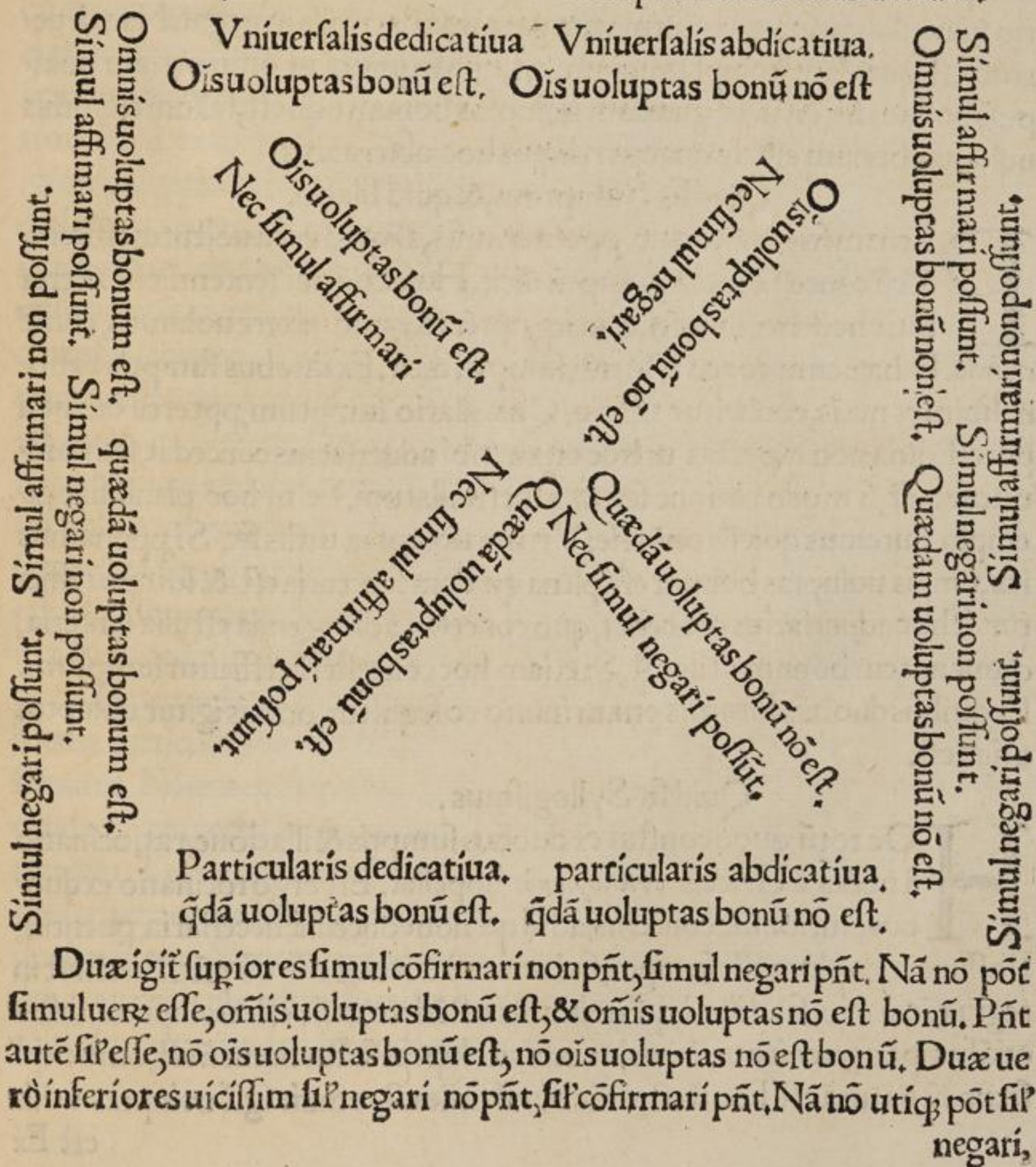
Quomodo conuertantur.

VNiuerſale igitur dedicatiuū non neceſſario ſequit̄ conuerſio. Nō enim, ſi omnis homo animal eſt, omne animal homo eſt. Vniuerſale autē abdicatiuū neceſſario ſequit̄ conuerſio. Si em̄ omnis uoluptas bonū non eſt, omne bonū non eſt uoluptas. Et ſi omnis homo nō eſt animal mutū, omne animal mutū non eſt homo. Particulare autē dedicatiuum habet neceſſario conuerſionē. Nā ſi quiddā homo animal eſt, quoddā animal homo eſt. Particulare uerò abdicatiuū nō habet neceſſariā cōuerſionē. Nō em̄, ſi quoddā animal nō eſt ratiōale, quoddā ratiōale nō eſt animal. Vniuerſalis ergo dedicatiua & particularis abdicatiua nō neceſſario reuertunt̄. Vniuerſalis autē abdicatiua, & particularis dedicatiua, neceſſario conuertunt̄. Ita tñ ut facta cōuerſione, in dedicatiua particula negatio maneat. Nā utiq; cōuerſio ita fit ut quæ particula fuit declaratiua, eadē ſubiectiua fit. Ergo cū dico, omnis uoluptas bonū non eſt, omnis uoluptas ſubiectiua, bonū non eſt, declaratiua. Si conuertā, om̄e bonū uoluptas nō eſt, facta eſt quiddē ſubiectiua, quæ fuit declaratiua, negatio tñ hanc particulā tenet, quæ facta eſt declaratiua. Et ſi uelim ſic dicere, nulla uoluptas bonū eſt, conuertendū eſt ſic, nullū bonum uoluptas eſt. Sed ppter duo ploquia, quæ diximus nō neceſſario conuerti, debemus intelligere omnia, quæ ploquijs attribuitur p quæ rectē, aut nō rectē pponi poſſunt, ut uerū aut falſum poſſint oſtendere. Hæc autē quinque ſunt iam ſuperius demonſtrata, Genus Species, Differētia, Accidēs, Propriū. Ex his duo ſunt, quæ faciunt illa ploquia recurrere, alia tria nullo modo. Nāq; ut om̄is homo animal eſt ratiōale mortale, ita omne animal ratiōale mortale homo eſt. Et quē admodū, omnis homo riſibilis eſt, ita omne riſibile homo eſt. Rurſum in particulari abdicatiua uidendū eſt, qd ſit p̄priū nō eſſe, ut em̄ p̄priū eſt hominis eſſe riſibile, ita p̄priū eſt riſibile nō eſſe præter hoīem. Ergo ſi particulare abdicatiuū pponamus ſic, qddā riſibile nō eſt præter hominē, recurrit ſine dubio qddā præter hominē nō eſſe riſibile. Item quiddā inanimū irrationale immortale nō eſt homo, quiddā homo non eſt inanimū irrationale immortale. Itē ſunt aliæ cōuerſiones, quæ faciunt eaſdē ploquiorū particulas indefinitas eſſe negatione, ſcilicet de loco migrante. Nā particula indefinita ſiunt hoc modo, homo non homo, animal non animal. Et ideo indefinitum eſt, quia negas tñ hoc eſſe, iam non dicis quid ſit. Cum ergo dico, omnis homo animal eſt, ſi uelim rectē conuerrere, adhibeo negationes, ut ſiant particulae indefinitæ. Si em̄ uerum eſt omnis homo eſt animal, & uerū eſt, om̄e non animal non homo. Hac cōuerſione uſus eſt in Rhetoricis Cicerō. Deinde ſi cōſtitutio, & ipſa pars cōſtitutiōis eius quælibet intētionis depulſio eſt, quæ intētionis depulſio

depulsio nō est, ea nec cōstitutio est, nec pars cōstitutionis. Itē particularis abdicatiua potest hoc modo cōverti. Si em̄, quoddā animal hō nō est, quod dā non hō animal est. Et in hac cōuersione obseruādū est, ubi nō est negatio, cū directo pponimus, ibi fit dum cōuertimus. Hāc uicissim cōuersionē reci piunt duo p̄loq̄a, quæ illā primā nō recipiebāt. Solū uniuersale abdicatiuū non aliā recipit. Vocet̄ ergo docēdi causa illa prima cōuersio: hæc secunda. Hæc autē p̄loquia quēadmodū inter se affecta sint, hoc modo manifestius apparebit.

De Affectis inter se.

Quatuor lineis quadrata formula exprimat̄, in primo angulo sup̄ioris lineæ scribat̄ uniuersalis dedicatiua, & in alio eiusdem angulo uniuersalis abdicatiua. Itē infra ad primū angulū inferioris lineæ particularis dedicatiua, ad angulū reliquū particularis abdicatiua. Deinde ducāt angulares lineæ, & ab uniuersali dedicatiua ad particulare abdicatiuā, & ab uniuersali abdicatiua ad particulare dedicatiuam.

negari, non quædam uoluptas bonum esse: & non quædam uoluptas non bonum esse. At uerò potest & quædam uoluptas bonum esse, & quædam uoluptas bonum non esse. Angulares autē neq; simul affirmari, neq; simul negari possunt. Nā si uerū est, omnis uoluptas bonū esse, falsum est, quædam uoluptas non esse bonū. Nā si uerum est, omnis uoluptas bonū est, falsum est, quædam uoluptas non est bonū. Itē si uerū est, omnis uoluptas non est bonū, falsum est, quædam uoluptas est bonū. Hoc item contingit, si particularem uicissim nomines. Itē si uerū est, quædam uoluptas non est bonū, falsum est, oīs uoluptas bonū est. Itē si uerū est, quædam uoluptas bonū est, falsū est, oīs uoluptas nō est bonū. Itē uniuersalis dedicatiua confirmata, particulare suā necessario confirmat, negata nō necessario eā negat. Nā si uerū est, omnis uoluptas bonū est, necessario uerū est, quædam uoluptas bonū est. At uerò si supiorē negem, hoc modo, nō omnis uoluptas bonū est, potest fieri, ut quædam uoluptas bonum sit. Particularis item dedicatiua, confirmata non necessario uniuersalem suam confirmat, negata necessario illam negat. Nam si uerum est, quædam uoluptas bonum est, non sequitur, ut omnis etiam uoluptas bonum sit. Si uerò quædam uoluptas bonum non est, falsum est, omnis uoluptas bonum est. In duabus reliquis hoc obseruabis.

Quid sit Sumptum, & quid Illatio.

Plenam sententiā cum pposuerimus, aliquid ex ea uolentes efficere, & cū concessa fuerit, sumptū dicūt. Huic etiā unī sententiæ alia certa ratione debet innecti, & utiq; ppter id, quod inferre uolumus, concedenda. Et hæc cum concessa fuerit, sumptū dicūt. Ex duobus sumptis ratione sibimet nexis, conficitur illatio. Quæ illatio sumptum ppter ea dici non potest, quia non expectas, ut hoc etiam tibi aduersarius concedat, sed eo inuito sequit, si modo ratione seruata fuerit illatum. Et ut hoc planū fiat exemplo, putemus quæstionē esse: Vtrum uoluptas utilis sit. Si pponamus ita, omnis uoluptas bonum est, plena quidem sententiā est, & sumptū efficitur, si hoc aduersarius concedat, quo concessio, adiungenda est alia sententiā, omne autem bonum utile est. Si etiam hoc concesserit, efficitur sumptum. Ex quibus duobus sumptis etiam inuito eo sequitur, omnis igitur uoluptas utilis est.

Quid sit Syllogismus.

Hoc totū, quod constat ex duobus sumptis & illatione, ratiocinatio à nobis, à Græcis συλλογισμός appellat. Est ergo ratiocinatio ex duobus pluribusue concessis, ad id quod non concedit, necessaria puentio. Possunt ergo plura esse sumpta, sed minus à duobus esse nō pnt. Etenim est integra ratiocinatio, si ad illud, quod uolumus ostēdere, utile esse uoluptatē, tribus etiā sumptis puenire uelimus, ut omnis uoluptas scd̄m naturā est, omne quod secundū naturā est bonū est, omne bonū utile est, omnis igitur uoluptas utilis est. Ex

est Ex hoc apparet plura etiam licere addere, si opportuerit. Nonnunquam etiam concludimus inferentes non quidem id quod conficitur, sed quod ex ipso, quod inferre debemus necessario conficitur, hoc modo. Omnis uirtus bonum est, omne bonum utile est, omnis igitur uirtus non nocet. Inferendum erat, omnis igitur uirtus utilis est. Et ex eo necessario sequitur non nocere. Quod enim utile est, nunquam nocet. Hoc à Græcis συμπερασμα dicitur, à nobis dici potest confinis conclusio. Ratiocinatio igitur siue proprium & suam siue cōfinem habens conclusionem, diuiditur in duo genera, in prædicatiuum & conditionale.

Quid sit prædicatiuus syllogismus.

Prædicatiuus est, in quo sumpta ita sibi innexa sunt, ut aliquo extrinsecus addito suppleantur, ut hoc quod supradictum est, omnis uoluptas bonum est, omne bonum utile est. Videmus itaque nec totum quod suprapositum est dictum, sed unam inde partem sumptam declaratiuam quæ secundo prologo facta est subiectiua, quod proloquium secundum, ut implet sententiam, aliquid petiuit extrinsecus, id est, utile est. Huius illatio conficitur ex eo quod accessit, & ex eo, quod non est repetitum, id est, omnis igitur uoluptas utilis est. Huius generis tres formæ sunt. Prima est, in qua declaratiua particula superioris, sumpti sequentis efficitur subiectiua, aut subiectiua superioris. Declaratiua sequentis, declaratiua superioris, fit subiectiua sequentis, ut in superiori proposito exemplo. Subiectiua superioris fit declaratiua sequentis. Si hoc modo uelis conuertere, omne bonum utile est, omnis uoluptas bonum est, omnis igitur uoluptas utilis est. Secunda forma est, in qua declaratiua superioris sumpti, eadem est etiam declaratiua sequentis, ut omnis uirtus bonum est, & omnis uoluptas non est bonum, omnis igitur uoluptas non est uirtus. Tertia forma est, in qua subiectiua superioris sumpti, eadem est etiam subiectiua sequentis, ut quoddam bonum uoluptas est, omne bonum utile est, quoddam igitur utile est uoluptas. In prima forma & uniuersaliter, & particulariter, & dedicatiue, & abdicatiue concludi potest, in secunda forma nisi per contrarium concludi non potest. In tertia forma particulariter tantum concluditur. Qua propter non frustra hic ordo est seruatus. Nam merito prima dicitur, in qua omni modo concludi potest. Secunda autem recte, in qua potest concludi uniuersaliter, quamuis per contrarium. Tertia autem recte, quia in quantitate minor est, in qua nisi particulariter concludi non potest. Nunc dicendum est, singulæ formæ quot modos recipiant. Nam recipiunt intra se certum numerum, extra quos modos quicquid conclusum fuerit, non est temere concedendum. Recipit autem prima nouem modos, secunda quatuor, tertia sex.

Primus

Primus modus.

Primæ formæ primus modus est, in quo conficitur ex duobus uniuersalibus dedicatiuis, uniuersale dedicatiuū directim, ut est, omne iustum honestum, omne honestum bonum, omne igitur iustum bonum. Si reflexim inferas, omne igitur bonū iustum non sequitur, sed particulariter potest inferri, quoddam igitur bonum iustum, & efficitur quintus modus. Secundus modus est, in quo conficitur ex uniuersali dedicatiuo, & uniuersali abdicatiuo uniuersale abdicatiuum directim, ut est, omne iustū honestum, nullum honestum turpe, nullum igitur iustum turpe. Si reflectans, nullum igitur turpe iustum, efficitur sextus modus. Diximus enim supra uniuersale abdicatiuum posse conuerti. Tertius modus est, in quo conficitur ex particulari dedicatiuo, & uniuersali dedicatiuo particulare dedicatiuum directim, ut est, quoddam iustum honestum, omne honestum utile, quoddam igitur iustum utile. At si reflectans, efficitur septimus modus, quoddam igitur utile iustum: quoniam supra dictum est, particulare dedicatiuum posse conuerti. Quartus modus est, in quo conficitur ex particulari dedicatiuo & uniuersali abdicatiuo, particulare abdicatiuum directim, ut est, quoddam iustum honestum, nullum honestum turpe, quoddam igitur iustum non est turpe: reflecti non potest. Diximus enim supra particulare abdicatiuum non posse conuerti. Octauus modus est, in quo conficitur ex uniuersali abdicatiuo & uniuersali dedicatiuo, particulare abdicatiuum reflexim, ut est, nullum turpe honestum, omne honestum iustum, quoddam igitur iustum non est turpe. Nonus modus est, in quo conficitur ex uniuersali abdicatiuo, & particulari dedicatiuo, particulare abdicatiuum reflexim, ut est, nullum turpe honestum, quoddam honestum iustum, quoddam igitur iustum non est turpe.

De secundæ formæ primo modo.

Secundæ formæ primus modus est, in quo conficitur ex uniuersali dedicatiuo, & uniuersali abdicatiuo, uniuersale abdicatiuum directim, ut est, omne iustum honestum, nullum turpe honestum, nullum igitur iustum turpe. Hic reflexione si utaris, alius modus non efficitur, quoniam de utrisque sit subiectiuis illatio. Secundus modus est, in quo conficitur ex uniuersali abdicatiuo, & uniuersali dedicatiuo, uniuersale abdicatiuum directim, ut est, nullum turpe honestum, omne iustum honestum, nullū igitur turpe iustum. Tertius modus est, in quo conficitur ex particulari dedicatiuo, & uniuersali abdicatiuo, particulare abdicatiuum directim, ut est, quoddam iustum honestum, nullum turpe honestum, quoddam igitur iustum non est turpe. Quartus modus est, in quo conficitur, ex particulari abdicatiuo, & uniuersali dedicatiuo, particulare abdicatiuū directim, ut est, quoddam

quoddam iustum non est turpe, omne malum turpe, quoddam igitur iustum non est malum.

De primo modo tertiæ formæ.

Tertiæ formæ primus modus est, in quo conficitur ex duobus uniuersalibus dedicatiuis, particulare dedicatiuum directum, ut est, omne iustum honestum, omne iustum bonum, quoddam igitur honestum bonum. Secundus modus est, in quo conficitur ex particulari dedicatiuo & uniuersali dedicatiuo, particulare dedicatiuum directum, ut est, quoddam iustum honestum, omne iustum bonum, quoddam igitur honestum bonum. Tertius modus est, in quo conficitur ex uniuersali dedicatiuo, & particulari dedicatiuo, particulare dedicatiuum item directum, ut est, omne honestum iustum, quoddam honestum bonum, quoddam igitur iustum bonum. Quartus modus est, in quo conficitur ex uniuersali dedicatiuo, & uniuersali abdicatiuo, particulare abdicatiuum directum, ut est, omne iustum honestum, nullum iustum malum, quoddam igitur honestum non est malum. Quintus modus est, in quo conficitur ex particulari dedicatiuo, ex uniuersali abdicatiuo, particulare abdicatiuum directum ut est, quoddam iustum honestum, nullum iustum malum, quoddam igitur honestum non est malum. Sextus modus est in quo conficitur ex uniuersali dedicatiuo, & particulari abdicatiuo, particulare abdicatiuum directum, ut est omne iustum honestum, quoddam iustum non est malum, quoddam igitur honestum non est malum. Omnes igitur modi certum ordinem tenent, eiusdemque ordinis ratio est, quæ in ipsis formis demonstrata est.

Quid sit conditionalis Syllogismus.

Conditionalis syllogismus est, cuius propositio, & plenum argumentum & plenum id de quo quæstio est continet, ita, ut assumpto argumento iam certum inferri possit, de quo quæstio erat ad hunc modum. Ponamus quæstionem esse utrum sit utilis Rhetorica, & uolentes utilem probare, argumentum ab huius diffinitione capiamus quod est bene dicendi sciëntia. Ex huius argumento & illa quæstione, conditionalis syllogismus ponitur sic: Si Rhetorica est bene dicendi sciëntia, utilis est. Assumimus argumentum ita, Est autem Rhetorica bene dicendi sciëntia. Hæc duo qui concesserit, etiam inuitus concedat, necesse est, utile esse Rhetoricam: quod erat dubium, antequam propositio, & assumptio concederent. Nihil tamen in assumptione accessit extrinsecus, quod est proprium prædicatiui syllogismi. Hic primus modus à dialecticis appellatur, qui est ab antecedentibus propterea quoniam argumentum quemadmodum positum est, ita & assumptum hoc tantum modo differens, quod cum conditione positum est, & sine conditione assumptum. Secundus modus est, qui appellatur consequentibus.

H

quentibus.

quentibus, in quo ipsum argumentum quaestionem sequitur, non quaestio argumentum, hoc modo: Si non est Rhetorica utilis, non est bene dicendi scientia, Assumitur argumentum à contrario, id est per negationem sic: Est etiam bene dicendi scientia, utilis est igitur. Tertius modus est, qui appellatur à repugnantibus in quo demonstratur, non posse simul hoc esse, & illud non esse. In quo cum fuerit assumptum unum, aliud necessario tollitur id est, cum fuerit assumptum esse, non esse tollatur, hoc modo non est bene dicendi scientia Rhetorica, & non est utilis. Est autem bene dicendi scientia, utilis est igitur. Conferuntur est utile esse, sublato eo quod non esse utile propositum erat. Hi tres modi ex uno argumento possunt confici in unam rem omnes probare possunt. Nec interest in propositione, quam partem in primo ponas, utrum argumenti, utrum quaestionis, dum modo conditionis ratio conseruetur. Cum dixeris: Si Rhetorica est bene dicendi scientia, utilis est. Potest & sic poni, utilis est Rhetorica si bene dicendi scientia est. Hoc etiam in duobus alijs experiri licet. Quartus modus est, qui per disunctionem efficitur, ita ut uno assumpto, aliud necessario negatum sit, hoc modo: Aut sanus est, aut imbecillus, sanus est autem, non est igitur imbecillus. Quintus modus est, qui etiam per disunctionem efficitur, ita ut uno negato, aliud necessario negatum sit, hoc modo: Aut sanus est, aut imbecillus: non est autem sanus, igitur imbecillus est. Additi sunt alij duo modi, qui per argumentum istorum duorum fieri possunt: non tamen per disunctionem, sed per negationem. Est ergo sextus modus, in quo demonstratur non posse simul & hoc esse & illud. Assumuntur per unius confirmationem, concluditur per alterius infirmationem hoc modo. Non est sanus, & imbecillus: sanus est autem, non igitur imbecillus. Septimus modus proponitur sic, & in eo assumitur, ut in quinto atque ita concluditur ad rem facilius intelligendam. His quaedam formae coniunguntur, ita ut rebus ipsis, non dictis rationandis intelligatur. Est primi modi forma haec: Si primum, secundum: primum autem, secundum igitur. Secundi haec: Si non primum, non secundum, secundum autem, & primum igitur. Tertij haec non & primum, & non secundum: primum autem, non igitur & secundum. Quarti haec: Aut primum aut secundum primum autem non, igitur secundum. Quinti haec: Aut primum aut secundum, non autem primum, igitur secundum. Sexti haec: Non & primum & secundum, primum autem: non igitur secundum. Septimi haec: Non & primum & secundum: non primum autem: igitur secundum. Sciendum tamen haec ex uno argumento posse fieri tres superiores modos, & ex uno argumento alios quatuor. Huius autem ordinis ratio est, ut primus modus sit, qui appellatur ab antecedentibus, quia utique quod antecedit, prius est: Secundus, à consequentibus eadem ratione, ut ipse nomine suo primum se debere sequi, etiam in ordine uideatur ostendere,

dere. Restat qui sit Tertius in eodem argumēto à repugnātib. Non em̄
 possumus ad disiunctionem transilire, quæ iam non potest ex eodem argu-
 mento fieri. Erit ergo Quartus modus quasi ad aliud argumētum primus.
 Et ibi utiq; antecedere debet, in quo per confirmationem assumitur, pri-
 or enim est confirmatio negatione. Quintus debet esse idem, sed per disiun-
 ctionem post eum, propterea, quia in eo per confirmationem, in hoc autē
 per negationē assumitur. Hoc in duobus reliquis licet intelligi. Miscen-
 tur autem sibi multis modis syllogismi, ut in una ratiocinatione & prædica-
 tiui generis, & conditionalis formas agnoscas hoc modo. Si quæstio sit,
 utrum utilis sit ipsa Dialectica, proponendum est si bene disputare utile
 est, utilis est bene disputandi scientia. At bene disputare utile est, utilis est
 igitur Dialectica. Sanè uidentum est in prædicatiuo syllogismo, quod de
 propositione sibi assumptionem uindictet. Nam extrinsecus aliquid iam ac-
 cipere manifestum est. In eo autem, quod sibi, ut diximus, de propositione
 uindictat attendendum est, utrum rectè sibi uindictet propter seruatas, me-
 moratasq; formas. Efficitur enim, ut quod in propositione ad declarati-
 uam partem pertinere uidebatur, in assumptione ostendatur, ad subiecti-
 uam pertinere. Et itē si aliter assumas, hoc ipsum pertinebit ad declarati-
 uam hoc modo. Notū est in prima forma ita assummi, ut aut declaratiua
 propositionis, subiectiua sit assumptionis, aut subiectiua propositionis, ca-
 dem & declaratiua sit assumptionis, ut si proposueris sic: Omnis ars fre-
 quenti exercitatione meditanda est, Dictio autem exercitatio est Rhetor-
 icæ, Rhetorica igitur frequenti dictione meditanda est. In propositione
 exercitatio ad declaratiuam partem pertinere uidebatur, in assumptione
 ipsa exercitatio ita ad declaratiuam pertinet. Quomodo ergo forma serua-
 ta est scilicet quia relictū est aliquid in declaratiua propositionis, quod nō
 uenerit in declaratiua assumptionis, unde possit fieri conclusio, hoc est me-
 ditanda est. Nam si uellē sic assumere, Rhetorica autem ars est, totum
 seruabitur ad conclusionem, Rhetorica igitur frequēti exercitatione medi-
 tanda est. Ex hoc apparet multa esse communia, quæ possunt, uel subiecti-
 uè, uel declaratiuè adiungi, prout se habuerit assumptio.

Talibus insistente Dialectica, & ad quædam non minus inextricabilia
 quàm caliginosa pperante, Pallas nutu Maiugenæ festinantis interuenit.

Perita fandi iam progressum comprime:
 Ne inflexa tortos stringat intimatio:
 Et multimodos perpetui infractus diu
 Hymen recuset, editum est compendio
 Quicquid decenter docta disputatio
 Multo astruendum contulit uolumine.

H 2 Sate est

Sat est profunda frons decens scientiæ,
 Quæ abstrusa promit nil morosum differens,
 Præteruolando, nilq; ignotum deserens.
 Nam quæ supersunt fraude multa confita
 Quis falsa captos circuit deceptio:
 Dum ambage ficta præstruis sophismata
 Captentulisue ludis illigantibus
 Pellax soritas cumq; sensim congeris:
 Formæ sue mendas comprobat quas ueritas:
 Nefas tonantis garrat sub auribus
 Facinus dirum, quippe summi cælites
 Odere turpis omne falsum fœminæ
 Nam si reuoluas, quid cauilla sæuius:
 Dudum locuta circulatorix indecens
 Fies profecto decipla, si abstruxeris.
 Faceat ergo uersilis profunditas:
 Reliquumq; tempus linquens sororibus.

His auditis Dialectica cunctabunda paululum, tamē diuæ præceptis præ-
 ritura, respondit.

Venerandos mihi fatus, reuerendosq; secuta
 Referam iussa pedem atq; illicet exorsa filebunt.
 Licet unam decuit iussæ præmittere culpam
 Vt honoris precio cederet inferre relatus.
 Populum cecropidarum bene quo palliatarum:
 Bromius conciperet contumias nosse dolore.
 Mage quàm crediderat, uipeream noscere posset.
 Et iners Marsica dudum fieret præstigiatrix
 Neq; me conspiceret somnificam uel temulentam
 Loca passim blaterantem iouialibus suborsis
 Tamen uni famulandum est tibi Virgo reticemus.

Hæc dicens uelut repressa conticuit; compluresq; eam diuorum qui
 inter initia deriserant, horruerunt.

Finis quarti libri.

MARNIANI

MARTIANI CA-
PELLAE DE RHETORICA,
LIBER V.

Nterea sonuere tubæ, raucusq; per æthram
Cantus, & ignoto cælum clangore remugit.
Turbati expauere dei, uulgusq; minorum
Cælicolûm trepidat, causarum & nescia corda
Hærent, & ueteris renouantur crimina phlegæ.

Tunc amnes, fauniq; pales Ephialta Napeæ
Respectant proceres, nulloq; assurgere motu
Cernunt attoniti, uicibusq; alterna profantes:
Mirantur placidam per pectora sacra quietem
Tunc primum posita syluanus fortè cupresso
Percitus ac trepidans dextram tendebat inermem:
Bellaq; composcens arcus atq; Herculis arma:
Portuni trifidam suspirans flagitat hastam:
Gradiui frameam non ausus poscere falcem,
Saturni bello suetus disquirat agresti.
Diffidensq; sui respectat tela tonantis.

Sed dum talibus perturbatur multa terrestrium plebs deorum, ecce quædam sublimissimi corporis, ac fiducia grandioris, uultus etiam decore luculenta, Fœmina insignis ingreditur cui galeatus uertex, ac regali caput maiestate seruatum, arma in manibus, quibus se uel commu- nire solita, uel aduersarios uulnerare, fulminea quadam coruscatione reni- tebant. Subarmalis autem uestis, illi peplo quodam circa humeros inuolu- to latialiter tegebatur, quod omnium figurarum, lumine uariatum, cun- ctorum schemata præfererat. Pectus autem exquisitissimis gemmarum co- loribus subbaltearum Hæc cum in progressu arma concusserat, uelut ful- guræ nubis fragore colliso bombis disultatibus fracta diceret crepitare toni- trua: deniq; creditum, quod instar Iouis eadem posset etiam fulmina iacu- lari. Nam ueluti impotens rerum omnium Regina & impellere quo uellet & unde uellet deducere, & in lachrymas flectere, & in rabiem cõcitare, &

H 3 in alios

in alios etiã uultus sensusq; conuerter e, tam urbes quã exercitus præliantes & quæcunq; poterat agmina populorũ. Hæc etiã Senatum, Rostra, Iudicia domuisse in gente Romulea. Athenis uerò curiã, Gymnasia, Theatraq; pro arbitrio reflexisse, ac totã funditus Græciam miscuisse ferebatur. Hac uerò loquente, qui uultus, uocisue sonus, quantaq; excellentia, celsitudoq; sermonis audire operæ precium etiam superis fuit, tantæ inuentionis ingenium, tam facundæ ubertatis eloquium, tam capacis memoriæ, recordationisq; thesaurum. Qualis disponendi ordo, quã pronuntiandi congruens modulatio. Qui gestus in motu, quæ profunditas in conceptu. Denique exilis immodicis: in mediocribus facilis. In elatione flãmatrix, reddebatq; cunctos in ambiguis dociles, In persuasione cedentes, in collisione discordes: in laudibus arrogantes. At uerò cum quid commotum publici nominis attestatio ne clamauerat, fluctuare, permisceri, ardere omnia uidebantur. Hanc igitur fœminam auratæ uocis, & quædam diadematum gēmas, regnorumq; fundentem, ingens illustrium uirorum sequebatur agmen. Inter quos proximieidem duo diuerso habitu nationeq; prænitentes, quorum unus erat pallio circumactus: alterq; trabeatus. Diuersus utriq; oris sonus, licet alius etiã Athenis se diceret Graia didicisse, ac promptus gymnasiorum studijs, & reluctantibus semper Academiæ altercationibus haberetur. Ambo tamen noui protectiq; paupertatis sinu. Et cum alterum Quirinalis eques, alium fabrilis procrearet industria ita præclues linguæ excellentia floruerit, ut post curiarum facta, immeritasq; mortes uirtute astra conscenderet, immortalitæ gloriæ secula superarent. De uno tamen quem Athenarum populus, ac palliata agmina sequebantur, hæc fama cõuenerat, quod acerrimus idem & procellis generatis Oceani fremituq; uiolentior. Deniq; de illo uersus huiusmodi ferebatur:

Δεινὸς ἀνὴρ τὰ χακὴν καὶ ἀναίτιον ἀιτίατο.

Alter uerò, quæ consularis purpura, & cõiurationis extinctæ laurea redimibat, mox ingressus curiam superũ, & in Iouis gratulatus est se uenisse conspectũ, clamare igitur cœpit: Onos beatos, ô remp. fortunatã, ô præclarã laudẽ consulatus mei. Post hos tamen in diuersis agminibus oratores emeriti, ac præ se ferentes insignium culmẽ, maritãq; linguarum Aeschinem, Isocratẽ, Lyfiamq; conspiceres. Tum in togatis agminibus Sosantios, Gracos, Regulum, Plinium, Frõtonemq;. Verum ante cunctos atq; ipsam ducem omnium fœminam, senex quidam signum, ac præuiam uirgam gestans, lictoris Romulei præcedebat usu, atque in eiusdem uirgæ culmine, Corax oris aurati uenientis fœminæ auspicio præuolabat. Ille autem qui gestabat uirgulam, Tifias dictus, cunctisq; uetustior atq; elatior uidebatur. Nam & suos minores cæteros ipsam illa ducem respectans superpositum coruum, cõmune pignus filiamq; memorabat. Quo argumẽto commoti quamplures deo
rum

rum eam quidam nobilissimam fœminam primã aut Apollinis credidere cognatam, si Graia est: aut si Romulea de gēte, coruina. Cui ænigmati illud adiectum, quod intrepida fiduciæ promptioris, tam Palladis quam ipsius Cyl lenij de osculata pectus, cuiusdam propinquæ familiaritatis indicia patefecit. Deniq; nonnulli superum cum intrepidatione buccinæ præcinentis, & admiratione amicitiaæ superiorũ incerti, diutius Diuinatorem Phœbum cuperent sciscitari, nondum Ioue maximo disquirentetumultuari è, quæ esset inquirunt. Ac tunc illa respectas superos uniuersos, aliquanto cõmotior sic cœpit: Patrem maximũ Iouem, cæterosq; cœlites, quos in cœlis pluribus sæpe sum deprecata atq; ipsum conuentũ superæ confessionis attestor, nihil magis mihi in consentaneum atq; indecens æstimari, quàm ut quæ semper in foro, iudicijsq; quã pluribus accusauerim multos, aliosq; defenderim, & uiribus gloriã deluctationis annexa, mihi de discriminum fati promeriti euentus præconia cõpararim. Nunc apud uos superi quis placere immortalitatis instar ac precium uidebatur, inuita compellor scholarium iuuenilium monitus, & exilia decantatæ artis præcepta memorare. Neq; em̃ hoc nobis ascribit inopia, cum redundantes turmæ suppeditat consequentium. Nam absq; his qui perturbates pectora sensusq; cunctorum cognoscentum quoq; perfregere subsellia, etiam alios habeam, qui minutias præceptorũ, & artis intimæ cõmentaper scripserint. Inter utrunq; uerò culmen sectatorũ præniteat Tullius meus, qui non solum in foro, senatu, rostrisq; grandilæcæ facultatis maiestate tonuerit. Verũ etiam ipsius artis præcepta cõmentus, librosq; plures scolorũ usibus consecrarit. Quodcum ita sit, emeritæ granditatis pudor & celebrati, quantũ puto, nominis gloria, hæc inchoamentorũ primordia detrectaret excurrere, ni hoc ad immortalitatis præmiũ proficeret, quod iubens ac fiducia pœnitatis accendat exequi, uel primora tñ Ioue cũ superis imperate. Accingar igit̃ hæc aridiora percurrere, minus quidẽ q̃ publicitus sole oplacitura, q̃q; si pallados aures, atq; Archadiã ratioẽ beniuolæ maiestatis participarit assensioẽ. Nũc quidẽ apud uos maximi cœlites displicebo. quipsum ipsa, q̃ alij attẽ, uirtutẽ alij dixere, alteri disciplinam. Artẽ uerò iccirco quia doceor, licet Plato huic uocabulo refragetur. Virtutem aut̃ dicunt, qui mihi bene dicendi scientiã inesse cõpererunt. Qui edisci uerò dicendi intima rationem & percipi posse non nesciunt, fidenter me asserunt disciplinam.

De officio & fine Rhetoricæ.

Officiũ uerò meũ est dicere apposita ad persuadẽdũ. Finis psuadẽdi id quod est ppositũ dictioẽ. Quæ quidẽ uerba mei Cicer. attestor, cuius etiã exẽplis me p oēs in uo pceptioẽ ductus cõsequẽt usurã.

Vbi & Vnde.

Materies aut̃ duplex est mihi. Vbi & uide fiat oratio. Vbi, cum ut ipsius mēbra aggredior quæstioẽ, Vnde cũ res inuẽtã, uerbaq; sociantur.

Quæstio

Quaestio Rhetoricæ, aut Finita aut Infinita.

Quaestio ipsa aut finita est, aut infinita. Finita est, cum nascitur de certo facto, demonstratq; personam, ut in Rosciana quaerit Ciceronis, utrum interfecerit patrem Roscius. Infinita est, quæ generaliter quaerit, utrum sit aliquid appetendum, ut an philosophandum sit: in Hortensio disputatur. In superiore autem crebro, assidueque collector, atq; eam Græcis placuit *ὑπεροικισμῶν* nominari. Infinita uerò uniuersitatis astruendæ sibi fiduciam uindicat, tum potius uersor, cum ocium, ac disputationes aggredior, licet plerumq; etiam pars ipsa, quæ Thesis dicitur, in causis mihi elatius anhelanti amentatas hastas crebro, & pila plurimū ualentia ministrarit. An aliud in Scauriana succurrit, cū interposita disputatione tractatur. Ex quibus causis mors eueniat repentina. Ac pro Milone similiter, an mundus prudentia gubernetur. Deniq; è meis sectatoribus quidam acri admodum, ac subtilissima ratione comoti, nullam esse attestant hypotesim quaestionē, cuncta quæ in defensione pro eis, contraq; eos in accusationibus retractantur, ad generales quaestiones poterunt applicari.

Quæ sint partes officij Rhetoricæ.

Iam uerò partes officij mei quinque esse non dubium est. Nam est Inuentio Dispositio, Elocutio, Memoria, Pronunciatio. Iudicatio enim quæ à nonnullis dicitur pars, partibus cunctis ascribitur. Idcircoq; ipsa pars non poterit rite censerī, licet quid dicendum, quidue silendum sit, dispensatio iudicationis examinet. Inuentio est quaestionum argumentorumq; sagax, inuestigatrixq; comprehensio. Dispositio est, quæ ordinē rebus attribuit. Eloquutio, quæ arripit uerba uel propria, uel trāsata, quæq; noua facit, ueteraq; componit. Memoria firma rerū, uerborūq; custodia est. Pronunciatio uocis, motus, gestusq; pro rerum & uerborū dignitate moderatio. Sed ex his Inuentione certū est esse potissimam, cuius opus est causæ quaestiones excutere, & argumenta probatu idonea reperire.

De Quaestionibus principalibus & incidentibus.

Quaestionum uerò duplex species. Aliæ sunt enim principales: aliæ incidentes. Principales sunt status, ex quibus nascitur causa, quas Tullius constitutiones appellat. Incidentes uerò, quæ dum tractat causa, nascuntur, dum argumenta uel scripta refutando, in plures causa deducitur quaestiones: ut sit principalis, utrum Clodium iure occiderit Milo. Incidens, uter utri insidias compararit.

De Statibus, & unde nascantur.

Pincipales igitur Status sunt numero tres. An sit, Quid sit, Quale sit. An sit, coniectura est, ut an patrem Roscius occiderit. Quid sit, finis an maiestate minuerit Cornelius. Quale sit, qualitas ut an Saturnino iure necatus sit. Sed ne forsan moueat, quod propterea quod statum, quæ Hermagoras inuenit

inuenit, subtilior ratio est cum non statum, sed partem dicere qualitatis, quod in eius expositione monstrabo. Nunc dicendum est, quomodo status inueniantur in causa. Inueniuntur igitur per intentionem & depulsionem. Intentio est, obiectio eius facti, quod in iudicium uenit. Depulsio quaedam resistens intentioni negatio ut si dicatur, occidisti patrem, non occidi. Ex his duabus inter se concurrentibus uocibus, nascitur quaestio, quae dicitur status, quod ibi quasi ad pugnandum actionum acies ordinata consistat, sed facile est uideri, quid obiecto crimini respondeatur. Illud facile non est quid debeat intendi, utrum factum, ut hominem occidisti, an nomen facti, ut homicidium fecisti. Et licet uideatur idem esse, tamen in superiori obiectione si negabitur, coniectura erit: cum dixerit, non occidi. In hoc ubi rei nomen intenditur, potest & finis uideri, ut si dicat, non feci homicidium. An cum, quicumque homo, an cum innocens occiditur, quod si non factum obijcias, sed criminis nomen negatione diuersae partis non erit manifestum, qui status existat. Nescies enim quid negat, qui ita neget non feci homicidium: utrum quia nullum hominem iugularit, an quia tyranni interfectio homicidium non uocetur. Est igitur intendendum ipsum illud quod factum est, ut si id negauerit aduersarius, habeas coniecturam. Si eo concessio, nomen criminis excluderit, intelligas finem. Quod si concessio facto, factique uocabulo licuisse sibi, uel oportuisse facere dixerit qualitas in causa uersatur: quae aut de re, aut de actione congregatur. De re, ut Miloni facere licuisset. De actione, an seruo uel addicto Tribunos liceat appellare, an habere ignominioso liceat concionem. Quae species qualitatis, Translatio nominatur. Item cauere debemus ne intendamus auditoris officium, ut sola status qualitas fiat. Nam qui causam cognoscit, propositum habet efficere aliquid, id est, aut damnare aliquem, aut absolueri.

De generibus auditorum & causarum.

Auditoris autem sunt tria genera. Vnum eius, qui secundum aequitatem aliquid statuit, & is est, perperam iudex. Aliud eius, qui honestate uel utilitate incerta dubius alienae sententiae persuasionem inexplicabilis deliberator expectat. Tertium genus eius est, qui facti honestatem, uel turpitudinem libera estimatione perpedit. Hunc estimatorum conuenit nominari. Haec igitur sunt tria causarum genera, quae hypothese continentur, id est Iudiciale, Deliberatiuum & Demonstratiuum. Sed cum omnes praedictarum rerum auditores dubitatio sui deducat officij, quaerendum discrimen est, & proprietates singulorum. Nam & iudex, cuius officium est damnare rerum, uel absolueri: possessionem dare, uel auferre, priusquam cognouerit causam, dubitat quo modo utatur officio. Et qui deliberat, ambigua mentis opinione differt. Et laudationis arbiter, an rite quis laudet, estimanti

contem

contemplatione dispensat. Sed cum in diuersum hæc distrahantur officia; tunc illud maximè discrimen attendimus: quemadmodum temporibus uariantur. Nam deliberatio futuri tantum temporis continet quæstionem, ut si deliberet Cato, an se debeat, ne uictorem aspiciat Cæsarem trucidare. At uerò iudiciale genus tam præteriti quàm futuri nonnunquàm temporis inuenitur. Sed in præterito tantum de facto coniectura: Ex futuro qualitas frequenter innascitur, ut suo loco promptius asseretur. Laudatiuum etiam genus in præteritis factis omne consistit, sed à iudiciali genere sine discernitur. Nam aliud est, absoluerè innocètem a quiritatis imperio: aliud laudibus prosequi gloriosum insignium contemplatione meritorum. Accedit quod in iudiciali genere ambigit cognitor in rebus alienis. In Deliberatio uerò quisq; tam de suis quàm etiam de rebus externis. In laudatiuo aestimator auscultat uera, congruaq; quæ memorentur, licet nouella, etiam id contulerint blandimenta, ut suæ prædicationis fiat arbiter, qui laudatur. Ergo oportet attentius intueri, ne ea, quæ auditoris officium habuerit, intendamus, ut si Verris, quod damnandus sit, edicatur. Ille quippe se damnandum non esse respondet: & utrum damnandus sit sola qualitas apparebit. Igitur à facti obiectione nascitur intentio, ut si eidem dicas: Siciliam spoliasti, responsuro non feci, coniectura componitur. Stultum quippe est id, quod in arbitrio manet iudicis, aut certè facti nomen non ipsum crimen intendere. Cauendum æquè ne cum lex uilla, uel scriptura in causa tractatur, intentio sumatur ex lege, ut si dicas: Lex te murum uetabat ascendere peregrinum, Sed illud potius dicendum: Murum ascendisti, ut si negauerit, nō sit pugna de lege, sed de facto, cui accedit lex. Si confessus ex facto, tunc contra legem fecisse uideatur. Cæterum si negato facto fuerit lex, uel quæuis scriptura recitata, superflua uidebitur contentio: quando non iuris, sed ueritatis altercatio contineat quæstionem. Hoc uicio pleriq; falsi sunt, sed & præter illos tres, quos status asserui, alios quatuor, uel quinque descripti qualitate manentes esse dixerunt, qui licet suas in diuisione causæ partes obtineant, tamen nunquàm principali loco nascuntur: quia nisi fuerit, quod probetur, nemo ad probandum recitat legem, ut aliquam scripti formam. Id autem quod probatur, status est, qui ex primo conflictu semper existit. Cæteræ quæstiones controuersia uel incidentes sunt perhibendæ.

Quomodo Status facile inueniatur.

Sic igitur inueniendi Status facilis erit ratio, cum neq; nomen admissi, neq; auditoris officium, neq; legem, aut scriptum aliquod intentionis loco poterit obijci. Itaq; talis est intentio, *Hominem occidisti. Depulsio, non occidi.* Quæstio ex his oritur, an occiderit, in quo statu erit coniectura. Sed cū intentioni ius facti opposuerit reus, fit qualitas, ut à Milone
non

non factum negatur, sed de facti iure contentio est, occidisse enim se fatebatur Clodium sed iure fecisse. Huic depulsiōni subiicitur ratio, quæ nō una simplexue sit. Nam potest unum atque idem factum propter varias causas uideri probabile, ut hoc idem, quod insidiatorem occiderat Milo, una ratio fuit. Alia, quod hostem Reipub. & tyrannidis affectione succensum, se interemisse memorabat. In quibus assertis fit quidem qualitas, sed diuersæ species eius erumpunt. Nam prima relatiua altera comparatiua qualitas tulget, quod si intentioni nonius facti, sed negatio nominis opponatur: quamuis negatio depulsiōnis uice dicatur, tamen non faciet coniecturam, quia non factum, sed nomen facti destruitur, ut in hoc adulteri actio sit, cū repudiata uxore, stupratorem qui repudiauerat maritus inuenit, accusat adulteri, Reus contradicit, nec factum negat, sed adulteri nomē excludit. Et quæritur quid sit adulterium, quod est diffinitiuæ controuersia. Igitur coniectura ipsius facti negatio est finis non admissi, sed nominis. Idcircoq; etiam depulsiō ingesti criminis, quia cum facto aliud nomen imponitur, imminens obiecto crimini periculum denegatur, ut in hoc obiectu: Pocula templi è sacerdotis domo furatus es, sacrilegium fecisti. Repellit, pocula quidem abstuli sed quia de domo, non de templo, furtum, non sacrilegium nuncupandum. In quo etiam facti alia quædam uidetur esse negatio, non enim hoc ad deorum iniuriam spectat admissum, sed ad dispendium sacerdotis, cum de domo pocula subtrahantur. Hic utraq; factum diffinitione tractandum, id est, & quid sit sacrilegium, & quid furtum.

Qualitas est cum qualis sit quæritur.

Nunc de qualitate dicendum, cuius multiplex natura, diuisionem partium primo desiderat, ut ea decursa singularum proprietates explicetur. Qualitas igitur aut de re, aut de actione est. De re, cum eius facti, quod in iudicium uenit, ratio causa ue tractatur: uel cum quid fieri oporteat, disceptatur, ut an iure Clodium Milo iugulauerit, uel an domus Tullio restituenda fuerit. De actione autem cum quæritur, an admitenda sit actio, & iudicium faciendum: quæ pars, quoniã iuris æquitate perpenditur, rectè eam in species qualitatis subtilius aggregamus. Aliam autem quam Harmagoras quasi constitutionem nouã, aut qualitatem distingueret, & translationem uel prescriptionem uocare maluerat. Sed hæc posterius, qualitas, ut futuri temporis æstimata, ita & præteriti iuridicalis: futuri negotialis. Qualitas in utroq; iuris assertio est, in iuridicali naturæ, in negotiali legis aut consuetudinis asserta uersantur. Iuridicalis autem diuiditur in absolutam, & assumptiuam. Absoluta est, quæ factum ipsum sui natura & iure defendit. Assumptiua, quæ cum in facto ipso nihil probabile reperiat, confugit

confugit ad ipsam causam eãq̃ iustam, ut facere deberet, allegat. Vt cum Milo non potest dicere hominem licuisse iugulari, causam occidendi astruxit insidias Clodianas. Illic assumptiuè nomen accepit: quia cum absolutè factum tueri non possit, confugit ad causas. Hæc igitur assumptiua partes habet quatuor: Relationem, Remotionē, Comparationē, Concessionē. Relatio est, cum de facto confessio culpam in eum, qui pertulit, refert, ut in Clodium Milo, Orestes in matrem, Oratius in sororem: qui iccirco à se perhibuit iugulatam, quia eius prouocatus iniuria, in facinus sit coactus. Remotio est, cum obiectum crimen in alterum, uel in aliud ab eo, qui percellitur, remouetur in alium, ut Tiberius Gracchus in Mancinū, qui auctor faciendi fœderis fuit, quod tam senatus quàm populus improbarat. Item in tali causa legatus nisi intra triginta dies profectus erit, capite puniatur. Quæstor sumptum legato non dedit, tempus emensum est. Accusatus contradicit, & crimen obiectum remouet in quæstorem. In aliud autem remouet, si morbo tardatus, in infortunium suum causam remoueat tarditatis. Remouetur uerò aut ipsum factum, si ad alterius attinuisse dicitur potestati: aut causa, si alterius uicio quid accidisse dicatur. Cōparatio est, quam compensationem noui à posterioribus perhiberi. Non cum crimini beneficium alterius temporis subrogatur sed cum factum iure defenditur, ut ex eo aliquid commodi sequeret: nam si meritum alterius temporis, uelut in compensationis gratiam memoratur, ad deprecatiuam potius admouendum est qualitatem, quæ ueniali specie continetur, hæc uerò ritè se fecisse contendit, ut Verris illa respōsio. Magno inquit, decumas uendidi, quod factū compensat utilitate beneficij. In hac quippe parte facti confessio est, sed immanitatem obiectiōnis excludit allegatio promerendi. At in illa criminis, facti q̃ unā confessio est, sed aut ab animo separatur, aut purgatione cessante ad humanitatis miseranda respirat. Verum hæc qualitas uenialis in bina asserta discernitur. In Purgationē & Deprecationem. Nam purgatio est, cum confessio facinore animum, uoluntatemq̃ purgamus. Cuius modos tres esse non dubium id est, Imprudentiã, Casum, Necessitatē. Imprudentia est cum à uoto, scientiãq̃ nostra aliquid dimouemus, ut quidam inuenando iaculum intorsit in beluam, & hominē delitescentē retibus, interemit: quæ pars error dicitur, atq̃ ei subduntur: Ignoratio, Vinolentia, Obliuio, Fatuitas, Dementia cæteraq̃ quæ errorem admittētis excusant. Casus uerò culpam euentus exonerat, ut qui cum uictimis ad diem sacrū non occurrerit fluminis incrementis, Scelus autem necessitate commisit, qui præcepto ducis in fontem hominem iugulauit. Inter quos modos hoc interest, qd' imprudentia fallit, casus prohibet: necessitas cogit, deprecatio autem nihil causationis associat, sed in exornandi humilitatem, precesq̃ suspirat. Cæteras quæstiones, quas Satus dicunt incidentes, aduertāt, qui taliū didicerūt.

Sicut

Sicut interius demonstrat ionē formet primæ uocis ingestio. Plerūq; em̄ secunda uim intētionis incutiēt, ut in hoc uero forti præmiū, quod uolet, qui fortiter fecit petit præmiū, nuptias uxoris alienæ. In quo qui petit præmiū, quia nullum putat è diuerso, nihil intendit, sed maritus contradictor intendit, licet secundo loco uideatur assurgere, cui per depulsionem uir fortis obstabit: tanquā petitionem præmi, quod poposcerat accusati præmiū iustum esse contendens, tanquā si factum aliquod iure tueretur. Item quæstiones legales quas tanquā Status causis incidere memorauī principalium quæstionum intentione uel depulsionenō eadem regula percensentur: quippe quæ in secunda cōflictatione prorumpunt. Nam prima qualitati tribuitur. Igitur illa intentionis ac depulsionis regula in qualitatē prædicta parte turbatur.

De Examinatione id est, Iudiciali genere.

Nunc τὸ κρινόμενον, quod Græci dicunt, consequenter assummam. Nam cum intentio & depulsio statum constitutionemq; signaret, si coniectura fuerit, iudicationi præbebit pariter rationem. Neq; enim est, quod possit ponderari iudicio, nisi ipsa negatio. In qualitate uerò, uel sine alio loco quā status apparet, necesse est confessa depulsio facti habeat rationem: quam item accusator infirmet, & uelut secundaria quæstio procreatur per confirmationē, impugnationemq; rationis. Hic illud iudicabile posse uersari: idq; esse, quod æstimator iusti ratione perpendat, posse in quauis causa & omnes status existere. Et multæ rationes, infirmationesq; numerosæ, perindeq; iudicationū semina copiosa. cum unum: uidelicet factum multiplici ratione defenditur, ut Tullius pro Milone, quod insidiatorem, & quod hostem publicæ quietis occiderit. In his igitur ille status potius apparebit, quem orator pro utilitate defensionis sumpserit. Illa etiam ratio ex oratoris plerūq; astructione colligitur. Tūc q; uelut rationes alij status emergēt, ac sic ad probationes scriptura proferēt. Hinc Iudicatio legalis orietur, cuius species sunt quinque. Vna est, cum scripto aliquid, plurāue ambigua continentur: quæ à Græcis ἀμφιβολογία memoratur, ut ex cōmuniōne nominis res plerūq; confunditur, ut est istud: Quidā taurum legauit, quo nomine seruum habuerat admodum preciosum. Verū illi hæres taurum, hoc est bouem dedit, quia fecit nomē amphibolum quæstionem. Item ex ex nominum distinctione per syllabā, ut qui habuerit propinquos duos: unum Lesium nomine, aliumq; Milesium, hæredemq; constituens sic locutus est Hæres esto mi Lesi. Qua distinctionis ambage certamen exortum, dum hæres esto mi, distinguit, qui Lesius dicebatur. Alius uerò continua nominis iugitate Milesium dicit hæredem. Sunt idem modi quos dialectica comprehendit astructio. Item species scriptionalis est quæ

I stionis

stionis: quæ ex uerbis & sententiâ scriptiõnis emergit, ut in hoc. Peregrinus murum ne ascendat. Quidam obsessâ ciuitate conscendit, hostemq; deiecit. Arguitur hic reus legis sententiâ, uerbis nititur accusator. Tertium quæstionis est genus, cum contrariæ leges utriq; secus colliduntur, ut in illo: Mas tē plū cereris ne ingrediatur. Item, qui parentibus opem non tulerit puniatur. In templo Cereris uapulati matri ingressus opem filius tulit. Accusatur. Facit hic cōflictum diuersitas legum, quarum interpretatio colliditur, ut cui potius auscultādū fuisset appareat. Quarta de scripto quæstio est, quæ dicitur syllogismus, cum ex eo, quod scriptum est, aliud quoq; quod non scriptū est argumentatione colligimus, ut in hoc. Exulem intra fines deprehensum liceat occidere. Quidā inuentum exulem uerberauit, accusatur, à defensore colligitur, quod minus permisso sit fieri debuisse. Huic insunt modi quatuor. A simili, à consequenti, à maiore ad minus, à contrario. A simili ita, ut quia patris interfecto culleo insuitur, hæc pœna manere debeat matricidâ. A consequenti sic: Tyrannicidæ præmium. Qui suavit tyranno deponere dominatum, præmium petit. Colligit par esse meritū, quia reddidit libertatē. A maiore ad minus. Supra dixi enim. Si exulem permittit iugulare, licet etiam uerberare. A contrario, Si uir fortis meretur præmium, desertor dignus est pœna. Finitiuâ superest quæstio de scripti ambiguitate demanans, cum aliquod uerbum in lege uel testamento dubium est, & diffinitione clarescit: ut nocte cum telo deprehensum liceat occidere, quendā cum fuste nocte deprehensum magistratus occidit, reus est cædis: lege se quidē tuetur, sed telū quid sit inquiri. Quod quæstionis genus hoc à principalibus differt statibus, quia non de facto, unde orta causatio est, sed de scripti tantum diffinitione disquiritur. Discutitur igitur ab his legalibus status principales esse discretos & hos incidentes dici. Illos autem à quibus causa nascitur, uel constitutiões, uel status certius appellari.

De Genere deliberatiuo.

IAm nunc decursis constitutiõibus controuersiarum, deliberatiui & demonstratiui generis statum uideamus. Nam & causarum tria genera esse dubium non est, & in omni causa statum debere uersari, licet in deliberatiuo quandā qualitatem negocialem cōsistere, quod de futuro deliberat, existimari. Tamē ita qualitas plerunq; censenda est, ut alij quoq; status huic generi posse accidere non negent. Nunc status in talibus ita repperiri posse firmamus, ut non ex intentionis depulsione, quemadmodum in conflictibus monstratum est, regulam teneamus. Quid enim aut quis intendet uel ordine soluto persuasor dissuasorue confligent cum alterū deligere in actionibus non uetemur. Sed tamen accusatoris partes dissuasor uidetur arripere. Qui enim in honestum uel inutile illud, quod dissuadet, ostendit, pro certo ipsum uidetur accusare negocium. Persuasor uerò partes arripit defensoris,

ris, & negocij tractatum qualibet obiectione cōtrarietatis absoluit. Ex quo & persuasor intendere, & dissuasor depellere memorandi. Ac sic conflictione partium facta, status poterit apparere, ut in tali causa crebro ad muros exercitu confugiente, deliberat imperator utrum diruat muros excidī, cum dicit, nonne uidetur, si fecerit accusare. Deinde grauius & seditiosē id exercitū perpessurum. In quo coniectura fiet de commotionis euentu. Ac mox si dicat uictoriam non uocandam, si praesidium ciuitatis excinditur. Finis accessit. Diffiniendum quippe qualis status mœnium uictoriam faciat celebrari. Tunc si dissuasor addat sine consilio senatus id fieri non debere. Praescriptio etiam uidetur accedere. Certum est igitur & intentionem dissuasori iure signari. Et deliberatiui cunctos status promptius apparere. Sciendum tamen, ne dissuasor uelut sententiam dicens, prohibeat tanquā iudex cum eius officium hoc sit, ne faciat persuadere inhonestæ rei, uelut inutilis ratione monstrata.

De Genere Demonstratiuo.

IAm nunc in Demonstratiuo, quemadmodū status emergat, non est facile memoratu. Iccirco quia non statim laudem uituperatio consecrat, ut quisquis laudabilis non est, uituperabilis habeatur, uel cōtra. Qui uituperatione caruerit, laudibus fastigetur, ut si laudabilis ex eo quis dicat, quia homicidium non commisit. Est ergo medium nomen, quod priuationem placuit memorari, propterea quia laude priuatur, non confestim uituperationi permittitur, uel contra. Sic tamen status demonstratiui generis apparet, cum laudatorē, uituperatorēq; constituens, & uituperatori accusatoris intentionem, laudatori defensoris partes adiunxeris. Aut illud subtilius conformatur, ut auditor inter laudem & uituperationem libratus, uelut aduersanti loco ponat. Nō em̄ ante eū laudandū, quēq; laudabilē demonstraris. Nō illi talis intentio est, ut laudabilē nondū credat. Aduersum quam intentionē laudatori certamen est, uel uituperatori, licet in superiori astruptione quidam conflictus euidentis approbetur, ut cum alius quempiam laudat, & alter accusat, ut Catonē Tullius laudans, & duobus uoluminibus Cæsar accusans. Ex quo colligitur omnium causarum genera statibus percensenda. Hoc reperto, naturam causæ discuties, quæ aut simplici, aut duplici quaestione, aut multiplici continetur. Simplex est, cum unū quid, in tota actione disquiritur, ut Clodium Milone iure necauerit. Illud uerò quod per indicationem posteriore loco disquiritur, uter utri insidias compararit, non est singulare, sed iunctum ex duplici coniectura, & quā Græci ἀντικρυσιαστικὴς nominant. Sed incidens quaestio, genus causæ facere nō potest. Duplex tum ex rebus fit, ut pro Cælio de auro & de ueneno. Tum collatiōe, ut pro Roscio, Filiusne patrem, an inimici iugulauerint. Multiplex uerò ex pluribus

quæstionibus causa cōsistit, ut repetundarū omnes Verrinæ: et pro Scavro de Bostaris nece. De Arinis uxore, & decimis tribus exquiritur. Dehinc ductus causæ inspiciendus est. Ductus autem est agendī per totam causam tenor sub aliqua figura seruatus. Sunt autem ductus quinque: Simplex, subtilis, figuratus, obliquus, mixtus. Simplex, cum non aliud est in agentis consilio, aliud in uerbis, ut si bene meritum laudes, ac noxium accuses. Subtilis, cum aliud uult animus, aliud agit oratio, ut quidam abdicat filium, quod amicos non habeat. hic non uerè abdicat, sed ut amicos habeat, terret. Figuratus est, cum aperte quid dicere prohibet uerecūdia propter obscœna, & significatione alia, atque integumentis uestita monstratur. Obliquus est, cum metus impedit aliquid dicere liberè, & per quosdam faciendi cuniculos obijcienda mōstramus. Vt in hoc. Tyrannus qui sub abolitionē tyrannidem posuerat fortiter fecit, petit præmij nomine, armorum, arcisq; custodiam. Magistratus contradicunt. Mixtus autem ex utroque componit, cum & pudor & metus impedit libertatem, ut tyrannus, qui duos filios habuit: quorum unī uxor iniqua infamis fuit, cuius maritus se suspendit. Cogit alterum filium eandem ducere, contradicit. Hic nō incestum liberè, nec tyrannidem potest obijcere. Hi sunt ductus artificiosè tractandī, & per totam orationem subtiliter diffundendī: qui colore hoc separantur, quod color in una tantum parte, ductus in tota causa seruatur. Ductus reperitur ex causatiuolitis, hoc est ex re, quæ controuersiam facit, quæ aut præteriti temporis est, ut an Aiace m Vlyxes occiderit, quæ ductū simplicem tenet. Aut si præsentis uel futuri temporis fuerit, omnes ductus admittit. Ergo ductus de consilio nascitur. Consilium ex causatiuolitis exoritur. Causatiuolitis est, quod facit dubitationem, ut in illo tyranni causatiuum litis est, quod tyrannis custodiam & arcis postulat & armorum. Hunc ductum seruatum testatur prima Philippica, quæ mira subtilitate dominatum Antonij latenter insimulat, ut omnia dicens nil asperè dixisse uideatur.

De Argumentis.

His omnibus conquisitis, argumenta uidenda sunt, quibus ad quæstionis ambiguum fides ualeat adhiberi. Fides autem tribus fit modis: Conciliando, docendo, permouendo. Illa prior ethica, sequens apodictica, tertia pathetica nominatur. Conciliatione, licet in tota causa uti conueniat, tamen in principijs uberius insistendum, & in commouendo maxime uigere debet epilogus: docere autem præ cæteris debet ipsa narratio: quamuis diluendis quæstionibus, obijciendisq; criminibus non dissimilis operetur astructio. Nunc de argumentis incipiamus.

De Argu

De Argumentis iterum.

Argumentum est ratio, quæ rei dubiæ fidem facit. Res dubia est, in tentio & depulsio, uel ratio & infirmitas rationis. Cum enim obiectis occidisti, ut doceas argumentationem firmare maximè cum negatur etiam ipsum non occidi. Exigit argumentum licet ad faciendam fidem etiam illa, quæ inartificialia nominantur, debeant adhiberi, ut tabulæ testimonia, quæstiones, quæ post discutienda seruaabo. Nunc argumenta tractentur, quæ aut in negotio, de quo agitur posita sunt, aut illud attingunt. In ipso, tum totum, tum pars eius, tum nota, quam Græci *ἐπιμολογία* dicunt. Attingunt uerò negotium, quæ ad id relatiuorum ratione dicuntur. Et sunt numero tredecim: à coniugatis, à genere, à forma uel specie, à simili, à differenti, à contrario, à coniunctis, ab antecedentibus, à consequentibus, à repugnantibus à causis, ab effectis, à comparatione. Cuius sunt partes tres, maiora, minora, paria. Apparet in omnibus relatiuam inesse rationem. Nam coniugatum alterum alteri nominatur, & genus & species ad se relata fiunt. Ipsum etiam simile alicuius assimilabile est. Et omnes loci argumentorum non ex se, sed ex alio nomen accipiunt.

De Diffinitione.

Igitur totum, quo dubium discutitur, diffiniri primitus oportebit, & sic argumenta tractare hoc modo. Sit res dubia, utrum utilis eloquentia uideatur. Eloquentia totum est. In toto igitur diffinendum est sic: Eloquentia est bene dicendi scientia. Bene dicere autem utile est, utilis est igitur eloquentia. Cui loco tractando subsidio est Dialectica, quam nuper audistis per quam cognitum puto: quid sit genus, quid species, uel differentia, proprium, accidens, cæteraque, quæ eius præcepta tenuerunt, tamen ut poterò, hæc breuiter, strictimque percurram.

De Genere.

Genus est igitur ad multas species, differentiasque notio pertinens, ut animal quod refertur ad hominem, pecudem, auem, piscem, cæteraque, quæ non tantum numero, sed etiam specie disparantur, quod alia aërea, alia aquatilia, terrenaque, alia rationabilia, alia rationis expertia, quæ sub uno nomine collecta cum fuerint, nomine generis appellantur.

De Specie.

Species est, quæ à genere pendens alia continet numero tantummodo disgregata, ut homo, continet & Demosthenem & Ciceronem, quibus una species est, sed numero distant.

De Differentia.

Differentia uerò est sufficiens quæstioni discretio, ut si quærat^{ur} inter hominem, leonemq; quid intersit, respõdeatur, quòd hominìs, leo ferus sit: quòd quidem nec hominem à mitibus cæteris, nec leonem à feris alijs distinguit animalibus.

De Proprio.

Proprium est, quòd rem aliquam ab hominum communione discernit, ut risus. Hoc enim non est hominì commune cum cæteris.

De Accidente.

Accidens est, quòd in aliquo positum, nec pars eius est, nec separari ab eodem potest, ut per se possit existere, ut color in corpore, in animo disciplina.

Argumentum à parte.

Aparte uerò argumentū, non ad totum probandum ducitur, sed ad aliam partem, quæ continet quæstionem. Non enim probata pars totum probat, utpote si oculus uidet, nō ideo totum corpus uidet, cum refutetur totum uidere corpus: sed dialecticus iste tractus est. Nunc quemadmodum argumentū à parte ad partem summatur, ostendam. Si pedes, si brachia tueri debemus, utique oculos diligētius asseruare. Cuius argumenti loco incurrere aliquando & aliud potest, quia à minore ad magis dicitur. Nec tamen ideo principalis argumenti ratio perturbatur, quia geminari aliquā tum argumenta natura permittit. Hoc sæpe cōtingere, & in figuris solet, de quibus postea nobis erit dicendum. Fit nonnunquam & in hoc modo à partibus argumentum, cum inducta partitione, & propositis partibus pluribus, cæteris refutatis, aliquam concludimus partem, in qua sit quæstio constituta, ut si dicas, equum hunc, quem habes, aut emisti, aut dono accepisti, aut natus est domi, aut furatus es. Non autem emisti, nec dono tibi traditus est, neq; natus est domi, furatus es igitur

A Nota uel Etymologia.

ANota uel Etymologia, ut Græci dicunt, summum argumentum sic: Si consul est, qui consulit reipublicæ, quid aliud Tullius fecit, cū affecit supplicio coniuratos. Quo in loco originem uocabuli tantum oportet attendere.

De Negocio.

Ahis uerò, quæ negocium uidentur attingere, argumenta ducuntur hoc modo. Primum à coniugatis, quo uno nomine proposito principali, per eius derivationem casu, aut tempore comutato aliquid

quid approbamus, ut si pietas uirtus est, quod piè factum est, laudari oportet. Constat enim laudabilem esse uirtutem. Qui locus à superiore hoc differt, quia aliud est, unde nomen impositum fuerit, per scrutari. Aliud per cognationem uerbi ab alio deflexi argumenti uim sumere.

A Genere ad Speciem.

A Genere autem, cum quod in toto ualet, ad speciem quoque ducitur, ut si uarium & mutabile quiddam est fœmina, Dido etiam uaria, mutabilisq; uideatur, possitq; ex amore in odium commutari. Hac ratione illud Ciceronis astruitur. Nam cum omnium prouinciarum, sociorumq; rationem diligenter habere debeatis, tum præcipuè Siciliae o Iudices. Hunc locum ille à toto uidetur imitari. Sed interest illud, quod in illo à diffinitione, hic ab ipsa ratione, qua genus est, argumenta ducuntur. Et quod in genere totum est, quod totum diuisione perit, genus manet etiam partibus distributum.

A Specie uel à Forma.

A Specie uel à forma ducitur argumentum, ut fidem generali faciat quæstioni, ut Cicero in Philip. Est quædam actio lex. Actum enim genus est legis, quod à specie, id est, lege lata à Cæsare comprobatum est. Quod item cõfirmat à similibus. Quære acta Gracchi, leges Semproniae proferentur. Quære Syllæ, Corneliae.

A Simili.

A Simili per se, ut Helena Troianis, sic ciuilibus bellis semen tu fuisti. Item, ut saepe homines a gri morbo graui cum æstu, febricq; iactantur &c. Huic dissimilitudo cõtraria est, quæ à Cicerone differentia nominatur. Quæ res inter se diuisas, non aduersas ostendit: cuius Cicero ponit exemplum in Verrem. Sed tu idem fecisse eris æstimandus, si eodem cõsilio fecisti. Hoc & in personis ostenditur, & in rebus, & in tempore, & in locis, & in alijs quæ nunc memorare longissimum est.

A Contrario.

A Contrario, ut uita & mors, ex quibus Terentius sic. Nam si illum obiurges, uitæ qui auxilium tulit, quid facies illi, qui dederit damnum aut malum: Cicero in tertio Philippicarum contra Antonium e contrario argumentatur dicens: Si ille consul fustuarium meruerit, legiones quid, quæ consulem reliquerunt?

A Coniunctis.

A Coniunctis autē fides petitur, cum quæ singula infirma sunt: ea cōiuncta uim ueritatis assumunt, ut si quid accedit, ut tenuis antea fuerit: quid si, ut auarus: quid si, ut audax: quid si, ut cius, qui occisus est inimicus: singula hæc, quæ non sufficiunt: iccirco congregata ponunt, ut ex multis iunctis res aliqua confirmetur.

Ab Antecedentibus.

A B Antecedentibus sicut Cice. cū ille nō dubitauerit aperire, quid cogitauerit: uos potestis dubitare quid fecerit. Præcessit em̄ prædictio, ubi est argumentū, secutū est factum, unde est quæstio.

A Consequentibus.

A Consequentibus uerò conuersim, ut quæstio in antecedentibus sit, argumentum in sequentibus, hoc modo, ut si hoc secutū est, illud præcesserit, ut si peperit cum uiro concubuit. Exemplum de Verrinis. Si finem edicto prætoris afferunt Kalendæ Ianuariæ, cur non initiū quoque nascitur à Kalendis Ianuarijs.

A Repugnantibus.

A Repugnantibus argumentū est, cum ostendit̄ duo sibi coherere nō posse. Verbi causa, ut & parasitus quis sit, & ridiculus nō sit, quæ per negationē simul esse nō posse, prædicant̄ hoc modo. Nō & parasitus est gnato, & ridiculus nō est. Eius loci exemplū est in re magis ipsa, quæ forma uerborū. Is igit̄ non modo à te periculo liberatus, sed etiā honore amplissimo ornatus, arguit̄ domi suæ te interficere uoluisse. Et in Cornelia prima Repugnare dicit, ut diuisores, quos honoris sui ministros esse uoluerat lege ambitus uellet affligere.

A Causis.

C Ausarū locus latè patet & multa disputatione tractat̄. Sed nūc formam eius satis fuerit demonstrare sub hoc exēplo. Sed cū ob tua decreta, ob iudicia, ob imperia dabant̄: nō est ita quærendū cuius manu numerarent, sed cuius iniuria cogerent. Sic & Virgi. Me ne fugis:

Ab Effectis.

A B effectis fit argumentū, cū in causa dubitatio est, ut factum probet̄ ex eo, quod homines etiā inuiti seruabant̄ in uita. Fatū em̄ est causa uel uitæ, uel mortis. Illa uerò effecta sunt fato uiuere posse uel mori. Cice. hinc probat Auli Hircij uitam, quæ populo cara est, quod ei populus plaudit. Hoc & Virg. Degeneres animos timor arguit. Nam timor est causa, ut degener sit animus, quod timoris effectus est.

A Compa

A Comparatione maiorum.

A Comparatione maiorū quis dubitet à Siculis petisse pecuniā Verrem, cū à Marco Octauio Lygure postulare: Virg. Tu potes unanimes armare in praelia fratres. Ex hoc utiq; probat, & alienos posse quod minus est. Teren. Nam qui mentiri, aut fallere instituerit patrem aut matrem, audebit tanto magis & ceteros.

A Minorum Comparatione.

A Minorum comparatione, ut est Publ. Scipio, Pontifex Maximus, Tyberium Grac. mediocriter labefactantē statum reipub. priuatus interfecit. Deinde iungit quæstionē, ubi modus est quidam. Catilinā orbem terræ cæde atq; incendijs uastare cupientem, nos consules perfereamus: Ex hoc Teren. loco illud, Hic parvæ consuetudinis causa huius mortem tam fert familiariter.

A Parium Comparatione.

A Parium comparatione Cice. Et si non minus iucundi atq; illustres sunt hi dies quibus nascimur. Et in Pisonē. Nihil interest utrum ipse consul improbis contionibus perniciosis legibus reipub. uexet, an alios uexare patiatur.

His igitur breuiter demonstratis, illa quæ non excogitantur ab oratore, sed à causa, aut à reis suggeruntur, in tribus (ut diximus) rebus posita sunt. In scriptura, ut tabulatum. In auctoritate, ut testium. In necessitate, ut tormentorum.

A Scripto.

A Scripto argumentum petitur, cum ad dubiæ rei probationem, uel chirographum, uel testamentum transactionis, aut tabulæ recitantur, cæteraque huiusmodi: quæ ita nota sunt, ut exempla de oratione non quærant.

Ab Auctoritate & Testimonio.

A B auctoritate uerò, ut Affricanum dixisse iure cæsum esse Tyberium Gracchum. Aut cum testimonio, quo ueritas nudetur, affertur, ut Gneum Pomp. demisso frumento celeriter testem nobis orator inducit. Auctoritas igitur, aut iudicantis, aut testis est. Huic parti adiunguntur oracula, cæteraq; id genus.

A Necessitate.

Necessitas uerò dat fidem ex tormentis, aut somno, aut furore, aut uiolētia: quæ uocē alicuius rei extorquet inuitis. Quæ omnia cū ^{uiolentia} ad coniecturā causa, psona, facto addunt, id est. ipso testimonio, uel

uel cōfessione, uel scripto capiunt fidem uel amittūt. Nam nec causa dicentis attēditur, & persona tractatur: & ipsi scripturæ secum, aut cū causa qualitas comparatur. Sequitur ut ad ea, quæ conciliant, aut permouent auditores, intentionem suam flectat assertor, quoniam ad fidem faciendam hæc quoq; pertinere prædiximus. Conciliantur igitur animi, tum personæ, tum rei dignitate. Personæ, aut auditoris, aut rei uel ipsius oratoris, aut aduersarij. Auditoris sic Qualē te antea publicæ rei præbuiſti, cum huic eidē quæſtioni iudex præesses talem te nobis & populo Romano hoc tempore impartias. Rei uerò, ut pro Deiotaro, quem ornare antea cuncto cum senatu solebam pro perpetuis eius in nostram rempub. meritis. Oratoris uerò cum de se non superbè, sed moderatè loquitur: quale est illud. Cum quæstor in Sicilia fuisset o iudices, itaq; ex ea prouincia decessissem, ut Siculis omnibus &c. Sed hæc plenius in exordiorum præceptis differam. Ab aduersarij uerò persona conciliatio fit, dum illius iniquitate, aut arrogantia demonstrata, nostra modestia commēdatur. Sed hæc posterius & in principijs quam nunc non orationis partes sed dicendi formas, & faciendæ fidei, species numeramus: quo loco patheticæ quoq; dictionis attendimus facultatem, cuius uis uel in communibus locis, uel in epilogis maximè continetur. Mea primordia quidem apud ueteres hac animorum permotione caruere, quod tunc demonstrabit, cum ordiendi præcepta tractabimus. Interim generatim, quibus mentes affectibus incitent, nulla partium diffinitione signabo.

De Commotione animorum.

Commouent igitur auditores, aut miseratione, aut odio, aut inuidia, aut metu aut spe, aut ira, cæterisque similibus. Miseratione, cū calamitates alicuius magno dolore tractamus. Cū iniquitatē temporis uel periculi magnitudinē memoramus, ut in septima Verrinarum; Patres hi quos uidi &c. Ab odio, cum aduersarij factum, uel uiris bonis, uel iudicibus ostendit execrandū, ut cum iudicū corruptio doceat à Verre iactari. Item cū in auariciæ scelere, periurio uos sui similes esse arbitrat. Inuidia est, quæ quodā liuore inficit auditores, ut est, quod ad tuam ipsius amicitia cæterorumq; hominum magnorum atq; nobilium, faciliore aditum istius habet nequitia & audacia, quam cuiusquam nostrum uirtus & integritas. Item istum rebus omnibus undiq; ereptis, impune eludentem circumflueret & abundare. Potest quidem & illa res auditorum mentes incendere, ut si alicuius exaggeres tyrannicum spiritum, aut potentiam non ferendam. Metum uerò excitari uel proprijs, uel communibus periculis. Proprijs, ut hoc est iudicium, in quo uos de re publica res de uobis iudicabit. Communibus autem, ut est: Videor mihi uidere hanc urbem lucem orbis terrarum, arcem

cem omnium gentium subito uno incendio concidentem. Spe quoque animi perturbantur, cum beneficia aut obsequia permittuntur, ut cum fidem Milonis Pompeio pollicetur, & Cælij in omni uita seruitiū obstrictū uobis ac ac liberis habetis. Ita etiam uehementer animos turbat, ut cum exaggerat & exclamat Tullius in curia sedere socios Catilinæ. O dii immortales ubi nam gentium sumus? Quæ Respu. hic habetur: In qua urbe uiuimus: hic hic &c. Similes alij permiscetur affectus, qui cum ad persuadendū plurimum ualeant, extra causam tamen sunt, nec apparere in oratore manifestius debet, ne insidijs iudicem capere, non ratione deducere uideatur.

De Dispositione.

His igitur ad fidem faciendā prudenter inuentis, ordo rerū est sociandus: quæ pars dispositio uocatur, qua quid dicendū, quoue loco, quid penitus omittendū: quomodo etiā, & quando, & ubi prudenter inpicimus. Duplex igitur huius partis est ratio. Aut enim naturalis est ordo, aut oratoris artificio cōparatur. Naturalis cum post principiū, Narratio, Partitio, Propositio, Argumētatio, Conclusio, Epilogusque consequitur. Artificio oratoris, cum per membra orationis, quæ dicenda sunt digerimus. Et hoc ex causæ utilitate, non ex temporis serie coaptamus, ut pro Milone factum, cum quæstiones quasdam ante narrationem, ut præiudicia refutaret, induxit. Quod nō ex ordine naturæ, sed ex causæ utilitate mutauit. Et pro Cornelio primo refutata sunt crimina quæ secuta sunt tribunatum. Post ad ipsum tribunatum recursus est factus. Quæ dispositio artificialis ut diximus nominatur. In Verrem autem naturalem temporum ordinem tenuit, ut primum quæsturam, tum legationem, deinde duas ei præturas obijceret, seruata temporum ratione: quam, nisi causæ repugnet utilitas necessario prosequemur. At ubi maiora quæque potissimum & inuidiosiora purganda sunt, ab his summitur refutationis exordium. pro Cluentio coniecturæ partibus expeditis ad percriptionem legis accessit, ordine uidelicet commutato, ne si cluentium legis assertione non defenderet, fugere causam diffidentia uideretur.

De Elocutione.

DVabus his officij partibus absolutis, Elocutionis cura est intimanda. Quæ cum constet in singulorum animaduersione uerborum, hoc ab eloquentiæ nomine separatur: quod illa totius operis oratorij uirtus est hæc pars habet officij: cuius Cicero duo quasi fundamenta, duo dicit esse fastigia. Fundamēta sunt Latine loqui planeque dicere. Quorū unū grām matice loquēte didicistis, cū eius uobis insinuata est subtilitas. Fastigia uerò sunt copiose ornatèque dicere, quod nō ingenij, sed laboris est maximi, exercitatione etiā diuturna quia nō solum uberior, sed illustror quoque facultas

cultas acquiritur. Huius rei duplex ratio est. Vna, qua in singulis uerbis lumen appareat. Altera, ut dignitas eloquendi copulationis ipsius decore seruetur. In singulis uerò rebus, aut proprium, aut translatum, mutatūq; conquiritur. Propria sunt uetusta præcipuè: nam tum, cum proceres uel nescirēt hæc dicendi ornamenta, uel appetere non auderent, proprijs utebant. Sed quia uerborū ueterū iam exoleuit usus, non sunt audacius usurpanda illa, quæ cum ætate mutata sunt. Itaq; hallucinari, & cerritum, & caperatū, similiaq; prætereuntes utemur his, quæ consuetudo recipiet. Nec tamen sordidis, nisi cum rei, sententiæq; uis exigat, ut Cicero uolens crudelitatis inuidiam facere ait: Gurgulionibus eiectis reliquerunt, & uirgis plebem Romanam concidere. Nec indecore Virgilius uitandæ humilitatis aucupio lynchos pro lucernis ait. Quod si sua res propria uerba non habeat, nouanda sunt, aut alienis utendum. Nouantur autem duobus modis uerba, aut quadam fictione uerborum, aut declinatione præsumpta, aut duorum, quæ usitata sunt cōiunctione cōposita. Finguntur maximè, cum transferimus, ut qui *παιδεία* qualitatem esse dixerunt. Quod nomen nunquam fuerat in Latinis, quo & auribus temperandum, & insolentia fugienda. Quam uitās Cicero Soterem saluatorem noluit nominare. Et ait. Qui in salutē dedit. Illud enim nimis insolens uidebatur. Deriuatione quoque fiunt uerba, quæ grammatici paragoga nominarunt, ut dicimus. Florea rura, & campiq; uirentes ossibus albert. quod satis crispa flexione Oratius albicant dixit. His plerunq; grammaticè utitur: licet Tullius glandiferas possessiones dicat, & grandiloquos oratores. Huic diligentia subiungitur translatorum cura uerborum, cum res aut sua non inuenit uerba: aut cum uolumus splendidius aliquid explicari. Ergo aut inopiæ, aut decoris causa transferuntur. Inopiæ, cum dicimus gemmare uitem, & luxuriare segetes. lætasq; phibemus: de sunt enim propria, & cōmodantur ascita. Decoris uerò, ut bellum subito exarsit, cum potuerit dici, extitit. Et item possumus ab omnibus sensibus mutuari, ut ab oculis lux libertatis, & odor legum. Et silent leges inter arma. Et à gustu. O nomen dulce libertatis. Verum non debet hæc translatorum, alienorumq; uerborum affectatio, sine moderatione captari. Nec longe petita debent esse translata, ut si dicas, Luxuriosam Charybdim. Vitandum quoq; ne turpis sit similitudinis usurpatio, ut si dicas, Castratam Affricam mortuam rempub. Aut Clodium sterco Senatus. In hoc genere trāsferendi etiam allegoriam poëte præcipuè nexuerunt. Et Cicero, cum dicit, senatū à gubernaculis deiecisses: populum Romanum è nauī exturbasses Ipse archipirata grege prædonum impurissimorū plenissimis uelis nauigares. Et in Pisonem, Vt qui in maximis tempestatibus, ac fluctibus Reipublicæ nauim gubernassem, saluamq; in portu collocassem, frontis tuæ nubeculam, & collegæ tuī contaminatum spiritum pertimescerem. Vsurpatis ergo his
similiter

similiter pluribus uerbis elocutus est, quæ suis fortasse angustius aut humiliter diceret. Item trāsata quodammodo sunt, quæ aut ex parte totum, aut ex toto partem, aut ex uno plures monstrāt, aut ex pluribus singula. Ex parte totū, ut in puppim ferit unda. Aut me hisdem parietibus tuto esse tecum, pro eadem domo. Hunc Tropum Metonymiam grammatici memorauerunt, κατὰ χρῆσιν, etiam Græci, quam nos abusione dicimus, ut cum perhibemus naturam deorum pro substantia. In coniunctis uerò uerbis, orationisq; contextu, seruanda sunt hæc, ut constructio coaugumētata, & conclusio perfecta proueniat, & quodam schēmate dictio uenustetur. Iam cōpositionis præcepta percurram, cuius uitium maximum est, hiulcas & asperas uoces, frenos etiam iotacismos, metacismos, labdacismos, homœoproferon, disproferon & polysigma non uitare. Vel cuiuslibet literæ assiduitate in odium, in peritiam, ut sale saxa sonabant. Et casus Cassandra canebat. Metacismus est, cum uerborū conunctio M literæ assiduitate colliditur, ut si dicas Mammam ipsam amo: quasi meam animam. Labdacismus est, ubi L, plurimum dissonat, ut si dicas: Sol & luna luce lucent, alba leui lactea. Iotacismus, ut si dicas, Iunio Iuno Iouis iure irascitur. Polysigma, ubi S litera crebrius geminatur. Sofia in Solario Soleas sarciebat suas. Homœoproferon est, cum dicitur: O tite tute tati tibi tanta tyranne tulisti. Dispropheron, ut si quis dicat, persuasi trices, præstrigiatrices atq; inductrices tygres. Asperæ inter penultimam, ultimamq; uerborū maximè uitandæ, cuius exemplum est, ut si dicas, Phaleras ablatas gratis, aut si iuret auriga per lora, per flagella, per frena. Hiulcæ sunt, cū in ea parte, quæ diximus, similes uocales, ac similiter longæ, collisam, hiantemq; structurā faciāt, ut si quis dicat, suscepisse se liberos secundo omine. Et ut Tullius pro Milone ait, Auctoritate publica armare. Quod quidem artem dissimulans plerunq; appetit uoluntate. Vitandum similiter ne in eodem loco tres, aut quatuor longas, breuesq; continuè ponamus. nē ue in notissimos uersus, & maximè heroicis structura fundatur, Iambicosq; uersus quamuis eos Cicerone non euitet, cum dicit: ^{parri diuis} Senatus hæc intelligit, consul uidet. Et heroici uersus finem uel initium non declinet: Cur dicit, O miserum, cui peccare licebat. Et in Academicis: Latent istā omnia Varro magis obscurata & circumfusa tenebris: Et in Verrinis, plenum uersum una quidem syllaba mutilum fudit, cum dicit, Cum loquerer tanti fletus, gemitusq; fiebant. Nec finem uitaui elegi, sicut ait: Oderat ille bonos. Incurrit etiam in endecasyllabi phaleutici petulantiam dum dicit: Successit tibi Lucius Metellus. Hic tñ uir & longo opere, & ipsa sui maiestate defenditur. Cæterum in clausulis uitiouissimum reperitur. Animaduertendum autem ne cum similitudinē uersus effugimus, bonā clausulam transeamus, ut si timeas dicere, strepitūq; plagarum, cum pla, longa sit, & bonam clausulam fecerit. Vitādum etiam

K in eodem

*Hiulca cur alij
apud Ciceronem.*

in eodem loco cacophonon uel interpositione, uel cōmutatione uerborū. Inhonestā enim exempla sunt, ut Arrige aures Pamphile, Atq; erepta uirginis ira. In his enim sordescit oratio. Vitandi etiam freni, qui fiunt ex asperri-
 mis literis in unum concurrentibus, ut est illud Teren. in Ecyra. Per pol q̄
 paucos reperies meretricibus fideles euenire amatores Syra. Et ab isdem
 literis incipientia, ut est: Non fuit istud iudicium iudicij simile iudices. Et in
 eadem desinentia, ut fortissimorum proximorum, fidelissimorumq; sociorū
 in eodem uitio habentur. Item penitus fugiendū breues syllabas conti-
 nuare quamplures, ut est illud Sereni: Perit auipedis animula leporis.

De Pedibus.

His breuiter intimatis pedes sunt asserendi, quibus clausulæ decen-
 ter aptentur: quos quidem Cicero quadam permixta confusione
 perturbat, dum dicit, Modo ditrochæo iōnicum concludendū, mo-
 do Peonem primum probat incipientibus: modo finientibus, modo Do-
 chimum, qui constat breui, duabus longis, breui & longa: cuius exemplum
 posuit: Amicos tenes. Item Amphimacrū pedem, & rursus dactylicum nu-
 merum laudat: modo anapesticum: modo deuteriambicū laudat, nec tamē
 certa scientia est. Ego tamen compendiosiora percurrā, ut in hac sylua qui-
 busdam uidear præire tramitibus.

De Monosyllabis.

In monosyllabis inspiciendum est, utrum finalis longa breuisne sit. Si
 enim longa est, præire debet Trochæus, ut est illud Ciceronis: Non scri-
 pta, sed nata lex: Aut debet esse legum in reipub. prima uox, quæ tamen
 pendente sensui apta cōclusio. At uerò si breuis fuerit monosyllaba: Iambus
 aut Anapestus antecedit, ut ait Sallustius: Tota aut ē insula modica & cul-
 tibus inanis est. Breuem uerò breuis, aut longam longa, non sine uitupera-
 tione sectatur, ut si dicas, Ista res mea est: aut contra: Quod Cicero pro Li-
 gario: Nam tu eum patria priuare qua caret: sed uita uis. Quod uolupta-
 te orator non errore composuit. Verum hoc de monosyllabo superius præ-
 ceptum in Colo melius collocamus, commate non in fine sententiæ.

De Dissyllabis.

Dissyllabi uerò iambico numero non iure clauduntur, sed si penulti-
 mus Spondæus, mox iambus aptetur, ut si dicas, Tenui seruos me-
 os. Aut Pyrrichius pro Iambo, ut Consul uidet. At bona clausula
 est ex Iambo & Spondæo, uel ultimo trochæo, ut si quis dicat: Patria conti-
 net bonosciues, uel asserit caput legis. Cauendū est autem, ne aut duo iam-
 bi, aut iambus & pyrrichius in fine ponantur, ut si quis dicat, pugnare iuue-
 nes pro parentibus suis. Cauendum etiam, ne pyrrichius post pyrrichium
 ueniat,

ueniat, & quatuor breues faciat, ut si quis dicat, perdidit bona mea. Aut post pyrrichium trochæus, spondæusue, ut si dicas. Conqueritur sua fata: aut imputat sibi demens. Sed & trochæus & iambus, uel pro iambo post trochæum pyrrichius, malam clausulam faciunt. Hunc enim finem elegiaci pentametri turpiter reddit. Quid enim interest, utrum dicas, omnia nempe uides, an uerò dicas: Aspice facta mea: Bene autem ponuntur, uel duo trochæi uel trochæus & spondæus in fine clausulæ, ut si quis dicat: Hæc est bonorum ciuium magna cura. At hæc sunt, quæ maximi principes sola curant.

De Trisyllabis.

Trisyllabis clausulam terminantibus lex est. Si modo eam uelis leniter fluere, ut trochæo præcedente penultimam Molossus subsequatur, si uel longam habeat nouissimam syllabam, siue breuem iure metrico, ut illud est Tullij Mare fluctuantibus littus eiectus. Fit autem pessima clausula, si pro trochæo penultimo spondæum prælocaueris, ut si dicas, Mare fluctuantibus rupes eiectis. Item pessima, si pro trochæo pyrrichium præmiseris, ut si dicas, mare fluctuantibus, apes eiectis. Item uitiosa est conclusio, si nouissimi molossi, prima syllaba breuis fiat, quamuis trochæo ritè præmissio. Tunc enim heroicum comma nascitur, ut si quis dicat littus amicis. Item bona clausula fit, si pro nouissimo molosso ionicus minor ponatur post trochæum, ut si dicas, mare fluctuantibus littus agitantis. Sed in hac clausula cauendum, ne pro trochæo penultimo spondæus ponatur: nam tunc si solueris tertiam molossi, inuitium cadis, in quale incidit Cicero, cum dicit, Si te semel ad meas captas admisero. Si autem penultimo trochæo mediam molossi solueris, pulchram clausulam feceris, ut si dicas: Littus Emiliæ. Item trochæo penultimo pulchrè etiam tertia molossi resoluitur, ut si dicas, Littus æquabile. Item si trochæi penultimi longam solueris, & primam molossi ultimi, fit elegans clausula, ut est, curas regere animorum.

Sententiarum autem figuræ hæc sunt.

Ironia est simulatio, in qua aliud uerbis significamus, aliud re ipsa sentimus, ut est principium pro Lygario Nouum crimen C. Cæsar. Paralipsis est præteritio, cum præmittentes quædam, nihilominus dicimus. Apostrophe est in aliquem districta conuersio, frequens apud Ciceronem, ac nobilis figura. Hæc est, cum in aliquem sic conuertimus actionem, ut ex ea iudices doceamus. Diaporesis est addubitatio: qua figura utimur, cum ueluti dubitantes ab ipsis iudicibus inchoamenti consilium postulamus, ut est pro Cluentio, Equidem quo me uertam iudices nescio. Et pro Cornelia: Pugnem contra nobilissimorum hominum studia, consilia, rationesque eorum aperiam &c. Erotema est interrogatio, qua figura utimur, cum inter-

K 2 rogando

rogando aliquid coaceruamus, & exaggeramus eius inuidiam. Pysma est quaesitum, quæ figura à superiore eò differt, quòd interrogati una uocetantum responderi potest: quaestio autem nisi pluribus responderi nō potest, ut cum dicimus: qua igitur ratione bellum geremus, quæ auxilia nobis parata erunt? Quis erit, qui subuenire uelit, cum tam acerbè socios tractauerimus: Diatyposis est descriptio uel deformatio, cum rebus, personisq; subiectis, & formis ipsas & habitus exprimimus, ut Tullius pro Milone. Si hæc non gesta audistis, facta uideretis, & Milonem in Rheda sedentem penulatum cum uxore: item Clodium cum equo & delectis uilla egredientem &c. Antisagoge contraria inductio. Hæc figura est, cum aliquid difficile est, & contrarium conferimus, ut Cicero de rege Ptolomæo. Difficilis ratio belli gerendi, at plena fidei, plena pietatis. Diasymos est eleuatio uel impressio. In hac figura laudantes, quæ dicuntur, ab aduersarijs nostris dissoluimus: qualis est in Mureniana. Totus ille in Sulpicium locus de iure ciuili. Methathesis est transmotio quædam, hæc est, cum rem à nobis alio transmouemus, sed non ita, ut ibi totam causam constituamus, alioquin status incipit esse, non figura.

Quot modis fiat elocutio.

HActenus de sententiarum figuris, nunc ad elocutionū figuras transferamus. Sed uolo breuiter memorare, quot genera sint elocutionis: quotq; modis ea utendum sit. Est igitur familiaris omnis narrationis generi, quam Græci *επιμονόλεξιμ* appellant: quæ ita connectit, ut superiorem elocutionē semper proxima sequatur: & historiæ conuenit & narrationi, & non couersum. Neq; circūscriptum eloquēdi genus desiderat, sed diffusum atque continuum, ut illa sunt in Miloniana: Occidī occidī non spurium Melium, quòd annonæ leuandæ iacturis &c. Est alia quam Græci *περίοδος* appellant, quæ sententiā quandam circūscriptione definit, atque determinat. Quale est in Cecinniana: Sed quantum in agris, locisq; desertis audacia potest: tantum in foro, iudicijsq; impudentia ualeret, non minus nunc Aulus Cecinna cederet Sexti Ebuici impudentiæ, quantum in uiciu faciunda cessit audaciæ. Quæ multis constat ex membris, quæ *κῶλα* Græci dicunt: & Excesis, quæ *κόμματα* appellant. Membrum est pars orationis ex pluribus uerbis absolutè, aliquid significans hoc modo. Et si uereor iudices ne turpe sit pro fortissimo uiro dicere incipientem timere. Cæsum autem est pars orationis ex duobus aut pluribus uerbis, dum quicquàm absolutè significamus: quāquàm cæsam orationem dicamus, cum singula uerba quoduis significantia proferuntur, ut est, Quis est Lolli, qui sine ferro nunc quidem tecum est? Quis est iste Lollius, armiger Catilinæ, stipator tuī corporis, concitator tabernariorū, percussor, lapidator curiæ? Et in Ver
rinis

rinis. Comites illi dilecti manus erāt tuæ. Accensi, medici, aruspices, scribæ tuæ erant manus. Verū superior Períodos cōstat ex duobus membris, & ex tribus & ex quatuor, interdum & sex. Quamuis ex uno membro putent non nulli posse compleri, quem *μονοκωλον περιόδου* appellant, cum sit colon potius. Optima igitur oratio fiet: si nunc ex ambitu periódico, nunc ex illa continuatione perpetuæ elocutionis aptetur. Nonnullisq; cæsis interrupta cū fuerit, aliquando colo consociet. Differt autem figura elocutionis à figura sententiæ, hoc, quòd sententiæ figura, immutato uerborum ordine, manere non poterit, quamuis plerunq; fieri potest, ut sententiæ figuræ coniungantur: cum elocutionis figura, ut in Ironia, quæ figura est sententiæ, Epanaphora permiscetur, quæ est elocutionis.

De figuris Elocutionis.

SVnt igitur figuræ elocutionis, aliæ ad ornandum tantū, & quasi pingendam orationem cōmodatæ. Aliæ uerò ad significationis uim intemandam, quibus nunc utimur. Antiteton, id est, compositum ex contrarijs, cum uerba pugnantia inter se paribus uocibus colliduntur, uel paria paribus opponuntur, ut est Ciceronis domus tibi deerat, at habebas. Pecunia superabat, at egebas. Aut si dicas, In pace ad uexādos ciues acerrimus in bello ad pugnandos hostes inertissimus, *ισόκωλον* exæquatum membris: quod fit non impugnantibus inter se uerbis, sed paribus exæquatis, ut si dicas: Classem speciosissimam & robustissimam extruxit. Exercitum pulcherrimum & fortissimum legit. Sociorum maximam & fidelissimā manum comparauit. Parison propriè æquatū. Hæc figura differt à superiore, quòd ibi omnia membrorū genera paria sunt numero, hic uno uel altero addito in quouis loco cætera excurrūt. Homœoptoton simile casibus. Nam ex eo nomen accepit, quòd cola omnia in eisdem casus cadunt, ut est: Huic socios uestros criminanti, & ad bellum uos cohortanti, & omnibus modis, ut in tumultu essetis, uolenti. Homœoteleuton, simili modo determinatū: differt à superiore, quòd illud & casu & sono simili postrema uerba determinat, hoc uerò soni tantum similitudine, sub quacunq; uerbi enunciatione componitur. Paronomasia, leuis immutatio uerbi ac nominis, id est, cum syllaba aut litera mutata, diuersa significat, ut si dicas, prætor est uel potius prædo. Ploce, id est, copulatio in qua idem uerbum, aut nomen cōtinuò positum, diuersa significat, ut est: Sed tamen ad illam diem Memmius, Memmius ad illud tempus, Memmius in alio. Palinlogia iteratio. Hæc figura repetito uerbo aut nomine, non diuersa uult intelligi, sed uehementius repetita significat, ut est: Nos nos, dico aperte, nos cōsules desumus. Epanalepsis est repetitio, hæc figura à superiore distat, quòd illa eadem parte orationis repetita coniungitur, aut uno alteroue uerbo interposito, aut hæc non una

parte orationis, sed prout libuerit societatis uerbis, ut est: Nō potest, iam non potest hęc libera ciuitas esse. Anadiplosis est replicatio optima, cum ea quę in priore membro postrema ponuntur, in posteriore prima repetunt, ut est illud Teren, Negat hanc sibi cognatam Demipho. Hanc Demipho negat esse cognatam. Proapodosis redditio orationis, id est, cum nomen in postrema parte membri, aut eadem, quęcunq; pars orationis redditur, ex quo idem membrum cępit, ut si dicas, publicas tibi calamitates imputare debes respublica. Epanaphora relatio quotiēs per singula membra eadem pars orationis repetit, hoc modo: Verres calumniatores opponerat, Verres de causa cognoscebat: Verres pronunciabat. Antistrophe cōuersio hęc figura hoc differt à superiore, quod illa ab eadem parte orationis sępius incipit: hęc in eadem terminat, ut est pro Fonteio, Maximus numerus ē Gallia peditatus, amplissima cōpię ē Gallia, equites numero plurimi ē Gallia. Symploce connexio: nam & incipit sępius ab una parte orationis, & totiens in unam atq; eadē definit, ut est quis legem tulit: Rullus. Quis decem uiros quos uoluit, creauit: Idem Rullus. Polyptoton ex pluribus casibus, cum sępius initium ab eadem parte orationis fiat, illa ipsa pars declinationibus, aut numeris immutat per casus, ut est, senatus iussit, senatui placuit, senatum certum est pręcepisse, à senatu delectus est. Synonyma est cōmunio nominis, quotiens uno uerbo non satis dignitatem rei, aut magnitudinem demonstramus, ideoque ad eandem significationem plura cōferimus. Tautologia est eadem pluribus uerbis significatio. Hoc differt à superiore, quod ibi singulis uerbis eadem res, in hac plurimis significatur. Climax est ascensus, ut est, Ciceronis pro Milone, Neque uerò se populo solum, sed etiam senatui commisit, Neque senatui modo, sed etiam publicis socijs & armis. Neq; his tantum, uerum etiam eius potestati: cui senatus totam rem publicam commiserat. Asyntheton est solutum, ut ademptis coniunctionibus, quibus uerba, aut nomina connectuntur, singulatim unumquenq; nunciamus, ut est: expecto uim edicti, seueritatem prętoris, faueo oratori, cupio supplicio octuplo damnari Aphronium. Diezeugmenon disiunctum appellamus, cum diuersis redditionibus uerborū cola disiungimus siue duo, siue plura, hoc modo: Capuam colonis deductis occupabunt, Attellam pręsidio communiunt, Nuceriam cum hac multitudine suorū obtinebunt, cętera opida pręsidijs deuincient. Antizeugmenon iniunctum. Hęc figura à superiore hoc differt, quod ibi singulis membris, singula diuersa redduntur, hic plura in uno coniungimus, ut est: quorum ordo ab humili fortuna, sordida, turpi, ratione abhorret. Hoc enim postremū, abhorret prędicta coniunxit. Pleonasmus est plus necessarium, cum uerba quędam dicimus, non enunciando rei necessaria, sed magnitudinis cumulata, ut si dicas: Antonius ille

ille, cum suffecerit nomen dixisse, ad amplitudinem adiicimus, ille. Eclipsis est detractio, contraria superiori figuræ, cum uerbo aliquo minus dicto, rem sentiendam potius præterimus ipsa celeritate gratissima. Hæc sunt elocutionis figuræ, quas quidem non oportet, uelut studiosè copulatas in unius conceptionis sententiam conglobari.

De Memoria.

NVnc ordo præcepta memoriæ subministrat, quam quidem constat esse naturalem, sed & arte adiuuari posse non dubium est. Hæc ars autem breuibus præceptis, sed magna exercitatione formatur. Cuius artis hoc munus est, ut non tantum firma, uerum etiam celeri comprehensione res, uerbæque percipiantur. Tenenda uerò sunt non ea tantum, quæ à nobis inuenta sunt, sed etiam quæ ab aduersario in agendo tractata sunt. Simonides huius rei præcepta inuenisse perhibetur, poeta, idemque philosophus. Cum enim conuiuij locus subito corruisset, nec possent propinqui obtritos internoscere discumbentium ordinem, nominæque memoria recordate suggestit. Quo admonitus intellexit ordinem esse, qui memoriæ præcepta conferret. Is uero in locis illustribus meditandus est: in quibus species rerum, sententiarumque imagines collocandæ sunt. ueluti nuptiarum uelatam flammeo nubentem, aut homicidæ gladium, uel arma detineas. Quas species locis tanquam depositas memoria reddat. Nam si cut id, quod scribitur, cæra continetur, & literis, sic quod memoriæ mandatur in locis tanquam incæra, paginæque signatur. Imaginibus uerò quasi literis rerum recordatio continetur, sed ut diximus, magnam exercitacionem res, laborémque conquirat. In qua illud obseruari compertum est solere, ut scribamus ipsi, quæ facillè uolumus retinere. Deinde, ut si longiora fuerint, quæ sunt ediscenda diuisa per partes facilius inhærescunt. Tum apponere notas rebus singulis oportebit, his, quas uolumus maximè retinere. Nec uoce magna legenda sunt: sed murmure potius meditanda, & nocte magis quam interdium maturius excitari memoriæ manifestum est;

cum & latè silentium iuuat, nec foras à sensibus uocatur

intentio. Est quidem memoria rerum atque uerborum,

sed non semper ediscenda sunt uerba,

nisi spacium meditando tempus in-

dulserit. Satis erit, cui res ipsa

animo tenuisse, præser-

tim, si nihil eius mu-

nerè naturali p-

uenerit.

De Pronunciatiōe.

Actionem apud ueteres appellabam, quam nunc pronunciatiōem uulgo dici non nescio. Ea praestat oratio, ut concilietur auditor, ut ad fidem persuasione ducatur, & animorū motibus incalescat. Eius partes sunt tres, uox, uultus, gestus. His, ut pleriq; putāt, cultus uel habitus oris accedit. Vox & natura constat, & quadam scientia modificata seruatur. In natura qualitas uocis, & quantitas dispensatur. Scientia uerò quo modo ea utaris assequitur, & quid oporteat obseruare. Bonitas uocis constat claritate, firmitate, suauitate: quae omnia nutriuntur, cibi potus coitus, obseruantia, praecipueq; ut corpus deambulando moueatur intra breue spacium, reditu maturato: qui motus cum digestione facilem praestat, sine dubio purgat. Et uocem nimia excursio, uel longa deambulatio extenuat, ac fatigat. Post hanc deambulationem statim nos ad studia conferamus, priusquam que sit dicendum, uoce lectione coloremus. Nec ab initio clamandum, sed tenui murmure inchoandum: quo in similem uocem possis efferre. Ad curandam autem uocem pleriq; pertinere dixerunt, ut sedentes paucissimos uersus lenta, & graui proferant uoce. Deinde per gradus paulatim erigant sonum, per eisdemq; gradus recolligatur oratio, quo sine damno ad murmur usq; perueniat. Vultus uero pro sententiae dignitate mutandi sunt, sed non ita, ut histrionibus mos est: qui ora torquendo ridiculos motus spectantibus praestant. Significanda enim non spectanda sunt ista, quae actio, uultusq; commendat sed oculorum in hac parte magna moderatio est, qui tum hilaritate, tum intentione, tum minaci mouentur aspectu. Nec nimium grauioribus supercilijs premendi, aut petentibus frontem nudandi sunt oculi: quod in Pisone Tullius amare uituperat. Nec mollius agendi sunt gestus, haud muliebriter latera deducenda sunt: nec iactanda deformiter ceruix, ne in illas Hortensij deducatur illecebras: quibus & si uenuste, tamen non uidebatur uti uiriliter. Ad summam non is gestus oratori tenendus est, quo scenae placere uidentur actores. Manus in contentiōibus fusa porrectius, in sermocinatiōe uel narratiōe contracta, praecipueq; in hac parte praestandum est, ut deceant cuncta, quod prudentia magis quam ulla praecipitiōnis huius arte seruatur.

De partibus Orationis.

Iam nunc ordo admonet promissorum, ut partes orationis excurrem: quas quidam subtilius duas, alij quinque non plures esse dixerunt. Qui autem duas asserunt: unam, qua docemus iudices: aliam, qua mouemus, aduertunt & in docendo, tam narrationem, quam confirmatiōem partes ascribunt. In mouendo autem prohaemium & epilogum nexuerunt: quia & initio praeparandus est, & commouendus sententiam prolaturus auditor.

tor. Qui uerò quinq; dixere partes, rationalem ordinē persequuntur. Nam est, exordium, narratio, propositio, argumentatio, peroratio.

De Exordio.

EXordium est oratio noscendæ causæ præparans auditorem: eius uirtutes sunt tres, ut attentum, ut docilem, ut beniuolum faciat auditorem. Attentum facimus, si magnam rem gerī, si nouam, si publicam aut plurimam dicimus. Docilem, si de causa aliquid strictim, quo instruamus iudicem proferatur. Beniuolū, aut à re, aut à persona facimus. A persona autem, aut à nostra, aut iudicum, aut aduersariorū. A nostra, si quod fauorabile gessimus, commemoramus. Aut si quid obest causæ diluimus, uel extenuamus. A iudicum, si eos nobis uel ex causæ ipsius blandimētis, uel extrinsecus conciliamus. Ab aduersariorū autem persona tribus modis, si eos in odium, in inuidiam, in contemptū adducimus. In odium, si scelestos crudelēue doceamus. In inuidiam, si eos impotentes esse monstremus. In contemptum uerò, si humiles. Cæterum exordiorum genera sunt duo, principum & insinuatio. Principum est, quo statim simpliciter, palamq; conciliamus nobis auditores. Insinuatio, cum insidiosio exordio iudicem circumscribimus, in quo modi sunt quatuor. Primus, cum res ipsa mala est. Alter, cū aduersum nos iudex aliquid contraria opinione præsumpsit, aut fatigatus est, aut acclamatio, uel irrisio ulla interuenit. Ante cuncta discutiendū, quæ sit forma materiæ. Nā sunt quinq; honesta, turpis, dubia, humilis, obscura. Si honesta est, aut principio non utendum, aut amplificatione exordium concludendum. Si turpis, insinuatione utendum. Si dubia, beniuolus faciendus auditor. Si humilis, attentus. Si obscura, docilis. Insinuatio uerò quatuor modis explicatur. Cum aut personā rei subiectione mutamus, aut rem persona, aut rem re, aut personam persona. Nam si in causa meretricis agendum est: rem potius iudicibus spectandam esse dicimus. Aut si libertus alicuius, aut cliens agat personam patroni: non huius considerandā esse admoneamus, atq; ita cætera. Vitia uerò exordiorum ista sunt: Vulgare, quod in omnes causas cadere potest. Commune, quo etiam aduersarius uti potest. Contrariū, quo melius aduersarius uteretur. Affectatum, quod aut uerbis inusitatis, aut rebus externis profertur. Superuacuum, quod neque attentum, neque docilem, neq; beniuolum facit auditorem. Fugiendū præterea ne satis longum & obscurum sit.

De Narratione.

Narrationum genera sunt quatuor, historia, fabulā, argumētum, negocialis uel iudicialis assertio. Historia est, ut Liuij. Fabula neque uera est, neque uerisimilis, ut Daphnim in arborem uersam.

Argumentum

Argumentum est, quod non facta, sed quae fieri potuerunt, continet, ut in comedijs patrem timeri, & amari meretricem. Iudicialis autem narratio est rerum gestarum, aut uerisimilium expositio. Narrationis autem laudes tres sunt, ut lucida sit, ut uerisimilis, ut breuis. Et his contraria uitia uocantur. Lucida est narratio, si non confusa, si uera, si usitatis significationibus, si non longo circuitu rem monstramus. Verisimilis, si nihil affectatè, & quasi ex natura exponere uideantur. Breuis, si non ultra quàm res exigit, & prolixè fundatur assertio. Narrationū, aliæ sunt ipsius causæ & negocij, aliæ incidentes, Ipsius causæ sunt, sine quibus res, quæ agitur, intelligi non potest. Incidentes, quæ aut probationis gratia, aut exempli, aut agendi, aut inuidiæ, aut uoluptatis extrinsecus afferuntur. Nonnulli quinque species narrationis esse dixerunt, ut Theodorus Bizantius Græcè discernit, *προδίνουσι*, *ὑποδίνουσι*, *παροδίνουσι*, *καταδίνουσι*. Narrationis etiam elementa sunt sex, persona, causa, locus, tempus, materia, res. Item narrationum, aliæ continuæ, aliæ partiles uocantur. Continuæ, quæ perpetuò cōtextu sine ulla interruptione dicuntur. Partiles, quibus, uel argumentum, uel digressio aliqua interponitur. Narramus autem modis sex, aut augētes aliquid, aut tenuantes, prætereuntes, aut mouentes, docentes gratiam, uel inuidiā comparantes. Post narrationē quidē digressionē, quam Græci *παρένθεσις* uocant, oportet adiungere: quo uel incitamus iudices, uel delinimus. Sed quoniam pars orationis non est, & non semper arripienda est, eam placuit præterire.

De Propositione.

Propositio aut nostra est, aut aduersariorum, aut communis. Nostra, ut eadem obijcio. Aduersariorum, eadem me fecisse dicit. Communis, uter nostrum eadem admiserit, quæritur. Propositiones autem principalium quæstionum sunt, aut incidentium, aut simplices, aut coniunctæ. Simplex, ut Luxurialis es, meretricem amas. Coniunctæ autem per partitionem maxime proponuntur, quæ dupliciter fiunt. Aut enim simpliciter quid dicturi sumus ostendimus, aut antequàm nobis cum aduersario conueniat, quid in dubium uocetur, edicimus. Propositiones, aut nudæ sunt, aut rationi subiectæ. Nudæ, ut affectasti tyrannidem. Rationi subiectæ affectasti tyrannidem: arma enim domi habes. Omnes autem summuntur, aut simpliciter, aut per inductionem. Simpliciter, ut si dicam, docebo proditorem. Per inductionem, ut si superioris meminimus, & sequentem introducimus, si dicas: quoniam docui iniustam legem, docebo inutilem. Proponimus autem, aut per concessionem, aut per præteritionem. Per concessionem, cum gratiam facientes

entes eius, quod diximus prius, aliquid introducimus ut si dicas Cōcedo interim occisurum: sed ab hoc interemptum nego. Per præteritionem, cum ita transimus ad alteram propositionem, ne superiorem interim cōcedamus, ut si dicas, Nunc quoniam docui ignominioso actionem de priuatis rebus tantum negari; docebo de proditiōis crimine non negari.

De Partitiōe.

Partitio est, quæ ordinem totius diuisionis breuiter comprehendit, ut est pro Quintio. Negamus te bona publici Quintij possedisse ex edicto prætoris. Et primo sic incipit: Nullam causam fuisse postulandæ proscriptiōis. Huic subiicit, ne ex edicto possideri potuisse ad extremum, nec possessa esse. Hæc inquit tria cum docuero, perorabo. Animaduertis corpus totius orationis per hæc tria liniamēta digestum esse. Talis autem debet esse partitio, ut singulæ partes eius plurimas quæstiones in se contineant. Nam si fuerit, & per incidētes quæstiunculas deriuatæ, onerabit ipsa partitio. Et ex hoc rebuntur iudices rerum copiam fugiendam. Ideo & Tullius in eadem Quintiana sic partitus est, ut singula capita plures quæstionū articulos continerent. Etenim primum illud non fuisse causam postulandæ proscriptiōis. Vide quanta contineat, quod pecunia debita Sexta Neuiō non fuerit, & aliter agi oportuerit, quod Quintius uadimonium nō deseruerit, secundum quod ex edicto possidere non potuerit, quod & procurator e habuerit: & absens defensus sit, & nō latitauerit, & cæteri creditores Quintij sint. Et quod ante missum sit, ut fundo cōmuni expelleretur, quàm proscriptio eius imperaretur. Et quia uidectus sit contra quam prætor iusserit. His igitur manifestū est intra partitiōem quæstiones esse ponendas quæ in executione sint deuulgandæ, ut iudex & nobis attentus fiat, & promissorum copia non grauetur. Illud etiā inspiciendum, quæ nobis cum diuersa parte conueniant: quæ in controuersiam deuocetur, & ea quæ conueniūt, tunc enumerāda si nobis profunt, ut Cicero pro M. Rullo ait: Damnū passum esse M. Rullum. Conuenit mihi cum aduersario, ut hominibus armatis rem gestam esse non inficiantur. A familia Publici Fabij commissam negare non audent. Iam dolo malo factū sit, ambigitur. Vides ergo hoc in partitiōe à concessis duxisse, quod sibi proderat.

De Argumentatione.

Argumentatio est elocutio, qua argumēta ipsa uerbis exequimur: Argumenta uerò, quibus causa probatur. Argumentatio diuiditur in duas partes: in confirmationem & reprehensionem. Argumentorum genera duo sunt: artificiale & inartificiale. Sed artificiale locos habet principales quatuor: ante rem, in re, circa rem, post rem. Ante
rem

rem uerò diuiditur in locos septem. A persona à re, à causa, à tempore, à loco, à modo, à materia. In re autem loci sunt duodecim à toto, à parte, à genere, à specie, à differentia, per septem circumstantias. Qui locus recipit in se etiam à maiore ad minus, & à minore ad maius, à proprio, à diffinitione, à nomine, à multiplici appellatione, ab initio ad progressionem uel profectum, à profectioe, ab initio uel consumato. Circa rem loci sunt decem: A simili cuius species sunt quatuor: exemplum, similitudo, fabula, imago, id est, uerisimile, quod de comœdia summitur. Addunt quidam & apologos, ut sunt Aesopi. Ergo circa rem locos exequar: qui sunt a simili, a pari, a contrario, a propositionem & negationem, ad aliquid, quod figuratur casibus quatuor: genitiuo, datiuo, accusatiuo, ablatiuo. Ab inter se collidentibus per habitationem & amissionem, a maiore ad minus, a minore ad maius, a praecedenti ab eo, quod simile est, uel a coniunctis, a consequentibus. Post rem loci sunt duo: ab euentu, & a iudicato. Sunt alij loci, ἀπὸ τῆς συζυγίας, id est, a coniugatione, siue a coniugatis, quod quasi iunctum est personæ qualitatis ut cura qui hostilia sentiat, hostem esse dicamus. Item a qualitate, ut si iracundè fecit, sine ratione fecerit. A quantitate, ut si seruus est: eodem modo factum sit. A coniunctis, id est, ἀπὸ τοῦ πτώσεως καὶ συνδέσεως, ut fasces & toga, Sella curulis, magistratum ornamenta sunt. Item a partitione, id est, ἀπὸ τῆς διαίρεσεως. Per omnes circumstantias, id est, cum partimur personas, tempora &c. quæ uarietas grata discriminat. In artificialia diuidunt in præiudicia, in tumores, in tormenta, in tabulas, in iusiurandum, in testes: quæ similiter quemadmodum & artificialia tractat orator. In argumentis autem cauendum est, ne in aliqua parte nobis noceant, ne inter se discrepēt, ne uulgaria sint, ne cum aduersario communia, ne altè repetita, aut supra dignitatem causæ, aut infra dignitatē. De confirmatione breuiter memorauimus: nunc reprehensionis præcepta uideamus. Reprehenditur enim actio aduersarij, aut redarguendo, cum aut totum argumentum, aut partes eius contrafacere monstrabimus. Aut repugnando, cum docemus falsa esse pro ueris assumpta, uel ex his non officii. Aut compensando, si contra argumentum, quod aduersum nos est, aliud opponamus.

De Quæstionibus.

Quæstionum duo sunt genera. Dicitur enim προηγούμενος, quæ a nobis inducitur, ut confirmet. Ab aduersarijs autem, quæ inferitur, & repellenda est, igitur dicit ἀναγκασία. Verum superior, quæ a nobis quæstio inferitur, modis fit duobus, ut aut singulatim separatæ inducantur, aut plures coniunctim. Dicimus autem eas uariè, aut per simplicem propositionem, aut per præparationem, aut per figuras quas διαίρεσις, dicunt: qui locus multiformis est. Nam penè tot sunt occasiones inducendæ quæstionis

quæstionis in hoc genere, quot sunt figuræ sententiæ. Fit enim & per solutionem, id est, *καταδιάλυσις*, aut per præteritionem, aut per concessionem, aut per reprehensionem, aut per seiunctionem, aut per adiectionem, id est, *ἀφόρισμος*, aut per admonitionem, aut per dissimulatam propositionem, aut per repetitam, aut per instructam, aut per partitam, aut per similitudinem superioris quæstionis aut responsionis, aut per inuersionem, id est, cum primam illam quæstionem tractamus, quæ secunda est, dehinc primam. Et eam quæstionem, quam aduersarij intulerunt, hisdem modis refutare possumus, & adijcere solemus, cum aliquid aut obscure aduersarius posuerat: aut agendi potius causa dixerit, quam probandi, aut cum per hypophoram gradum facimus nostræ propositionis, aut cum aduersarij propositionem in nostrâ partem conuertimus, quam peristrophem uocamus. Aut cum secunda proposita quæstione, primam tractamus. Et hoc faciendum, uel cum elegantiam uarietatis affectamus, uel cum prima quæstio aduersus nos, ualde facit, & non est in primo loco ponenda. In hypophora cauendum est, ne plenè & copiosè ponatur, quanquam aliquando irridendi aduersarij causa, de quo nulla quæstio est, exaggeranda à nobis est, ut quod discrepat, ostendamus. Hypophoræ tribus modis imminuunt, adiectione uerborum, immutatione, detractio. Hypophora autem est intentio aduersæ partis: antiphora est responsio eius. Anacephaleosis est ueluti à capite causæ breuis repetitio quæstionum. Anacephaleosis non semper utendum est, uidelicet quando, aut partitionem facimus, aut quando in multas quæstiones causa processit: ita tamen, ut summam cuiusque, non partes partium reexamus, qua quidem utimur etiam in alia parte orationis, cum iudicis memoria fortasse succumbet: quæ res tunc Epimerisimos uocatur Anacephaleosis tamen nulla pars orationis est, sed epilogi quædam portio. Epilogus enim tres habet partes, numerationem prædictam, indignationem, quam dinosin dicimus, miserationem, quam ictosin uel eleos memoramus, sed dinosin ex locis argumentorum. Nam his non tantum res probamus: uerum etiam augemus. Sed conuæstio, id est, miseratio his locis argumentorum summitur, quibus & indignatio. Per orationem tamen non in fine tantum orationis utendum, sed ubi materia permiserit, id est, in digressionem principiorum, aut narrationis assiduæ, sed & quæstionum nonnunquam. In epilogo generaliter obseruandum, ut breuis sit. Si quidem commotus iudex statim admittendus est ad sententiam proferendam, dum aut aduersarij irascitur, aut tuis miseretur lachrymis, aut rerum afflictione commotus est.

L Sic

*Περὶ στροφῆς**Ἐπιφορά**ἀντιπόροια**Ἐπιμερισμός*

Sic adhuc asserēti innuit ipse Cyllenius, ut ad Germanarum cœtum, nubentisq; transfret obsequium. Quo cōspecto, asserita determinās, ad Philologiæ confessum fiducia promptiore perrexit: eiusque uerticem deosculata cum sonitu: nihil enim silens, ac si cuperet, faciebat, sororum se consortio, societatiq; permiscuit.

Tandem loquaci terminata paginæ,
 Asserta cursim, quæ tamen uoluminis
 Vix umbilicum multa opertum fascea
 Turgore pinguis innuit rubellulum
 Quod si probatur, & caret fastidio
 Non nulla promet, quæ nouella texuit
 Deditaq; fient, quæ uetustas præterit,
 Sin Sanna Typhinaris imum torseris:
 Pigebit arma horruisse Cælites:
 Formidinisq; tunc locus mouebitur
 Syluane falcem cum petis Saturniam,
 At tu reclamans Rhetorum sacrum tuba
 Clangore uerso Tulliana percrepans
 In castra abibis, quo nec os or inuidens
 Nec liuor ater te sequatur præcluem.

Finis libri quinti.

**MARTIANI CAPELLAE DE GEOMETRIA,
 LIBER VI.**

Irgo armata decens rerum sapientia Pallas
 Aetherius fomes mens & sollertia Fati
 Ingenium mundi, prudentia sacra tonantis;
 Ardor doctificus, nostraq; industria sortis:
 Quæ facis arbitrium sapientis præuia curæ:
 Ac rationis apex, diuūmq; hominumq; sacer *uōs*
 Ultra terga means, rapidi ac splendentis Olympi

Celfior

Celsior una Ioue, flammantis circulus æthræ
 Ἐπτάς in numeris, prior igni tertia luna
 Quam docto assimilant habitu, qui agalmata firmant,
 Hinc nam trigeminæ rutilant de uertice cristæ:
 Quod dux sanguineo, præsulq; corusca duello:
 Veltibi quod iulget, rapiturq; triangulus ignis
 Hinc tibi dant clypeum, sapientia quod regat orbem:
 Vel rationis opem, quod spumea prælia poscant.
 Hasta etiam uibrans penetrabile monstrat acumen:
 Lymphæum magis est, & scutum circulus ambit.
 Hinc iam uernicomæ frondent tibi munera oliuæ:
 Artes cura uigil per te quod discat oliuo,
 Glaucam dant uolucrum quod lumine concolor igni es:
 Tuq; ignis flos es, cluis & γλαυκῶπις ἄθλην.
 An mage noctuidæ tibi traditur alitis usus:
 Quod uigil insomnes ducat sollertia curas,
 Pectore laxificam dicunt horrere Medusam:
 Quod pauidum stupidet sapiens sollertia uulgus,
 Arcibus urbanis ueteres tibi templa dicarunt:
 Quod ratio amplificet, quodq; est elatior urbes,
 Hinc de patre ferunt sine matris fœdere natam
 Prouida consilia, quod nescit curia matrum,
 Consultisq; uirum præsis, hinc dicta uirago.
 O sacra doctarum prudentia fontigenarum
 Sola nouem complens musis mens omnibus una,
 Deprecor ad proprium dignata illabere munus,
 Inspirans nobis Graias latialiter artes.

AGo tibi, habeoq; diua, persoluensq; præpetes debeo grates, quæ op-
 tatis fulcida dignaris annuere. Nosco, uenerorq;, quod uidi. Patet
 deniq; iam ingressuræ artes obsequi electissimæ fœminarum, quæ
 decentem quâdam, atq; hyalini pulueris resperione coloratam, uelut men-
 sulam gestitantes, ad medium superi senatus locum fiducia promptiore
 procedunt: Sed quæ istæ sunt, quidue gestitent, gerendorum inscius non
 aduerto. Hicut lepidula est, & quæ totam Fabellam ab inchoamentorum
 motu, limineq; susceperit Satyra iocabûda, ni fallor inquit, Felix meus plu-
 rimum, affatimq; oliui quantûq; palæstras perluere, uel sponsi ipsius pos-
 set superfluo perdidisti, dispendiaq; lini perflagrata cassum deuorante Mul-
 ciberio, qui tot gymnasiolorum, ac tantorum heroum matrem philosophiã
 non agnoscis, saltem cum per eam Iupiter dudum cælestis consultum sena-
 tus, tabulamq; uulgaret: cumq; ad Philologiæ concilianda consortia Proc

L 2 cum

cum affatim cōnubialiter allegaret, ne tunc omnia noscere potuisti. Sed quae nunc Archadicum, ac Medianū sapias, praesertimque ex illo quo desudatio, curaque districtior tibi forensis tabulationis partibus alligata aciem industriae melioris obtulit, amisisse mihi uideris, & huius matronae memoriā, etiam eiusdem germanam uoluisse nescire. Illi namque parili, quam accinctam cernis officio *παίδεια* uocitat, foemina admodum locuplex, & quae illa Creafias, Dariasque, praesuis opes, Gazasque despiciat. Haec utpote talentorum conscientia in omnium rara congressus: nec cuiquam facile primores, saltem uultus superba committēs, plerumque tamen adhaesit, arrisitque pauperibus, magisque illis, quos aut pedibus nudos, aut in tonso crine hispidos, aut sordenti conspexit pallio semitectos. Denique si Marcum Terentium, paucosque Romuleos excipias consulares, nullus profusus erit, cuius ista limen intrarit.

Vides igitur utriusque foeminae quam insit fastuosa censura, tamē utraque Mercurialis ministrā, quae ueniet officio, praeparatur. Illud quippe quod gerulae detulerunt, Abacus nuncupatur, res depingendis, designandisque opportuna formis. Quippe ubi uel lineares ductus, uel circulares flexus, uel triangulares abraduntur anfractus. Hic totum potis est ambitum & circos formare mundi, clementorum facies, ipsamque profunditatem adumbrare telluris. Videbis istuc depingi, quicquid uerbis uisum non ualeas explicare: nimirum inquam ista, quae ueniet, Appellem, Polycletumque transcendit. Ita quippe memoratur posse omnia effigiare, ut Labyrinthus Dædalus eam credendus sit genuisse. Et cum dicto prospicio quandam foeminam luculentam, radium dextra, altera sphaeram solidam gestitantem, amictamque leuorsum peplo, in quo syderum magnitudines, & meatus circulorum mensurae, connexionesque uel formae umbrae etiam telluris. In caelum quoque perueniens, uel lunae orbem, ac solis auratos caliganti murice decolorans inter sydera uidebatur. Ipsam uerò uernantis aethrae colore refulgebat. Denique etiam in usum germanae ipsius Astronomiae crebrius commodatum. Reliqua uerò uersis illitum diuersitatibus numerorum, Gnomonumque stilis, interstitiorum, ponderum, mensurarumque formis, diuersitate colorum uariata renidebat. Crepidas peragrandae telluris causa, easdemque parmensi orbe contritas, uia trix in fastigata gestabat. Quae quidem ingressa Senatū deūm, licet quot stadia è terris in caelum, quotque ulnas, quot denique digitos parmensa sit, instanter absoluere: tamen Iouiali, caelestiumque maiestate contracta, ad illam Abaci renudati mensulam circumspectans, camerae exterioris ornatum, & laqueata syderibus palacia properabat.

Constitit

Constitit attonito spectans stellantia uisu
 Et decuit crinis puluer eiq; pedes.
 Ipsa etiam leua sphaera fulgebat honora
 Assimilis mundo, syderibusq; fuit.
 Nam globus & circi, zonaq; ac fulgida signa
 Nexa recurrabant, arte locata pari.
 Tellus, quae rapidum consistens suscipit orbem:
 Puncti instar medio haerarat una loco.
 Hanc tener & uitreis circumuolatibilis auris
 Aer complectens imbrificabat aquis.
 Quae tamen immenso, quo cingitur illa profundo:
 Interiuata marmore tellus erat.
 Texerat exterior, qui fulget circulus orbis
 Aetheris astrifico lumina multa peplo.
 Hinc nitidus rutilum titan succenderat orbem:
 Moxq; imitanda pium lactea luna diem.
 Hic igitur furuae oculos splendescere noctis
 Cerneret ex auro, ut sacra flamma micat.
 Sic Cypris oceanii perfuso sydere lymphis
 Lucifero annuerat lumina tota suo.
 Omnia comparat habet paribus sublegibus ordo:
 Nec minus haec mira est quam domus alta deum.
 Hanc mundo similem stupuit trinacria tellus
 Archimedæa astrificante manu.
 O felix cura, & mentis prudentia maior
 Corpore sub nostro æquiparasse Iouem.

Tandem igitur reglutinatis ab æthræ interuibrantis admiratione lu-
 minibus decenti collustrans diuos, conspectansq; censura, cum omnibus
 reuerenda uenerabili dignitate, & magistra cæterarū, quæ notæ diuis sunt
 artibus diceret, exquisitum est eruditionis arcanum, ut ab ipsis præceptio-
 nis cunabulis auspicata depromeret. Tum illa remoto paululum obstacu-
 lo, cōtracti crinis à facie, orisq; luculenta maiestate resplendens, atq; Aba-
 ci sui superfusum puluerem mouens, sic exorsa: Licet Archimedem meum
 inter philosophos conspicata, Euclidemq; doctissimum in astruēdæ præce-
 ptionis excursus potueri subrogare, ne impolitum quicquā subsisteret af-
 fertorium, aut profunditas caligaret: tamen congruentius ipsa uobiscum,
 quia Cyllenium excludit ornamen. Illi etiam Helladica tantummodo facul-
 tate nihil effantes, latialiter atticissant. Quæ etiam ipsos edocui, quod nun-
 quā ferè accidit, Romuleis, ut potero, uocibus intimabo, ac prius uoca-

buli mei promerenda ratio est, ne indecenter exquallentior peragratrix cæ-
licolarum auratam curiam, & interstrictum Cylindris gemantibus pau-
mentum rurali resperura puluere credar intrasse.

GEOMETRIA dicor, quod permeatam crebrò, ad mensamq; tel-
lurem eius quoq; figuram, magnitudinem, locum partis, & stadia possim
cum suis rationibus explicare, neq; ulla sit in totius terræ diuersitate parti-
tio, quam non memoris cursu descriptionis absolua. Quo dicto, quoniã
fuerant in deorũ senatu quamplures, qui neq; toti terris essent, neq; ipsi unq;
diceret, se calcasse tellurem. Ipse etiã Iupiter curiosus totius terræ latebras
uellet exquirere, credo, ne necubi decentes puellas, isto quoq; seculo is uersu-
formis cupitor audiret. Hoc igitur promere Geometria primum iubetur,
ac demum cætera astruendæ præcepta artis aperire. Tum illa Formã to-
tius terræ nõ planam, ut æstimant, positioni, qui eam Disci diffusioris assi-
milant, neq; concuam, ut alij, qui descendere imbrem dixere telluris ingre-
mium, sed rotundam, globosam etiã sicut secundus Dicearchus asseuerat.
Nanq; ortus, obitusq; syderum, non diuersus pro terræ elatione, uel inclina-
tionibus haberetur: si plana diffusis mundanæ constitutionis operibus uno
eodemq; tempore supra terras & æquora nituissent. Aut item si emeris so-
lis ex ortus concuuis subductioris terræ latebris abderetur. Sed quoniã po-
sterior assertio mage despiciabilis opinationis cassæ uilitate tenuatur, illam
priorem, cui etiã physicus Anaxagoras accessit, præstat exigere: quamuis nõ
ullas credatur astruere rationes. Quippeditit planam terrã ortu occasuue
solis, aut lunæ perspicuè cõprobari: qui mox, ut primi luminis fulgor emer-
serit, confestim ad obtutus nostros directis lineis diriguntur. Quod magis
indubitabilis probamenti fiet, si in littore consistentes obstacula montium
relinquamus. Quod si ita esset, cunctis supra terras degentibus, eodem tem-
pore emergentia uiderentur, occasusq; uno obitu condita cunctas ualeret
tenebrare terras, ac falsa Romulei Vatis exploderet assertio, qua docet:
Nosq; ubi primus æquis oriens afflauit anhelis:
Illic scra rubens accendit lumina uesper.

Quin etiam cunctæ noctes ac dies similibus interstitijs horisq; semper
paribus conuenirent: nulliq; parti telluris uel apparerent certa, uel alia sy-
dera negarentur. At cum Arctoa conuersio supra uerticẽ uoluatur Hesper-
riæ apud Trogloditas, Aegyptiumq; confine ignoto, occultoq; penitus sy-
dere nescitur: cum Canopum, ac Berenices crinem stellas admodum præ-
nitentes Scythiæ, Galliæq;, atque ipsa prorsus non cernat Italia, cum illæ
antarcticis terris conspicuæ, ac prænitentes, & uelut perpendiculatæ capiti-
bus suspectentur. In Alexandria etiam Canopos quarta parte interstitij si-
gnilis ultra terras emineat, Trionesq; geminos, & deuexa non cernat. Cum
in Arabia Nouembri mense sub noctis auspicio Helicenõ cõspecta secunda
uigilia

uigilia prospectetur. In Meroë solstitio tantum exiguaque breuitate conspici-
 citur: ubi circa ortum Arcturi cum die nascitur. Quæ item in India Patavi-
 tano portu prima tantum parte noctis aspicitur, in qua etiã in Maleo mon-
 te quindecim tantum diebus annuis uidetur. Quis igitur dubitet, & globi
 deuioris oppositu, alia inconspicua fieri, atque alia uelut spheræ curuatio-
 nibus eminere. Additur ad fidem globi rotundioris ambigentibus asseren-
 dum, quod solis, lunæque deliquia in occasu facta, orientis incolæ nō uiderūt.
 Itemque in ortu si accidant, à tota Britania atque occasiuis regionibus igno-
 rantur. Etiã in medijs plerunque regionibus, horarum diuersitatibus uari-
 antur: sicut in magni Alexandri uictoria lunam noctis secunda hora defecisse
 Seruus nobilis in Arabia nunciauit: quod in Sicilia in exortu primi splen-
 dore conspectū, Alpiano & Fonteio Cons. undecimo Kal. Maij defectus so-
 lis fuit: qui in Campania diei septima uisus, in Armenia eiusdem diei unde-
 cima comprobat. Quod factum est utique spheræ circuitu moras per infle-
 xus rotunditatis subinde uariante. Denique ipsa uasa, quæ Horoscopa, uel ho-
 rologica memorant, pro locorum diuersitatibus immutata componunt. Alio-
 que Gnomone ultra quingenta stadia discernunt, umbris pro locorum, aut
 elationibus celsis, aut inclinatioibus infimatis. Hinc est, quod in Meroë lon-
 gissimus dies duodecim æquinoctiales horas, & alterius Bisseme secat. Ale-
 xandriæ quatuordecim. In Italia quindecim: in Britania decem & septem. Sol-
 stitiali uero tempore, cum cæli uertice sol inuectus subiectas leuorsum terras
 perpetui diei cōtinuatione collustrat. Itemque brumali descensu semiannuã
 facit horrere noctem, quod in insula Tile compertū Pytheas Massiliensis as-
 seruit. His temporum diuersitatibus assertum (ni fallor) globosam rotundi-
 tatis flexibus habendam esse tellurem. Sequitur, ut quem mundi locum quamue
 granditatē sortita sit, approbemus. Circulum quidem terræ ducentis quin-
 quaginta duobus millibus stadiorum, ut ab Heratosthene doctissimo Gno-
 monica supputatione discussum. Quippe Scaphia dicunt rotunda ex ære
 uasa, quæ horarum ductus stili in medio fundo sui proceritate discriminant.
 Qui stillus Gnomon appellat: cuius umbræ prolixitas æquinoctio centri
 sui extimatione dimensa, uigies quater complicata, circuli duplicis modum red-
 dit. Heratosthenes uero à Syene ad Meroën per mensores regios Ptolomæi,
 certus de stadiorum numero redditus, quotaque portio telluris esset ad-
 uertens, multiplicansque pro partium ratione circulum, mensuramque terræ in-
 cunctanter, quot millibus stadiorum ambiretur, absoluit.

De Positione Terræ.

Comperta est terræ breuitate rationabili, magnitudo locus eiusdem,
 ac positio doceatur: quam in medio, imoque mundi immobilem
 stare, multiplicibus monstrat assertis, quæ sibi ante constitutionem

L 4 mundi

mundi in eodem loco fuerit, ex quo moueri non potuit. Ac dehinc diuulsis à confusione primæ cōmixtionis elementis, undarum immensa, & uolubilis latitudo, aërisq; halitus undiq; secus circa terræ stationem diffusus arctarit, mediumq; fecerit: quod teres ac uolubilis circūclusit, siue quòd in sphæra efficitur imum omne, quod medium est, dum paribus ab extrema rotunditatis ambitu lineis quicquid eas sustinet, conspiciatur. Imum uerò iam necesse est sui extremitate consistere, quia inferius, quo decidat, nō est. Omnia etiam pondera in eam desuper cadunt, ut imber grando, nix, fulgura atque ipsæ, qui in eius penitaprecipitatur Oceanus, & fluentia latentia, quæ fundo uoluuntur in imo. Vides igitur eas, quæ undas, cunctaq; sustētat, arctata ex omnibus nihil subijcere quo secedat. Medio igitur credēda est, quia postrema, quòd præsertim æquinoctialis tēporis interstitia manifestant. Nā pares horarum metas tam ante meridialium, quàm etiam postremarum, & tam diei quàm noctis horologia manifestant. Quo documento clarum est, tantundem undiq; secus ab terris abesse cælum: quod idem duobus circulis edocetur, solstitiali & brumali. Nam utiq; quantum interstitij dies habet, cum cæli culmina sol elatus illustrat, tantum (spacij) longior nox, cum sol in brumam decidens repræsentat. Itemq; quicquid singula signa zodiaci inter capedine loci cōtulerint, tantundem sole ecōtrario rutilante umbris noctis ignoscunt. Quod utiq; undiq; uersum probat tantundem circulos, syderaq; distare, mediamq; tellurem esse. Quod utiq; si congruè uidetur assertum, iam partes eius, quas ipsa per mensa sum, perhibebo.

De quinque Zonis Terræ.

ORbis terræ in quinque zona, siue melius fasceas dico, pro rerum diuersitate discernit: quarum tres intemperies multa à contrariorū nimietate relegauit. Nam duæ, quæ axi utriq; confines, algore immensio & frigoribus occupatæ, desertionis causas pruinis mergentibus præbuere, media uerò flammis atq; anhelis ardoribus torridata, propinquates animantum imburit accessus. Aliæ autem duæ uitalis auræ halitu temperatæ, habitationem animalibus indulerunt: quæ quidem per totius rotunditatem telluris incuruæ, tam supernum hemisphærium, quàm inferius ambiunt. Nā utiq; terra duas sibi partes hemicycliorū quadā diuersitate despiciat, id est, unā habet supnatē, quā nos habitamus, & ambit Oceanus: & aliā infernatē. Sed hæc superior initiū habet à solari ortu, illa inchoat à solis occasu quæ circulū Græci *ὀπίσθηρα* phibēt. Verū quia illæ zonæ uolubilitatē utriusq; partis includūt, decē utrinq; circulo suo faciūt regiōes, è quibus hæc quæ à nobis habitat, est una, atq; ad aqilonē uersus, & septētriōes ascēdit. Altera, quæ econtrario ad meridiē atq; austrū fert, quā habitare illi æstimanē, quocantur *ἀντοίκοι*. Similiter ex infernatibus duæ, sed hi, qui nobis obuersi, Antipodes me-

des memorantur, qui contra illos, quos *ἀντιόικιστο* dicimus, Antichthones appellatur. Sed nos cum illis diuersitas temporum uelut quadam contrarietate discriminat. Nam cum æstate torremur, illi frigore contrahuntur. Nam cū hic uer pubescit florentibus pratis, illic edomita æstas temporibus autumnescit. Hic bruma, solstitiū illic apparet. Nobis arctoa lumina spectare permissum, illis penitus denegatum. Antipotes autem nostri unum nobiscum tractum perferunt hyemis, & flagrantiam communis æstatis, sed noctem diuersam, diesq; contrarios: licet æstate grandes dies, prolixasq; hyeme noctes nobisq; septentrio cōspicibilis, illos lateat sine fine. Ita & his qui *ἀντιόικοι* uocant, Antipotes sui quatuor anni tēpora nouem cōmunia, ac polum qui est ad austrum: Antipodibus suis nobisq; penitus ignoratū soli suspiciūt. Qui autē in media fascea sūt, his quotidie ortus, occasusq; mutantur. Et supra quos sol est, his citius exoritur, tadiusq; merstat. Aequinoctiali autē tempore, & oriens & occidēs similiter apparebit, neq; ulla astra sunt, quæ illorū obtutibus denegent, & quæ unā illis oriuntur, simul ueniunt in occasum. Hi dies cunctos pares suis noctibus intuent, nec ullas meridiano die metiunt umbras: eorumq; Antipodes dies, noctesq; sub eadē longitudine patiunt. Cum autē solstitij pperantia peragendi, per eosdē transeat, & iam brumā itidem sol reuertens similiter p illos iter ducat, & pcul ab his utrinq; secedat, dubium nō est, quin bis hyemem, & secundo patiantur æstatē. Quibus cum ortus solis est, eorum Antipodibus apparet occasus. Verum illæ duæ regiones, quas fasceas item dixi, quarum una uicinantis plaustrī algo recrustatur: altera trans austrini halitus desertione contrahitur. Antipodas proprios non habent, sed ipsæ sibi inuicem contraria fiunt habitatione. Antipodaq; nullos ortus syderum absq; planetis utrinq; nouerunt: quæ quidem illis non supra caput eunt, sed de medio lateris oriuntur. Stellæ etiā fixæ cæli sex eis uident mensibus, sex itidem non apparent, ortibusq; circulus æquinoctialis illis est, senaq; ex zodiaco signa conspiciunt. Deniq; sex mensibus, diesq; noctesq; patiuntur, ut utrisq; poli, axisq; termini supra uerticem uideantur, sed hæc prior septentrionis: altera Canopi stella illustrata fulgore, cætera non nouerunt.

De Circuitu Terræ.

Quarum Regionū habitus prodidit doctissimus Pythagoras, sed ego ipsa peragraui, ne qua mihi ignota uideret portio supesse telluris, cuius terræ totius ambitus oīs, plenusq; circuitus, ut Romanorū dīensione p censeā, quicqd stadiorū supputatiōe memorauit, est in millibus passuū trecētis & qundeties centenīs: quo loco non puto trāseūdā opīnationē Ptolomæi in Geographico ope memoratā. Idē qppe zodiaci tractū, oēm q; cōplexum trecētis lx. cæli partibus secat: quas singulas in

las in

las in telluris centrum ita æstimat provenire, ut unius partis latitudo istic quingentorum stadiorum mensura tendatur. Singula uerò stadia centū uiginti quinq; passibus explicata, quæ octo millenos passus absoluunt. Unde quingenta stadia, quæ sunt partis unius, millia passuum colligunt sexaginta duo, passusq; quingentos. Verum illa stadia quingenta trecentis sexages complicata, faciunt semel millies, octingentiesq; sexcenta sexaginta stadia. Ex quibus millia passuum partitione prædicta collecta, faciunt ducenties uicies quingiescentena. Hoc de totius terræ globo oportuit intimari.

De Longitudine Terræ.

CAeterum eius longitudo ab ortu ad occasum, hoc est ab ipsius Indiarum extremitate, usq; ad Herculis columnas Gadibus sacras, octuagies quingiescentena septuaginta octo millia sunt, sicut etiã Artemidorus auctor asseruit. Nam Isidorus nonagies octies dicit, & decē & octo millia. Verum Artemidorus dimensionis prædictæ adijcit, quicquid à Gadibus procurrat. Nam per Sphenis frontem circuitu sacri promontorii, ad aliud finale promontorium, quod Artabrum nominatur, procedere dicit terram innongenta nonaginta unum millia.

Alia Dimensio Terræ.

Quæ dimensio item fieri compendiosior potest, si per maria quis uectus excurrat. Nam à Gange fluuio, ostioq; eius, quo se in Oceanum effundit, per Indiam, Parthienemq; ad Myriandrum urbem Syriæ in Issico sinu positã, quinquagies bis quindecim millia. Inde proxima nauigatione Cyprum insulam, Pateram Lyciæ, Rhodum, Astypaleam in Carpatio mari. Item in insula Tenarum Laconicæ, unde Lilibæum, Siciliæ, & Calarim Sardinia, tricies quater quinquaginta millia. Inde Gadibus quadragies bis quinquaginta millia. Quæ mensura uniuersa ab eo mari efficit octogies quingies septuaginta octo millia.

Item alia Terræ, Marisque Dimensio.

Potest item terra, marisque interduci per Gangem, Euphratemq; fluuium, Capadociam, Phrygiam, per Aegeum pelagus, & Laconicum mare. Itemq; per sinus, alios usque Peloponesum, Leucadem, Corcyram, Acroceraunium, Brundisium, Romam, Alpes & Galliam, Per Pyreneos etiã montes in Oceanum uespertinum Hispaniæ oram, traiectionemq; per Gades, & omnis mensura, attestante Artemidoro assertionibus meis, habet millia octoagies sexties centena octoginta quinq;. Habetis longitudinem multipliciter memoratam,

De Latitudo

De Latitudine Terræ.

Latitudo autem eius à Meridiano situ, in septentrionis caput plurimū minor est. Nam utrinq; intemperati aëris nimietate contrahit. Eò accedit, quòd à septentrionis plaga, Sarmatarū gens, copiosaq; Barbaries, accessum indagandæ dimensionis excludit. Attamen quicquid intrepida permeare quiuit excursio, competenter ad mensum, repertaq; latitudo habitabilis terræ penè dimidio minor, quàm dicta est collegisse longitudo. Nā colligitur in quinquagies quater centena sexaginta duo millia. Quippe à littore Aethiopicæ oceani, qua habitabilis primum est ad Meroën, inde Alexandriam, Rhodum, Gnidum, Choum, Samum, Chium, Mytilenem, Tenedum, Sigæumq; promontorium, os Ponti, Carabim promontorium, os Mæotidis, ostium Tanais prædicta dimensio comprobatur. Qui quidem cursus, si per maria transeat, in compendium ducit millia sexcenta septuaginta octo. Nunc usq; compertum progressum Arthemidorus asseuerat. Sed Isidorus adiecit duodecies centena quinquaginta millia usq; ad Tilen ultimam tendi: quæ quidem opinatio mihi uidetur incerta. Nam ipsi tantundem latitudinis inesse dico, quantum longitudinis comprehensum. Neq; enim cum rotundum telluris orbem astructio superior, ratioq; monstrat, impar latus globo poterit peruenire, sed supradicti scriptores habitabilem dixere tellurem.

De Rotunditate Terræ.

Rotunditas autem ipsius extrema circumfusus aërit Oceanus, sicut nauigatus undiq; comprobatur. Nam à Gadibus per Hispaniæ, Galliarumq; flexum, occidentalis plaga omnis hodieq; nauigat. Dum autem Diuus Augustus classe Germaniæ circuiret, septentrionalem totum permeauit Oceanum. Nam primū in Cimbricū promontoriū ueniens magno dehinc permeato mari, ad Scythicam plagā, ac rigētes undas usq; penetrauit. De cōfinio item ab orientis principio & Indico mari, pars quæ pergīt in Caspium mare à Macedonum classibus remigata: dum Seleucus & Anthiochus regnauissent, Palus uerò meotica eiusdem sinus habet oceanum. Item leui lateris circūflua memorent, Ab ipsis itaq; columnis Herculis, quæ in Gaditano sunt littore consecrata, usq; in Arabicum sinum meridianus omnis permeatur oceanus, sicut plurimis asseueratur exemplis. Nam eius maximam partem magni Alexandri sulcauere uictoriæ. In eodem Arabico sinu constituto C. Cæsare Augusti filio, Hispaniarum nauium naufragio, & eiectæ fragmentorum reliquiæ paruerunt. Item Hanno dum punicū floreret imperium, Mauritaniam circuitu, ac dehinc meridiani flexus excursu, in Arabiæ terminos prolixa admodum nauigatione peruenit. Cornelius auctor affirmat quendam Eudoxum fugientem
Regis

regis infidias ex Arabia in Gaditana peruenisse refugia. Cælius antipater se hominem uidisse confirmat, qui negatiōis ardore in Aethiopiam ex Hispania nauigasset. Idē Cornelius post captos Indos p̄ Germaniā nauigauit.

De Diuisione Terræ.

Ostenſum puto ambitum ſuperioris terræ permenſo in circulum mari undiq; ſecus nauigatum. Nuncipſius diuiſionem, quantum patitur ſuccincta inſinuatio, memorabo. Circulus omnis ſupera habitabilisq; telluris, ſicut pleriq; teſtantur, in tres partes eſt diſtributus: Europam, Aſiam, Africamq;: quarum primam atq; ultimam interruptio diſſecat oceani. Nam Athlantici profundū ex Gaditano freto uis interſecās profunda telluris, Lybicum Ibero latus abſcidit, & conſeſtim ſe in propinqui maris fluentia diffudit. Quippe à Gaditano oſtio ingreſſum interioris maris per longitudinem curſus uix quīdecim paſſuum mīllia numerant. Latitudo uerò ubi anguſtior quinq; ubi diſfuſa ſeptē, ubi prolixior decem millibus explicat. Hinc defluxere per diuerſos ſinus, ſubſidentesq; campos tot maria, tot fragores, & quantum per diuerſa æquora tumescit. Vndarū uerò illa proruptio interfluentis oceani leua Europam facit, Lybiamq; dextra, & montibus utrinque cōcluditur. Nam Europa, Calpe, Africa, Abyla monte deſpiciuntur qui utrinq; prominentes dīci Columnæ Herculis meruerunt, quōd teſtimonio uetustatis, laboris herculei limes in illis ſit conſecratus: ſiquidem ultra eum progredi conſumpti telluris inuia prohibebant. Deniq; etiam hoc de eius ſacræ uirtutis poſſibilitate perſuaſum, quodcum antea natura terris maria diſpararet, ac tanto cingi circuitu firmaret oceani montium prædictorum effoſſis radicibus, diuulſoq; confinio camporū, deuexis lacunisq; terrarum improuiſum pelagus in uſum immortalitatis admīſit: permutans orbis faciē, naturæq; diſcrimina. Hoc igitur freto leuoſum Europa diſtenditur, uſq; in Tanais fluminis gurgitem, à quo inchoans Aſia, Nili itidem alueo limitat. Qui quidē Nilus eadem, Africamq; diſrumpens, telluris complexum interſecans multitudine fluuiorum, Europā tamē interminari Propōtidis faucibus dixere quā plurimī. Quæ Propōtidis per anguſtam descendens ad Meotidem quoq; perferit. Europæ tamen principium, inchoamentiq; limen, Hispaniæ contributum, fertiliſſimum, opimæq; prouinciæ metallorum, aurīq; fœtura, mini, marmoris, gemmarumq; muneribus prædicandæ. Quæ quidem, quōd Iberi fluminis interriuata tractu amnis ſui meruit cognomentum, cuius illa portio, quæ Athlantico cōfinis oceano, in Gaditani freti littus excurrit, Bethica perhibetur etiam ipſa uocabulum proprii fluminis nuncupatione ſortita, quæ ab Vrcitano ſine, qua ceterior meat, Terraconenſis dicitur à Terraconenſi urbe, quam Scipiones condiderunt. Nā Pœni fundauere Carthaginem,

ginem, conditas ubicunq; urbes amico sibi nomine præsignantes. Sed prædictum latus à Pyrenæi iugis in aliam prouinciam dissectatur: siquidè Bethicæ à septentrionali confinio Lusitania sociatur, cui nomen fabula à lusu Liberi patris, uel cum eo Bachantium sociauit. Hæc quoq; cognominis sui fluuiò permeatur, licet eam Tagus quoq; harenis illustret auratis. Olisipone illic opidum ab Vlyxe conditum ferunt, ex cuius nomine promontorium, quod maria, terrasq; distinguit. Nam ab eius ambitu inchoat mare Gallicum, & facies septentrionalis oceaní, Athlanticus uerò & occiduus terminatur oceanus, qui tum Hispaniæ limitatur excursibus. In eius quoque confinio equarū fœtura uentis maritantis inolefcit. Volucres proli cursus, ipso spirante fauonio. Verum Bethica cunctas ubertate fœcunditatis anteuenit, quæ quidem habet iuridicos conuentus duos, Gaditanum, Cordubensem. Opida centum septuaginta quinque, habitantium multitudine frequentata. Eadem uerò longitudinis dimensione distendit à Castulonis oppidi fine, in Gaditanum oppidum ducentis quinquaginta millibus amplior æstimatur. Latitudo quoq; inducenta uiginti quatuor millia excurrit. At uniuersa prouincia habet conuentus septem, Carthaginensem, Tarracoenensem, Cæsaraugustanū, Cluniensem, Asturum, Lucrensem Bracarū. Ciuitates uerò in Hispania præter insulas, atq; alias contributas, ducentas nonaginta quatuor tota complexione dinumerat. Tenditur autem per longitudinem quantum Agrippa dinumerat, millibus quadringentis septuaginta quinque, latitudine ducētis uiginti quatuor: cum finis Carthaginem usq; pertenderet, quæ opinio Agrippæ non exiguum admittit errorem. Nam Hispania omnis citerior à Pyrenæo in Castulonis finem per sexcenta septuaginta millia longitudine protrahitur: cuius ora paulò amplior æstimatur. Latitudo autem à Tarracone ad littus Iarsonis trecentis septem millibus inuenitur. A radicibus Pyrenæi, ubi utriusq; maris propinquitate concluditur, nam paulatim diffusior adiacet in latitudinis excrementum.

De Monte Pyrenæo & prouincia Narbonensi.

Idem igitur Pyrenæus ex alio latere Galliarum finibus admouet, à cuius radicibus quicquid interiacet usq; Rhenum, & item inter oceanum & montes Gebennam & Iuram, Gallicis regionibus attributum. Narbonensis autem prouincia appellatur, quæ interno mari alludit. Hæc Brachata antea dicebatur, quæ ab Italia iugis alpium atq; amne Varo discernitur, cuius longitudo sicuti Agrippa dimensus est, trecenta septuaginta millia passuum. Latitudo autem ducenta quadraginta octo. In hac prouincia Rhodanus fluuius ex alpihus ueniens, per Lemnanum lacum meat. Et causas fertilitatis importat terræ germinibus ac fœcundis, cuius ora diuersis nominibus appellata. Nam Hispaniense unum; alterum Metapinū: tertium,

M quo

quo plenior meat, Massalioticum nuncupat, provincia uiris, opibus, frugibus memoranda: unoque transcurrendam piaculo, quod illic fastuerat hostias humani generis immolare.

De Italia.

Sed post alpium montes, qua facies prominentis naturae ortui solis illuminatione profundit, inchoat, atque descendit Italia longe ante alias Somnes laudibus ueterum in urbis Romae gratia praedicanda: cuius principium Ligures tenent. Dehinc, quae ubertate Soli sacrata occupauit, Haetruria regio tam indigetis Aeneae foedere, quam remediorum origine, atque ipsius Tagetis exaratione celebrata. Umbri mox Latiumque, atque hostia Tyberina. Dehincque ipsa caput gentium Roma armis, muris, sacrisque quando uiguit caeliferis laudibus conferenda. Haec a mari sexdecim passuum millibus disparatur. Dehinc littus in Volscorum nomen, sortemque concessit. Mox Campania, Picetesque, ac Lucanum littus, Brutiumque coniungitur: cuius promontorium in meridiem, austrumque respectans, in mare procurrit. Leuaque alia interioris sinus fluenta complectitur, ut si a primis alpiibus dextrum latus: & prolixi montis brachium contempleris, prominentias utrinque componens, theatrum quoddam spectare uidearis undarum. Lunata quippe & quodam hemicyclio, in promontorium memoratum circumferit. Italia denique ab ipsis Gadibus, qua se fauces freti interfluentis aperiant, in Brutium sinum, qui est primus Europae, emissa maria conualescunt. Interior uero tellus, quae in superum mare Boreamque profert, Graeciae ora Salentinis, Pediculis, Apulis, Pelignis, Istris, Liburnis, & caeteris populis obscurioribus habitatur. Leuorsum quoque se flectit, & item duobus promontorijs peltae Amozonicae formam reddit. Dextro cornu Leucopetra tendens, leuo lacinium. Vnde cum longa sit ab alpiibus praetorij angustae, per urbem Capuam, & Rhegium oppidum absque recuruo flexu decies centena & uiginti millia passuum, nusquam uero trecenta latitudo eius excedit. A solo igitur Italico, Liburnia, Istriaque discretae sunt centenis millibus passibus, quod & ab Epiro & Illyrico quinquaginta. Ab Africa intra ducenta millia, ut Varro commemorat, ab Sardinia centum uiginti, a Sicilia mille quingentis, a Corsica minus septuaginta, ab Issa quinquaginta. Verum omnis Italiae circuitus tenditur uigies centena quadraginta nouem millia. Eius umbilicus in agro dicitur Reatino, angustior plurimum est ad portum, quem Hannibal castra dicunt Nam uix ibi uiginti millia passuum lata est. Verum Italia etiam Pado flumine memoranda: quem Graecia dixit Aeridanum. Hunc amnem mons Vesulus inter montes alpium elatior gignit fonte mirabili, qui in Ligurum finibus flumen creat, ac dehinc fluuius merfus impenita telluris in parte agri Vibienis emergit, canis ortu diffusior. Nam solutis

solutis alpium niuibus, flagrantia solis æstiu, exuberat ultra gurgitis ripas. Nulliꝫ gloriæ amniū nobiliū cedēs, triginta receptis fluminibus, Adriaticū mare magna opimus granditate perfundit. Cætera Italiæ memoranda, nec poëtæ tacēt, ut Scyllæum oppidum cum Crathide flumine, qui Scyllæ pater fuit. Carybdisꝫ uoraginem ac uertiginem tortuosam Pestana, Rosaria, scopulos Syrenarum. In Campaniæ amcenis antiquitus nemoꝝ ra Phlegreæ, dehinc campi, habitatioꝫ Circeia, Terracina prius insula nūc iuncta. Rhegium, quæ ab Sicilia continenti separata, atque in compensationem connexæ telluris in insulam rehgata. Formæ etiam Lestrigonum habitatione famosa.

De Conditoribus Urbium.

HOc loco possem etiam urbium percurrere conditores, ut à Iano Ianiculum, à Saturno Latium, à Dane, Ardeam, ab Hercule Herculanum ad radicem Vesuuij, à quo haud procul Pompeios: cum bonum pompa duceret Iberorum, ex cuius laboribus in Liguria campi lapidarii sunt appellati, quod eodem dimicante saxi ferūt pluuisse cælum. Idem etiam Ionix nomen dedit. Nam Iouem Naulochi filiam obsidentem uias, latrocinialiter interemit. Iapygas Iapyx Dædali filius condidit. Coram Dardanum Agyllam Pelasgi, Tybur Cathillus præfectus classis Euandriæ, Parthenope dicta ab Syrenis sepulchro hoc nomine uocitata, quæ nunc Neapolis appellatur. Prænestæ ab Vlyxis nepote Prænestæ licet alij uelint Cæculū conditorem, quem pignus asserunt fuisse flammaram, Arpos & Beneuentū Diomedes, Patauium, Antenor, Pylj Metapontum condidēre, sed nil mea interest origines urbium perscrutari.

De insulis Tyrreni maris.

Nunc quoniam continentes terræ limes interfluentis freti coertione distinguitur, non alienum est interfluenta emergentes terras, quæ quod in salo sint, insulæ uocitantur, præsertimꝫ nobiles commonere. Neqꝫ enim morosa debet esse percurfio. Transeo itaqꝫ Pityusas à sylua Pineæ memoratas, quæ nunc Ebusus appellatur. In confinio Carthagini nouæ, Baleares etiam duas, colubrariam, & quam gymnafias Græci dicūt. Vel capraliam naufragalem, in Galliæ quoqꝫ ora. In Rhodani ostio Metina, quæ Blasorum uocatur: & tres Stoecades, quarum hæc sunt nomina singularum: prima Themista: secunda Pomponiana: tertia Hypæa, cæteras quæ exiguas aduersum Antipolim. In Ligustico autē mari est Corsica, quam Græci Cyrnon appellauēre, longa centū quinquaginta millibus passuum, lata quinquaginta. Circuitus eius omnis distenditur millibus trecentis uiginti quinqꝫ. Habet ciuitates triginta tres. Stipa autem citra est, Oglasa infra in sexagesimo Corsice Planafia fallax nauigatium, mentiensꝫ

M 2 propinquitas.

propinquitās, Virgo item & Capraria, quā Aegilion Græci dixerūt. Item Igilium Dianium, Item columbaria uenaria. Item ultra Tyberina ostia, in Antiano palmaria, Simonia. Et in Firmiano pontiæ, Pandataria, Prochyta, Abæneria. Inarime à Græcis dicta Píthecusa, & Megaris etiam in Neapolitano, à Surrento. In octauo miliario Capræ Senaria dicta, & Telen-tea. Item Leucothea iam Africum mare spectans à Corfica.

De Sardinia.

IN octauo Sardinia est, in quo angusto freto sunt paruae insulae, quæ cuniculariæ perhibentur. Item Pinton & fossæ. Verum Sardinia à Sardo filio Herculis appellata habet formam humanæ plantæ. Denique Sandaliones est appellata, & Signosa, quod utrinque uestigij formam signat. Verum ab oriente centum octuaginta octo millibus patet. Ab occidente centum septuaginta quinque, à meridie septuaginta septem, à septentrione centum uiginti quinque millia habet. A Gorditano promotorio insulas duas, quæ Herculis memorantur. A Sulchensi Enosin, à Caralitano Ficariam Galatamque. Quidam item non longè Balaridas dicunt, & Callode, & Heras Lutra. Contra Pestanum, Leucasia est, à Syrene ibi sepulta nominata. Contra Veliam Oenotrides. Contra Vibonem Itacesiæ ab Vlyxis specula dicta.

De Sicilia.

Hinc Sicilia memoranda quæ à Thucydide Sicania, à multis Trinacria perhibetur. Sicania à Sicano rege, qui cum Hiberica manu in eandem terram ante bella Troiana peruenit. Dehinc Siculus Neptuni filius, à quo nomen eadem commutatum. Nam Trinacria, quod tribus promontorijs, triangula censeatur: quippe unum, quod à Pachyno in Peloponnesum in Meridiem uersum spectat, quadringentis quadraginta millibus à Græcia disparatur. Pelorus autem occasum, Italiamque inspicit, quæ freto mille quingentis passibus separatur. Lilybæum Africæ fines uidet in centum octuaginta millibus. Ipsa autem promontoria inter se terreno itinere disparantur. Sic à Peloro Pachynum millia centum septuaginta sex. Inde Lilybæum ducenta. Inde Pelorum centum quadraginta tria. Coloniae in Sicilia quinque, urbes sexaginta tres, fluij, fontesque quamplures, ac montis Aethnæ miracula noctibus totis uomentis incēdia: cuius Crater stadijs uiginti patens, fauilla Taurominium, Catinamque respergit, magno strepitu mugiens, & immēsos fragores in tonas obluetatione flammarum.

De insulis Siculi freti.

IN Siculo etiam freto insulas esse non dubium est, Africam uersus, Gaulos Melita à Camarina octuaginta quatuor millibus passuum, à Lilybæo centum tredecim: Cossura, Hieronesos, Cœne, Lopadusa, Aethusa, quam

quam alij Egusam dixere, & cæteræ sunt aliæ citra Siciliã. Ex aduerso Me-
tauriamnis in uiginti quinque mil. ab Italia septem, Aeoliæ appellatæ, à no-
stris Vulcaniæ, cum diuersis nominibus, prima dicitur Lippara, secunda
Therasia, tertia Strongile, in qua Aeolus regnasse fertur, & à flamma in p-
ximũ prorũpente, uel eius fumo, qui uentus flaturus esset, intellexisse, quod
hodie quoque eius loci incolas certum est præsentire. Quarta uerò insula est
Didyme, quinta Ericusa, sexta Phœnicula, ultima Euonymos.

De primo sinu Europæ.

Hic primus Europæ sinus Ausoniæ maris patet nonaginta sex mili-
bus. Quique tres sinus habet, Italiæ frons incipit, quæ magna Græ-
cia appellata est, ubi annuum & oppidorum copia, ac tunc portus;
qui Hannibalis castra dicuntur; ubi latitudo Italiæ uiginti solis millibus
æstimatur.

De secundo sinu.

Dehinc à Lacinio promontorio secundus incipit sinus Europæ ma-
gno ambitu flexus, & Acroceuranio Epiri terminatus promonto-
rio, à quo abest octoginta quinque millibus oppidum Croto. Ex hinc
præter oppida, sinusque quamplures in mare Italia plurimum pergès in Hy-
druntum urbem uenit: ubi superum, inferumque mare decem & quatuor mil-
libus disparatur. Vnde in Græciam breuissimus transitus. Ac dehinc Italia
per populos, sinus, urbes fluuiosque montes, barbarosque quamplures ducit
in fines Illyrici, cuius à flumine Arsia, ad flumen Drinium, longitudo pergit
octingenta millia, à Drinio ad promontorium Acroceraunium centum
septuaginta duo millia. Ora Illyrici habet insulas ultramille.

De tertio sinu Europæ.

Tertius autem Europæ sinus ab Acroceraunis inchoans montibus,
Helleponto terminatur, ac sinus habet decem & nouem, prouin-
ciasque quamplures. Nam ibi sunt Epirus, Acarnania, Aetolia, Pho-
cis, Locris, Achaia, Messenia, Laconia, Argolis, Megaris Attica, Boetia. Itē
ab alio latere, alioque mari Phocis & Locris, Doris, Phthiotis, Thessalia, Ma-
gnesia, Macedonia, Thracia, Græcia omnis. Epiros autem incipit Acroce-
raunis montibus, in qua primi Chaonēs. à quibus dicta Chaonia. Deinde mōs
Pindus, Driopes, Molossique, Dodonæi Iouis fano inclyto celebrati. A ter-
go inter cæteros populos Ponto iunguntur, Mesia ac Mædia, Thraces us-
que ad Pontum, Rodope mox & Hemi uidetur excelitas. Tunc colonia
Butrorum. Ambracius sinus faucibus angustis æquor accipiens, in quo de-
fertur amnis Acheron infernæ fabulæ errore famosus. Post aliquot gentes
etiam Actium colonia cum Apollinis templo, ex quo ipsi quoque deo additum

cognomentum, ciuitasq; Nicopolitana. Egressos sinu Ambracio in Ioniū excipit diuersitas populorū, & obliquè apud quos inter cæteras urbes oppidum in confinio maris, nomine Calidon, Diomedis, Tidaeiq; prognatione notissimum. Dehinc influens sinus Oetoliam ac Peloponnesum diuidit. Mox in Acarnania Aracynthus. In Oetolia Ozolei, apud quos oppidū Oeanthe in quo portus Apollinis. Tūc deinde in Phocidis campis, oppidum Cirra, portus Caleon, à quo in septem millibus passuum introrsus oppidū Delphos sub monte Parnaso, clarum oraculis Apollinis. Fons ibi castalius. Deinde in intimo sinu angulus Boëtiæ, montem Heliconem iuxta Peloponnesum península inter duo maria, Aegeum & Ionium, angulosos recessus obducens: in circuitu habens quingenta sexaginta tria millia passuum. Et per sinus penè tantundem angustiae unde procedit, Isthmos appellatur. In quinque millibus passuum diuersa maria utrinque collidunt, ac latera meatus abradunt. In medio hoc interuallo, quod Isthmon appellauit, colonia est Corinthus sexagenis ab utroque litore est à Pisa summa arce, quæ dicitur Acrocorinthos, utrunque mare prospectans. Ab Isthmo autem Achaiae prouinciæ nomē, incipit quæ ante Egialos uocabatur, propter urbes in littore per ordinem constitutas. Ibi quamplures sinus, portus, montes, urbes, & populi. Ab ipsius Isthmos angustis Hellas incipit, à nostris Græcia dicta. In ea prima Attica antiquitus Acte uocitata. Contingit Isthmum sui parte Megaris dicta. In ora autem portus, cui nomen Scyronia saxa uiginti sex longitudine: latitudine quinque millibus passuum à Myrthoo recedentibus Athenæ atque Atticæ. Fontes ibi multi, inter quos Callirohe prædicatur. Nec Athenis cedunt Boëtiæ, in quibus Epigrane Arethusa, Hyppocrene, Aganippe, Gargaphie, post oppida montes populique quamplures.

De Thessalia.

Sequitur Aemonia, cuius à tergo mons Oeta, eaque etiam Thessalia nuncupatur. Ibi natus rex nomine Græcus, à quo Græcia dicta. Ibi Helles à quo Hellenes appellati. Thessalia montes notissimi Olympus Pierins. Ossa: cuius ex aduerso Pindus & Othris Laphitarum sedes, occasum uerticibus intuentes. Nam Pelios ortū uidet. Hi omnes montes theatriali more curuantur, ante quos septuaginta quinque urbes sunt memorandæ. Thessaliae uicina Magnesia, cuius fons est Libetris, poetici haustus nomine celebratus. Longitudo Thessaliae habet millia quadringenta octoginta latitudo ducenta nonaginta septem.

De Macedonia.

Macedonia postea centum quinquaginta populorum maximis regibus incluta, præsertimque Alexandro qui Philippo cum natus crederetur, eius mater Olympias dracone eum conceptum esse memorabat,

morabat, uinctor orbis, nam easdem peragratiōis & uictoriæ metas habuit, quas Liber & Hercules. Hæc tamen Macedonia populos, qui Edoni dicebatur, totamque Migdoniam, Pieriam, Emathiamque recepit in nomen. Hæc in Thracium limitem terminum ducit. A Meridie Epirotis habitat. Auespera, à Dardanis & Illyrijs, à septentrione Paphlagonia ac Peonia. Inter ipsam & Thraciam amnis Strimon pro limite est, ab Hemis montis uertice defluens. In ea Rhodope, quem Mygdonium asserunt montem, & Athos abscissus à continenti, Xerxe uiribus utente Persarum. Et Horestiadam terram ab Horestis & Hermionis filio quã uocitari non dubium est. Ibi Phlegranunc ciuitas, tunc gigantium, præliorumque immanium temeritate famosa: quæ sola etiam diluuiō mundi asseritur non aperta, quod utique præstitit montium celsitudo.

De Thracia.

Sequitur Thracia, cuius incolæ Bardis, appetitum habent maximum mortis. Et quia dextra parte Strimonis degunt Bessi, & Denselatae, Nestusque amnis, qui Pangæum ambit. Nam Hebrum Odrysiæ niues complent, qui inter diuersos barbaros fluens etiam Ciconas perluit; quorum confinio Hemus sex millibus passuum cacumem extollens, uicinia perflat astrorum. Cuius item terga diuersæ gentes tenent, inter quas gentes Sarmatæ Scythæ. Dein pontum Sithonia gens habet, quæ gloriã Orphæi progenitis uati perfectione sortita est. Nam in Spartio promontorio ille uita, aut sacris, ut aiunt, impedit, aut fidibus. Mox regio Maronea ac Tyrida oppidum, in quo equi Diomedæi stabulati. Circa eum Abdira, cui constructæ Diomedis soror suum nomen ascripsit: quod oppidum Democriti physici ortu potius decoratum. Eandem Thraciam Polydori sepulchro signatam, nec poëtæ prætereunt. Illic promontorium Ceraschryseon, Byzantio oppido celebratum, quod à Dyrrachio septingentis undecim distat, eo enim interstitio à se utraq; maria recesserunt, id est, Adrias & Propontis. Illic Hellespontus angustior per stadia septem ab Europa, Asiam diuidit. Hic quoque duæ ciuitates, quarum una, id est Sestos Europæ est. Abydos, Asiæ. Deinde promontoria contraria Cheronesi, in quo terminat Europæ sinus tertius. Et Asiæ Aegeum, in quo Cynosema dicitur locus Hecubæ sepulchro tumulatus. In confinio insula Tenedos, à qua usque Chium diffusior sinus interiacet: cuius dexterior Antandros exiguitas insularum, denique nauigantibus capræ similitudine diuulgatur, ab eaque Aegeum pelagus appellatur, sed in Corcyræ Phalaris promontorio effigiem nauis scopulus imitatur: in quem Vlyxis nauim ueram fabulosa confixit auctoritas. Nam Creta centum urbibus opulenta in ortum occasumque porrigit, cui nomen suum Hesperidis filia Nympharum pulchra concessit. Aut Curetum rex Cretes, à quo Creta primo: mox Curetis nuncupata. Deinde propter cæli temperiem Macaronesos est appellata.

M 4 Hæc in

Hæc in longitudinē tenditur millibus ducentis septuaginta. Latitudo quin-
 quaginta millia non excedit. Circuitus omnis quingentis octuaginta octo
 millibus patet montibus Idæo & Dictinæo sublimibus Euboëa uerò à Bo-
 etiæ cōtinenti modico, atq; ita exiguo mari interfluente discernitur, ut ple-
 runq; ponte iungatur. Duobus promōtorijs ad Atticam uersus Geraſto &
 ad Helleſpontum Caphareo decoratur. Huius latitudo ultra secundū mil-
 liarium intra quadrageſimum contrahitur. Longitudo totius Boëtiæ ab
 Attica uſq; Theſſaliam centum quinquaginta millibus numeratur. Circū-
 ferentia uerò trecentis ſexaginta quinq; millibus explicata. Huius oppidum
 Calcida ex aduerſo Aulis & Caristos marmoreis fluctibus concolora. In
 Myrthoo aut̄ mari Cyclades, quarum notiores Delos & Antandros; quæ
 nomina à circulata ordinatione ſortita. Item Strophades, quarum Naxo
 Homerī ſepulchro ueneranda. aliæq; quamplures per ſeptuaginta longitu-
 dinem, & per ducenta latitudinem ducūt. Inter Cheroneſum & Samoſtra-
 cen, quædam loca uaſta, nunc Barbarica.

De quarto ſinu Europæ.

Quartus uerò & magnus Europæ ſinus ab Helleſponto incipiens,
 Meotis oſtio terminatur. Nam arctum mare inter Europam &
 Aſiam, in anguſtias ſeptem ſtadiorum interfluens coartat: quas
 anguſtias Helleſpontum dicunt. Xerſes Perſidis rex aggrega-
 tis nauibus, pōtēq; conſtructo exercitū duxit. Verum hac anguſtiora qua-
 dam interriuatione per octuaginta ſex millia diſtendunt, ac ruruſum diſfun-
 ditur mare latiſſimū. Iterūq; cōtrahit, ſed maris illa diſfuſio Propontis di-
 citur, ſecundæq; anguſtiæ Boſphoros appellant, quæ quingentis paſſibus pa-
 tent. Item hac Dariuſ Xerſis pater copias ponte tranſmiſit: cuius ab Hel-
 leſponto longitudo ducentis triginta nouem millibus inuenit̄. Deinde Scy-
 thicus diſfuſi maris ſinus, in quo Meotis oſtio iungitur, lacus Cimmeriuſ;
 Boſphorus id̄ os uocat̄: is duobus millibus & quingentis paſſibus inter quos
 Boſphoros, id̄ eſt, Cimmeriū & Thracium latus interpatent millia quingen-
 ta. Circuitus uerò totius Ponti, uicies ſemel quinquaginta millibus, ut Var-
 ro non reticet: quia dicit Europæ totius longitudinem habere ſexagies ter
 triginta ſeptē millia, paſſuſq; quingentos. Hiſ Hister fluuius ortus in Ger-
 mania de cacumine montis ad nouē ſexaginta amnes aſſumens etiā Danubi
 uſuocitat̄. Dehinc littus Scythiū cōfertū multiplici diuerſitate Barbarica.
 Nam illic Getæ, Daci, Sarmatæ, Amacrobij, Trogloditæ, Alani, Germa-
 niæq; omniſ tractus Ab Hiſtro ad Oceanū bisdecies centū milliū paſſuū
 eſt, in latitudine millibus quadringētis uſq; ad Armeniæ ſolitudines. Nec p-
 cul fluuius, Lacus oppidū, ſub uno cuncta noīe Boryſthenes, propter Achil-
 lis inſulam eiſ ſepulchro celebratā. Inroſuſ degunt Auchetæ, apud quos
 Hispanis

Hispanis nascit, & Neuræ, apud quos Borysthenes, Geloni, Agathisi, Antropophagi. Et à tergo eorum Arimaspi. Tunc Riphæi montes, & regio caligantibus tenebris inumbrata. Post eosdem montes trans Aquilonem Hiperborei, apud quos mundi axis continua ratione torquetur, gens moribus, prolixitate uitæ, deorum cultu, aëris clementia, semestri die sine etiam habitationis humanæ prædicanda. Verum Sarmatæ, Scytæ, Tauricæ tractus in lōgitudinem habet millia noningenta octuaginta, latitudine septingenta decem. Iam nil in Europa æstimo memorandum: quoniam & Hiperboreos sibi Asia uindicauit.

Alia dimensio Europæ à Septentrione.

SI autem leuorsum post Riphæos montes redeas per Oceanum septentrionalis tractus, te denuo per Germaniæ, Galliarumq; & Hiberos populos, in Gaditanum ostium reuocabis. Ariphæi quippe iam in Asia constituti parilem Hiperboreis uitam degunt, cunctis gentibus uenerandi, ut ad eos uelut quoddam asylum confugiant metuentes. Ultra hos Cimeri & Amazones ad Caspium mare, quia in confinio ortum est, ibi Scyticum per rumpit Oceanum. Post prolixa terrarum & Hyrcania reperitur. Cæterum in Athlanticum littus Oceanum remeantes, per Aquitaniam extremam, extremaq; Europæ in Britanniam reuertuntur: quæ insula iacet inter septentrionem & occasum, longa millibus octingentis, lata trecentis. Circuitus tricies octies uiginti quinque millia tenet. In ultimo eius sylua Calidonia, insularumq; quamplures inter quas Orchades quadraginta penè iunctæ. Item Electrides, in quibus Electrum gignitur. Sed ultima omnium Tile, in qua solstitiali tempore continuus dies, brumaliq; nox perennis exigitur. Ultra quam nauigatione unius diei, mare concretum est, sed infra confinis est Galliæ, Hispaniæq; quibus nisi oceanum Athlanticum prohiberet irruptio, Africa misceretur. Nam Velonenfis Bethicæ ciuitas triginta tribus millibus à Tingi oppido disparatur, quæ colonia est Mauritanie Cæsariensis. Huius auctor oppidi Antæus dicitur.

De Africa.

Africa uerò ac Libya dicta ab Afro Libe Herculis filio. In confinio est Elifos colonia, in qua Regia Antæi, luctamenq; cum Hercule celebratur, & Hesperidum horti, illic æstuarium flexuosum, quem draconem uigilem rumor uetustatis alludit. Nec lōgè mons Athlas de gremio cacumē proferēs harenarum. Hunc incolæ Adirim uocant, is usq; in confinia lunaris circuli euectus ultra nubium potestatem, qui ab occasus parte littora prospectat Oceanum, nemorosus fontibus scatens, sed rupibus infæcundus. Quæ uerò Africam spectat, optimus omnis. Arbores præterea gignit cupresso similes, odore graues, quæ lanam obducunt instar serici preciosum. Per diem
filet,

filet, nocte & ignibus micat & tibijs, fistula, cymbalis, tympanisq; percrepat Satyris, Aegypanisq; bacchantibus. Ultra ipsum ad occasum litus per quadringenta nonaginta sex millia saltis, feris Lybicis occupati. Nec plurimum distant septem montes, qui paritate cacuminis fratres sunt appellati, sed elephantorum pleni sunt, ac ultra prouinciam Tingitanam, cuius longitudo centum septuaginta millium est. Item Siga oppidum est e regione Malacam urbem Hispaniae contemplatur. In litore quoq; Carcenna maiusq; oppidum Caesarea. Item Iocofium aequae coloniam. Item Rusconie & Ruscurius: Saldæ etiam, cæteræq; ciuitates, atq; Igilgili, & Rufarus. Flumen uero Ampsaga abest à Caesarea trecentis uiginti duobus millibus.

De duabus Mauritanijs.

VTriusq; Mauritaniae longitudo decies quadraginta triu milliu, latitudo quadringentoru sexaginta septem. Ab Ampsaga Numidia est nomine celebrata. Numidæ Nomades dicti, cuius in mediterraneis colonia Cirta, & interius ficca, atq; Bulla regia. In ora uero littoris Hipporegius ac Tabracha. Interius Zeugitana regio, quæ proprie uocatur Africa, habet hæc tria promontoria, Apollinis aduersum Sardiniam, Mercurij respectans Siciliam, quæ in altum procurrentia duos efficiunt sinus ab Hippono Diarrytho. Deinde promontorium Apollinis, & in alio sinu Utica Catonis morte memoranda. Flumen Bragada, ac propinqua Carthago, incluta pridem armis, nunc felicitate reuerenda. Demum Maxulla, Carpi, Misua, Clypeaq; in promontorio Mercurij. Item Curubis, Neapolis.

De Secundo Sinu Africae.

MOxalia distinctio Libyæ, Phœnicos uocantur, qui Bizantium incolunt, quæ regio ducentis quinqueginta millibus passuum circuit, cuius satio centesimo messis incremento feceratur. Hic oppida Puppup, Adrumetus, Leptis, Ruspæ, Tapsus, Thenæ, Macomades, Tacape. Sabrata contingens Syrtim minorem, ad quam Numidiæ & Africae ab Ampsaga, longitudo sunt millia quingenta octuaginta: latitudo ducenta.

De Tertio Sinu.

Tertius sinus diuiditur in geminos duarum Syrtium recessus, uadoso ac reciproco mari, sed minor Syrtis à Carthagine abest trecentis millibus, ad maiorem uero per desertam pergitur: quæ serpētibus diuersis ac feris habitat. Post hæc Garamantes, sup hos fuere Philiij. In deflexu ciuitas Ocenfis & Leptis magna. Inde Syrtis maior, circuitus sexcentoru uiginti quinque milliu. Tunc Cyrenaica regio, eadē est Pentapolitana Ammonis oraculo memorata, q; à Cyrenis abest cccc. millibus passuum. Urbes maximæ ibi quinque Berenice, Arsinoë, Ptolomaida, Apollonia, ipsaque Cyrene,

Cyrene, Berenice autem in extremo Syrtis cornu, ubi Hesperidum horti fluuius Lethon. Lucus sacer abest à Lepti trecentis septuaginta quinque milibus. Ab ea Arsinoë quadraginta tribus, & deinceps Ptolomais uiginti duobus, proculque Catabathmon & Marmarides. Et in ora Syrtis Nasamones. Deinde Mareotis Maretonium. Inde Apis Aegypti locus, à quo Parethonium in sexaginta duobus millibus. Inde Alexandria ducenta millia. Totus autem Africa à mari Athlantico cum inferiore Aegypto, tricenis quadringenta millia. Ab oceano ad Carthaginem magnam, undecies millies. Ab ea ad Canopum Nilii proximum ostium, sexdecies millies octuaginta octo millia.

De Interiori Africa.

Interior autem Africa ad meridiem uersus interuenientibus desertis, habet Leucas Aethiopes, Nigritias, & cæteros monstruosæ nouitatis. Post quos solitudines fugiendæ ad orientem uersus. Fluuius Niger eius, cuius Nilus naturæ est prorsus. Inter solitudines degunt Atlantes, qui neque ulla inter se nomina habent, & soli imprecantur, quod eos cum messibus semper amburat. Hi nunquam somniare uidentur. Troglodytæ in specubus manent, uescunturque serpentibus, striduntque potius quam loquuntur. Garamantes uulgo fœminis sine matrimonio sociantur. Augilæ inferos colunt. Gamphasantes nudî & imbelles, externis nunquam miscetur. Blemiæ sine capite sunt, atque hos & oculos inspectore gerunt. Satyri, hominum nihil habent nisi faciem. Aegypanes quales pinguntur existunt. Himantopodes debilitate pedum serpunt potius quam incedunt. Pharusi, comites Herculis fuere, post hos finis est Africa.

De Aegypto quæ est Asia caput.

Aegyptus dehinc, hoc est Asia caput: quæ una ab ostio Canopi ad ostium Ponti habet uicenis sexies centum quadraginta tria millia passuum. Ab ore autem Ponti ad os Meotis sexdecies centena septuaginta quinque millia passuum. Verum Aegyptus introrsum ad meridiem tendit, donec à tergo Aethiopes obuersentur, cuius inferiorem situm Nilus dextra, leuaque diuisus amplectitur, ut Aegyptum Nilii possis insulam uocitate. Nam ab ambitu circumfluentis amnis, etiam Deltae literæ figuram creditur detinere: sed à principio fissuræ ipsius fluuiialis ad Canopium ostium millia centum quadraginta sex. Summa autem eius pars contermina Aethiopiæ opidorum multas præfecturas habet, quas Nomos uocant, inter quas Menala item Alexandriae regionem. Item Lybiæ Mereotim Heracleopolis autem insula Nilii est, in qua oppida Herculis Arsinoïta & Memphita, quæ ad summum Delta perueniunt. Nilus autem ipse incertis ortus fontibus creditur, cum Iuba rex eum à monte inferioris Mauritaniae, de lacu Hilide oriri significet.

cct;

cet, quòd animalibus hisdem, & argumentis foeturæ parilis approbatur. In omni autem Delta Nili opida ducenta quinquaginta fuisse, Artemidorus attestatur. In littore Aegyptij maris præstantior urbium Alexandria constituta, ab Alexandro magno condita, à Canopico ostio in duodecim millibus passuum iuxta Mareoticum lacum, qui complures insulas habet, traiectusque quadringentos, cuius tam longitudo, quam etiam latitudo centena quinquagena millia passuum tenent. Vnde ultra Pelusiacum ostium Arabia est, ad rubrum pertingens mare, quod Erithræum ab Erithra rege Persæ & Andromede filio uocitatum, à colore etiã dictum rubrum. Nam fons est in littore, quem cum greges biberint, in rubrum colorem incipiunt mutare lanas. Huius maris oppidum Arfinoë.

De Arabia & Syra.

Verum Arabia tenditur usque ad odoriferam, ac diuitem terram, sed iuxta est Syria multis distincta nominibus. Nam & Palestina est, quæ contingit Arabiam, & Iudæa & Phœnicia, & quantum interior habetur, Damascene, in Meridie uergens Babylonia. Et ex eadem Mesopotamia inter Eufraten & Tygrin. Quæ uerò transit Taurum montem Sophene. Citra uerò etiam Comagene. Et ultra Armeniam Adiabene Assiria ante dicta. Et ubi Ciliciam attingit, Antiochia. Longitudo eius inter Ciliciam & Arabiam quadringentorum septuaginta Mil. pas. est. Latitudo autem à Seleucia ad oppidum Eufratis Zeuma quingenta uiginti quinque mi. passuum Ostracinae Arabia finitur à Pelusio sexaginta sex millibus passuum Apollonia, Palestinæ per centum octuaginta octo millia passuum procedens supra Idumæam & Samariam in Iudæa longè, latèque fundit. Pars eius Syriæ iuncta, Galilæa uocatur. A cæteris eius partibus Iordane amne discreta: qui fluuius oritur de fonte Paneade. Secunda elatio Iudææ ab Hierosolymis, in quo latere est fons Callirhoë, ab occidente Helsen: qui sine concubitu & cunctis cupiditatibus uiuunt. Hinc aliquando interius Masada castellum, in quo Iudææ finis est. Iungitur Decapolis, dicta à numero ciuitatum. Redeuntibus ad oram Phœnicia: colonia Ptolomais, à tergo Libanus & Antilibanus montes. Et interiacentibus campis Bargilus item mons sedet. Item Syria desinente inter oppida Phœnicia Antiochia, quæ Oronte amne diuidit. Sup eam mons nomine Casius: cuius altitudo quarta uigilia solem per tenebras uidet.

De Eufrate magno fluuiò.

IN Syria fluuius Eufrates nascitur à monte qui uocatur Capodes, ibi quoque Marsias, alius amnis inter Syriam & Parthiam oppidum palmyra: moxque Eufrates fluuius cuius decem dierum nauigatione in ipsam Seleuciam Parthorum urbem maximam peruenitur. Sed scissus Eufrates
leuorsum

leuorsum in Mesopotamiam uadit, & Tygridi infunditur. Dextro autem me-
 atu Babyloniam petit, quæ Caldææ caput est. Sed redeundum ad oram Sy-
 riæ, cui confinis est Cilicia in qua oppidum Veneris & Cypros insula fluui-
 usq; Paradysus. Ciliciæ Pamphilia sociatur, cuius ultima Phaelis: dehincq;
 Lycaonia in Asiaticam iurisdictionem uersa: quæ ab illa parte, qua Gala-
 tiæ cõtermina est, habet ciuitates quatuordecim. Verũ Pamphiliæ iuncta
 Lycia, à qua incipit mons Taurus, penè mediatus orbis conscius, quem
 peragraret, nisi maria restitissent. Qui aliquando flexuosus euadit & in Ri-
 phæorum montium iuga sub nominum diuersitate proteditur. Nam inter
 cætera nomina idẽ Nypetes est, Caucasus & Sarpedon. Portarum etiã no-
 mine censentur, & alibi Armeniæ, alibi Caspiæ, & idem Hyrcanius, Cora-
 xicus, Scythicus ceraunius appellatur. Lycia alius mons Chimæra, nocti-
 bus flagrans. Hæc habuit oppida septuaginta, nunc triginta sex sunt. Telme-
 sus oppidum dicitur, quo finitur hinc Asiaticum siue Carpatium mare, &
 quæ propriè uocatur Asia, cui ab oriente Phrygia & Lycaonia, à septentrio-
 ne Paphlagonia est. Huius longitudo quadringentis septuaginta millibus
 passuũ: latitudo trecentis Armenia altera ab oriente, à septentrioue pon-
 tica. In proximo Caria est, mox Ionia: ultra eam Aeolis, media Doride. In
 Phrygia Celene antea, in Apamæam commutata. Illic Marsyas & natus, &
 occidit, & fluuius nomen dedit. & cum Apolline decertauit. Denicq; pars eius
 Aulocrene, unde Meander amnis exoritur.

De Phrygia prouincia.

Phrygia Troadi imminet, ab Aquilone Galacia est. A Meridie Ly-
 caonia & Pysydia, Mygdoniæ confinis est. Ab oriente Lyciæ. A se-
 ptentrione Misia, Caria. Dehinc Tmolus loco florens, amnisq; Pa-
 etolus, Ionia, Miletos caput: Ibi etiam Colophon, oraculo Clarij Apolli-
 nis celebrata. Meonia principium Sipylus, Smyrna etiam Homero notis-
 sima, quam circũfluit Meles fluuius. Nam Smyrneos carapos Hermus in-
 tersecat, qui ortus Dorilao, Phrygiam, Cariamq; dispartit. Iuxta illum se-
 pulchrũ Menonis iacet. Supra Troadem in mediterraneo Teutrania est:
 quæ regio Mysorum fuit. Ciuitas uero Teutrania Caico flumine alluitur.
 Ibi inter omnes Asiæ ciuitates, Pergamum clarius. Nam Bithynia initiũ
 Ponti est, & ab ortu Thraciæ aduersa à Sagarí flumine primos habitato-
 res habet, qui fluuius alij fluuius Gallo miscetur, à quo Galli dicuntur mini-
 stri matris deum. Hæc & Bebricia & Mygdonia dicta est. A Bithynio rege
 Bithynia. In ea ciuitas Prusias: quam Hylas inundat lacus: quo puer eius-
 dem nominis dicitur interceptus. Ibi Libyssa locus Nicomediæ proximus,
 in eo sepulchrum Hannibalis memorat. Dehinc Ponti ora fauces Bosphori.
 Et amnem Rhesum, Sagarimq; sinus Mariadini, in quo Heraclea ciuitas

N portus

portus Acone, ubi herba uenení aconítum procreat. Specus Acherusia, qui mergitur in profunda telluris. Inde Paphlagonia, ubi à tergo Galatia est, sed hic Henetosa etiam ciuitas, à cuius ciuibus in Italia ortos Venetos afferunt. Ibi promontorium Carambis, quod à Ponti ostio abest millibus passuum ducentis uiginti, tantundem à Cimmerico. Ibi etiam mons Cytorus & ciuitas Eupatoria, quã Mitrídates fecerat, sed eo uicto Pompeiopolis appellata.

De Cappadocia.

Cappadocia autem intro uersus recedit, quæ leuorsum ambas Armenias, Comagenemq; transcurrit, dextrorsum plurimos Asiae populos ambiens. Adiuga Tauri succrescit in ortu. Præterit Lycaoniam, Pysidiam, Ciliciam super tractum Syriae means, Antiochiaë partem Scythiam pertendens. Ab Armenia maiore diuiditur Eufrate fluuius, quæ Armenia inchoat à montibus Pariedris. In Cappadocia multæ urbes eximiae, inter quas Melita, quam Semiramis condidit, & Mazaca, quam dicunt urbium matrem: cui Argæus mons imminet, qui niues uerticis albicantis ne æstiuis quidem solibus superfundit. In hac Cappadocia longitudo Asiae undecies centena quadraginta millia.

De Assyria.

Assyrii Adiabene incipiunt, quos excipit Media in prospectu Caspij maris, quæ Caucasæis montibus cingitur: sed Caucasus portas habet, quas Caspias dicunt, cautium præcisiones etiam ferreis trabibus obseratas, ad externorum transitum cohibendum: qua uis uerno etiam serpentibus occludantur, à quibus ad Pontum ducenta millia passuum esse non dubium est. In Ponto autem sunt insulae Symplegades, mox regio Mattianæ, sola in eo tractu uitifera: inclusa montibus stadiorum mille quingentorum. Difficilis additu propter solitudines arenosas, quæ sunt per centum uiginti millia passuum. Regionis prædictæ amœnitatem Alexander magnus delegerat. & ibi primo nominis sui condidit ciuitatem, quæ excisa est, & ab Antiocho Seleuci filio reparata, cum nomine patris eiusdem: cuius circuitus habet stadia septuaginta quinque. Inde Oaxus amnis, qui circa Baetrã eius oppidum nominis, fluuiusq; ultra Panda oppidum Sogdianorum, ubi Alexander tertiam Alexandriam condidit ad contextandam itineris prolixitatem: quippe emensi à Libero, dehinc ab Hercule: aræ sunt constitutæ in testimonium laboris immensi. Illam terrarum partem Iaxartes fluuius secatur, qui Tanais putabatur: quem Dæmodamas dux transcedit: aliumq; esse perducit: & ultra Dydimæo Apollinari aras extruxit.

De Perside.

De Perfide.

Hic Perficus limes Scythiis iungitur, sed Scythico Oceano & Caspio mari. Qua in oceanum Eoum cursus est, profundæ in exordio niues, dehincq; longa desertio. Postq; Anthropophagi excursus inuios reddidere, post quos Seres, qui undis aspergunt arbores suas, ut lanugo, quæ sericum creat, possit admitti. Hi aliarum gentium homines aspernantur, & appositionem mercium. Sine colloquio gaudent implere contractum. Hinc Attacorus sinus, Hyperboreis beatitate confimilis, quo incolæ gratulantur, qui circuitu uallium auras nesciunt pestilentes.

De India.

Dehinc India, nã Ciconas in medio error astruxit, sed à Medijs montibus inchoat India. Nam in Eoum mare à meridiano porrecta, salubris Fauonij uegetabilibus flabris, secunda æstate annis singulis uegetatur, bisq; frugem metit. Pro hyeme Ethesias perfert. Quinq; milia habuit oppidorum, & mundi pars tertia credebatur. Liber primus ingressus Indiam triumphauit. In ea maximi fluuiorum, Indus & Ganges, sed ab Scythicis montibus Ganges uenit. Et Hypanisibi amnis immodicus, qui Alexandri magni iter inclusit: sicut in eius ripa locatae testantur aræ. Latitudo Gangis ubi diffusior, uiginti mil. passuum: ubi angustus octo, profundus pedibus centum millia. Ibi reges, gentiumq; diuersitas, tam exercitibus, q; elephantis copiosa. Ultra Palibotram urbem mons Maleus, in quo hyeme in septentriones umbræ: in austros æstate cadunt, senis alternatae mensibus. In eo loco per annum quindecim diebus tantum septentriones apparerent. Homines fusciores: nam Pygmaei montibus habitant, & qui confines Oceano sine regibus degunt. Pandeã gentem fœminæ tenent: cui prior regina Herculis filia. In eo tractu etiam Nysam urbem esse Libero patri sacram, montemq; merum Ioui. Vnde fabula est, eum Iouis semine procreatum. Ibi etiam insulas duas auri, argentiq; metallis, ac fœtura prædicandas, etiã uocabulis approbat: nam una Chrysera, Argyrea altera nuncupatur. Omnes Indi comarum fuco decorantur. Alij cæruleis, alij crocinis fulgoribus tincti, gemmis communtur. Funerationes negligunt, elephantisq; uehi eximium putant: sed in Taprobane insula maiores elephantum quàm Indici. Ampliores em̃ Margaritæ sunt, quæ patet in longitudine stadiorum septem millibus, in latitudine quinque millibus. Scindit fluuius interfluente, atq; Indiæ prætexta est: in quã septem dierum iter, ut Romanis nauibus approbatum. Illic & illud mare absq; canalibus profundis senum passuum altitudine deprimunt. Ibi septentriones non apparerent: Vergiliæ nuncq;. Luna ab octaua in sedecimã tantum supra terras uidetur. Ibi si dus clarissimum Canopus. Sol ortiuus in leua conspicitur. In nauigando nullum fidus obseruant: auium quas uehunt, uolatus sequuntur. Quaternis per annos

N 2 mensibus

mensibus nauigant. Homines ibi corpore grandiores ultra hominū mensuram, rutilis comis, caeruleis oculis, trucioris soni. Nullo linguæ commercio genti alteri sociantur. Cum negociatoribus alijs in ripa fluminis merces apponunt, ac uix complacitas trautarent. Aetas illis ultra humanam fragilitatē proluxa, ut immaturē pereat qui centenarius moritur. Nulli per diem somnus. Anona eodē semper tenore. Adificia humilia, paruaq;. Vitem nesciunt. Redundant pomis. Herculem colunt. Regē eum qui mīrior, grauior ac sine prole fuerit, eligunt. Et si in regno prolem susceperit, remouent; hæreditariū formidantes imperiū. Cum quo tamen alij triginta cognoscunt. Et si fuerit prouocatū septuaginta iudices fiunt. Rex Liberi patris cultu cōponitur. Et si peccauerit, interdicto omni usu & colloquio, iugulatur. Culturas & uenatus amant: uerum tygridum aut elephantorum piscationibus delectant, præsertim testudinū, quarū superficie domos familiarū capaces operiunt. Dehinc habitant Ichthyophagi, quos Alexander uesci piscibus uentuit, ne longē insula solis, quæ dicitur, & nympharum cubile rubens. In qua omne animal uiferuoris absumit. Mox, Hytanis Carmaniae fluius, à quo primū aspici septentriones incipiunt. Deinde tres insulæ, in quibus hydri marini, uigenum sunt cubitorū. In his rubrum mare littoribus sinu gemino disparatur. Verum orticus Persicus dicitur propter habitationē Persarum, qui sinus uicijs & sexaginta milli. circuitu patet. Ex aduerso alter Arabicus uocatur. Carmania quoq; Persis adiungit, quæ ab insula Aphrodisia inchoat, quæ translata est in Parthicum nomen. Littore quoq; occasui obiacet, milliū est quingentorū quinquaginta. Oppidum ibi nobile Susa, in quo templum Dianæ. Susæ iuxta Carbile, siue Babilace in centum triginta millibus: in qua sunt homines, qui aurum in profunda defodiūt, necui sit in usu. Partici uerò regni nongenta quadraginta quatuor milliū passuum. Verum omnis Media, Parthia & Persida ab oriente flumine Indo, ab occidēte Tygri, à septētrione Tauro Caucaso, à meridie rubro mari terminatur. Quæ omnes per latitudinem patent terdecies uiginti milliā passuum, per latitudinem octingenta triginta.

De Babylonía.

Sed Chaldaæ gentis Babylonía caput est. Deniq; Assyria & Mesopotamia propter illius claritatē Babylonía uocat. Vrbs ipsa sexaginta milli. passuum muris amplectit, qui ducentis passibus alti, quinquagenis lati sunt: nisi quòd amplius. Nam terni digiti singulis mensuræ nostræ pedibus applicant. Hæc interluit Eufrate. Ibi Iouis Belí templum, qui inuentor fuit disciplinæ syderalis. Hæc nūc ad solitudinē redijt exhaustæ Seleuciæ. Item in hunc usum etiā Tesisphontē tertio ab ea lapide condidēre. Parthia nunc caput regnorū est. Habitant etiā abdita Aethiopiæ, & adusta Trogloditarū & Ichthyophagorū gentibus, sed primi feras cursu pratereūt. Alteri nando

nando marinas belluas uincunt. Sunt & Gorgones insulæ, obuersæ pmon-
torio quod uocat Hesperionceras. Has incoluisse Gorgonas ferunt, in
quas à continentibus duo nauigat. Ultra has Hesperidū insulæ, quæ intimo
admodum mari sunt. Fortunatas autem insulas in leua Mauritanix con-
stitutas inter meridiem, occasumq; non dubiū est: quarum prima Umbri-
ona dicitur: secūda Iunonia: tertia Theode, quarta Capraria: alia Niuaría
quæ aëre nebuloso & concreto est. Mox Canaria, canibus immensæ magnitu-
dinis plena, omnes auibus plenæ, nemorosæ: palmiferæ, nuce pinea, mellis
copia, amnibus, ac syluris piscibus abundantes.

Item breuis repetitio.

Percussus breuiter terrarum situs, licet ignobilia quæq; præteruo-
lans immorari non potuerim, tamen ut orbem terræ, mariaq; ad-
mensa cognoscar, mensuram omnem breuiter intimabo. A Gadita-
no freto per longitudinem directo cursu ad os Meotis, tricies & ter uiginti
septem millia quingenta passuum. Vniuersus autem circuitus ab eodem ex-
ordio per sinus dictos intra Mæotin lacū, centum quinquaginta septē Cum
ipsa uerò Mæotide centies octies, bis nongēta. Europæ solius mēsuræ octo-
gies bis nongenta quatuor. Africæ longitudo tricies septies nongenta qua-
tuor. Latitudo in Cyrenaicam eius partem nongenta & decem. Asiæ uerò
longitudo sexages ter septingēta quinquaginta. Latitudo ab Aethiopico
mari ad Alexandriam, iuxta Nilum sitam per Mæroēn & Syenem, decies
octies uiginti quinque. Exposita est terræ, quam ipsa peragraui, æquorūq;
mensura. Nunc ad artis præcepta, ut iussum est, ueniamus.

Dixerat at Paphiæ paulò contractior ore

Mora intricante læditur.

Nixaq; mox famulis marcentia terga reclinat,

Magis quod lassâ pulchrior.

Hic dudum roseas inter resoluta puellas

Voluptas inquit anxia.

Vnde hæc tam duris imitibus rustica membris

Peregit orbis circulum,

Et tantos montes, fluuios, freta, compita currens

Delere uenit tædia:

Hanc ego crediderim sentis spinefcere membris,

Neq; hirta crura uellere.

Nanq; ita puluerea est agresti & roboꝛe fortis

Iure ut putetur mascula.

Quo dicto iocus ministris Veneris suscitatur, ipsiq; Cytheræ: cui de

N 3 proximo

proximo susurratim decenter arrisit. Quam Archas nutu hilaro: & quo eam solitus intueri, propter diuum reprehensiones circumspectus, inhibuit. Verum pronuba propter assidens, nihil mirum, inquit. Si properè Venus cum delicijs famulitioque tam comi appulsa est lasciuire: nam & nuptialiter læta est: & blanda semper arridente Cyllenio. Et cum dicto Geometria præcipit ad promissa properare: sed ita, ut summa quæque perstringens, fastidium non suscitaret tarditate. Tunc illa: Omnis mea, quæ in infinitum peragratur assertio, numeris lineisque discernitur, quæ nunc corporea tum incorporea comprobantur. Nam unum est, quod animi sola contemplatione conspiciamus. Aliud, quod etiam oculis intuemur. Verum prior pars, quæ numerorum regulis, rationibusque concipitur, germanæ meæ Arithmeticæ deputatur. Alia est linearis, atque optima huius pulueris erudita cognitio, quæ quidem ab incorporeis procreata, ac sensim in multiplices formas effigiata, tenui, ac uix intellectuali principio in cælum quoque subuehitur. Quod quidem incorporeum, inuisibileque primordium, commune mihi cum Arithmetica reperitur. Nam monas eiusdem insecabilis procreatio numerorum est, mihique signum uocatur. Quod utpote incomprehensibile, parte nulla discernitur. Apud illam dyas lineam facit, mihi linea in longitudinem ducta latitudinis nil prorsus acquirit. Supercies item mihi tam longè, lateque diffusa, sine profunditate censetur. Illi numerus, qui cunctis accedere speciebus gregatim, sigillatimque potest, nisi rebus accidat, incorporeus inuenitur. Ergo incorporea utriusque principia.

De planis figuris.

Verum primæ apud me formandorum schematum partes duæ: una quæ dicitur Planaris, quam ἐπίπεδος Græcè soleo memorare. Alia Solida, quam στερεόν dicimus. Et prioris principium σημεῖον, quod punctum uel signum latialiter appellatur. Consequentis superficies, quæ ἐπιφανεία dicitur. Punctum uerò est, cuius pars nihil est: quæ si duo fuerint, linea interiacente iunguntur.

De lineis.

Linea uerò est, quam γραμμὴ uocamus, sine latitudine longitudo. Linearum alia directæ sunt, quas εὐθείας dico. Alia in gyrum reflexæ quas κυκλικὰς. Nonnullas etiam ἐλικοειδῆς. Alias καμπύλας pro obliquitate discrimino. Quæ tamen lineæ punctis utrinque secus includuntur, sicut ipsæ quoque superficie circumcungunt. Superficies est, quæ longitudinem & latitudinem tantum habet, profunditate deseritur, ut est color in corpore. Hanc ἐπιφανείαν Græci dixerunt: & ut dixi eius termini sunt lineæ, siue planæ siue sinuosæ.

De plano

De plano angulo.

Planus autem angulus fit in planicie duabus lineis se inuicem tangen-
tibus, & non unam facientibus ad alterutrum inclinationem. Quan-
do autem æquè intra se tenent angulum lineæ, & directæ fuerint,
directilineus dicitur angulus, ut Græce εὐθύγραμμος. Quando autem directæ
super directam iacentem stans dextra, leuacq; angulos æquales fecerit, dire-
ctus uterq; est angulus: & illa super stans perpendicularis dicitur. Sed Græ-
ce κάθετος. Angulus maior directo, obtusus dicitur. Minor directo, acutus.
Diffinitio est res quæ alicuius est terminus. Forma, est res quæ ex aliquo,
uel aliquibus terminis continetur. Circulus, est planaris figura, quæ una li-
nea continetur. Hæc linea περιφερεια appellatur: ad quam ex una nota
intra circulum posita, omnes directæ ductæ lineæ, æquales sunt. Punctum
autem circuli est, circuli media nota.

De Diametro.

Diametros, est directæ lineæ quædã, per punctum supradictum ducta
quæ orbem æqualibus partibus diuidit.

De Hemicyclio.

Hemicycliũ est figura quæ Diametro & Peripheria media, quæ
eadem diametros distinguit, continetur. Lineæ tres directæ, diuer-
sa positione, faciunt trigonium, quatuor tetragonum, multæ po-
lygonum. Et hæ planæ figuræ dicuntur: quarum sunt genera tria. Quo-
rum unum directis lineis clauditur, quod Græci εὐθύγραμμον uocant. Aliud,
quod inflexis, quod καμπύγραμμον dicunt. Tertium, quod directis simul cur-
uisque lineis aptatur, quod μικτόν dicunt. εὐθύγραμμον igitur & τρίπλευρον
& τετράπλευρον & πολύπλευρον dicitur. τρίπλευρον tres habet formas: nã tri-
gonus est. Aut ἰσόπλευρον, quod Latine æquilaterũ dicitur, quod tribus pari-
bus lineis, lateribusq; cõcurrat. Aut ἰσοκελῆς quod ex tribus lineis, duas æqua-
les habet, quibus quasi cruribus insistit. Denicq; æquicruriũ uocatur. Aut οκα-
λινό, quod oēs tres lineas inter se inæq̄les habet. εὐθύγραμμον. Itẽ τετράπλευ-
ρον quinque species habet. Primã, quæ quatuor æqualibus lineis & directis
angulis sustentatur, quod schematetragonum dicitur. Secũda species, quæ
directi angula est, non æquilatera: & dicitur ἑτερόμηκισ. Tertia, æquilatera
est, non tamen directi angula, & dicitur ῥόμβος. Item quæ ex aduerso sibi
latere æqualia & contrarios angulos inuicem sibi æquales habeat, & neque
omnia latera inuicem sibi æqualia, neq; angulos directos, & dicitur ῥομβοει-
δής. Itẽ quæ nec latera sibi inuicẽ æqualia, nec angulos directos, sed acutos
& obtusos & dicitur ἀμφίπλευρον. Extra has formas quæquid quadrilaterũ est τρα-
πέζιον uocatur. Parellellæ sunt directæ lineæ, quæ in eadem planicie con-
stitutæ

stituta, atq; producta in infinitum nulla parte in se incidunt. Dictum de Tetra-
trapeuris: quorum similitudo Polypleura schemata potest dicere. In his
autem Pentagona, exagona, & cetera Eutigrammi generis continentur.

De genere schematis secundo.

Sequitur secundum Schematum genus, quod curuis lineis informatur,
quod *καμπυλόγραμμον* appellat: cuius species duae sunt. Vna quae in-
tegrum circuli rationes tenet. Nam integer est, cum ad eius circumferen-
tiam ab uno centro ad lineam protetae undique aequales sibi sunt. Alia, quae ob-
ducti circuli diuersitates ostendit. Tertium genus est planorum Schematum,
quod *μικτόν* uocant, quod partim curuis lineis partim directis includitur, ut
est semicirculus, cuius, ut supra dixi, gyrum curua linea facit. Et alia directa,
quae est linea sicut dixi *διάμετρος*: dicitur: latine determinata: quae si in circulo
pleno sit, per centrum eius ad utramque circumferentiam peruenit.

De Ergasticis schematibus.

In his generibus planorum, alia schemata dicuntur Ergastica, alia Apo-
dictica. Ergastica sunt, quae faciendae cuiuslibet formae praeccepta conti-
nent. Apodictica, quae probandi, quod asseuerant, afferunt documenta.
Verum Graecis nominibus sic appellantur: Primus *ύσατικός*. Secundus, *ιθμεματικός*
Tertius, *ἀναγραφός*, Quartus, *ἐκγραφός*. Quintus, *περίγραφος*. Sextus, *παρεμ-
βολικός*. Septimus, *προσευρητικός ύσατικός* est, qui docet quibus argumentis
lineas praecidamus ad imperatum modum. *ιθμεματικός* dicitur, quo docet,
quibus argumentis propositae lineae adiungi & ascribi possint. *ἀναγραφός* di-
citur, quo docetur, quo modo concludendum sit reliquum schema, quod im-
peratum est. *ἐκγραφός* est, qui monstrat, quibus argumentis dato circulo, uer-
bi gratia, imperatum trigonum, uel quid aliud in medio possimus conueni-
enter ascribere. *περίγραφος* tropus est, qui docet, quemadmodum datum cir-
culum, uerbi gratia, quadrato concludamus schemate. *παρεμβολικός* est, qui
docet quemadmodum, uerbi gratia, dato tetragono immittamus, datum trigo-
num ut tetragonis spacia crescant, non schema mutet. *προσευρητικός* tropus
est, qui docet, quemadmodum uerbi gratia inter datas impares lineas inueniamus
mediam, quae tantum cadat maiori lineae tertium praecedat minore. Hi sunt
tropi generales Ergasticorum schematum. Apodictici autem tropi ideo transe-
untur, cum mihi, cum Dialectica, quam audistis, communes sint. Sed omnia schemata
quoque partibus communibus intexunt, quae a Graecis sic appellantur. Prima, *πρόθε-
σις*. Secunda, *διόρισμος*. Tertia, *κατασκευή*. Quarta, *ἀπόδειξις*. Quinta, *συνέ-
ρασμα*. Latine etiam sic possumus interpretari. Prima schematis propositum. Se-
cunda determinatio quaestionis. Tertia dispositio argumentorum. Quar-
ta demonstratio, comprobatioque sententiae. Postrema conclusio. Hoc de
generibus

generibus planorū dictum sit. Ad thoremātū membrā redeamus. Nā utiq; membra sunt Línea & Angulus. Angulorū natura triplex est. Nā aut iustus est aut angustus, aut latus. Iustus est, qui directus & semp̄ idem. Angustus autē acutus est, & semper mobilis. Latus, uerò obtusus, mobilisq; similiter. Nam cum latior fuerit directo siue multum, siue exiguum, obtusus tamen erit: & cum moueris, in eadem forma permanebit. Quæ mobilitas in lineis constat: cum maiores, minoresq; formantur. Huius autē collationis quatuor sunt species. Prima dicitur *ισότης*. Secūda *ὁμολογία*. Tertia *ἀνάλογος*. Quarta *ἄλογος*. *ισότης* est, cum collata cōsentiunt. *ὁμολογία*, cum duæ lineæ pares, unī mediæ, duplo, pariliue conferuntur. *ἀνάλογος*, cum línea ab alia duplo uicta, aliam tantundem superet. *ἄλογος* uerò est, quæ neq; æqualitatem, uel mediā, tertiāue parte, neq; duplo, triplōue, alteri ullāue parte consentit. Omnis autē línea, aut *ῥήτη* dicitur, aut *ἄλογος*. *ῥήτη* autē illa est, quæ prior proponitur, aut quæ propositæ lineæ cōmuni mensura confert̄. *ῥήτὸ* autem dicitur quicquid conuenit. Proposita autem línea, quāuis collata non sit: tamen quia adhuc nō est *ἄλογος* collata: & habet quiddā, quod ex se sola perficiat, rationabiliter appellatur *ῥήτη*. *ἄλογος* autem iam collata línea efficitur, si dissonare per omnia reperitur. Líneas autem, quæ sibi consentiunt, *συμμέτρον* dicimus: quæ non consentiunt *ἀσυμμέτρον*. Et non mensura sola, sed & potentia *συμμέτρον* facit. & dicunt̄ *δυνάμει σύμμετροι*. In mensura autem pares, *μέσσει σύμμετροι* appellantur. Ergo cum tam mensura q̄ potentia conferant̄, omnes quæ uel potentia uel mensura discrepāt, *ἀσύμμετροι* sunt. Ex his Alogæ tredecim fiunt, quarum prima dicitur *μέσση ἄλογος*. Secūda *ἐκ δύο μέσων ἄλογος*. Huius species sunt sex, quarum prima dicitur *πρώτη ἄλογος*. Secūda similiter *δευτέρα*. Item *τρίτη*, & cæteræ deinceps. Itē tertiū genus dicitur *ἐκ δύο μέσων πρώτη ἄλογος*, & similiter ut supra.

Quartum, *ἐκ δύο μέσων δευτέρα ἄλογος*.

Quintum genus dicitur *μικτὴ ἄλογος*.

Sextum *ἐκ δύο μέσων δυναμένη ἄλογος*.

Septimum *διὰ μέσση δυναμένη ἄλογος*.

Octauum, *ἀποτόμη ἄλογος*. Huius species sunt sex.

Prima, Secūda, Tertia. Et deinceps dicuntur, ut supra.

Nona *μέσση ἀποτόμη πρώτη ἄλογος*

Decima, *ἀποτόμη δευτέρα ἄλογος*.

Undecima, *ἐκ μέσων ἄλογος*.

Duodecima, *μετὰ ῥητοῦ μέσων τὸ ὅλον ποιοῦσα ἄλογος*

Decimatertia, *μετὰ μέσων ὅλον ποιοῦσα ἄλογος*.

Hæ omnē mixtæ cæteris lineis, dum aut trahūt suas, aut alienas uires accipiunt, diuersis rationibus certos spatiorum modos, quos Græci *χωρὰς* appellant, demonstrant,

De solidis

De solidis figuris.

HAec de planis dixisse sufficiat, nunc de solidis, quæ sæpe dicimus, uideamus. *σφαιρῶν* schema, longitudine, latitudine, altitudine constat, cuius extremum superficies est, ut in planis linea. Subsistit autem solidum schema planorum schematum superficie. Nam subiacenti trigono Pyramis imponitur, círculo conus, aut chelindros, quadrocubos, & cætera similiter.

Sphæra sanè intrinsecus capax omnium círculis substitit, in quos resoluatur. Soliditas uerò efficit schemata generalia, quæ dicuntur à Græcis Pyramides. Item Prisma, id est, sectio, quæ instar schematis est. Item Cubus, item Conus, item Chelindrus, item Sphæra. His adducuntur nobilia schemata ex his composita Occedros, item Duodecedros, item Iccedros: quæ cuncta cum ordine suo monstremus in puluere. Hæc primitus concedenda. Fas sit ab omni signo, ad omne signum directam lineam ducere: & terminatam directam, per continuum indirectam emittere: & omni centro, & interstitio círculum scribere: & omnes directos angulos inuicem æquales sibi esse, & omnem directum lineam terminatam, quantum uidetur producere. Et si in duas directas lineas directa linea incidet intus, & eadem parte duos angulos, duabus rectis minores faciat, ex illa parte qua sunt minores, duabus directis directas lineas conuenire. Communes animi cõceptiones sunt tres, quæ eidem æqualia sunt, & inuicẽ sibi æqualia sunt. Si æqualibus æqualia addas, tota æqualia esse. Et si æqualibus æqualia adimas, æqualia sunt reliqua.

Hæc cum permissa conspiceret, lineam in Abaco rectam ducens, sic ait. Quemadmodum potest super datam directam terminatam lineam Trigonum æquilaterum constitui. Quo dato complures philosophi, qui undique secum constipato agmine consistebant. primum Euclidis Theorema formare eam uelle cognoscerent. confestim acclamare Euclidem, plaudereque cœperunt. Cuius laudibus etiam ipsa Geometria plurimum gratulata, se perfectantis gloriam sublimari, prouehique cognoscens, ab eodem libros eius, quos casu apportari conspexerat, festina corripuit, atque in cæteræ astructionis doctrinæ documentum, Ioui ac senatui cælitum offerens intima uit. Quo facto doctissima cunctarum & benignissima comprobatur.

Finis sexti libri.

MARTIANI

MARTIANI CA-
PELLAE DE ARITHMETI-
CA, LIBER VII.

Ostquàm conticuit prudens per mensio terræ:
 Incuba sollertes curamq; instigat in artes:
 Sic Abacum per stare iubet, sic tegmine glauco
 Pandere pulverem formarum ductibus æquor.
 Altera tunc etiam gerularum accire iubetur,

Germanam, doctæ mundum quæ ad mensa sororis,
 Nec mora digreditur. Tunc rursus Dia Voluptas
 Ipsius æther ea Cylleni immurmurat aure:
 Cum doctas superis admirandasq; puellas
 Approbat omnipotens, tu optati lentus amoris
 Gaudia longa trahis: captumq; eludis honorem:
 Seria marcentem stupidant commenta maritum.
 Talia complacita spectat fastigia Virgo,
 Nec te cura tori, nec te puer ambit herilis,
 Nec mea mella rapis quæ nam hæc hymeneia lex est,
 In Veneris agro Pallas sibi vindicat usum,
 Quam melius thalamo dulcis petulantia feruet.
 Casta maritalem reprimat Tritonia mentem,
 Et nuptæ non æqua uenit, poscenda Dione est,
 Conueniensq; tibi potius celebrare Priapum.

His Athlantiades auditis, licent risum inhibere uix posset, ne in facetus ta-
 men & impar lepidus haberetur, hilaro susurramine sic respondit:

Licet urgeas Voluptas
 Thalamos inire suadens,
 Tamen exeret peritas
 Breuis ambitus puellas
 Demumq; nec iugalis
 Cessator intricatus

Tardabo

Tardabo fulcra lecti
 Et si quid illa nostrae
 Veneris feret voluptas
 Ne uobis abnegabo:
 Furtis modo allubescat:
 Ut clam roseta paruae:
 Liliaeque det papillae.
 Ne nunc sexus iugalis
 Cura ferale morsum:
 Et uulsa pellis acre
 Laceros trahat capillos.

Quo dicto renitens, & plus solito laetior Voluptas ad Venerem re-
 gressa, cuncta eius auribus intimaui, quae delitiosa mollitie, & in-
 terrumpente genas rubore penè prodidit susurrata. Tuncque mar-
 cidulis decenter petaluminibus Maiugenam conspicatur, & quo-
 dam aspectu promittentis illexit: quam Saturnia de propinquo, uelut depre-
 hendentis castigabat obtutibus. Quae dum geruntur, Pædiaque egressa du-
 dum cum alia femina miri decoris ingreditur: cui quaedam maiestas nobilis-
 simae uetustatis, & ipsius Tonantis natalibus, ortuque praecellior uultus ipsi-
 us lumine renidebat, quae etiam miraculis quibusdam capitis reuerenda ui-
 debatur. Nam primo à fronte uno, sed uix intelligibili radio candicabat. Ex
 quo item alter erumpens, quadam ex primo linea defluebat. Dehinc tertius
 & quartus, tumque etiam nonus. Decuriatusque primus, honorum, reueredumque
 uerticem duplis, triplisque uarietatibus circulabant, sed innumerabili radi-
 os multitudine prorumpentes in unum denuo tenuatos, miris quibusdam
 defectibus contrahebat. Huius autem multiplicem, pluriformemque ueste
 quoddam uelamen, quo totius naturae opera tegebantur, abdiderat. Digni-
 uero uirginis recursantes, & quadam incomprehensae mobilitatis scaturigi-
 ne uermiculati. Quae mox ingressa septingentos decem & septem numeros com-
 plicatis in eos digitis Iouem salutabunda suxxexit. Tum philosophia, ut Tri-
 tonidem propter astant: quid numero tali Arithmetica intulisset, exquiri.
 Cui Pallas, proprio inquit Iouem nomine salutauit. Ac tunc illi radius pri-
 mus emerferat, qui colliniatae lucis nitore porrecto, ipsius Iouis uerticem lu-
 minauit. Quibus miraculis radiorum innumera repente multitudine pro-
 rumpente, nonnulli tellustres, syluicolaeque Diui Herculem conspicati, opi-
 nantes eam hydro germine pullulare. Ac tunc ab orto terrigenis mus-
 santibus murmure puer ille Piceus iussus admonere silentium. Verum femi-
 nam Pythagoras, ut inter sapientes astant usque Abacum consecutus, idem-
 que iam artem promere cupienti, quandam lactei luminis facem officioso
 consistens

consistens, munere præferebat. Tum illa antequàm iuberetur, quid oportet, expromere sic exorsa:

Non ignota cælo, nec rebus mundanis ignorata, quas genui adueni, super uestrum quidem nihil dedignata concilium, quamuis singulos uos, uniuersosque recenseam ex meis ramalibus germinari, tuque potissimum quem principalis ante cunctos procreauit emissio, tuæ singularis primigenæque naturæ fontem Iupiter recognosce. Nec despiciabilem uestrum omnium matrem, Mercuriale quod habeo me faxit officium, cum proficiam archanæ artis, originisque primordiale uobis studeam comprobare. Quæ cum in terris exerceor, astrorum populus recognoscat honorandam suæ multitudinis genitricem.

De Monade.

PRæ cunctis igitur affata sacra monas esto: quam ante cuncta uibrantem sociati postmodum numeri principia docuerunt. Quæ si species est, accidens cuiuslibet extantium. Primo priusque est, quod numerat, quam illud numerandum, ritè eam ante ipsum, quem principem dixere, uenerantur. Nec dissimulabo, quod monas retractantibus unum solum ipsa esse, ab ea atque cætera procreari, omniumque numerorum solam seminariū esse: solamque mensuram, & incrementorum causam, statumque detrimentorum. Quæ tamen ubique pars est, ubique totum, dum per cuncta perpetua. Neque enim quæ est ante extantia, & quæ post absumpta non absconditur, potest non esse perpetua. Hanc igitur partem omnium Iouem ritè esse memoratum: quod quidem Idæalis illius, intellectualisque speciei uis causatiuo testatur. Ad cuius exemplum unum deum, unum mundum, unumque solem, singularemque lunam: elementa etiam in quo extant singula memorari. Licet Aristoteles unus electatoribus meis, ex eo quod unum solum ipsa sit, & se quæri semper uelit, Cupidinem asserat nominatam, quod se cupiat. Siquidem ultra nihil habeat, & expers totius elationis, aut copulæ in se proprios detorquet ardores. Hanc quoque alij concordiam, hanc pietatem, amicitiamque dixere, quod ita neclatur, ut non secetur in partes. Tamè rectius Iupiter nuncupatur, quod sit idem caput, ac pater deorum.

De Diade.

DEnique cum unum facta in quodcumque defluerit, licet eius linea inflexibilis, ac sine latitudinis significatione fundatur, Diadem tamen facit. Quæ Dias, quod sit prima procreatio, à nonnullis Genesis dicta, quod autem inter eam, ac monadem prima coniunctio est, consortiūque consimile, Iuno perhibetur, uel coniunx, uel germana præcedentis. Est autem medietas capax. Nam bona, malaque participat Eadem discordia & quæ aduersa orientur, utpote quæ prima poterit, ab adhærente separari. In bonis

O uerò

uerò eadem iustitia, quòd duobus æquis gaudeat pariter ponderatis. Eademque societas, quòd uínculum, quo media cōnectantur, habeatur utrinque commune. Ab hac numerus auspicatur. Et est opinabilis corporatio, motusque primus probamentum. Elementorum etiam mater, nam de diade quartus elementorum numerus procreatur: primaque forma paritatis est.

De Triade.

Trias uerò princeps imparium numerus, perfectusque censendus. Nam prior initium, medium, finemque sortitur, & centrum medietatis ad initium, finemque interstitiorum æqualitate componit. Denique fata, gratiarumque germanitas, & quaedam Virgo, quam dicunt. Cæloque, herboque potentem, huic numero colligat. Ex eo etiam perfectus, quòd perfectos gignit, senarium, nouenariumque, cuius auspicio preces tertio ac libamina repetunt. Tres symphonias continet Harmonia, id est, Diapason, Hemolion, Diatesseron. In tria se spatia temporis cursus alternat, ideoque tribus diuinitas memoratur. Idem mundana præfectio est. Nam monadefabricatori deo, Diadem materiam procreanti, Triadem idæalibus formis consequenter aptamus. Animam uerò rationis & iracundiæ, cupiditatisque distribuere trinario.

De Tetrade.

Quid Tetradem dicam: in qua soliditatis certa perfectio. Nam ex longitudine ac profunditate componitur. Decasque plena his quatuor numeris gradatim plicitis integratur, id est, uno, duobus, tribus quatuor. Item Hecatontas à decade quaternario cumulat, id est, x. xx. xxx. xl. qui sunt centum. Et item à centum quatuor numeri reddunt mille, id est, centum, ducenti, trecenti, quadringenti. Sic decem millia, cæteraque excrementa complentur. Quid quòd quatuor anni tempora, frontesque cæli, elementorumque principia esse non dubium est. Hominum etiam quatuor ætates, quatuor uitia, quatuorque uirtutes. Hic numerus quadratus ipsi Cyllenio deputatur, quòd quadratus deus solus habeatur.

De Pentade.

Sequitur pentas, qui numerus mundo est attributus. Nam si ex quatuor elementis ipse sub alia forma est quintus. Pentade est rationabiliter insignitus: qui quidem permixtione naturali copulatur. Nam constat ex utriusque sexus numero. Trias quippe uiriliter est, diad femineus existimatur. Etiam Apocatasticus dicitur. Et siue cum alijs imparibus, siue cum suo genere sociatus, se semper ostendit. Nam quinque per quinque habes xxv. Et quinquies terni xv. Et quinquies septeni, trigies quinquies, Et quinquies noueni, quadragies quinquies. Item zonæ terræ quinque. In homine sensus quinque

quinq;. Totidemq; habitatores mundi generibus, ut homines, quadrupesq;, reptantes, natantes, uolantes. Hunc numerum quis neget esse diametrum: Nam decadis perfectio, circulusq; huius hemisphærio disseccatur.

De Hexade.

Senarium autem perfectum, analogicumq; esse, quis dubitet, cum suis partibus impleatur: Nam & sextam sui intra se continet, quod est unus, & tertiam, quod duo, & medietatem, quod tria. Item naturalia officia, sine quibus esse nihil potest, sūt sex, Magnitudo, Color, Figura, Interuallum, Status, Motus. Item motus totidem differentiæ sunt nā mouemur priorsum, retrorsumue, dextra, leuaq;, sursum, deorsumq;. Nam ille æternus quidam motus est circuli. Hic autem numerus Veneri est attributus, quod ex utriusq; sexus commixtione confertur, id est, ex triade: quimmas, quod impar est numerus, habet. Et diade, quæ fœmina, paritate. Nā bis terni, sexis faciunt. Solida etiam figura quadrati, sex superficies habet. Totius harmoniæ toni sunt sex, id est, quinq; toni, & duo hemitonía. Idem per primum motum, hoc est, diadem collatus, duodecim facit: inter quos duos numeros, duo mediū inueniuntur, id est, octo & nouem. Quorū unus ex meo nomine, regulaque censetur. Nam Arithmeticus memoratur idem nouenarius. Eodem enim numero superatur à duodecim, quo nouenarius numeris superat senarium, id est, tribus. Alius autem numerus, id est, octo musica ratione confertur. Ea enim parte superatur, à xij. qua ipse superat sextum, id est, tertía. Nam sexti tertía, duo sunt, duodecimi tertía quatuor: quod Geometrica ratione componitur. Ea enim post collationem mediā octo per nouem, quæ extrema, id est, sex per duodecim. Nam utraq; faciūt septuaginta duo. Item in maioribus numeris, mediā extremorum rationibus componuntur, sub prædicta senaria ratione: nam sexies septuagesies dipondius, quadringentos trigies dipondius. Similiter octies septuagesies dipondius quingentos septuagesies sexis. Item nouies lxxij. faciunt sexcentos xlvij. Similiter duodecies, faciunt dccclxiiij. Quæ mediā inter se multiplicata reddunt numeros extremorum inter se cōuenientium. Hic primus numerus, id est, senarius, harmonias ostenditur genuisse. Quippe sex ad duodecim, est symphonia Diapason: sex ad nouem, hemíolos: sex ad octo, epitritos, id est, symphonia Diatesseron. Vnde Venus harmoniæ mater perhibetur. Item hic senarius quadrato & solido quaternario sociatus, horas diei, noctisq; dimetitur: nam quater seni uiesis quadruplis faciunt.

De Heptate.

Quid autem te Heptasuenerāda cōmemorem? Quæ quod naturæ opera sine foeturarum contagione conformas, inter deos Tritoniæ uirginis uocabulum possedisti nam cum omnes numeri intra decadem positi, aut gignant alios, alijsq; gignantur, aut procreentur, Hexas octas generantur tantummodo. Tetras autem & creat & creat. At Heptas, quod nihil gignit, copar Virgini perhibet. Sed quodà nullo nascitur, hic Minerua est. Et quod ex numeris tam masculinis, quam fœminis constet: Pallas Virago est appellata: nam ex tribus & quatuor septem fiunt. Qui numerus formam lunæ complectit: nam primo est corniculata, quam *μονιστή* Græci uocant, Deinde medilunīa, quam dicunt *διάτομορ*. Dehinc dimidiato maior, quæ dicitur *ἀμφικυτος*. Mox plena, quæ dicitur *πανσέλινορ*. Item tres formas prædictas deficiens repetit, hic numerus lunæ cursum significat. Nam unum ii, iij, iij, v, vi, vii xxviii faciunt. Item septem sunt circuli, & tot planetæ, tot dies, totq; transfusiones elementorū. Nam ex informi materie primus ignis, ex igni aër, ex aëre aqua, ex aqua terra. Itē fit ascensio, & ex terra aqua est, & ex aqua aër, & ex aëre ignis, & ex igni materiem incomprehensam, iam non poterit perueniri. Quid omnium natura, nonne huic probatur numero deseruire: In principio septimani partus hominem absolutum perfectumq; dimittūt. Dehinc ideo homo septem meatus habet in capite, sensibus præparatos, duos oculos, auresq;, & nares totidem, & unum os, Dehinc mense septimo paruulis dentes emergunt, ac septimo anno mutantur. Item secūda hebdomada pubertatem mouet, gignendiq; possibilitatem. Tertia florem genarum. Quarta incrementa staturæ finiuntur. Quinta iuuenalis ætatis, plena perfectio est. Septima etiā natura abstruxit membra uitalia, linguā cor, pulmonem, lienem, iecur, & duos renes. Item septem corporis partes hominem perficiūt. Caput tenus in collo, pectus, uentrem, duas manus, totidemq; pedes. Totidemq; stellæ in uertice axis caelestis.

De Octade.

AT octonarius numerus primus cubus est, & perfectus Vulcano dicatus. Nam ex primo motu, id est diade, quæ Iuno est, constat. Nā diad per diadem facit tetradem. Ad hæc bis ductā, facit octadem. Perfectus item, quod à septenario tegitur. Omnis enim cubus sex superficies habet. Item ex imparibus consecutis impletur. Nam primus imparium trias, secundum pentas ambo octadem faciūt. Item cubum, qui à triade uenit, id est, xxvij, sequētes impares reddunt, id est, heptas, enneas, & xi. qui oēs faciunt xxvij. Item tertius cubus, qui à tetrade uenit, id est, lxiiij. Nam quater quaterni xvi, sunt. Hoc quater lxiiij, fit, & hic ex imparibus quatuor, qui superiores

superiores sequuntur, id est, xij. xv. xvij. xix. fiunt simul lxiij. Et sic omnes cubi per imparium incrementa inveniunt, sui duntaxat numeri. Sanè hic octonarius cubus ita omnium cuborum primus est, ut monas omnium numerorum. Cubus autem omnis etiam matri deum tribuitur. Nam ideo Cybelle nominatur.

De Enneade.

ENneas quoque perfecta est, & perfectior dicitur, quoniam ex triade, perfecta forma multiplicata perficitur. Deinde, quod primi uersus finem tenet, & ideo Mars appellata, à quo finis omnium rerum. Quadratus quoque finis est eorum, quæ per collationem augentur. Nam & harmoniæ ultima pars est. Ad Ennadem enim ab octade collatio, percussionis sonus efficitur. Non minus nouem musas dixere. In mundo etiam nouem sunt zonæ, id est, spheræ, & deorum septem & terræ.

De Decade.

Decàs uerò ultra omnes habenda, quæ omnes numeros diuersæ uirtutis ac perfectionis intra se habet. Quæ licet primi uersus finis sit, secundæ monadis implet auxilium. Hæc primi uersus numerorum regulas, analogias, genera, species, differentias, perfectiones, & imperfecta concludit. Daturque Iano, quamuis eam plurimi Apocatastasim memorarint.

Quid sit numerus.

Dictum breuiter, qui numerus primum uersum facit, quos deorum contineat, quasque uirtutes, iam nunc quid ipse numerus sit, quæ uel inter se analogias seruet & formas, breuiter intinabo. Numerus est cogregatio monadum, uel à monade ueniens multitudo, atque in monadem definens. Sunt autem numeri simplicis regulæ quatuor. Prima est, quæ appellatur à paribus par. Secunda à paribus impar. Tertia, ab imparibus par. Quarta, ab imparibus impar, quas inferius memorabo. Sunt etiam qui primi numeri appellantur, qui à nullo numero diuidi possunt, nisi à monade tantum non diuidi, sed componi uidentur, ut puta vij. xi. xij. xvij. & cætera similia: nullus enim eos diuidere, uno ordine potest. Quapropter primi appellantur: quoniam à nullo numero exoriuntur, nec æquis portionibus discernuntur. A semet igitur nati alios ex se creant numeros. Quoniam ab imparibus paria fiunt, à paribus impar fieri nullo modo potest. Ergo primi numeri necessario habendi, pulchricque. Sed omnes numeros primi uersus sub his regulis retractemus. Monas quidem numerus non est. Diás par est. Triás, & ordine & uirtute primus. Tetras, à paribus par. Pétas primus Hexas, à paribus impar, & ab imparibus par. Vnde & perfectus nominatur.

O 3 Heptas

Heptas primus. Octas à paribus par. Enneas ab imparibus impar. Decas ab imparibus par. Sicut in primo uersu, ita & sequentibus hæ regulæ colliguntur. Primus igitur uersus est, à monade usq; ad Enneadem. Secundus, à Decade usq; ad xc. Tertius uerò ab hecatondade usq; ad dcccc. Quartus, qui & ultimus à mille usq; ad nouē millia, licet nonnulli Græci & *μυρία* adiecisse uideantur. Mihi uerò solus numerus approbatur, qui digitis cohercet. Alias quædam brachiorum contorta saltatio fit, quæ fit, ut numeros Germanæ præcedentis formis, ac lineis concinamus. Nam mihi in primo uersu monas, illi in signo principiū, quod non habet partes. In secundo uersu à decem numeri uelut linea discindunt. In tertio uersu quadrati ex centum, reliquisq; finiunt, quæ uelut latitudo primæ lōgitudinī sociatur. In quarto uersu iam cubi sunt, ideo ex mille, reliquisq; societas. Finis ergo, uel limites mihi sunt monas, decas, hecatontas, & mille. Geometriæ uerò nota, linea, figura, soliditas. Nam monas ita indiuidua est, ut nota. Decas uerò in numeris, ut linea longitudinis solius Hecatontas quadratus qui est superficies, & in latitudinem, & in longitudinē diuiditur, id est, decas per decas fit centū quadratus. Hoc per decem fit cubus mille. Omnis impar progressus à monade per singulas positiones necessario quadratos efficit. Prima ipsa monas fecit quatuor. Primū quadratū associas quinque fecisti. Secundū quadratū associas vii, & nouem fecisti xvi. quadratū tertium. Adhæcis item nonas, & perficis quadratum xxv. Eodem modo progreditur ratio usq; in infinitum. Sed ad superius diuisa regrediar. Omnem numerum aut parem, aut imparem esse, & utroq; finiri. Quicquid numero adhiæciatur, finito finitū adhiæci, neq; ex infinitis, finitum fieri posse.

De pari & impari, ex ijsq; compositis.

OMnis uerò numerus, aut par, aut impar est. Par est, qui in duas æquas partes diuidi, ut iij, iiii, vi. Impar, qui in duas æquas partes diuidi non potest, ut in iij, v, vii. Deinde ex imparibus, quidam ex imparibus tantum impares sunt, ut iij, v, vii. Quidam etiam multitudi-
ne constant, ut ix, xv, xxi, quos *περισσάκις περισσούς* Græci appellant. At in his, qui pares sunt, plura discrimina sunt, an pares sunt, & diuidi possunt. Cæteri uel ex paribus pares, uel ex paribus impares, uel ex imparibus pares. Et illos Græci *ἀρτιάκις ἀρτίους*, uel *περισσάκις ἀρτίους*, uel *ἀρτιάκις περισσούς* nominant. Pares ex paribus sunt quatuor, quia ex bis binis octo, quia ex bis quaternis constat. Pares ex imparibus sunt, qui pares impari multiplicatione fiunt, ut bis terni sexis, aut quinquies quaterni uies, quod genus Græci *περισσάκις ἀρτίου* uocant. Et hi qui imparem numerorum multitudinem pari multiplicatione consumant, ut cum bis terni sexis, & quater quini uiginti fiunt,

fiunt, quod genus ἀρτιὰ κισ περισσοῦ Græci uocant. Qui numeri quamuis idem sunt, rationes tamen in crescendo diuersas recipiunt, atque ex his ipsis quidam in duas partes diuisi protinus in impares numeros recidunt. Quidam semel, sæpiusue per pares replicati, citra singularitatem in impares resoluuntur. Nam duodecim & uiginti semel per pares diuidi possunt. At xlvij. nimirum bis uicenos quaternos, inde bis duodenos, deinde senos omnes adhuc pares efficiunt, nouissime in ternos impares decidunt. Itaque nemo longius procedere simili multiplicatione potest, quin ut duplicatione reuoluta ascenditur: sic per replicationes, item in plures partes digeritur. Nam uiginti & bis dena sunt, & quinque & quaterna, & decies bina.

De quatuor speciebus numerorum.

Quatuor deinde species numeros excipiunt. Quidam enim sunt per se incompositi, quidam per se compositi. Quidam inter se incompositi, quidam inter se compositi. Ex quibus duo priores primi numeri duo sequentes, secundi nominantur. Sed ea res, quo facilius addisci possit, planius iudicanda est. Prima & minima omnis numeri mensura singularitas est. Quia nullus numerus non in singula diuidi potest. Deinde eum etiam alia mensura excipiunt, ut duplicationes, quæ duplo. Triplicationes, quæ triplo crescunt. Cum hoc ita sit, quibusdam numeris in singularitate sola mensura est, qui nisi in singula digeri non possunt: quales sunt tres, tantum impares tres sunt. Quibusdam uerò & in alijs quales sunt quatuor & nouem. Nam bis bina quatuor: ter terna nouem sunt. Ita illa duplicatione, hæc triplicatione metitur. Ac sæpe una quidem talis mensura numeros habet plures, siquidem octo metiri, & quadruplicatione, & duplicatione facile est. Cum & quater bina, & bis quaterna octo sunt. Inter quæ euidentis est, quicquid aliqua multiplicatione metimur, metiri nos etiam singularitate posse. Secundo non ubicunq; singularitatis mensura est, esse alicuius etiam multiplicationis necesse est. Ita singularitas omnibus mensura communis quibusdam unica est. Et cum hoc ita sit, per se incompositi numeri dicuntur, qui nullam mensuram habent, nisi singularitatis. Per se uerò compositi, quos metiri non tantum singularitate, sed alia quoque multiplicatione, licet & hæc quidem singulorum numerorum æstimatio sit. Bini uerò plures iuncti inter se incompositi esse dicunt, qui nullam communem mensuram nisi singularitatis habent, ut iij. & quatuor. Neque enim interest an quatuor dupli mensuram habeant: cum eadem illa in tribus non sit. At inter se compositi sunt: quibus alia quoque quam singularitatis mensura communis est, ut nouem & xij. Quorum utrunque triplicatione metiri, cum ter terna ix. ter quater na xij. fiant. Cum uerò alij numeri in singula tantum: alij etiam in aliquos soli-

dos numeros diuidantur, ut re ipsa discreti sunt. Sic etiam uocabulis discernam, ne qua inde legentibus confusio oriatur. Et cuiusq; numeri membra nominabo solidos numeros, in quos is deduci poterit, ut in xij. fiunt. At singula, & si qui etiam solidi numeri immixti singulis inferentur, partes appello, ut in septem, uel totidem singula, uel etiam bis terna singulo adiecto.

De numeris perfectis & imperfectis, & plusq; perfectis.

EX numeris quidam perfecti sunt, quidam ampliores perfectis, quidam imperfecti, τελειος & ὑπερτελειος & ὑποτελειος Græci appellant. Perfecti sunt, qui partibus suis pares sunt. Ampliores perfectis, qui plus imparibus suis quam in se ipsis habent. Imperfecti, in quorum partibus minus quam in ipsis est. Exempli causa summamus sex. Hi & in singula diuidi possunt, & in bina, & in terna. Cum ex sexies singula, & ter bina, & bis terna fiant sex. Ergo partes eius sunt unum duo, tria. Nunc in unum hæ conferuntur, fiant sex. Hoc est esse parem partibus suis, & hoc numeri genus in aliqua uirtute est. Cætera in uitio, uel exuperante, uel ex deficiente, ut puta summamus xij. & duodecies singula, & sexies bina, & ter quaterna. Et bis sena xij. fiunt. Itaq; eius partes sunt, i, ij, iij, iiii, v, i. Quæ iunctæ in unum sexdecim efficiunt. Hic amplior perfecto numerus est. At xvi. fiunt, iunctis singulis sexdecies, octonis bis, binis octies, quater quaternis. Neq; pariter hæ si facias ulla eius numeri mensura est. Collati autem in unum. i, ij, iij, viij, nõ ultra faciunt q; xv. minus eo, ex quo orti sunt. Hic imperfectus numerus est.

De planis & solidis numeris.

ALij etiam plani numeri sunt, alij crassitudinem quoque in se habent. Planum numerum esse Græci dicunt, qui à duobus numeris continentur. Id eiusmodi in ratione mensurarum tantum de norma contineri, quantum à toto quadrangulo. Cuius pars in ea norma sit, existimant, id est, ad numeros plani referuntur. Qui in duo latera ordinantur: Sicut rectum angulum facienti & normæ similitudinem representent. Igitur si in alterum latus quatuor, in alterum tria porriguntur, hi duo numeri lege eorum duodecim capiunt. planumq; eum numerum nominant. At crassitudinem aiunt, à tribus numeris. Sint in alterum puta latus quatuor, in alterum tria, supra deinde quatuor adijciuntur. His numeris altitudinem quoque super inferiore norma impleri dicunt, includi q; xxiiij. In quibus obscuritate & supuacuo quæ sita euidentissimum est planum esse numerum. Sic singulis iunctis, neqd sup alterum sit crassitudine fieri numeris sup numerum imposita. Ipsa aut planicies uarias formas habet, numeris ad similitudinem aliquarum figurarum ordinatis quas incipiunt. Aliæ etiam uel triangulæ fiunt, atq; eæ, quæ quatuor angulos habet, uel quadratæ sunt, uel altera parte longiores quas *σερομικεία* Græci appellant. Præterea plures quoq; anguli possunt interdum

terdum & inæqualia numeri latera esse. Et cum deinde crassitudinē insur-
gat, figurasq; plures efficiat, Tessera perfectissima esse inter eas uidetur.
Est autem triangulus in paucissimis tribus, quadratū in paucissimis quatu-
or. Id autem, quod imparia latera habet in paucissimis quinque, altera parte
longius, quadrangulū in paucissimis sex. Crassitudo item, qua tessera in pau-
cissimis octo. Nam duo simplicem ordinē faciunt, tres sic componi possunt,
ut totidem angulos habeant, iiii. in quadrū positi, in omnē partē binos ha-
bent. Quinq; sic colligunt, ut in altero latere duo, in altero iij. sint. Sex qua-
drangulū faciunt, quod in duobus lateribus binos, in duobus ternos habet.
At si quatuor ponunt, & crassitudo oritur, & paria omnia latera in planicie,
atq; altitudinē sunt binis in omnē partem ordinatis. Similes autē plani nu-
meri sunt, quorū latera eandem rationē habēt, ut sex & dc. Cū illis in altero
latere duos, & in altero tres: his in altero cc, altero in latere ccc, sint. Eo-
demq; modo similes etiā in crassitudine numeri sunt, quorū latera sub eadē
ratione sunt, ut xxiii. & xcvi. Nam ut in illis alterū latus iij. & alterū ij. ha-
bet, quo fit, ut planicies xij crassitudo xxiii. capiat, Sed in his alterum latus
octo, alterū vi. recipiat. Quo fit, ut planicies xlvij. crassitudo xcvi. compre-
hendit. Quod est autem inter duos & tres, hoc inter cc, & ccc. ratio quæ est
inter ij & quatuor: hæc est inter sex & octo. Manifestum erit simul æquæ
rationes, quæ inter numeros sunt, subiacere. Omnis enim numerus pars est
alicui numero.

Quo modo fiat maior minore numerus.

MAior autem multiplicatione procedit, aut ratione membrorum
aut partium, aut simul & multiplicatione, & ratione membrorū,
uel partium. Ratio membrorū in uno membro pluribusue. Ra-
tio partium in una parte pluribusue est, minor uerò est numerus, aut repli-
catione minuit, aut ratione membrorū, uel partiū. Interdū etiā simul repli-
catione, & ratione, aut membrorū, aut partiū. Neq; ulla ratio numeri ad nu-
merū, quæ non intra hæc est. Græci multiplicationis numeros *πολλαπλα-
σίους* replicatos *ὑποπλασσίους* mēbro. mēbrisue antecedentibus *ἑπιμέρους*
appellāt. Binis deinde nominibus utunt, in his, in quibus binæ rōnes sunt. Cum
hoc ita sit, numerus cōparem rationē habet æqualitatis, quā *ἰσότης* Græ-
ci uocant, ut ij. ad duos, iij. ad iij. Quæ ratio etiā perfecto numero ad suas
partes est. Ideoq; is numerus potior cæteris habet. Quid em̄ æquo esse me-
lius potest. At ubi alter numerus maior, alter minor est, protinus inter eos
distantia est, quod in omnibus fit, qui ratione membrorum, uel partium,
aut antecedūt, aut antecedūtur. Ideoq; hi numeri priores sunt, inter quos,
partesq; eorum aliquid discrimen est. Sed ut distantia inter duos numeros
maiorē, minorēq; eadē est: sic ratio inter eosdē cōtraria est. Tantūdem em̄
distat

distat inter iij. & quatuor, quantum inter quatuor & iij. At ratio inter hos ipsos diuersa est: eaq̄ quæ sit, intra patebit.

De multiplici uel submultiplici numero, & de ratione
numerorum uel partium.

Cum proposuerim uerò primas in multiplicatiōe rationes esse multiplicationis, ratio est senioni ad ternionē, octonario numero ad quaternariū. Contra replicationis ternioni. Ad senionē quaternario numero ad octonariū. Membrorum uerò rationem uincit is numerus, qui solido membro, membrisue antecedit, qualis est nouenarius ad senariū. Ternione em̄ uincit, quæ eadē uis in senarij numero inuenit̄. Cōtraq̄ membrorū ratione uincit̄ nouenarius à senario. At partiū ratione uincit, qui in se & ipsum minorē numerū habet, & aliquā partem eius, partē sue, ut si viij. cum quatuor conferant̄: siquidē in septenario numero, & quatuor sunt, & horum iij. Contra ergo partiū ratione uincunt, iij. à septē. At idem numerus & multiplicatione, & membrorū ratione antecedit, ut puta, si octo iunguntur, & iij. nam octo & bis terna habēt: & præterea membrū in duobus. Et multiplicatione uerò, & partiū ratione uincunt v. si cōferant̄ cū duobus. Nam in v. bis bina sunt, & præterea duorū pars una. Cōtra his ipsis numeris, minores à maioribus simul, & replicatione uincunt, & aut membrorū ratione, aut partiū. Sed ut genera rationū inter numeros hæc sunt, sic species in singulis plures. Nā ut ad multiplicatiōem primū, replicationēq̄ ueniamus. Inter hos, aut dupli ratio est, aut tripli, aut quadrupli. Ac præcedere quoq̄ ultra multiplicatio potest, per eosdēq̄ rursus gradus idem numerus replicat̄. Ergo rationē habent duplo maiorē ij. ad unū, iij. ad duo. octo ad quatuor. Duplo minorē, unū ad duos, duo ad quatuor, quatuor ad viij. Itē triplo maiorē, iij. ad unum, nouē ad iij. Triplo minorē, unum ad iij. tres ad nouem. Quadruplo maiorē, iij. ad unū, xvi. ad quatuor. Quadruplo minorem, unum ad quatuor, quatuor ad sedecim. Eadēq̄ in ulterioribus multiplicationibus, & incrementi diminutionis ratio est.

De super particulari.

At ubi inter maiores, minoresq̄ numeros ratio membrorū est maior aut super dimidiō uincit, quem *ἡμιόλιον*, aut super tertio, quem *ἐπί τριτο*, aut super quarto, quem *ἐπιτέταρτον* Græci uocant. Et sic ad super quintum, super sextum, ulteriorēsque ratio procedit. Superdimidius est, qui ipsum aliquem numerum & dimidiū eius habet. Supertertius, qui ipsum aliquem & tertiam eius. Superquartus qui ipsum aliquem, & quartam eius. Eademq̄ in ulterioribus ratio est. Cōtra ex hisdē numeris minor, maiorī. Aut subdimidius est, quē *ὑφ' ἡμιόλιον*. At supertertius, quē *ὑπὸ τριτο*. Aut subquartus, quē *ὑπὸ τέταρτον* Græci appellant. Superdimidiij rōnē habēt
iij. ad

iiij. ad duo. ccc. ad cc. Quorum supra facta est mentio. Contra subdimidij duo ad tria. cc. ad ccc. At super tertij. iiij. ad iiij. octo ad sex. Qui ipsi quoque supra positi sunt. Subtertij. tria ad quatuor. sex ad octo. Superquarti. quatuor ad quinque. octo ad decem. Subquarti. quatuor ad quinque. octo ad decem.

De Superpartienti.

Partium uerò ratio proxima in quibusdam numero supertertio est, in quibusdam superquarto: idque procedere ultra potest. Supertertio similis est, ubi maior numerus minorem ipsum, & aliquas eius tertias partes, comprehendit. Superquarto, ubi & illum ipsum & quartas eius. Summamus, quinque ad tria, & decem ad sex. Antecedit quinarium ternionem, quod & illam ipsam, & eius duas tertias habet. Item in decem sunt & sex, & de sex duæ tertiae. At proxima supraquarto ratio est inter septem & quatuor. Inter xiiij. & octo. In septem & ipsa quatuor sunt, & eius iiij. quartae. Atque ut ea ratione, quæ supertertia & superquarta proxima est, maiores in his numerum uincunt, sic ratione proxima subtertia & subquarta minores cum maioribus habent. Illo neminem decipi conuenit, ut in aliquam partium rationem super dimidia, similem putet. Nam si numerus aliquis, numerum aliquem & dimidium eius habet, superdimidius est. Si numerum aliquem & eius duo dimidia habet, pars est. Nam ut duæ quidam tertiarum rationem supertertio proximam habent, sic duæ quartarum rationem superquarto proximam recipiunt. Nam si quis ipsum & eius duas quartas habet, superdimidius est: ut si sint sex ad quatuor. In sex enim & quatuor sunt, & eius duæ quartae. Contra uerò, ut ea ratione quæ supertertia & superquarta proxima est, maiores in his numeri uincunt: sic rationem proximam subtertia & subquarta minores cum maioribus habent. Eademque ratio procedit, sicut superquinta ulterioribus similis est.

De multiplici superparticulari & superpartienti.

Hinc rursus plura discrimina oriuntur: siquidem unus numerus potest duplo geri, aut super dimidio, aut super tertio, aut super quarto ulterioribusue & multiplicationum, & membrorum rationibus. Ponamus iiij. & x. Ex his decem duplo, & super dimidio aucti sunt. Nam bis quater na octo sunt: deinde dimidium quatuor, sunt in duobus. Apponamus quatuor & xiiij. Ex his xiiij. ex triplo est super dimidio aucti sunt. Nam ter quaterna, xij. sunt. Deinde dimidium quatuor sunt in duobus. Progrediamur ultra usque quatuor & xviiij. Ex his xviiij. quadruplo & super dimidio increuerunt. Nam quater quaterni, sedecim sunt: deinde dimidium quatuor sunt in duobus. At si sint tres & septem: ex his septem duplo aucti sunt, & super tertio. Nam bis terna sex sunt: deinde pars tertia trium sunt in uno. Sint tres & decem, ex his decem triplo increuerunt: & supertertio. Nam ter terna nouem sunt,

sunt. & deinde pars tertia trium est in uno. Ponantur *iiij.* & *xiiij.* Ex his tredecim quadruplo aucti sunt, & super tertio. Nam ter quaterna, duodecim sunt. Deinde pars tertia trium est in uno. Accipiamus nunc quatuor & nouem, ex his nouem & duplo plus habent, & super quarto. Nam bis quaterna octo sunt. Deinde *iiij.* quarta pars est in uno. Quatuor uero & *xij.* tripli, & super quarti ratio est. Item quatuor & *xvij.* quadrupli, & super quarti ratio est. Idemque in ulterioribus numeris fit per quae numeri minores ex his. Et replicationes alicuius & subdimidij, uel sub tertij, uel sub quarti: uel alicuius ulterioris rationes cum maioribus habent, ut apparere ex his potuit. multiplicatio a minima ratione incipit, & subinde ad maiores, maioresque transit. Ratio membrorum, uel partium replicatio a maxima ratione incipit: & subinde ad minores, minoresque transit. Maior ratio dicitur, quae plus: minor, quae minus adijcit. Ergo maior ratio tripli, quam dupli: maior quadrupli, quam tripli est. Contra, minor dupli quam tripli: minor tripli quam quadrupli est. Incipit igitur multiplicatio a duplo: inde ad triplum, ad quadruplum, semperque ad maiores rationes transit. At ratio membrorum incipit a superdimidio: deinde super tertium super quartum, semperque ad minus, & minus peruenit. Quae oes rationes inter duos, inter rationem membrorum & partium: uel inter duos numeros fines sunt: ita numeri sunt, ut puta dupli ratio est inter duo & unum, tripli inter *iiij.* & unum, quadrupli inter *iiiiij.* & unum. Et sub hisdem nominum rationibus fines minimi, suaque comparatione multo minores, uel sub duplo quam duo & unum, uel sub triplo quam tria & unum, uel sub quadruplo quam *iiiiij.* & unum possunt. Super hos deinde quantumlibet hisdem rationibus solius fines his numeris augent. Ideoque eas fines, quae minime eunt, Pythagoricus Thermacides nominat, quod ut uas super suum fundum, sic numeri rationis eiusdem super istos adiunguntur. Idemque etiam ratione membrorum: minimi enim fines sunt, super dimidij inter duos & *iiij.* Super tertij inter tres & quatuor. Super *iiiiij.* inter quatuor & quinque: tum deinde sub hisdem rationibus numeri complentur. Neque alia conditio est, quae ipsa incipit a tertia parte, sicut membrorum ratio de hemiolo. Deinde primum minimas fines comprehendit: tum ad maiores transit. Ex his autem uerisimile est, primam multiplicationem esse inuentam. Deinde rationem membrorum, tum partium. Neque enim difficultas ad duplum, deinde triplum & quadruplum apparuit, tum ex duplo super dimidij facta conditio: ex triplo super quarti est. Idemque in ulterioribus incedit. Nam qui duplum uidebat, hoc ipso cepit intelligere dimidium: quia ut duplum quatuor duorum sunt, sic dimidium quartae rationis duo. Vt igitur duobus duos adijciendo quatuor fecit: sic rursus quaternioni duos adijciendo, fecit super dimidium. Vtque ex duobus triplo sexis impleuit. sic senario numero duos adijciendo super tertium inuenit. Idemque in ulterioribus incedit. Deinde cum incurrent numeri sine iudicis

iudicis quidem rationibus positi. Quæsitum est, quotquot ex partes alterius numeri in altero essent. Et his eò uentum est, ne cuius numeri non aliqua ratio ad alium numerum exploratis ultima sit.

Item de pari & impari, & ex his compositis.

Post hæc non difficillima animaduersione gemina ratione in numeris fluxit, quoniam genera numerorum, rationumque inter eos orientium exposui. Rursus ad ea singula reuertar, & quæ in quoque animaduersiones sunt, indicabo. Incipiam de paribus & imparibus. Par omni multiplicatione sic procedit, ut par maneat, duplo augmentur, ij, iij, viij, xvi. Triplo, ij, vi, xviij. Quadruplo, iij, xvi, & lxiij, & cclvi. Idemque in ulterioribus fiet. Impar pari multiplicatione protinus interit, & in numerum parem recidit. Impar, impari multiplicatione incrementum potest, ut impar maneat. Nam bis terna sex. Item bis quaterna octo fiunt. Eodemque modo quater terna xij. Quater quina xx. At ter terna nouem; & ter ix, xxvij. Item quinquies terna xv. Quinquies quina xxv. Idemque in omnibus multiplicationibus euenit, quo fit, ut siue par, siue impar, parium numerorum multitudo est, id quod consumatum est, par sit, ut, ij, iij, vi, viij. Quæ impar numerorum multitudo est, fiunt, xv, ij, iij, vi, quæ impar numerorum multitudo est, xij. Ambo numeri pares Item pari, imparium numerorum multitudo pares facit. Ergo tres & quinque fiunt octo, qui pares sunt. Impar tantummodo imparium multitudo impares seruat Nam, iij, & quinque & septem fiunt xv. Illi quoque impares eadem de causa quotiens par numerus uel parem, uel imparem multiplicat is qui efficitur, par est. Nam duplicatio siue multiplicatio, siue duo multiplicauit, fecit quatuor. Siue, iij, fecit sex, ambos pares. At impar numerus, si parem multiplicat, facit parem. Si imparem, tum demum imparem reddit. Nam triplicatio si duos multiplicat, efficit sex. Ipsos quoque pares, si tres, efficit ix, qui impares sunt. Tum si pari par adijcit, par manet, ut si duobus iij, adijciantur sunt sex. Si impari impar adijcit, fit par, ut si tribus v, adijciantur, sunt octo. Vno autem modo impar numerus procedit, si numero numerus non adijcitur eiusdem generis. Sed par impari, & par pari. Nam siue quatuor quis adiectis tribus aut erit, siue, iij, adiectis, iij, fient vij, qui impares sunt. Deinde numero pari quale demitur, tale superest. Numero impari contrarium est, ne quid demitur, superest. Ergo si pari par demitur, id quod superest, par est. Vt si ex octo duo auferantur, superest, vi. Si numero impari impar demitur, id quod superest, par est: ut si ex vij iij auferantur, superest, iij. Si numero impari par demitur, id quod superest, impar est, ut si ex vij duo auferantur, superest quinque. Par deinde ex paribus est numerus, quisquis dimidium par habet, ut est in xij. quorum dimidium in senario est numero, ipso quoque pari. Item par ex paribus est, quisquis à duobus duplo

P increuit,

increuit, ut *iiij*, *vij*, *xvi*. Aut quisquis ab alijs sic increuit, ut recidere in parrem possit. Quod uenit etiam quadruplo uel octuplo, similibusque auctis. At quisquis numerus dimidium impar habet, par ex imparibus est, ut sento, cuius dimidium in tribus est. Si quis uerò neq; duobus, per duplicationem increuit: nec dimidium impar habet. Par quidē ex paribus est, oritur tamen ab eo: qui par ex imparibus est, ut *xij*. Hic enim numerus, neq; per duplicationem ortus est neq; dimidium impar habet, sed à senario numero per duplicationem increuit. Ille autem par ex imparibus, id est, ternis est.

De incompositis numeris.

TRanseamus, nunc ad numeros incompositos, quos etiam primos secundosque nominare proposui. Incompositi, per se numeri nulli pares sunt, exceptis, ut supra posui, duobus. Cæteri quicumq; per se incompositi sunt, omnes impares sunt, ut *iiij*, *v*, *vij*, *ix*, *xij*, *xvij*, *xix*, similesq;. Per se uerò cōpositi numeri sunt omnes pares, qui uel ex paribus, uel ex imparibus sunt. Nam & quatuor atq; octo duplicatione metimur: quorum alter numerus in binos, alter in quaternos replicatur. Et idem facere in sex, aut decem, facile est, cum ille in ternos, hic in quinos resoluatur. Præter hos multi impares per se cōpositi sunt, id est qui cum impari numero multiplicantur. Nam siue ternio, siue quinario numerus, siue quis alius impar impares numeros multiplicauit, qui sit effectus impar est, & per se cōpositus. Multiplicet ternio seipsum: fiunt ter terna nouem. Multiplicet quinario numerus seipsum, fiunt quinquies quina uiginti quinque. At multiplicet, uel ternio quinario numerum, uel quinario numerus ternionem, fiunt quindecim. Omnesq; hi numeri nouem *xv*, *xxv*, per se cōpositi sunt. Et quicumq; impares partis eiusdem sunt, inter se uerò incōpositi nulli duo pares sunt: siue ex paribus, siue ex imparibus sunt. Quia nonnulli aliam quam communem mensuram habent. Nam ut summamus duos pares numeros: alterum ex paribus, alterum ex imparibus, id est, *iiij*, & sex, tamen inter se cōpositi sunt, quia cōmunis his duplicatio est, quia bis bina, quatuor, bis terna, sex sunt. At impares primum omnes qui per se incōpositi sunt. Neq; enim possunt aliquam communem mensuram præter singularitatem habere, qui ne propriam quidē ullam habent. Ergo *iiij*, *v*, *vij* similesq; omnes ut per se. sic etiam inter se incōpositi sunt. Et in eadem sorte is quoq; numerus est, qui par sub eodem iure est, id est, duo. Nam ne hic quidē cum *iiij*, aut *v*, aut cum simili cōponitur. Tum quisquis ex his numeris, qui per se incōpositi sunt, iungit cū altero numero: quamuis per se cōposito. Efficat, ut hi duo numeri inter se incōpositi sunt, ut si *iiij*, & *iiij* iungant. Quid enim inter est, si in alterius mensura aliqua pars & eadem singularitate sit. Si alteri non est

non est. Ac licet etiam duo, pluresue numeri, non per se tantum, sed etiam inter se compositi sint, incompositus efficit, ut omnes inter se incompositi sint. Quia quamuis aliqua mensura pluribus communis, nulla tamen omnibus præter singularitatem est, quod euenit, si quatuor, sex, octo, & qui licet similes ponantur. Adiciantur deinde duo siue tres. Nam quamuis tres priores numeri inter se componi possint: tamen hi duo inter se componuntur. Non tantum uerò adiectio eius numeri, qui per se incompositus est, efficit ut plures numeri inter se non componantur, sed potest etiam euenire, ut qui per se compositi sunt, in unum dati inter se incompositi sunt, ubi quamuis aliquas mensuras diuersas tamen recipiunt. Idcirco euenit, & inter impares duos numeros, & inter parem atque impari. Summamus xi. & xxv. Horum uterque per se compositus est. Habet enim mensuram nouenarius numerus. In ternione habet xxv, in quinario numero. Inter se tamen hi non componuntur, quia neque nouem quinario numeri mensuram, neque xxv. ternionis admittunt. Idem fit inter octo & nouem parem atque impari numerum. Nam neque duplicatione, aut quadruplicatione nouem, neque ternione octo metiri possumus. Itaque per se etiam inter se incompositi sunt, qui per se componuntur, non protinus etiam inter se componi possunt.

De Compositis.

Compositi uerò inter se sunt omnes pares, ut apparere supra quoque potuit. Quicumque uel ex paribus, uel ex imparibus sunt. Deinde quidam impares, ut ix, & xv, cum uterque numerus in ternos recidunt. Tum quidam pares, & quidam impares, ut nouē & xij. Siquidem his quoque triplicatio communis est, ter terna, ix, ter quater xij, sunt. Illud animaduersione dignum est, quod cum impari numero nunquam is par componi potest, qui ex paribus, sed ex imparibus ortus est. Adeo mutata quoque sorte: iuris tamen aliqua societas superest. Ergo nouem neque cum quatuor, neque cum octo, neque cum xvi, neque cum ullo simili numero componi possunt. Componuntur uerò cum xij, & xxiiij, quæ à tribus initium sumpserunt. Ac ne cum omnibus quidem, qui pares ex imparibus sunt, componi potest. Omnis impar numerus, qui per se compositus est, quia potest non in eandem mensuram recidere, ergo ix, & l. componi non possunt, quia, l. nullam triplicationem recipiunt. Quæ nouenario numero sola præter singularitatem mensura est. Euenit autem hoc, quia ne xxv. quidem, quæ duplicata, quinquaginta fecerunt, ternionem recipiebant. Ergo si quando impar numerus, ex quo par factus est, eandem mensuram, quam alter impar tenet, habuerit, totum demum cum illo impari par, qui ex hoc factus est, componi potest: ubi illud non antecessit: ne huc quidem sequitur. Ideo nouem & quinquaginta inter se non componuntur. Ad nouem xxx, inter se componuntur. Orta enim sunt xxx.

P 2 duplicatis

duplicatis, xv. Iam autem, nouem & quindecim inter se componi poterant: cum communis mensura his in ternione est, Et ex his cetera oriuntur, quae ad hoc numerorum genus pertinent.

De duobus numeris inter se incompofitis,
& per se compofitis.

EX duobus numeris inter se incompofitis, siue uterq; siue alter per se cōpofitus est, mensura alterius cum altero non cōponitur. Sint quatuor & nouem. Hi per se compofiti, inter se incompofiti sunt. Mensura autem quatuor in duobus, nouem in tribus est. Neq; duo uerò cum ix, neq; iiii, cum quatuor componuntur. At si sint quinque & quatuor, alter per se incompofitus mensuram quaternio habet in ii. Duo autē & quinque non componuntur. Si duo numeri inter se incōpofiti sunt, & alter ex his se ipsum multiplicabit is qui sic effectus est, cum priore illo non componit. Sint, iiii, & iiii, hi inter se incompofiti sunt. Siue ternio se multiplicarint, ix, & iiii siue quaternio idem fecerint, xvi, & iiii, inter se incompofiti erunt.

Si duo numeri inter se incompofiti se ipsos multiplicarint, qui ex his fiet, inter se incompofiti erunt, ut si eosdē, ij, uel quatuor sumpserimus, & uterque se multiplicarint, nouem quoq; & xvi, inter se incompofiti erunt.

Si duo numeri inter se incompofiti sunt, & alter ex his se multiplicabit, effectusq; sic numerus rursus ipse se multiplicabit. Qui sic effectus est numerus cum altero illo non componit. Sint duo & ij, uterlibet numerus se multiplicet, fiunt bis bina, iiii, ter terna, ix. Rursus hos numeros idē multiplicent, fiunt bis quaterna octo: ter nouem, xxvij. Summantur nunc duo & xxvij, uel duo, uel nouem, aequē inter se incompofiti sunt.

Si duo numeri inter se incompofiti sunt, & uterq; se multiplicauerit, deinde effectum ex se rursus multiplicauerit, hi quoq; qui sic effecti sunt, ut in his ipsis, qui supra positi sunt. Nam ex ij, octo: ex iiii, xxvij sic facti inter se non componuntur. Si duo numeri inter se incompofiti sunt, & in unū iunguntur, hic numerus, qui sic effectus est, componi cum alterutro ex prioribus nō potest. Si, ij & v, in unum iungantur, fiunt octo. Hi neq; cū v, neq; cum tribus componi possunt. Si numerus in duos inter se incōpofitos diuisus est, componi cum alterutro eorum nō potest. Diuidantur ix, in, iiii, & v, neq; cum quatuor, neq; cum v, cōponi, iiii possunt. Si duo numeri cum tertio iuncti sic fuerint, ut omnes inter se incōpofiti sint: deinde ex duobus alter alterum multiplicat, qui sic effectus erit uterq; cum eodem illo tertio componi non poterit. Sint duo numeri quatuor & viii, adiciantur, his tribus inter se incompofiti sunt, multiplicent duo priores, alter alterum, quatuor, octo, aut octies quaterna fiunt, xxxii. Hi & iiii, inter se incompofiti sunt.

De per

De per se incompositis.

OMnis numerus, qui per se incompositus est, componi cum altero non potest, nisi cum ipso mensura est. Ergo componuntur $iiij$, ad ix , v , ad xv , quia ter terna nouem, quinquies terna, xv . sunt. In quo numero quid eius non habebunt, cum eo componi non poterunt.

Si duobus numeris positis, minor est maiore detrahatur, & his qui superest, non est mensura eius, qui proximus, ante eum demptus est. Hi numeri inter se incompositi sunt. Sint $iiij$, & octo. Tollantur ex maiore numero terni quotiens possunt, supersunt duo: in his trium mensura non est. Ergo $iiij$, quoque & octo inter se incompositi sunt. Si $iiij$, iuncti sunt ex omnibus qui sub eadem ratione sunt: ex his duobus quilibet in unum dati cum tertio non componuntur. Sint $iiij$, numeri nouem xij , xvi . Horum inseques semper priori supertertius est. Nec ulli tres minores duo iuncti reperiuntur, confundantur in unum nouem & xij , fiunt xxi . Hi cum xvi non componuntur.

Si impar numerus cum aliquo componi non potest: nec cum duplicato quidem eo componitur. Sint quinq; & octo: hi inter se incompositi sunt, duplicentur, octo fiunt, xvi , nec cum his quidem quoque componi possunt.

Si duo & alteri duo numeri ponuntur, sic ut neuter ex prioribus cum alterutro ex insequentibus componi possit: nec is, qui de duobus prioribus factus est, componi cum alterutro insequentium potest. Sint duo numeri quatuor & octo. Itemque alij duo, v , & vii , neuter ex prioribus componi cum altero insequentium potest. Confundantur in unum quatuor & octo, fiunt duodecim, ne hi quidem cum quinq; aut septem componuntur.

Minimi numeri ex his, qui sub eadem ratione sunt, inter se incompositi sunt, ut in dupli ratione minimi sunt, duo & quatuor. In triplici, duo & sex. Hi quoque inter se non componuntur. At quamuis magni numeri summantur, qui inter se incompositi sunt minimis ex omnibus, qui sub eadem ratione sunt. Sint ut in duo ad unum cc . & c , hi inter se non componuntur. Est autem inter eos partium ratio, quod cc . & c , id est, dimidio, & $xcix$. partibus antecedunt. Neque id esse inter ullos minores numeros potest. Cum uero mensura ratio efficiat, ut quidam per se incompositi, compositi uel, quidam inter se incompositi, compositi uel sint, non alienum uidetur documentis protinus subijcere. Omnis numerus aut per se incompositus est, aut si per se compositus est, in aliquo per se incomposito mensuram habet, ut $iiij$: quicquid ab eo per triplicationem crescunt in tribus. Item xv , in v . Sed eorum qui pares ex paribus sunt, minima mensura in duobus est. Eorum autem, qui pares ex imparibus, aut etiam impares sunt, minima mensura etiam in maioribus numeris est. Omnibus tamen imparibus: unius autem compositi mensura, uel minima, uel maxima facile reperit: Replicatio enim numero proxima mensura, maxima ultra minima est, ut puta sint, l , hi replicentur. Dimidia pars eorum xxv . In his

mensura maxima est. Rursus animaduertamus quas inferiores mensuras habeat. Sunt autem decies quina, l. Item quinquies dena. Item bis quina uicena. Nec ulla ex his minor est, ea, quæ ex duobus est. Hæc igitur minima mensura quinquagenarij est. At si duo numeri inter se compositi sunt, maior & minor, quo modo reperiat communis, his maxima, minimaque mensura quæri potest. Oportet autem maiori numero minorem detrahere quotiens potest. Deinde quantum ex priore superest, tantundem demere ex minore quotiens potest. Qui sic interierit numerus: is eorum erit numerorum mensura maxima. Sint enim duo numeri, cccl. & c. demantur ex cccl. quotiens possunt, id est, ter. Reliqui sunt, l. ex altero centenarij numero detrahantur l. supererunt ex eo, l. Hic numerus cccl. & c. communis mensura maxima est. Nam quinquages bina, c. quinquages septena, cccl. sunt. Ex hoc etiam illud apparet, quod quisquis numerus minor maximam in supradictis numeris metitur: uno quoque eorum mensura metietur. Minima autem mensura eorundem numerorum sic inuenitur. Vbi maxima reperta est, illius ipsius minima quæritur. Eadem etiam prioribus numeris communis minima est. Vt hic quoque minima quinquagenorum mensura in duobus est. Igitur eadem etiam priorum numerorum minima mensura est.

At trium numerorum, qui inter se compositi sunt, maxima, minimaque mensura sic inuenitur. Duorum mensura maxima quæritur, si & tertio quoque eorum minimo communis est repertum id, quod desideratum est. Si non est medijs, minimaque maxima mensura eodem modo requiritur. Eaque tribus omnibus communis est. Sint tres numeri cccl. c. lxxv. quæ sit mensura maxima communis his qui cccl. & his, qui c. sunt. Repertaque sit in quinquagenarij numero. Consideremus an hic tertium illum, qui lxxv. habet, metiatur. Si metiretur, omnibus tribus communis esset. Non metitur autem. Ergo iungamus c. & lxxv. & horum maximam mensuram requiramus. Demo ex c. lxxv. supersunt xxv. Hos quoties possum demo ex eo numero, qui lxxv. habet, id est, bis. Supersunt xxv. hic numerus maxima mensura est communis his, qui c. & his qui lxxv. sunt. In his etiam omnium trium numerorum, maxima mensura communis est. Nam uicies quinquies terna, lxxv. sunt. uicies quinquies quaterna c. Vicies quinquies quaterna dena, cccl. Consideremus nunc horum xxv. quæ minima mensura sit: ea peruenire neque ad duos, neque ad tres, neque ad quatuor potest, sed est in quinario numero. Et hæc eadem mensura minima communis omnibus tribus superioribus numeris reperitur. Nam ij qui & cccl. & c. & metiuntur, lxxv. non metiuntur iij qui lxxv. metiuntur, cccl. & c. non metiuntur iij, c. metiuntur. Qui rursus cccl. & lxxv. non metiuntur. Quinque primam omnes illos metiri possunt, quia quinquies quina dena lxxv. quinquies uicena centum, quinquies septuagena cccl. sunt. Duobus uero numeris datis, quem minimum illi metiantur, sic inuenitur. Sint dati numeri ij, & iij. hi inter se in-

compositi

compositi sunt. Ex his alter alterum multiplicet. Bis terna, uel ter bina fiunt sex. Hic minimus numerus est, quem illi duo metiantur. Maximum, quē metiri possint, nemo dixerit, sed omnem idem numeri metientur, quicūq; senario numero multiplicato fiet. Addatur duo numeri inter se compositi nouem & duodecim. Simili multiplicatione eodem non peruenitur, quia potest etiam minor numerus, quā qui sic efficit in his mensuram aliam habere igitur uia reperiendum est. Videamus, qui minimi numeri sub eadem ratione, qui hi sunt. Est autem in nouenario numero minimus rationis eiusdem tres, in duodenario duo. Nunc multiplicet ex minoribus numeris uterlibet nō suum numerum, sed alienum, i, uel tria, xij, uel ij, ix. Ter duodecena xxxvi. bis nouena xvij. Ex his consideremus, an minor numerus, qui est xvij, mensuram habeat, & in ix, & in xij. Habet autem in ix, & in xij, nō habet. Dimittat igitur, & maior apprehendit, qui est xxxvi. Hic minimus est, quem metiri & ix, & xij, possint. Nam & nouies quaterna, & duodecies terna xxxvi, sunt. Eadem ratione omnē numerū, quicūq; xxxvi, multiplicatis fiet, idem dum duo numeri metiuntur. Tribus autem numeris datis: numerus, quem minimū illi metiatur, sic inuenit. Sint dati tres numeri ij, iij, iiij. Summus is nūerus, qui minimus & in duplicatione, & in triplicatione mensurā habet, is est senarius numerus. Consideremus an hic etiā tertiu ex tribus idem quaternionē metiatur. Si metietur, repertum id esset, quod requisitū est: nunc non metit. Aspiciamus ergo, quē minimū iiij, & iij, metiantur, is est xij. Ergo is est minimus, quē omnes illi tres metiri possunt. Nā & bis sena, & ter quaterna, & quater terna xij, fiunt. Et hic quoq; omnē numerum, qui xij, multiplicatis fiet, idem illi numeri iij, metiant. Vbi duo numeri numerū aliquē metiunt, qui minimus in illis duobus mensurā habet, eiusdem illius numeri mensura est. Sint dati xij, hos & ij, & iij, metiuntur. Minimus autē numerus, quē illi duo metiuntur senarius. At quin isdem etiam xij, metitur. nā sexies bina xij, sunt. Idem fit in eo numero, quem tres aliqui metiunt. Nā hic quoq; metitur, qui minimus in illis tribus mensurā habet. Ponant xxiiij, hos & ij, & iij, & iiij metiunt minimus autē numerus, qui est xij, in isdem illis tribus mensurā habet. At quin hic quoq; eos qui xxiiij sūt, metitur. nā duodecies bina xxiiij, sunt. Si binis nūeris maiores, minoresq; ponuntur, sicut eadē ratio inter maiores, minoresq; sit. Quoties maior minorē, totiens minor minorē metitur. Sint numeri duo & tres, deinde octo & xij. Eadem inter maiores, minoresq; numeros ratio est. Nā & iij, ij, & xij, his qui octo sunt superdimidij sunt. Metiunt autē iij, eos, qui xij, sunt quater. Nam ter quaterna duodecim sunt. At qui duo quoque eos, qui octo sūt, quatuor metiuntur. Nam quatuor bina octo sunt.

Quotiens singularitas aliquem numerū metitur, totiens alius numerus eam etiā metiet. Eueniet, ut quotiens singularitas ex secundis ulteriores

numerum metietur, totiens is, qui ante in singularitatis mensuram uenerit, ulterio rem numerum metiatur. Sint, i, & v, & vi, & xxx. Singularitas qui narium numerum quinquies metitur. Inde facit senio in xxx. Rursus ipsos sex singularitas sexies metitur. At quinaris quoque numerus sexies metitur eos, qui xxx, sunt. Si duo numeri, alteri alterum multiplicat, eum uero numerum, qui sic effectus est, aliquis qui per se incompositus est, metitur. Idem necesse est etiam utrunque ex prioribus metiatur. Multiplicet decus octonarius numerus fiunt, lxxx, hos, ij, metiuntur. Nam bis quadragena, lxxx, sunt. At quin idem si octo quoque & decem metiuntur, cum bis quaterna octo, bis quina decem fiant. Quotienscunque numeri portionis eiusdem, quam ἀναλογία Græci uocant, in ordinem ponuntur, Primus, si ultimum metitur: secundum quoque, & deinceps omnes metitur. Si secundum metitur, ultimum quoque & medios metietur. Si quemlibet denique unum metietur, omnes metietur. Contra si ultimum non metitur, ne secundum quidem, neque quemquam alium. Si secundum non metitur ne ultimum quidem, aliumue. Si quem medium non metitur: ne alium quidem. Sint ij, & ix, & xxvij, & lxxxvij, & ccxliij. inter hos omnes tripli ratio est. Ternio autem metitur eos, qui ccxliij, sunt. Ter octogeni & singuli ccxliij, sunt. Idem ergo metitur nouenarius numerum, cum ter terna nouem sunt, & qui huc metitur, etiam ultimum. Et quia utrumlibet, etiam ceteros. Et quia medium quemuis ex illis, & priores quoque & ulteriores. At duo quæ non metiunt, ccxliij. ne ix, quidem, aut medios, quia ix non metiuntur, ne ccxliij, quidem aut medios, quia nullum ex medijs metiuntur, ne ulteriores quidem.

Si quotlibet ab i, numeri conueniunt portionis eiusdem, quot per se incompositi numeri ultimum numerum totidem etiam eum, qui ab uno proximus est, metientur. Sint numeri, qui duplo crescunt, i, ij, iij, viij, xvi. Ex his eos, qui, xvi, sunt, ij, & idem seipsum metiuntur. At sint in, xij, cxliij, in millibus, dccxxvij. Sunt per se incompositi numeri, ij, iij, quia bis octingenta, lxiiij in millibus, dccxxvij, sunt. Itemque ter quingenta septuagena sena. At quin idem, ij, &, iij, &, xij, quoque, quam ab uno proximi sunt, metiunt. Cum bis sena, & ter quaterna, duodecim sint. Si quodlibet ab uno numeri portionis eiusdem sunt, minor numerus maiorem semper per aliquem aliorum, qui sub eadem portione sunt, metit. Sint, i, ij, iij, viij, xvi, xxxij, lxiiij. Et his ij, eos, qui iij, sunt, iij, eos, qui octo sunt, & ex duplicatione metiuntur. At ij, eos, qui octo sunt, quadruplicatione metiuntur. Eadem eos, qui sedecim sunt, metiuntur, iij. Itemque octuplicatione metiuntur, ij, eos, qui, xvi, sunt, iij, eos, qui, xxxij, sunt octo, eos, qui, lxiiij, sunt. Neque inuenitur numerus, qui non & maiorem metiatur, & nulla alia mensura id facit, quam quæ in hisdem numeris est. Si quodlibet ab uno numeri portionis eiusdem sunt. Et his, qui ab uno proximus est, per se incompositus est, Maximus ex his in mensuram

mensuram non ueniet, nisi qui eiusdem portionis erit. Sint, $i, iii, ix, xxvii$,
 inter hos tripla portio est, & uni proximus numerus per se incōpositus est.
 Igitur eos, qui $xxvii$, sunt, nullus numerus metiri potest, nisi aut ii , aut ix ,
 quia sub eadem portione sunt, quod non ita euenit, si quādo ab, i , proximus
 numerus compositus est. Sint, $i, iii, xvi, lxiiii$ proximus ab, i , numeris, per
 se compositus est. Ergo ultimus, qui est $lxiiii$. Alias quoq; mensuras, quanq;
 in hac serie sunt, admittit, & $ii, vii, xxxii$ cum bis, $xxxii$, octies octona
 bis, & tricies bina, $lxiiii$ faciant, quem minimum numerum, duo per se incō
 positi metiuntur. Eum nullus alius per se incompositus metietur. Summa
 tur, v, vii , nullum minorem numerum, $xxxv$, metiuntur. Nam quinquies
 es, vii , & septies quina, $xxxv$, sunt. Atq; nullus alius numerus per se incōposi
 tus, hunc metiri potest. Nō, $ii, non, iii, non, xi, non, xiii, non, xvii$, multo uerò
 minus ulteriores numeri. Si quadratus numerus, quadratum metit, in
 latere quoq; eius alterius mensura est. Sint, ii , quadrati numeri, $iiii, xvi$,
 metitur eos, qui xvi , sunt, quaternio. Quater enim, $iiii, xvi$. At qui in latere
 $iiii, ii$ sunt, in latere eorum, qui, xvi , sunt, $iiii$ sunt, ii , metiuntur quaternionē.
 Bis enim bina, quatuor sunt. Ex hoc etiam illud apparet ex ii , quadratis nu
 meris, si in alterius latere mensura est, in ipso quoq; quadrato numero alte
 rius quadrati mensuram esse. Si quadratus numerus quadratum non
 metitur, ne in latere quidem alterius mēsuram alterius est. Sint quadrati nu
 meri, $iiii, ix$. Quaternio nouenariū numerum non metitur. Ergo ne ii ,
 quidem, qui in latere quadrati sunt, iii , qui in latere nouenarii nūeri sūt, me
 tiuntur. Ex hoc etiam illud apparet ex ii , quadratis numeris, si in alterius la
 tere alterius lateris mensura non est, ne in aliquo quidem quadrato numeri
 alterius quadrati mensuram esse. Si tessera, tesseram metitur, in latere
 quoq; alterius lateris mēsuram est. Sint, ii , tesserae, octo $lxiiii$. Eos qui, $lxiiii$,
 sunt, octo metiuntur. Siquidē octies, $viii, lxiiii$, sunt. At quin si in latere eius
 tesserae, quae octo habet, ii , sint, in latere eius tesserae quae, $lxiiii$, habet, $iiii$,
 sunt, ii , quaternarii mensura sunt. Ex hoc etiam illud apparet, si ex duabus
 tesserae ii , alterius lateris, alterius mensura est lateris, eius quoq; tesserae alia
 tessera mensura est. At qui si tesseram tessera non metietur, ne in late
 re quidē apparens lateris alterius mensura est. Sint, ii , tesserae octo, & $xxvii$,
 eos qui, $xxvii$, sunt octo nō metiuntur. Ergo cum in latere eius tesserae, quae
 octo habet, duo sint, in eius, quae, $xxvii$, habet, $iiii$, sint. Duo ternionē non me
 tiuntur. Ex hoc etiam illud apparet, quod si in latere tesserae non est mensu
 ra: ne ea quidem tessera eam tesseram metitur.

In omni uerò numero, qui mensuram in aliquo numero habet, ex eodē
 & mensurae nomen acquirit, qui mensuram facit. Sint nouem. hos ternio
 metit, & est etiā nouenarii nūeri tertia pars, in tribus sint, xvi . Hos q̄ ternio
 metitur.

metitur. Et est quarta eorum, qui xvi. sunt quaternio. Idemque in cæteris omnibus numeris reperitur. Sequitur autem, ut si numero membrum sit, eo numero mensuram is habeat, cui cum eo membro comune nomen sit, ut nouenarij numeri membrum in ternione est, eumque tres metiuntur.

Hos sat erit cursim numeros memorasse, modosque
 Cætera Cecropias æquum perhibere cathedras
 Si tamen ullus inest nostris super alitis aris,
 Aut ritè in ueterem cultum replicantur abollæ,
 Me spacium admonuit iam claudere fatibus orsa,
 Ne superum nostri capiant fastidia cætus,
 Et uetus astrigero pellar numeraria celo.
 Sic ait acreticens propriori adiuncta forori est.

Explicit liber septimus.

MARTIANI CAPELLAE DE ASTRONOMIA, LIBER VIII.

VAE dum geruntur, & deorum sacer Senatus illos numerorum concinentium, repugnantiumque admiratur anfractus, ipsamque feminam quadam uenerabilis excellentiae celsitudine reuerendam, non cassum parentem superum creditum recognoscit. Multitudo etiam, quae iussa constiterat, sapientum, praesertimque Pythagoras cum sectatoribus cunctis, Platoque Timæi sui caligosa discriminās arcanis eam laudibus uenerantur. Nupturamque Virginem saepius conspicabunda Pallas, quid superdotalis eruditione feminæ comprobaret, exquirat, & ipsa nutum admirantis associās, Cyllenius autem nullius magis alumnae splendore, ac luculentia gloriatus, huius se feminæ euehit granditate. Sic Phœbo diutulae aliam dotalium intromittere remorante, ne prioris Proferæ admiratio laberetur: Sacrum paulum fuit, reuerendumque silentium. Sillenus interea, ut Euan consecutus ponere uietus atque accliuus astitabat, seu marcore confectus ætatis, siue anxia
 inter

interdoctæ uocis miracula intentione comprehensus, an aliàs poculis tur-
gens. Tunc etiã nuptialis gratiæ nomine pro lectatus inundãtis se temetĩ
infusione proluerat, iam dudum laxatus in somnos, forte repente blandum
stertens ranæ sonitum de sorbentis increpuit. Quo terrore & rapiduli so-
nitus raucitate concussi, eodem se quamplures conuertere diuĩ: senisq; p-
flantis somnum atq; humentis crapulæ exundatione conspecta, risus circũ-
stantium, eò maxime, quo claudebatur excussus. Tunc quoniam credita
iocos nuptialis licentiã non uetare famulitium Veneris, uernaculæq; Bro-
miales tantos cachinnos concussis admodum tulere singulis, ut quam-
plures alios connisos cohibere risum, hoc maxime impetulantis proruptio-
nis sonitum, effusiq; cachinni licentiã prouocarint. Deniq; ut semper im-
patiens, atque inuerecundis procax, ac proteruus assultibus ad eum alacer
Cupido atq; hylarus accurrit, atque ut depile, rubellumque caluitium se-
nex baculum acclinatus affixerat palmæ uerbere percrepantis apploso:
eoque sonitu reclamantis risum uelut etiã permissum penè omnibus
suscitauit.

Tunc uix senex reclusis
Creperum uidens ocellis
Circumspicit ridentes,
Ictuq; suscitante
Stupidum dolens tuetur,
Fricuq; palmulari
Madida detergit ora.
Tunc motus increpante
Baculum rapit Lyæo,
Ac dum mouere gressum
Cupit aduocante Lyde,
Tandem recepta luce
Superum uidet senatum
Percellitur repente,
Silicerniumq; nutant
Tentat celere cursum
Tunc motibus negatis
Magis inuolutus astat,
Cesimq; formidantes
Abeunt pedes tremore,
Titubansq; moliensq;
Hæret, reddit, recurrit,
Tunc uicta palpitanseq;

Turgens

Turgens cadit senectus,
 Fit maior inde risus.
 Nescit modum uoluptas,
 Donec iubente Baccho
 Satyrus rapit iacentem,
 Scapulisque dat supinum,
 Vuidumque Iachi membrum
 Colloque complicatum,
 Vtribus par em reportat.

Hac iocularis licentiae alacritate feruente Satyra illa, quae in eos semper curae habuit informare sensus: ne tu ait infelix, uel Capella, uel quisquis es, non minus sensus quam nominis pecudalis huius incongrui risus adiectione desipere uel dementare cepisti: An tandem non dispensas in Iouiali cachinnos te mouisse concilio, uerendumque esse sub diuim, Palladiaque censura assimilare quenque uel cerritulum garrientem. A quo etiam tempore Cupido uel Satyrus petulantis ausus procacitate dissiliunt. Nempe cum Virgo sydere rea, pulchriorque dotalium in istam uenerabilem curiam, ac deorum uentura conspectus. Apagesis nec post adhuc iugales ausus lege hymenaea & culpa uelamine licentis obnuberis. Saltem Prieneiae auscultata nihilum grauitate sententiae. Et nisi ὄντος λυγρῆς λυγρῶν γνώθης. Tam tristibus, asperisque Satyrae alioquin lepidulae uerberibus demulcatis, cum excusamentis admissi uelut procacis inuolutus tandem, quae puellarum intromittenda paratur, inquiri. Ac sic illa nodum stomacho senescente, quo in me inuehebatur, exorsa.

Astrigeram iam sedis iter, cursumque polorum,
 Et sacra multiuago, qua tollunt sidera flexus,
 Dicere tempus adest, uideo splendescere pulsu
 Icta corusciferi, quo tunc laquearia caeli.
 Illic bis septem solitus seruare Triones
 Plaustro Hyperborea resplendet luce Bootes.
 Hinc qua de uexo tellus subducitur axe,
 Ignoto Canopos sese infert fulgidus astro.
 Phœbeos pariter currus, rapidosque meatus,
 Et toties uariarum flammantia cornua lunae.
 Quin etiam medios, quos nectunt culmina circos
 Obliquae & rutilis, nunc se rapit orbita signis
 Cernere iam uideor, tu fingere ludicra praestas.
 Vilisque astriloquae praefers commenta puellae:

Talia adhuc canente Satyra, uetitus ille, ac durissime castigatus, de
 nuo me

nuo merisus inuasit. Euge inquam, Satyra me ante poëtriam fecit collere.
 Capisti me Parmiffiaci gurgitis sitire fontes. Iam ne fulgores prauides,
 & uultus deorū: Vbi illud repente discessit, quod irrisoria semper, lepidaq̃
 uersutia, inter insana semper deridebas, Vatum rumores dicabulis cauillan-
 tibus, saleq̃ contenta, nec minus poëtarum, Rhetorumq̃ cothurno inter
 lymphatica derelicto. Est quod rapido feruebas cerebrosa motu, ac me Si-
 leni somnum ridentem censorio clangore superciliosior increpabas. Ergo
 nec figmenta dimoueam, & nihil leporis, iociq̃ permixti tedium auscul-
 tantium recreabit Peligni de cætero iuuenis uersiculo resipisse, & ni tra-
 gicum corrugaris, ride si sapis o puella ride. His me, satyraq̃ mea alterna
 diutula obiurgatione rixatis, aliam dotalium Virginum Delius intromis-
 surus egreditur. Et ecce globus quidam lucis æthereæ, & concaua perspicui
 ignis aggestio, ut apparebat intra se quandam uirginem claudens miti uer-
 tiginese sensim uolutus illabitur. Quo candore luminis propinquantis plures
 irradiati refulsere Diui, fatalesq̃ maximè: quorū etiam habitus, motusq̃,
 & quicquid in his ignotū credebatur, emicuit. Tunc & ipsa extimi cæli con-
 textio eiusdem lucis fulgoribus reuibravit. Quo miraculo stupefacti, aëri,
 terrestresq̃, mariniq̃ Diui, & si quos clausa telluris operiunt: Astreantēq̃
 Vraniencerte Libyffam apparuisse rati locum confessionis honoratissimæ
 præbuere. Et ecce subito profilit quædam gemmata, nec minus totis artu-
 bus decenter occulea. Huic sydereus uertex, uibrantesq̃ crines. Verum alæ
 cum pennis hyalinis & uolitandi per mundū remigia crebrius aurata cri-
 spantur. Gestabat in manucubitalem, fulgentemq̃ mēsuram. In alia librū
 in quo præmetata diuim itinera & cursus, recursusq̃ syderei cum ipsis po-
 lorum cardinibus prænotati ex metallis diuersicoloribus apparebāt. Quæ
 ubi in medium quampluribus sibi dijs arridentibus uenit, cæteris pulchri-
 tudinem, splendoremq̃ eius admirantibus ita cœpit. Multæ admodum ra-
 tionis, nec eiusdem despiciabilis, tenendæq̃ contuitu me, si qua sunt indu-
 striæ nostræ opera, conuenerat reticere. Hæc enim uerecundæ arbitror p-
 bitatis motus, cursusq̃ proprios ipsis ediscerere, qui mouentur, docerēq̃
 deos uelle, quod faciunt. Tum etiam, quod per immensa spacia seculorum,
 ne profana loquacitate uulgaret Aegyptiorū clausa adytis occulebar. Quip-
 pe per quadringenta ferme annorum millia illic reuerenti obseruatione de-
 litui. Atq̃ utinam post diluuialis consternationis excursus: Athenarumq̃
 urbem longa intercapedine restitutam, nullæ me in Græcia terrestres il-
 lecebræ, nec iactantes crinitorum scopas palliolos non tegendam potius q̃
 diulgadam cognouissent. Nunquam profecto itineris rationes, reditusq̃
 uestri, in noticiam, ac mortalium curarum illuuiam peruenirēt. Sed quo-
 rum utcunq̃ in graiam noticiam hominum errabunda perueni, sufficere
 oportuit, quicquid ab Herathostene, Ptolemæo, Hypparcho, cæterisq̃

Q uulgatum.

eos semp
 ulquis es,
 diectione
 ali cachio
 ensura ali
 lapido ul
 irgo sydo
 rum uen
 ara & cu
 m graut
 Satyra
 nifi uelut
 t, inquir
 exorta.

astigens
 quo m

uulgatum. Ne me ultra loquendi necessitas ingrauet. Tamen quia me alumnantis, erudientisq; Cyllenij reticere non permittit officium, nostrisq; studij secreta discludere. Solertia quoq; nubentis inuitat. Apud uos superi caelestesq;, qui uestra recensebitis metacula, non tacebo.

De Mundo.

MVndus igitur ex quatuor elementis, isdemq; totis in sphaera modum globatus. Terram in medio, imoq; defixam a ternis caeli rotis circum currens circulari quadam ratione discriminat. Quamquam auscultare physicis in ipso astruendi limine non dedigner, qui subtilium corporum teneritudinem suis coactibus circumductam in quasdam sectas uias, & circulum intercapedines non aestimant disparari, sed suis fluctibus adhaerentes naturas undiq; secus globofo ambitu orbibusque diffundi: Quarum circa medium, quod dixerunt centrum, aquae primum, aerisq; sequens. Tertium ignis Cyma commemorat. Et nunc quinto quodam corporeae substantiae temperamento aethereos circūuolare fulgores. Quo loco solis, ac lunae, ac syderum signiferisq; orbis se obliquitus circūducit, quod Cido, Foreticus, Cyma gymnasia retulerunt: Cuius naturae tranquillitas etiam illum extremum tenet, ambitiosemq; cursum, qui ex eo, quod nullis syderibus occulatur, *ἀνασποσ* perhibetur. Si igitur sui similis omnis circumagentium naturarum ambitus reperitur, nulli possunt aethereum tractum circuli uariare. Nos igitur circulos non ita dicemus, ut liquētis naturae discrimina corpulenta fingamus, sed ut ascensus, descensusq; ad nos errantium demonstramus. Neq; enim uel axem, polosque, quos in sphaera aenea, quae Circite dicitur, ad intelligentiae compendia affixere mortales. Ego robori mundanae rationis apponam, cum nihil solidius terra sit, quod eam ualeat sustinere. Deinde cum poli uelut perforatae exterioris sphaerae cauernis emineant, & hiatus quidam, cardinesque fingantur: Quod utiq; subtilibus aethereisq; accidere non potuisse compertum. Sic ubi igitur intelligentiae edisserandiq; proposito, uel axem, uel polos, uel circulos perhibebo, Idaeali quadam prudentia, non diuersitate caeli discreta, sed spaciorem rationibus dispensetur: Sicq; habeatur, cum euexum, deuexumq; mundū dixerō, cum similis cunctis suis partibus sit, sublimeturq;, uel lateat pro conditione orientis, positioneq; terrarum.

De quinque Paralellis.

HOc igitur praemonito illud insinuo, quod quidam Romanorum non per oia ignarus mei: Stellas a stando, Sydera a confidendo, Astra ab Astreo dicta fuisse commemorat, fabulosisque cometis Graij compleuere caelum. Ego praepcepta potius edisseram disciplinae, ac decem dici mundi circulos

circulos asseuero. Quorum alij paralleli, quos æquidistantes Latine possumus memorare, eosdem polos habent, quos ipse mundus. Poli enim sunt, qui à centro circuli linea usq; in circumferentias ducta medietatis sectæ mensuram æqua ratione discriminant.

De primo Parallelo.

Verū ex parallelis primus is est, qui & semper apparēs: & contingēs confinia Finitoris nunquā mersus assurgit, qui septentrionalis circulus perhibetur. Ex eo quod cum cæteris, quæ prominentur, etiam gemina sydera septentrionis includit.

De Secundo.

Secundus autem ex parallelis maximus solstitialis est, ad quem sol æstiuus accedens solstitij fine repulsus abscedit.

De Tertio.

Tertius æquinoctialis medius, maximusq; cunctorum, per quem sol secundo, uel cum in æstiuam flagrantiam surgit, uel cum in hyberna descendit, quadam mundi medietate peruectus mensuram noctis lucis æqualitate compensat.

De Quarto.

Hic propinquus brumalis in quem hyemali fine perueniens in aquilonem. Denuo rursus assurgit.

De Ultimo.

Quintus autem, idemq; ultimus australis: quiq; antarcticus perhibetur. Hic mersus, ac uix altiore circuli extremitate orientis defixa contingens tantū tamen spacij, quantū septentrionalis circulus ratione monstratur, ei etiam inuenitur oppositus.

De Coluris.

Consequens reor coluros demonstrare: quorū pars desuper quædā alia in imò uersatur occulta: de quibus non nescio scriptorū uariare diffinita. Nam alij à septentrionali cardine in meridianū duci circumlum perhibent. Ex indeq; sub terras meantē: denuo in articum apicem sublimari. Alij uerò contra à cardine meridiano inchoamenta circuli perhibentes, eundem per arcticum uerticē, unde ortus denuo retulerunt. Qui quidem alij abortu circumlum decusantes in quatuor quadras mundi ambitu discrete uerunt. Verū, ego, quod Hypparcus meus scriptorū ueritate cōplexus: hos dico à signis zodiaci Cycli uenientes, & tam inter se secundo coniunctos, q̄ omnes parallellos angulis æquales persecantes in cardines peruenire. Nam

unus ab Arietis octaua parte natus ambito mundo per polorum uertices ad eandem recurrit. Alius simili complexu mundum à Cancro exortus includit, quod planius postmodum faciemus,

De obliquis.

Verum nunc obliqui sunt edicendi. Quorum signifer duodecim discriminationibus interstinctus ex Paralellis duos, solstitialem, brumalemque contingens, æquinoctialem medium secat. Secundo nunc ad pares angulos, aut findit, aut finditur, qui Soli, Lunæque iter præbet cum quinque syderibus. Galaxias uero lacteus obliquorum multo maiore ambitu porrectus etiam uisibus approbatur. Nam confinio septentrionalis circuli natus in Finitoræ antarcticæ regionis acclinans, penè totum uidetur permeare cælum, quem quidem mihi desipere uidentur qui circulum negauerunt. Superest iam unus è circulis, quæ quidem, quod locis momentisque omnibus uariatur, dubito quid appellem. Hic tamen nouissima supernaque discriminans, atque undique in superficiem telluris lineæ flexu ambiētis incumbens: Orizon, uel Finitor, uel Oriens perhibetur.

Item de Septentrionali circulo.

Sed quoniam expositi circuli breuiter claruerunt. Nunc eorum spacia unde primo coeperam, perhibebo. Ac prius ad Septentrionalis circuli redeam granditatē. In quo more Geometrico duo primo signa composui ad circulum perducendum, id est, unum, quod centrum. Aliud quod sphaeram demonstraret. Itaque in ipso mundi cardine posui clarius sydus. Atque ab eo ad Draconis caput, quod iam notaueram usque ad Finitoris circulum peruenire lineam duxi. Quam postea manente centro mente circumagens circulum designaui, atque ab omni parte spacium æquale complexa. Per hæc sydera per sphaeram circumducta peruenit à capite Draconis, & dextro pede eius, qui appellatur, Engonasis ad medium Caphei pectus, tunc ad pedes priores maioris Ursæ, inde rursus ad Draconis caput.

De Solstitiali.

Hic circulo confinis solstitialis, quem itidem lineari dimensione à cardine mundi in octauam Cancris partem ducta, quo Sol accesserat, solstitio reperimus eundem circulum ambitu potiozem. Per hæc tamen signa curuari incipit ab octaua parte Cancris. Cuius omne corpus in longitudinem secat ad Leonis pectus, ac uentrem. Inde ad Ophiuchi humeros. Deinde ad caput Cygni. Deinde ad ungulas equi, ac protinus ad dextram Andromadæ manum. Deinde ad sinistrum Persei crus, eiusdemque sinistrum humerum. Inde ad utraq; Eniochi genua. & proxime ad Geminorum capita, à quibus rursus ad octauam Cancris ipsius partem.

De Aequi-

De Aequinoctiali.

AEquinoctialis demum circulum bis ad mensuram à poli termino circumactus tam in Arietem, quam in Libram linea permeante, per hæc signa circulum includit. Ab octava parte Arietis per totum corpus eiusdem ad reductum Tauri pedem. Inde ad mediū Orionis aluum. Deinde per edictas curuationes Idri, Crateræ, & Coruum. Ad octavam Libræ partem inter duas lucidas signi illius stellas. Inde ad utraq; Ophiuchi genua. Ac tum per Aquilam ad pegasæ caput à quo rursus ad octavam Arietis partem.

De Brumali.

Brumalem uerò circulum similiter signo in octava Capricorni parte de fixo per hæc meare comperimus. Ab octava parte Capricorni per totum corpus eius ad pedes Aquarii. Inde ad Cæti ultimam caudam, ac dehinc ad Leporem, prioresq; Caniculæ pedes. Inde per argo, tergusq; Centauri ad Scorpionis aculeum, deinde per Sagittæ ultimam partem ad octavam Capricorni partem circulus reuocatur.

De Antartico.

Vltimus ex Paralellis, qui uocatur Antarticus tantundem spacij quantum Septentrionalis includit: Quem quidem meantem, quibus sideribus circuletur. Ego poteram memorare. Nec enim mihi ulla cælestis globi portio habetur incognita. Sed quoniam per ignotas superiores partes uisus hominum distenditur, dicere prætermitto, ne incerta falsitatem admiscere uideatur assertio.

Item de Coluris.

Melius Coluros demonstramus, licet ipsi quoq; aliquid curuationis abducentes, non se totos uisibus repræsentent, tamen quia coniectura non erat, poterunt demonstrari. Atq; ita eorum primus, qui ab æquinoctiali parte sumit auspiciam ab octava Arietis parte contingens ultimum Deltos angulum, ac mox summum contingens Persei caput, dextrumq; eius brachium, proxime manum secans per septentrionalē circulum ad cardinem mundi peruenit: A quo per caudam Draconis ad sinistram Arctophilacos, proximèq; ad Bootis stellam ductus, dextrum Virginis pedem sinistramq; contingit. In quo octava pars libræ est. Unde ad dextram manum Centauri, qua pantheram tenet, diuisus haud procul ab eo loco, quo sinistram centauri ungulam tetigit, in regionem inconspicua nobis partis obruitur, unde emerfus infra cæctum per corpus eius, euerfusq; ceruicem ad caput, Atq; inde ad octavam partem Arietis redit.

Q 3 De Tropico.

De Tropico.

Alter autem Colurus, qui etiam Tropicus dicitur, ab octava parte Cancrī confurgit ad finistram ex prioribus Vrsæ pedem per ipsum pectus eius ceruicemque. Inde ad cardinē peruenit mundi: Atque inde per clunes minoris Vrsæ, & bis per Draconē ad finistram alam Cygni, ceruicemque perductus, ultimū Sagittæ spiculū, & proxime rostrum Aquilæ contingit, à qua ad octauam partem Capricorni descendit. Inde haud procul merus in regionem inconspicuam, infra Argonem resurgit, cuius & gubernaculum, & rectam puppim secans ad octauam partem Cancrī reddit.

De Signifero.

Dvos iam superesse circulos dubium non habetur, quos quidē obliquos dici superius memoravi, quorum unus Signifer, non ut cæteri, quos linealiter feci: Sed latissimus omnium comprobatur. Quem cum in duodecim spacia discernere, singulis xxx. partes, non nescia rationis ascripsi. Verum eius latitudinem circuli tetendi in duodecim portiones, ut tantundem spacij habeat latitudo, quantum longitudini duodecim partes attribuunt: Quod cum factum sit, facile est, loco eo, quo de Sole loqui cœpero, demonstrare: Qui per mediā circuli eiusdem lineam solus fertur. Cuius circuli ambitum per duodecim signa admodum clara circumagi dubium non habetur. Nam Galaxias non magis ratione, quam oculis approbatur. Cuius ultra regulā, & plerumque deficiens latitudo à Cassiopeæ astro in Scorpionis aculeum latitudine compensatur.

De Horizonte.

Superest circulus solus Finitor, qui ex eo, quod semper surgentis, de meantisque mundi diuersitatibus uarietur, certum astrorum ordinē non poterit retinere.

Quid sit spacij inter circulos.

Iam nunc inter circulos uniuersos quid interstitij, uel spacij intercapedo naturalis immerferit, æquum explicare. Nam inter Septentrionalē circulum quem spacia viij. rescauit, & inter solstitalē interpatet tantundem, quantum interest octo & sex. Nam idem interiectus spacij similibus continetur. In quo fit, ut maior sit circulus ab eodem interiectu pari spacio, & eiusdem tertia portione. Alia intercapedo inter solstitalē, æquinoctialemque circulos minor est à superiore interiectu quantum quatuor numeri ad sex. Ab æquinoctiali ad Brumalem similis. A Brumali autem ad austrinum talis est, qualis illa, quæ inter septentrionalē, solstitalēque circulos interiecta, circulusque ipse austrinus tantum habet ad cardinem suum, quantum septentrionalis ostendit.

De Fixis

De Fixis signis.

Peracta iam spaciolorum circulorumque breuiter ratione cætera, quæ appellantur inerrantia, percurramus. Dubium enim non est, xxxv. signis: omne cælum splendescere, nisi forte uelit quisque eorum gestamina sociare, licet animalium uocabulis censeantur, ut Capra, quæ Eniocho superposita, aut hædos, qui eius humeris sustentur, uel serpentem, quæ Ophiuchus tenet. Aut Pantheram, quem Centaurus gestat, quæ sidera uelut partes habendæ sunt potiorum. Hæc igitur signa quinque & triginta signa circuli interiacentis ambitu discernunt. Nam alia sunt Aquilonia, alia Austrina Regione quippe zodiaci, quæ Septentriones uersus depicta sunt: Aquilonia perhibentur Interius autem numerat austrina. Aquilonis igitur habent partem utraq; Septentrio Draco, qui inter utraq; flexuosus illabit. Arcturus, quæ alij Bootem appellant. Corona Ariadnes, Nisusque, quem alij Engonasin dicunt, Lyra, Cygnus, Cæpheus, Cassiopeia, Perseus Deltoton, Eniochus, Andromeda, Pegalus, Ophiuchus, Delphinus, Aquila, Sagitta. Austrina autem hæc sunt, Idrus, Crater, Coruus, Prochion, Orion, Canicula, Lepus, Eridanus, qui ab Orionis pede defluit, Cæctus, Centaurus, Nauis, Argo, Piscis austrinus, Ara. Nā & Aquā, quæ ex cratere Aquarii fluit, melius partem signi credimus. Et stellam, quam quidem Canopum, quidam Ptolomæum appellant, quæ superioribus inconspicua in confinio Alexandria incipit apparere, ut partem Eridani fluminis extimabo. Hæc discernit zodiacus, qui quidem æquales duodecim signorum integrat portiones. Sed undecim habet signa. Scorpius enim tam suum spacium corpore, quam Chelis occupat Libræ. Cuius superiorem partem pedes Virginis occupant. Maiorem uerò Scorpius: denique Chelas, quam Librā dicimus quidam dixere Graij. Horum ergo signorum duodecim nomina, quod uulgo nota sunt, prætermitto.

Quod diuersis circulis distribuuntur, quorundam partes signorum.

Intelligo ordinis hoc fuisse, ut quo circulo spacioque, quæ signa sint, demonstrarem. Sed & magnam partem astructionis exquirat, contra propositum breuitatis. Et quod mediatenus, tertiā uerò parte, quædam signa de fixis circulis diuersis sua membra discrepant. Hanc obscuram caliginem derelinquo. Quippe ut cætera transeamus, Manus interior Arcturi intra septentrionalē circulum ponit. Reliquumque corpus parti alterius deputat. Cæpheus corpus mediatenus septentrionali thorace partito, & diuersis circulis attributo. Nisus uerò sinistro pede septentrionalis Draconis uerticē calcans capite solstitialē circulum ascendit, unum brachium Lyræ, alterum dans Coronæ, & alia huiusmodi non minus insuauia, quam morosa.

Q 4 Quibus

Quibus signis surgentibus, quæ oriuntur,
quæ occidunt.

Illud potius attendendum, quibus surgentibus signis, quæ ortum faciunt occiduntque. Nam oriente Cancro occidunt Corona Ariadnes, & austrini piscis pars dimidia, Ophiucus à pedibus usque humeros, serpensque quem detinet, præter fauces caputque totum, Bootis etiam medietas. Oriuntur uero Orion totus Eridanique principium, & in lingua caniculæ lucida stella. Cum autem Leo oritur, Coronæ reliqua cōteguntur. Austriusque piscis & Ophiuchi serpētis, Bootisque partes. Itemque Aquila, Nisi que pars dextra Oriuntur uero Idrī caput, Lepus & Prochion, Caniculæque pars prima. Oriente autem Virgine occidunt Lyra, Delfinus, Sagitta, Cygni que pars potior, Eridani que pars ultima. Et caput, ceruixque Pegasi. Oriuntur autem Idrī pars prior usque ad Craterem, Canicula que tota, & Nauis Argonis, Puppis. Libra surgente occidunt Pegasi & Cygni reliquæ portiones, Andromadæque caput, Cæphei que humeri, Cætus & flexus fluminis Eridani. Oriuntur Coronæ medietas: Nisi dexter pes, & Bootes, & Idrī reliquū præter ultimā caudam Centauri que pars quæ in equi speciem figuratur. Scorpione autem nascente occidunt. Andromadæ pars reliqua. Item Cæphei pars, quæ extra septentrionalem circulum posita, & Cassiopix, & Orionis pars. Eodem tempore oriuntur Ariadnes corona tota & caput Eniochi, Nisi que corpus omne præter sinistram manū. Idrī cauda ultima, & Centaurus totus præter priores pedes Sagittario nascente mergit Orion & Canicula, & Eniochi pedes. Oriuntur uero totus Ophiuchus, & Nisi sinistra manus, & Lyra & Cæphei caput humerique, & Centauri pedes priores. Capricorno oriente occidunt Eniochus totus, & eius capra hædique. Persei pars sinistra, & Argonis puppis, & Prochion, Inuicem oriuntur Cygnus, & Aquila, & Sagitta & altariū. Aquario oriente occidunt Centauri pars equina, Idrī caput. Oritur & equus Pegasus. Piscibus ortis occidunt Idrus totus, & Centauri pars reliqua, & crater. Præterea oriuntur Andromadæ pars dextra, & piscis austrinus. Arietis signo surgente occidunt pedes Centauri & altariū. Oriuntur uero Andromadæ sinistra pars & Persei caput usque ad aluum & Deltoton. Signo Tauri oriente occidunt Bootis pedes, Ophiuchus à pedibus ad genua usque. Oriuntur autem Cæti pars reliqua & sinister Orionis pes.

Quibus temporibus oriuntur, aut occidunt.

Temporum quoque ipsorum, quibus oriuntur, aut occidunt, habenda distantia est. Nam quæ transuersa oriuntur, & recte occidunt, celeriores ortus habent quàm occasus. Contra autem, quæ recta oriuntur, & transuersa conduntur, tardius oriuntur. Nam Cancrī signum recte oritur, inclinatumque merfatur, licet hoc in Capricorno parua inflexione curuetur.

curuetur. Oritur autem duabus horis, & duodecima parte horæ, & hora occidit, ac deince minima in isto distantia est. Leo autem oritur duabus horis, & tertia parte horæ, occidit uerò hora semis, & sexta parte horæ. Virgo oritur horis duabus & dimidia, & sexta parte horæ, occiditq; hora & tertia parte. Similiter Libra. At Scorpius diminuit ortum, & auget occasum: oritur enim horis duabus, & tertia parte, occidit hora semis, & sexta parte horæ. At Sagittarius oritur horis duabus, & duodecima parte horæ, occidit & deince horæ. At inuicem quæ transuersa oriuntur & recta occidunt, breuioribus ortus occupant quàm occasus. Deniq; ex his est signum Capricorni, quod orit hora & deince, occidit duabus horis, & duodecima parte horæ. Aquarii uerò proximum signum oritur hora & dimidia, & sexta parte horæ, Occidit horis duabus & tertia parte horæ. Sequens hos Piscium signum oritur hora, & tertia parte horæ, occidit duabus horis & dimidia, & sexta horæ parte. Eandem mensuram Aries utriusq; temporis seruat. Taurus oritur hora & dimidia, & sexta parte horæ, occidit duabus horis, & tertia parte horæ. At Gemini oriuntur hora & deince, Occidunt duabus horis, & duodecima parte horæ.

Quod pro diuersitate signorum, dierum,
noctiumq; fiat inæqualitas.

HAec est inæqualitas, quæ dierum spacia noctiumque discriminat. Nam cum solis lumen eorum signorum principium, quæ tardius oriuntur, ingreditur dum sequentia signa nascuntur, diei prolixitas procuratur. Vbi uerò hæc intrarit, quæ cito orta demersantur, tardius diebus exiguis noctes efficit grandiores. Deniq; hæc ratio, & illis respondet, qui uelut miram efficiunt quæstionem, talia proponentes. Si spacijs æqualibus omnia signa percensentur, ad necesse est diebus, noctibusq; cunctis seena signa supra terras esse, omnes dies, noctesque pares esse debuerunt. Seena autem signa superstare nō dubium est, totidemq; delitescere. Dies quoque noctesq; uariari diuersitatibus spaciōrum. Nam Solstitialis dies habet æquinoctialis mensuræ horas quatuordecim & sextantem. Brumalis uerò horas nouem, & dimidiam ac tertiam portionem. Vicissim brumales noctes Solstitialis diei temporibus porriguntur: Cuius lucis tempora suscipit nox æstiuæ. In tanta uarietate diuersitatēque temporum: Illud profecto colligitur. Signa æqualia non habenda. Cuius conclusioni & rerū uarietas, & nostra regula refragat. Multiplici enim clepsydrarum appositione monstratū oīa signa paria spacia cōtinere. Cū em̄ diuersa spacia in ortu habeant, atq; occasum, tamē si omnium ortus, occasusq; cōpenset, uidebis applenū collata mēsuris æqualibus respondere. Verū ac quæstione consumata,

alia

alía subtilior de spacijs imparibus obiectatatur. Dicunt enim si spacia signorum æqualia sint: aut Sol tardiore cursu quædam signa transcurrit, aut in dierum ratio diuersitate mentitur. Sed constat Solem geminorū signum xxx. & duobus diebus excurrere. Sagittarij autem xxviiij. cæterisq; signis, aut adijci, aut detrahi aliquas portiones, quod profecto nō fieret: Si aut sol æquali cursu ferretur, aut signa spacijs paribus tenderent. Sol autē eadem ac perpetua celeritate festinat. Relinquitur, ut signis spacijs æqualitas denegetur: Sed hunc quoq; errorem opinio inueterata composuit, quàm omnes hæctenus crediderunt. Quemadmodum ipsi mundo sphaeræq; postremae centron esse terrā: Ita & solaris circuli eandem centron esse, quod omnino falsum esse non dubium. Nam ut diuersa spacia sunt cælestis ambitus circuliq; medialis, ita & diuersis centrorum signis, punctisq; torquent: Quo fit, ut terra solaris circuli centron non sit, sed eccentros habeatur. Per uices enim propinquitates, descensusq; ad terras solaris orbita, cursusq; summittit. Itemq; pro signorum conditionibus sublimatur, & cum medietatem linearem in latitudinem zodiaci, sol libratus excurrat. Orbem tamē solis obliquitas meatus aut imprimat, aut extollit. Quis enim dubitet Cancrū, Geminosq; uerbi gratia, in mundi ardua sublimari. Rursumq; Sagittarium Capricornumq; per erratis deflexibus infirmari. Quod cum ipse zodiacus signaq; cælo cohærentia tantundem à terris undiq; secus intersticij detineant. Solaris tamen circulus, qui subtermeat, aut euehit, aut descendit. Hinc uenit, ut à sole signa cum dierum transcurri diuersitatibus uideantur.

De Planetarum orbibus.

TRanscursa ratio est signorum cælestiū, atq; etiā circulorū. Nūc planetarum orbis differam, quos quidem non ab erroribus suis. Nam hisdem solis rationibus cōmeantes nihil licere patiunt erroris. Sed quia diuersa uarietas mortalibus caligines intentionis effundit, nō planetas, sed planōtas, sicut Orator asserit, memorabo: licet eos proprijs nominibus insignitos etiā alijs nominibus appellarint: Nam Saturnū Phænona uocant: Iouemq; Phætona: Pyro in Martem: Venerē Phosphoron: Mercuriū Stilbonta nominarūt. Soli uerò Lunæq; diuersitas gentiū innumera uocabula sociauit. Horū igitur septem, illa eo maximè confixis syderibus habenda distantia, quod illa cæli tantūmodo cursibus cōmouent, propria statione ornata. Hi uerò tam mūdānis raptibus auferunt, quā proprijs cursibus cōmouent. Nam quātū eos retulit diei, noctisq; rotatio, tantū nitunt diuersis cōpensare temporibus, id est, aut mensa, ut Luna, aut anno, ut Sol aut xxx. annis, ut Saturnus, & cæteris tēporibus attributis pro spacijs quæ circumeunt latitudine, aut breuitate: Quæ cuncta sydera, licet in ortū pergere uideantur, nō tamē aduersum mundū rigido motu, sed obliquo per zodiaci

zodiaci defixa moluntur. Alioquin ex contrario partium suarum motu mundus stare non posset. Denique etiam peripateticorum dogma contendit, non aduersum mundum hæc sydera promoueri, sed celeritate mundi, quam sequi non potuerunt, præteriri. Quod quidem, etiam ut uerum sit, meis non poterit rationibus obuiari. Siue enim Saturnus nimia cum mundo celeritate concertans, uix exiguis cursibus superatur. Ac luna, quod tardius incedat intra trigessimum diem à mundi parte eadem præterit. Siue contra mundum nitentibus, ideo celerior, quia breuiore ambitu orbem circuit luna, tardiusque Saturnus, propter latitudinem orbis effusi. Vtrum uelis, meis regulis non obstitit. Si quidem suis motus istorum rationibus dispensat. Quibus tamen septem syderibus unus est communis motus, quod omnes ortum petunt. Alius quod temporum omnes diuersitatibus atque accidentibus uariant. Nam ex his quinque sydera, stationes, recursusque patiunt. Sol uero, lunaque cursu continuo rapiunt. Item hæc lumina uicibus obscurant. Quinque uero sydera nesciunt umbrari. Tria item ex his cum Sole, Lunaque orbem terræ circumeunt, Venus uero ac Mercurius non ambiunt terram.

Quod Tellus non sit centrum omnibus planetis,

Licet generaliter sciendum cunctis orbibus planetarum eccentricum esse Tellurem, hoc est, non tenere medium circularum, quod mundi centrum esse non dubium. Et illud generale septem omnibus aduertendum quod cum mundus eiusdem ductus rotatione unimoda torqueatur. Planetæ quotidie tam loca, quam diuersitates arripiant circularum. Nam ex his nullum syderis ex eo loco, unde pridie ortum est, eleuatur. Quod si est dubium non est, cxxxij, circulos habere Solem, per quos, aut ab solstitio in brumam redit, aut ab eadem in solstitialem lineam subleuat. Per easdem quippe mutationes comitat circularum. Sed cum sol prædictum numerum habeat. Mars duplos circulos facit: Iouis stella duodecies excrecere octies uicies cumulatis, Saturnus eos circulos, qui Paralleli etiam dicti sunt circūcurrens. Qui motus omnium cum mundo proueniunt, & terram ortibus, occasibusque circumeunt. Nam Venus, Mercuriusque, licet ortus occasusque quotidianos ostendant, tamen eorum circuli terras omnino non ambiunt: Sed circa solem laxiore ambitu circulantur. Denique circularum suorum centrum in Sole constituunt. Ita ut supra ipsum aliquando. Infra plerumque propinquiores terris ferrantur, à quo quidem signo uno, & parte dimidia Venus disparatur. Sed cum supra solem sunt, propinquior est ei Mercurius cum intra Solem, Venus, utpote orbe castiore, diffusiorique curuetur. Nam Luna, quæ propinquior terris est, per per quos ferratur anfractus, interius memorabo. Post cuius orbem alij Mercurium, Veneremque alij ipsius circulum solis esse concertant. Deinde Martis, Iouis, ac Saturni, Quos

ni: quos omnes ut suis amplitudinibus metiamur, quod non facile astrologi uoluere, ab uno Geometriæ concessio, assertio est inchoada: quod & ipsa suggerit in praesenti, & ab Heratosthene, Archimedeque persuasum in circuitu terræ esse ccccvi. millia stadiorum & decem stadia.

Quod circulus Lunæ maior sit quàm terra, & ipsa
Luna minor quàm tellus.

ITa ergo, ut ab hoc indubitatis rationibus approbetur, Lunæ circulum centies terra esse maiorem. Qui quidem circulus ipsa luna sexcenties portior inuenitur. Quæ duo ex defectibus solis assiduis quantū umbræ Luna subiecta reddiderit, & ipsius umbræ collatione cum ipso Lunæ corpore uera dimensione monstrant. Quæ nisi morosa sit quemadmodum dimensio, demonstrabo. Crebro in climate Diamesoës proueniens solis defectus eiusdem ex omni parte totum obumbravit orbem. Sed, prope in quo climati, id est Diarhodij portio obscuratōnis apparuit. In climate uero Diabroristhenis nulla obsistente parte Sol totus eluxit. Vnde quoniam climate Diarhodij quot stadia contineat, manifestum est, repperi duo de uigesimā partem terræ umbram, quam luna fecerat, continere. Sed quoniam maius corpus eius est, quod umbra metaliter iacitur, quàm ipsa umbra ex climatibus, quibus pro parte Sol obscurabatur, dextra, leuaque compertum est triplo maiorem esse ipsam Lunam umbra sua. Ergo collectum est Lunam sexies minorem orbe terræ praedictis rationibus inueniri.

Quod Luna minor sit orbe suo.

LVna autem minor est orbe suo sexcenties, quod clepsydris intelligi potest. Duobus enim uasis æneis fusilibus positīs, unum uacuum inferius, aliud superius aqua plenum pone. Obserua autem Lunæ ortum, & stellam fixam simul cum ea orientem. Et cum coeperit corpus Lunæ ex superiore parte supra terras apparere, cito superioris uasis aqua, uide licet pleni centrum aperi, ut simul cum incipiente Luna oriri, aqua fluere in uas inferius incipiat, & donec totum corpus appareat fluat. Cum autem tota supra terras apparuerit Luna, statim primum uas, in quod aqua fluxerit, subtrahas, & aliud apponas, in quod aqua fluat, donec nocte alia renascatur illa stella quæ in priore nocte cum Luna oriebatur, & cum illa orta fuerit, superius uas, unde aqua fluxerat, tollas. Deinde metire totā aquam, quæ in spacio uiginti quatuor horarum fluxerat ad mensuram illam primā, quæ cum corpore Lunæ prius in primū uas fluxerat. & inuenies sexcenties aquā exciscere, quod in Lunæ circulo fieri non dubium est. id est, sexcenties superare spacium corpus Lunæ. Vnde colligas circulum eius totiens esse maiorem, Luna autem minor est orbe suo sexcenties, quod clepsydris fusile imponas:

ponas Atq; emersa omni subtrahas primum, & aliud uas apponas, donec nocte alia renascatur. adiecto ad circuli spacia, & quot excurrit partibus, & ipso item lunæ corpore, quoniam de circulo hoc quoq; esse nō dubium est, inuenies sexcenties aquam excrecere, unde colligas circulum eius toties esse maiorem. Si ergo ipsa Luna maior sexies terra, sexcenties circulus eius maior Luna. Vides lunarem circulum centies maiorem esse tellure.

Quorum planetarum orbis Lunam supercrecant.

Quo monstrato alios circulos uideamus. Sed quis dubitet solarē circulum duodecies quàm Lunæ esse maiorem: Cum quod illa mense ille duodecim porcurrat, Martis uerò circulus uicies quater potior inuenitur. Iouis centies & quadragies quater. Saturni trecenties, tricies, & sexies. Vnde si numerus intentionibus supputetur. Et quot stadia Saturni circulus habeat, & quota eius portio omnis terra sit, inuenitur. Nam si centies Lunæ circulus maior est terra. Lunæ autem circulo cccxxxvi. maior Saturni. Maior est igitur Saturni circulus omni terra tricesies, ter millies, & sexcenties.

De Lunæ meatu.

Nunciam Lunæ meatum, quæ terræ propinquior est, uideamus, quam quidem menstruum habere lumen physicorum assertione persuasum est. Cum quod sit semper pleni orbis esse non dubium est. Nam si ab illa parte, quæ se subiicit Soli, omni hemisphærio collustratur etiam trigesima nobiscum nullum lumē ostendit. Superne qua Solem spectat pleno lumine relucescit. Deniq; cum discedens à Sole à latere cum cœperit intueri, pro parte etiam inferius lumen acquirit, donec è regione posita ab hac parte quæ nobis est uisibilis, collustretur. Circuit enim eius globum undiq; secus Solis nitor, & ei parti, quam totam tunc aspicit, lumē indulget, cuius luminis radij in terras quoq; luculentiores perueniunt, ut si quis ex speculo lumine repercusso effigiem lucis excipiat. Quæ quidē Luna, cum eum in orientis partibus cōprehenderit, obscuratur. & cum in occasu deseruerit, lucefcit. Cuius primi luminis effigies quibusdam uelut cornibus circulata *μονοειδής* dicitur. Cum uerò xc partibus à Sole discedens orbē eius mediatus idem radius luminis, *διατόμος* perhibetur. Sed prædictis partibus cum alias xlv. adiecerit, perhibetur *ἀμφικύρτος*, id est, maior dimidia, minor plena. Cum uerò clxxx. partibus à Sole discesserit, contrario posita totam partem, quam terris opponit, illuminat, *πανσίληνος* perhibetur. Ac dehinc deficiens seruat tum prædictis partibus nomina memorata. Quæ quidem xiiij. orbis sui partes die nocteq; transcurrit, cum pro latitudine circulorum, quos obeunt eodem interstitio Mars dimidiam, Iupiter

R duodecimam

duodecimam unius partis, Saturnus xxviiij. unius portionis, excurrat. Verum Luna circuit totum signiferum xxvij. diebus & bisse. Sed Solem xxix. diebus, & media diei, noctisque parte consequitur, quod ideo tardius prouenit, quia cum suum peregerit circulum. Ex quo Sol ab eodem loco, quo ei lumen dederat, excurrerit, & in signo proximo, aut etiam altero reperit. Nam si in Libræ, aut Scorpij, aut Sagittarij ultima parte lumen acceperit. Non eum in sequenti signo, sed in altero consequitur. Hæc enim aliquando tria signa transcurrit. Quemadmodum his contraria plerumque bis inuenit. Nam quoniam ibi Sol xxx. diebus, & in Geminis xxxij. moratur. Luna, quæ xxix. diebus & dimidia parte eum consequitur, ibi utique poterit inuenire. Verum eadem Luna aliquando xiiij. diebus, aliquando xv. plerumque xvi. plenum perficit lumen. Ita tamen, ut in eodem deponendo compenset. Nam si xiiij. die lumen impleuerit xv. diebus amittit, ut dierum ratio integra concludatur. Verum eadem Luna implet annum suum cclliij. diebus. Nam xij. eius coit hoc numero peraguntur. Sicque fit, ut annus solaris diebus xi. maior habeatur, quod intercalationum diuersitatibus compensatur.

De XII. partibus latitudinis Zodiaci.

DE Latitudinis partibus, per quas Luna com meat, edicamus. Nam in zodiaco xij. esse latitudinis partes superius intimaui, per quas diuersis modis sydera spaciuntur. Nam alia per tres partes. Alia per quatuor. Alia per octo, quædam per omnes xij. deferuntur. Sol enim in nullam excedens partem in medio libramento fertur absque ipso Libræ confinio. Nam ibi se aut in austrum, aquilonemque deflectit ad dimidium ferè momentum. Luna autem per omnes xij. currens, nunc in aquilonem prouehitur, nunc in austrum deueniens infimat, utrinque momentis excurrens. Sicut Hypparcus quoque consentit. Denique obliquitati eius uocabulum constructum, ut ferè *ἡλίοειδής* dicatur, ita tamen ut descendens, ascendensque ipsam solarem lineam, quam mediam inter senas utriusque lateris partes esse monstrauimus, aut acutis, aut spaciosis angulis secet, nec possit tamen ad idem, hoc est ita, ut est posita, eodem mense, eadem parte sic ad Solem reuerti eadem latitudinis portione, nisi mense ccxxxv. hoc est anno xix. Nam ut sub eadem die, atque hisdem propinquitatibus syderum inerrantium ad idem redeat, faciunt anni lv. Vt uero etiam planetarum hisdem rationibus sub eadem specie contingat, anni magni prolixitas spectanda. Verum eadem Luna conscans solarem lineam in aquilone scandit, uocatur *ὑψόμενη*. Cum ab aquilone ad solarem lineam redit dicitur, *ὑψος ταπεινομένη*. Cum à solari in austrum descendit, *ταπεινος ταπεινομένη*. Cum deinde rediens ad solem resurgit *ταπεινός ὑψόμενη*. Sed idem ascensus, descensusque faciunt utriusque luminis obscurationem. Nam cum Luna scandens, descendensque in solarem lineam incidit. si

rit, si trigesima est. Hoc est omni corpore subiecta Soli, obscurationē Solis terris facit. Suo enim corpore subter se positus obscurat alijs partibus terræ Sole, qua non tegitur relucente. Quam obscurationem eadem non cunctis mensibus facit, quia non semper trigesima in eadem solari linea reperit. Sed aut sursum, aut deorsum posita, ne possit obstare, transmittit.

De Defectu Lunæ.

Item Lunæ defectus fit, cum in contrario Luna posita, hoc est, xv. in eadem linea Solis umbra terræ metaliter infuscatur. Nam Sol umbram terræ, in suam lineam mittit. Quam si Lunæ corpus intrarit: Quoniā uidere lumen Solis terra obstante non poterit, luminis soliti ademptione furuescit. Alias cum in superiore, aut inferiore latitudinis loco fuerit, pleni luminis effigie relucescit. Deniq; ideo intra sex mensem defectus non poterunt iterari, quia aut xv. aut prima in eadem Solis linea per xij. partium latitudinem spaciatur. Deinde non poterit inueniri. Vnde si ab Aquilone rediens ad Solem in latere proximo posita non obstitit *παράμαξηνή σύνδοση* facere perhibetur. Quæ si à latere Septentrionis transcurrens coit, & obstitit *παράμαξηνή βορείση σύνδοση* memoratur. Si ab Austro ueniens, nec obstitens lumen acceperit *παράμαξηνή σύνδοση μέτριοι* fecisse dicitur. Si autem ad solarem circulum ueniens ab Austro obstitit Soli *ἀναβιβάζου σύνδεσμοι* fecisse dicitur. Hæ species, diuersitatesq; Lunæ superæ mutabilitatis uarietate confunduntur.

De cursu Solis.

Nam Sol, quem Gemino diximus meare motu, quippe ab ortu, aut cum mundo corripitur, aut ipse suum circulum contra mundum per obliqua distendit. Verum ex ea parte, qua cum mundo uoluitur, quotidie ortus sui lineam mutat. Et quoniam omnes ductus, per quos uoluitur, circulos appellamus clxxxij. eosdem esse dubium non habet. Nam siue à Cancro descendat, per eosdem usq; ad Brumalem circulum currit. Siue à Bruma in solstitium ueniat, per ipsos denuo reuoluitur. Qui quidem secantes secundo zodiacum, contrarijs signis perpetuo lineantur. Nam primus Arietis circulus primus est Libræ. Item trigesimus Arietis trigesimus est Libræ. Item Tauri prior Scorpionis est primus. Sic igitur cccxvi. partibus fiunt, clxxxij. Circuli, quos omnes Parallelos appellamus, & ex contrario, ut dixi, signa hisdem partibus secant. Ergo bis hos circulos annuos, cccxv. diebus, & quadrante diei peragit, siue ad solstitialem circulum tendat siue exinde reuertatur. Illud etiam non tacendum, quod cum duo sint hemisphæria. Vnum ab æquinoctiali circulo in septentrionem. Aliud in Austrum ab eodem æquinoctiali, tamen Sol diuersa utrunq; ratione discurrit. Cum

R 2 ut dixi.

ut dixi, paria sint signa partis utriusque. Verum id, quod ad solstitialem con-
surgit, clxxxv. diebus, & quadrante diei, noctisque. Id autem, quod ad Bruma-
lem deprimitur, clxxx. diebus peragitur, quod utique illa, res facit, quod eccen-
tron Solis circulo dixi esse Tellurem. Et in superiore hemisphaerio alterius
tollit, in inferiore ad terrae confinia propinquare. Dubium autem non est ci-
tius transcurrere breviorum sinum, tardiusque diffusum: Verum Sol, cum ad
Cancrum ab aequinoctiali parte conscendit, aetatem praestat hominibus,
quos inter solstitialem, septentrionalemque uiuere, dubium non habetur. Cum
ab eodem Cancro in aequinoctialem Libram descenderit, Autumnum fa-
cit. Cum uero ad Brumalem lineam recedit, Hyems habetur. Propterea,
quod calore dimoto, torpor inuadit. Rursum cum a Capricorno hyemali
in aequinoctialem Arietem surgit, uernum tempus arridet. Ex hinc denuo
in Cancro Aestas torrida renouatur. Sed e contrario perferre omnia non du-
bitatur: Antipodas, quorum aetatem Capricornus facit, hyemem Cancer
Sol tenens aequinoctia utriusque parti temperiem.

De accessu, defectuque dierum ac noctium.

Iam illud superfluum puto noctium accessus, defectusque memorare. Cum
pares pro rota sint aestiuis diebus hyemis noctes, & hyemalibus diebus
noctes aestiuae, unaque aequinoctialis nox, quae bis anno contingit, par sit
diei suo. Nam cum ab aequinoctio uerno in Cancrum Sol meat, omnes dies
maiores sunt noctibus suis. Item ab autumnali aequinoctio usque ad Brumam
minores dies noctibus dilatatis.

De Climatibus octo.

Minimus autem anni dies Brumalis est, qui habet horas, ix. Maxi-
mus autem Solstitialis habet horas, xiiij. licet hoc pro climatium ratio-
nibus uariet. Nam climata octo sunt, sed proximum solstitiali Dia-
meroës. Deinde alterum diasynes. Tertium Dialexandrias, quod ducit per Cy-
raenas in Africam Carthaginim ab austro adiacentem. Quartum & medium ex
omnibus diarhodij, quod per mediam Peloponnesum, Siciliamque ductum, ad
ostium Bethys puenit. Quintum est Diaromes per Macedoniam, & alteram par-
tem per Gallias, & Lusitaniam ad Tagum descendens. Deinde sextum per Hel-
lespontum, Traciamque, & confinem Germaniae Galliam. Septimum Diaboristhe-
nes per Ponticum mare, & ab altera parte Germaniam, Britanniamque praeci-
dens. Vltimum est ultra Meotis paludes, & infra Riphæos montes.

De aequinoctialibus diebus secundum Climatata.

ERgo secundum Climatata dies dicantur. Diámetroës maximus dies habet
aequinoctiales horas, xiiij. Minimus dies, xi. Diasynensis maximus di-
es horas habet, xiiij. Minimus decem. Dialexandrias maximus hora-
rum

rum xiiij Minimus, ix. Diarhodij maximus horas xiiij. & bisse, & Minimus ix. Diaromæ maximus, xv. Minimus ix. Diahellepōtus maximus horas xv Minimus viij, & bisse. Diaboristhenes maximus horas xvi & bisse. Minimus viij, & triētem. Diariphæon maximus horas xvi. Minimus viij. Deinde cum prope cardinem accesseris longior dies semper, breuiorq; nox fiet. Deniq; colligitur sub ipso uerò cardine semper diem esse. Interea his climatibus quibus crescunt, decrescuntq; luces. Sciendumq; à Bruma ita dies accrescere, ut primo mense duodecima eiusdem tēporis, quod addit æstati accrescat. Secundo mense sexta, Tertio quarta. Et quarto mense alia quarta. Quinto sexta. Sexto duodecima Illud quoq; manifestū, quod zodiacus circa Cancrū, Capricornūq; flexior æquinoctialē penē directum secat.

De Stella Mercurij.

HActeus de Sole. Nunc planetarum cursus conuenit intueri. Eorumq; præcipuè, qui circa Solem peragratione mundana uoluntur. Nam Stilbon penē anni circulum ducens per octo latitudinis partes alterna incitus diuersitate discurret. Huius Venerisq; circulos epicyclosq; esse superioribus memorauī, id est, non intra ambitū propriū rotunditatem telluris includere. Sed de latere terræ quodāmodo circunduci. Qui ut oriri subinde occiderēq; uideantur, mundani motus raptibus inuoluunt. Sed idem Stilbon, licet Solem ex diuersis circulis comitetur. Ab eo tamen nunquā ultra xxxij. partes poterit aberrare, nec duobus signis absistere. Nunc præteriens, nunc consistens, aut certe regrediens, qui quidem diuersis schematibus uariatur. Nam licet exiguo, paruiq; temporis spaciū faciat, tamē & ortus facit, & occasus. Quippe ubi radijs solaribus conditione partium liberatus, ante emergētis splendorem lubaris uibrandus apparet, ultra terrarum orizontem subleuatus. Nam à Cronico ortu hic nunquā poterit eleuari. Quippe in Diametro Solis posse positus euenire syderibus Diametrum in signo septimo perhibetur: ita fit, ut iste, qui ultra signum & alterā exiguam portionē sequentis abesse non poterit, non illic contingat ortu à Cronico subleuari. Deniq; nec contrarium eidem nouit occasum, uel ortū Sed ortum itidem uespertinum facit. Cum post occasum Solis luminis sui libertate clarescit. Item occasus duos habet: Vnum cum ante Solem parere solitus, claritate radij superueniētis occultitur. Alium, cum itidem retro gradatione sui uicinæ Solis ad motus idem patitur in occasu. Ab eo quippe Solis lumine intra xx. momenta abesse nō poterit, licet maioribus partibus aberrarit, qui ultra secundum signum non poterit inueniri. Et has tamen obscurationes, ortusq; perspicuos quarto quoque mense, nec id tamen semper offendit,

R 3 De Stella

De Stella Veneris.

AT Venus, quæ ab alijs Phosphoros nominatur, à Pythagora Samio, cū suis ostēsa est terris rationibus peruestigata. Et ipsam circa anni confinium habere circulum proprium perdocetur, Nam ccc. diebus, & aliquot latitudinis uerò partibus, xij. Lunæ similis peruagatur, l. momentis à Solis orbe discedens, licet plus à xlvi. partibus aberrare non ualeat. Et tamen in suo posita circulo cum uaria diuersitate circundat, quia aliquando eum transcurrit, aliquando subsequitur, nec comprehendit, aliquando superfertur, non nunquam subiacet. Quippe quæ non annis omnibus reuocet cursum. Tūc etiam retrogradatur ultra anni circulum tardior collustrat orbem. Cum autem directo cursu meat, etiam undecimo mense circulum complet, Nunc faciens ortum, ut in Luciferum, nunc post occasum Solis effulgens, Vesper uel uesperugo nominatur. Sola de quinque syderibus umbram reddit, ut Luna. Solæque fulgori Solis emergentis diu conspicua non cedit. Quæ quidem in ortu matutino plerumque quatuor mensibus immoratur. In uespertino uerò nunquam plus uiginti diebus. Verum tam uisus eius quam occultationes xix. mensibus restauratur.

De Stella Martis.

NAm pyrois siue Martium sydus ultra Solem means proprium etiam ipse circum telluris eccentricon meat. At annis prope duobus in latitudine quinque partes excurrit. Cui licet cum duobus superpositis ortus, occasus, stationesque, ac reditus uideantur esse communes, tamen, & altitudinem propriam, & stationem primam, & Absidem suam exceptam cæteris nouit. Nam eius altitudo, id est, ubi se eius circulus à terra altius tollit, sub signi Leonis regione consurgit. Statio uerò specialis eius prima. Nam utpote Soli coniunctus de proximo etiam in quadratura eius positus radios sentit. Quippe in nonagesima parte ex utroque eius latere remoratur Absidem etiam habet, recessumque sublimem in Capricorni confinio, hoc est, sub eius uigesima nona parte.

De Stella Iouis.

STella uerò Iouis salutaris ad omnia, utpote superior duodecim annis longitudinem propriæ circumactionis excurrit. Per latitudinem uerò quinque partium spaciatur. Altitudo eius circuli in Virgine reperitur. Absis uerò in Cancrī decimaquinta portione. Qui ascensus, descensusque eccentricon esse terram ipsum quoque circulum contestantur.

De Stella

De Stella Saturni.

PHænonis autem, hoc est, Saturni præaltius omnibus sydus modico minus annis triginta circulum suum per longitudinem circumcurrit. In altitudine uerò tribus tantum, aut etiam duabus partibus peruagatur. Altitudo quidem eius circuli in Scorpionis signo grandescit. Verum Absis ipsius Libræ uigesima portione ortus tam ei quàm duabus inferioribus sunt similes, eum ultra partes duodecim eos matutini radius non præcesserit Solis. Tunc quippe matutinum ortum facere perhibentur. Occasum autem cum Sole immerso remotæ tot partibus potènt apparere. Est & alius ortus, qui *χρονικός* perhibetur. Cum Sole intra orizontem demergente de Orientis facie clarum planetæ nascentis sydus emergit. Occultationes uerò eorum fiunt, cum radio consequente proprii luminis uibratum amittunt. Deniq; a partibus, cxx. matutinas stationes efficiunt. Moxq; in contrario in, clxxx. partibus exortus faciunt uespertinos. Itemq; in alio latere in, cxx. partibus uicinantes stationes faciunt uespertinas, quas etiam secundas dicunt, qui superiores primas esse dixerunt. Consecutus autem radius intra duodecim partes, eas opprimit, & occultat. Sed cursus diuersitates, altitudinisq; causas consistendi, retrogradiendiq; atq; incedendi omnibus supradictis importat radius Solis affulgens, qui eas percutiēs, aut in sublimem tollit, aut in profundum deprimat, aut in latitudinem declinare, aut retrogradare facit.

Explicet Liber Octauus.

**MARTIANI CAPELLAE DE MVSICA,
LIBER IX.**

Am facibus lassos spectans marcentibus igne
In staurare iubet tunc hymenæa Venus.
Quis modus, inquit, erit: quo nam solertia sine
Impendient thalamos ludere gymnasia:
Diriguit comis blandisq; assueta uoluptas
Et noster pallens cotrahit ora puer.

R 4 Ipsa

Ipsa etiam fulcris redimicula neſtere ſueta
 Flora decens trina anxia cum charite eſt,
 Nec melicum recinens modulatur tibia carmen,
 Nec dulcis temptat pſallere Melpomene,
 Omnia quæ tenero moris ferueſcere ludo
 In cumulum doctæ uocis honore tacent;
 Ne cſuada illecebris ſponſalis pectora mulcet,
 Nec ſtimula incenſo allicit aculeo.
 Quin etiam interulos gaudens diſſoluere nexus:
 Blandificæq; libens ſtringere corda face:
 Niſtantes oculos reprimit ſtupefacta uapore,
 Nec perferre ualet gorgonos ora trucis.
 Si erudita placent certe ſponſalia diui
 Saltem docta ferat carmina Calliope.
 Nam ſimul oblectans uocis modulamine mentes
 Tedia dulciſonis aufert illa tonis,
 Quippe eſt ſcrupolis, fateor, laſſata puellis
 Inſuetis lætor mœſtificata modis.
 Pronuba ſic uolupe eſt hæc ſeria carpere Iuno
 Nec cura aſtriferi te ſtimulat thalami.
 Aſt ego ſuccubui, lepidiſq; aſſueta choreis
 Non ualeo triftes cernere cecropidas,

ET cum dicto reſupina paululum, recliniſq; pone conſiſtens ſeſe permiſit amplexus Voluptatis. Cuius uerbis, aſſertioniq; ruricolæ omnes, Cunctiq; Fluctigenæ quàm plures etiam Aſtriluci aſſenſere Diui, Praeſertimq; Lemnius mulciber Fabrilium tantum operum ſollers maritus promptiore atteſtatione collaudat. Tunc deniq;, quod decenter inixa, atq; ipſa relabentem laſſitudo decuerat, Mars eminus conſpicatus teneræ cum admirationis obtutu languidiore fractior uoce laudauit, profundaq; uiſus eſt traxiſſe ſuſpiria. Nec Bromius in fauoris gratiã diſpar fuit. Quin etiam ipſam Athlantidem tam flammata cupiditatis cura cõcuſſit, ut omittere uellet, quæ circa ſponſalem cœtum ornatiora diſpoſuit. Tanti quippe uiſum nunquàm Veneri diſplicere. Verum ſuperum pater, licet inſinuatione Germanæ, ut ppetaret admonitus tamẽ nequid nuptialibus derogaret ornatibus, aut tantæ eruditio nis exmen delitiouſa feſtinatione cõuelleret. Qui probandarum numeruſ ſuper eſſet, nihil aſſerens feſtinationis exquirat. Cui Delius Medicinam ſuggerit, Architectonicamq; in praparatuſ aſſiſtere. Sed quoniam hiſ mortalium rarum cura, terrenorumq; ſollertia eſt. Nec cū athe re quicquàm habent, ſuperiſq; confine non incongrue, ac ſi faſtidio reſpuuntur,

untur, in Senatu cælico reticebunt. Ab ipsa deinceps Virgine explorandæ discussus. Vna uerò, quæ potissima Cæli, Syderumque dilectior est, examinis huius tam fauore, quam uoluptate disquiritur. Tuisque conspectibus non poterit sine scelere uiduari. Sed illud præcunctis intimatum uelim. Quod Dotis offerendæ, cumulandæque reciproco alias aduexit Virginis mater puellas, quas opulentis collocatas muneribus examine isto explorare constituit. Hæ igitur modo dispares numero, nec disgregæ uenustate eruditionis etiam dignitate paucis astantium conferendæ, in penetrabilibus quoque uirginis, secretisque sanctionibus alumnatæ. Quatenus nec odio, quibusque delicijs, ac prorsus enerui mollitudine syderalis curiæ transeantur, Iouialis uigoris maiestate percensæ. Hic Tritonida. At quin ait Virgines, quas Phronesis educauit, superum incessabiliter pectorum arcana tenuerunt. Nec quisquam fuit uestrum, qui non illis uoluntatis abdite interpretamenta commiserit. Denique ex his quamplures antistitiam Professæ diuim. Ac ni per illas in terris sanctis libare numinibus, certe litare penitus abnegatum. Verum transactæ Virgines eruditionis castæ præstiterunt miracula. Hæ familiaritatis uestre præferunt documenta. Nam inter diuina humanaque dissidia Solæ semper interiunxere colloquia. Has igitur ingressas agnoscetis probabitisque Diui. Quæ dum Delius, Pallasque differerent earum disquisita uocabula. Tunc Phœbus Genethliæe inquit, propior astitit. Quæ rationis æthereæ concia pensa Lachesis ad opertæ, atque instantium sæculorum gerenda denunciât. Deinde Symbolice, quæ uarietatibus ominatis uentura componens auspicioꝝ prouentus pensat uiribus futurorū. Thnetice tertia est, per quam tripos illa uentura denunciât, atque omnis eminuit nostra Cortina. Denique in argumentum præscientiæ mihi coruus alludit. Cygnus etiam sociatur, ut diei noctisque prouentus nos auibus præsentire concolor temporum pluma testetur. Ipsaque tripos trini cursus præfagia pollicetur, hoc est Ex tantis, Instantis, & Rapti. Demum trigarium supplicantis semper germanitatis adueniat, quod uestra uulgo suffragia pollicendo incertos mortalium sensus primum in spem opis superæ proritauit. Præsidijque indagâ incultam fecit procedere nationem. Hanc igitur siue trigeminam fœminam, siue tres in unius nominis uocabulum conspirantes, quis in cælum uenientes inexamintas attemptet explodere? Cum per eas in terras nos certū sit demere. Post has uerò astitit decens illa sydereis fulguransque luminibus, quæ epistolaris tua, & dicta est, & probata. Huic semper pater tuas assereris credidisse manubias ac trifurcæ lucis commisisse fulgorem, quæ uias, uestigia, aduentum, exitusque igniuagæ denunciationis agnoscit. Huic igitur fœminæ colloquium denegamus: per quam edictorum tuorum admonitus mortalibus innotescunt. Cur igitur pater optime remoraris, & intro mittere eas alacer & probare,

Postquam

sele per
mnes. Cui
Præsertim
s promp
tq; ipsa re
um adm
uifus est
etiam ipse
mittere uel
pe uilum
dione Ger
ter ornati
Qui prob
t. Cui Del
tere. Sed
Nec car
astidio re
um.

Postquàm hæc Latoius dixit, Iupiter Harmoniẽ uenire, quam suggestum est, Mercurialiũ solam superesse præceperit. Tuncq; alias in ordinem continuari. Hic Luna iam gemina emensũ dici portione cõmonita. Ingressuram, inquit, mox fœminã possum explorare uobiscum. Cæterum propinquante uespera, cõfinijsq; noctis consequentibus tempora impartire non possum. Quippe plaustrum mihi, Taurusq; ac mundanæ discursionis itiner subeundum, nec ex terrarũ me auscultare commentis stelligeri raptus meta permittit. Et fateor, uellem, si quam examinationẽ Virginũ prorogaret auctoritas, ipsa quoq; tam præcluis eruditionis asserta cognoscere, præsertimq; cum perendinatio rationabiliter expectatur, ne lassata cognoscentis curæ fatigatione fastidia omnẽ doctæ intimationis excursus grauatæ laboribus intentionis excludat. Et illa expectẽdæ cognitionis approbandæq; subtilitatis in odium noscendorũ obtusa multiplici prolixitate uertatur. Aequius igitur duco ampliãdam discursionẽ tantum in ardentem sitim aurium inuidarũ. Quæ cum Luna differeret, omnes certatim assensere diu. Dehincq; utrum repensatrix data, diesq; conferendæ Dotis prorogari iure publico possit, inquirũ. Quo dicto, Arcanus ille prisci iuris assertor magna nepotum obsecratione consulitur, responditq; regulariter etiam matrimonio copulato dotem dicere Fœminã uiro nullis legibus prohiberi. At tunc Iupiter periti patris eruditione cõmonitus. Habeo inquit, mea pigiora gratulandum. Quod fas asserit, quicquid uos uelle cognoui. Neq; enim fastuosa rigidus elatione defugiam, aut uestrum crebrius accelebrare consilium, aut doctarum uirginum examinare sollertiam defidis ignauix dissimulatione piguerit, præsertim cum terris indecenter expulsas Solis oporteat adhærere syderibus. Nunc igitur præcellentissimam Fœminarũ Harmoniam, quæ Mercurialium sola superest, audiamus. Hæc quippe & superum curas præcunctis poterit permulcere æthera cantibus, numerisq; latificans, & nostra tantummodo cupit celebrare palacia Exosa terrigenæ stoliditatis ignauiam. Quam melicorum indocilis auget sine fine mortalitas. Deniq; iam pridem homines, dirutaq; gymnasia, abscedens orbe, terrisq; damnauit. Ac uix Cyllenide indagantis excursibus nunc compræhensa Post longæ occultationis obliuia de fuga reuocatur, reduciturq; latibulis. Hanc igitur repertam post sæcula numerosa, & tandem in usum melicum, carmenq; reuocatam tam uolupte est, quàm conducit audire. Cæteræ uerò eruditionis doctissimæ, sacraq; Germanæ. Cum renouata lux fuerit, in tromisæ intentionis curæ examine probabuntur.

His orsis Iouialibus Phœbus admonitus Virginẽ sibi prorsus accõmodam admissurus egredit. Verum Paphia remeantis filix gratulatione concussa, annuit puero præcinere nuptiale carmẽ. Itaq; Hymænaeus alacri tandem uigore luminatus, Nec ipsa iam renuente Tritonide, sic cœpit.

Aurea

Aurea flamigerum cum Luna subegerit orbem

Rosis iugabo lilia.

Virgo deusque sacro sociabunt fœdera lecto.

Fulcris parate cinnama.

Hesperus intactam seruet licet usque puellam

Nuptam uidebis Phosphore.

Nec matris lachrymæ, præssi nec uiribus ungues

Nexus ualebunt rumpere.

Ne thalamos metuas, eris hoc, quod Iuno tonanti est.

Quæ nunc sorore dulcior.

Si placuit docti Sollertia sacra mariti:

Magis placebunt oscula.

Aurora exoriens roseis spectabit ocellis

Floris relecti præmia.

Ipsè ego psallentem speculabor luce puellam

Sese occultentem uisibus.

Conscia iam Veneris noua ferta parate Napææ,

Crocumque lecto spargite.

Inque thorum uiolas certatim fundite conchis

Puluinar alium comite.

Crinale spicum pharetris deprome Cupido

Libens capillum soluerè

Flammea uirgineum, quæ obnubere sueta pudorem

Regina demè pronuba.

Te blandum teneri, quæ conscia sola doloris

Venus decens solabitur:

Quæ nunc dura nouo nescis committere amori

Parabit illa pectora.

Tu modo quæ mando oculos delecta decoros

Reconde mentis intimo.

Doctiloquum charis iunenem complexa lacertis

Fœcunda redde pignora.

His Hymenæo diutius uelut fescennina quadam licentia personante, geminantemque crebrius placuisse ratus maxima circumstantium multitudo Tritonidem, Dionemque comitata digredit, & ad nos reductæ tandem Virginis studio properanter concurritur. Verum tam puellarum, quæ deas dominæ consecutæ ponè forte constiterant, quàm Heroum populus qui iussus aduenerat, properabant. Illæ ut psallendi materiem discerent, Hi ut sacri uultus memoriâ recenserent, Nec mora, & ecce

& ecce quædã suauitas intemptata, Aulicæque dulcedinis cantus insonuit, ac melodix ultra cuncta rerum oblectamina recinẽtes, aditum mirantium compleuere diuim. Non enim simplex quidam & unius materiæ tinnitibus modulatus, sed omnium organicarum uocum consociata permixtio quandam plenitudinem cuncticinæ uoluptatis admisit. Quo canore diutius circumstantium pectora deorumq; mulcente. Illæ egressorum paulo ante turbæ aduentum Virginis præeuntes, ac tantí comitatus præambulare uisuntur. Sed non cassæ dulcedinis, nec sine aliquo sonori modulaminis argumento, aut opere reuertuntur. Nam Eratine Cypridis filia, & hymeros Cupidinis affecutor. Item Terpsiche famulatio Dione concinentes gratissime intrauere primum: Sed puer monaliter sonabat. Post hos psallentes Pyro. Voluptas & Gratix admixtis lyræ uocibus, atq; ipsæ harmonicis dissultantes motibus aduenere dextra, leuaq;. Interea præcedebat numerus Heroum crinitorumq; sapiẽtum, qui omnes modulatione quidem leni, paruaq; uoce qualibet dulcedine murmurantes: Sed alij laudes deorũ, hymnosq; quàm plurimi. Alij musicos tonos quos modo compererant, retextebant. Verum per medium quidam agrestes, canoricq; Semidei, quorũ hircipodem Pandura: Sylvarum harundinis enodis fistula sibilatrix, Rurestris Faunum tibia decuerũt. Verum sequens Heroum præclui enituit admiratione conuentus. Nam Orpheus Amphion, Arionq; doctissimi aurata omnes testudine consonantes flexanimũ pariter reddidere concentum.

Nam Trax, quo durĩ rumpere regna Herebi,
 Quoq; suam meruit immemor Euridicen,
 Quo cantu stupidæ tygridis ira ruit,
 Quo fertur rabidas perdomuisse feras,
 Quo uidit rigidas glandibus ire comas,
 Ismaros & syluas currere monte suas
 Carmine, quo Strymon continuit latices,
 It tanais uersis sæpe reflatus aquis
 Quo impune accubuit rictibus agna lupi,
 Et lepus immiti contulit ora cani,
 Hoc nunc permulsi, insonuitq; melo,
 Accumulanq; magis carmina sacra Ioui.
 Amphion rigido in corpore mentis iter
 Quoq; dedit montes summere posse animas,
 Quo sensus duris cautibus inseruit,
 Et docuit rupes carmina uelle sequi.
 Nam muros thebis dulcisonis fidibus
 Præsidiumq; dedit carminis arbitrio.

Sed

Sed nec Arionam marmora surda chelin
 Tempere, extremam cum flagitaret opem:
 Et licet indomiti dira procella noti
 Spumea scynæi uerreret ima maris
 Delphinas totis sollicitauit aquis,
 Et melicos cantus melica grata tulit.
 O uerè antistans numina magna deûm:
 Quæ istorum laudes protulit harmonia:
 Quæ domitat herebum, marmora, saxa, feras
 Hæc potuit rupes sensificare tonis.

Post hos honoratior fontigenarum Virginum chorus pegasæ uocis nectare diffuebat, qui Phrygi cuiusdam pubidæ cicutis geminatis interstinctus, omnes præcedentium suauium dulcedines anteibat. Tandem inter, Phœbum, Pallademq; media harmonia sublimis ingreditur. Cuius Sonorum caput auri coruscantis bracteis comebatur. Cæso etiam tenuatoq; metallo rigens uestis, & omnibus ad motum, gressumq; rata congruentia, temperatumq; blandis leniter crepitaculis tynniebat. Cuius incessum Mater Paphia, ut eam contigue sequebatur, licet pulchris rosea numeris, ac libratissimis passibus moueretur: Vix tamen poterat imitari. Dextra autem quoddam gyris multiplicibus circulatum, & miris ductibus intertextum uelut clypeum gestabat, quod quidem suis inuicem complexionibus modulatum ex illis fidibus circulatis, omnium modorum concinnitiam personabat. Leua autem Virginis quam plures ex auro assimilata, paruaq; effigies theatralium uoluptatum, religataq; pendebant. Verum ille orbis non chelis, nec barbiton, nec tetrachordon apparebat. Sed ignota reconditas omnium melodias transcenderat organorum. Deniq; mox ingressa, atq; eiusdem orbis sonuere concentus, cuncta illa quæ dissona suauitas commendarat, uelut mutescencia tacuerunt. Ipsaq; tunc Iupiter, caelestesq; diui superioris melodix agnita granditate, quæ in honorem cuiusdam ignis archani ac flammæ insopibilis fondebatur, reuerenti intimum, partiumq; carmen paululum in uenerationem extramondanæ omnes intelligentiæ surrexerunt. Tunc Egerimion in effabile uirgo concludens ad Iouem reuersa, alijs modulis, numerisque uoce etiam associata sic cœpit.

Tenuncastrisonum carmine Iupiter:
 Quo gemmata poli uoluere sydera
 Sueuit lege rata sacra recursio.
 Præfandura ueneror. quippe potissimo
 Nectis sceptrifero sub diademate

S Omnigenum

Omnigenum genitor regna mouens deum
 Mundum perpetuo dum rotat ambitu
 Mens: quam sydereo sufficis impete:
 Tenam flammigeri semina fomitis
 Spargentem referunt astra micantia:
 Te foueant sacro munere lumina:
 Terris purpureum dum renouant Iubar
 Testata ambrosium splendificat diem
 Sicut tua noctis honos lampade menstrua
 Auratis creuit praemia cornibus
 Sub te palustri lucas luminat ignibus
 Anguis Parrhasias difficiens feras
 Sic solidi tenerum corporis ambitum
 Tellus non prohibens axibus inditur:
 Alternisque regit, & regitur polis.
 Sic Nerea freti noscere limitem
 Sicque ignem superum lambere pabula
 Vt nullis careant dissona litibus:
 Atque ita perpesament dissipta uinclum:
 Vt semper metuant fœdis fragum chaus
 Tu rector superum, tu pater optumus:
 Complexuque pio sydera colligans:
 Natos perpetuo corpore uiuidas:
 Salue: nostra cui perficitur chelis:
 Bis plenum omnisona cui recinunt mela,
 Iam uos uerenda quaeso cæli germina:
 Quæ multiforme scitis cire barbiton:
 Affata nostris ferte corda cantibus:
 Miscilla sacra dum feruntur curiæ
 Mulcere uestrum quæ uelim consortium
 Iam uos uicissim proque lege numinum
 Post has sonabit disgregato plasmate:
 Suisque cunctos allubescens tonis
 Deducet, urget, atque debebit locis
 Stimulosq; rursus lene permulcet melos.
 Nunc igitur alma, quæ Senatum lumina
 Deum uerendo culminatis uertice
 Biffena quamuis uos hetrusci numina
 Ritus frequentent, atq; opiment uictimis
 Tamengemellis, quæ refulget cursibus

Natura

Natura honoꝛo protulit fastigio
 Phœbea uerò præferens uocabula
 Pallas corusca ac decens Latoia.
 Lunare quippe hæcuenit consortium
 Phœtontos ardens scandet axem Delius
 Nunc uos pudici nostra fratres culmina
 Precabor ipsa, ne uerendos contrahant
 Vultus iugandis que ferendis carmina:
 Hymenꝫ nostrum inuehat fastidium
 Psallente plectro concinentur nuptiæ:
 Fidibusꝫ lux fescennina proderit,

Iam nunc blanda melos carpe Dione
 Durus quippe rigor cedit amori,
 Nouit nam tenerum promere carmen
 Ipsum spumigenæ salum cytheres:
 Nerinaque chelis mouet camœnam:
 Dum conchis galathæa personante:
 Nantes fluctigenas chorumꝫ phorci
 Flagrans cura trahit, niualibusꝫ
 Interstinctus aquis triumphat ardor.

Iam nunc blanda melos carpe Dione,
 Durus quippe rigor cedit amori,
 Carmen menaliæ tulere pinus:
 Percussa que modis sonat licæis
 Sollers archadia nemus cicuta
 Pernix semiferi puella panos.
 Nam uersa in calamos sonat loquaces:
 Quam dum forte deus premit labellis
 Suspirat uelut oculis canorem.

Iam nunc blanda melos carpe Dione,
 Durus quippe rigor cedit amori,
 Puer ipse uersiformis
 Facibus studet cupido,
 Arcusque dulcinerues
 Roseo ligans ramali
 Feriato linquit arcu
 Calamos parant e musa
 In carminis leporem
 Curam negat sagittis:

Tenerumque arundinetum
 Nostrum in melos reliquit;
 Nunc ergo corda mulcent
 Vapor & canor iugati
 Placet ac decet uicissim
 Cantemus, atque amemus,
 Iam nunc blanda melos carpe Dione,
 Durus quippe rigor cedit amori.

Prudens puella pulchræ
 Mater fuit Iacynthæ
 Illecta sed canore
 Nescit dolum cauere.
 Nam candidus niuosis
 Olor inuolutus alis
 Argentis minorem
 Plumis uidens decorem
 Nec posse pupuratis
 Nimium placere ocellis
 Teneros cedere cantus:
 Phoetontiasque musas
 Cœpit repente ficta
 Fraudem parans senecta
 Sic admouetur ori.
 Roseumque circumactæ
 Rapit osculum puellæ:
 Gremioque complicatus
 Precium tulit pudoris.

Iam nunc blanda melos carpe Dione
 Durus quippe rigor cedit Amori.
 Carmen Lamiæ

Lucis diua secundæ
 Sacris prætulit astris.
 Antrum quippe securâ
 Linqvens culmina cæli
 Pastoralibus ardens
 Palmam dedit cicutis:
 Pulso & luminis auro
 Pandit septa balantum
 Sordentique adoperta
 Præter gaudet amictu.

Actunc

Ac tunc conscia noctu:
 Pascit monte capellas
 Spectans sydera mundi
 Mage percrepat flagello
 Nec curare deorum
 Pensa aut ferre susurros
 Illex carminis ampli
 Aegrum cura coegit,
 Temnit noctis horrorem,
 Præfert antra subulci
 Rupe & dura quiescit:
 Et post regna Tonantis
 Stramen dulcius herba est.

Talibus Harmoniæ carminibus oblectati omnes, permulsiq; diui. Nec minor quippe ex fidibus suauitas quam uocis modulamine resultabat. Deniq; qua industria comparatū, quibusue assequendum, ediscendumq; opibus uigil cura repromittat, ut in tam dulcem, eblanditamq; molliciem intima mentium liquecat affectio, Ioue admirante disquiritur. Actunc Virgo, cum artis præcepta à se expeti examinandæ eruditionis intentione conspiceret, paulū melicis tēperans exhortāte quoq; Delio, Palladeq; sic ccepit.

Iam pridem quidem exosa terrigenas & fastidiosa mortalium cali orbis stellantes incutio. In quibus artis præcepta dissertare prohibitum. Cum melodiam omnisonis conuenientem pulsibus modulorum machinæ obeuntis ipsa rapiditas, & concinat, & agnoscat. Sed quoniam emerfa terris Virgo nuptura uanescentia intercapedinata prolixitatis obliuia iam supero debet uigore discutere, iussa percurram. Si prius ingrata mortalitatis comoda repediata recenseam. Dum me quippe germanam, gemellamq; cælo illa incogitabilis effigientia genuisset immēstas. Sydereæ reuolutionis excursus, atq; ipsa totius molis uolumina comitata superos, incitosq; fulgures modis associans numeros non reliqui. Sed cum illa monas intellectualesq; lucis prima formatio animas fontibus emanantes in terrarum habitacula rigaret, moderatrix earum iussa sum demeare. Deniq; numeros cogitabilem motionum, totiusque uoluntatis impulsus ipsa rerum dispēans congruentiam temperabam. Quam rem debere mortalibus uniuersis Theophrastus laborauit, Pythagorei autem docuerūt ferociam animi tibijs, aut fidibus mollientes cum corporibus adhærere nexum fœdus animarū Membris quo latentes interferere numeros non contempsit. Hoc etiam Aristoxenus Pythagorasque testant. Deniq; benignitate largissima sensim ipsam notionem meæ obiectationis aperui. Nam fides apud Delphos per Deliacam cytharam demōstrauit Tibiæ per Tritonidam nostri comitē; Marsiamq;

S 3 Lydium

Lydium sonuerunt, Calamos Mariandini & Aones in laudes in flauere caelestium. Panduram Aegyptios attemperare permisi. Ipsisq; me pastoralibus fistulis, uel cantus auium, uel arborum crepitus, uel susurros fluminum imitantibus non negaui. Spaltas chordacistas, Sambucos Hydraulas per totum orbem ad commodum humanae utilitatis inueni. Per me quippe uelstrum homines illexere succursum. Irasq; inferas per me etiam sedauere. Quid, quod bella, uictoriaeq; undiq; meis cantibus conquisita. Nam Cretes ad Cytharam dimicabant. Lacedaemoni ad tibias. Nec agrediebantur fata praeliorum, priusquam illis contingeret litare Musis. Quid Amazones? nonne ad calamos arma tractabant? Quarum una, quae concipiendi studio uenerat, cum Alexandrum salutaret, donata tibicine, ut magno munere gratulata discessit. Lacedaemonios in Graecia. In Italia Tibaritas tibicines ad praelia praere quis nesciat? Tubas non solum Sonipedes atq; bella. Sed agonas ac uere certamenq; membrorum nunc quoque comperit. Quid pacis munia. Nonne nostris cantibus celebrata? Graecarum quippe urbium multae ad lyram leges, decretaque publica recitabant. Perturbationibus animorum corporeisq; morbis medicabile crebrius carmen insonui. Nam freneticos Symphonia resanaui. Quod Asclepiades quoq; medicus imitatus. Cum consulentibus urbium patribus plebis inconditae uulgi infremeret. Seditiones accensas crebrior cantus inhibuit. Ebriosiuuenes, perindeq; improbius petulantes Damon unus e sectatoribus meis modulorum grauitate perdomuit. Quippe tibicinem spondaeum canere iubens, temulentae perturbationis dementiam infregit. Quid afflictationibus corporeis, nonne assidua meditatione succurri? Febrem curabant, uulneraque ueteres cantione. Asclepiades item tuba surdissimis medebatur. Ad affectiones animi tibias Theophrastus adhibebat. Ischiadas quis nesciat expelli aulica suauitate? Xenocrates organicis modulis lymphaticos liberabat. Talem cretensem cythrae suauitate compertum est morbos, ac pestilentiam fugauisse. Ierophilus agrorum uenas rhythmorum collocatone pensabat. Animalium uero sensus meis cantibus incunctanter adduci saltem Thracius cytharista perdocuit. In quo non fabula, sed ueritas gloriam procreauit. Vnde enim cerui fistulis capiuntur. Pisces in stagno Alexandriae crepitu detinentur. Cygnos hyperboreos cythrae cantus adducit. Elephantes indicos organica permulso detineri uoce comperit. Fistulis aues allici comprobatur. Infantibus crepitacula uagitus abrumpere. Fides delphinis amicitiam hominum persuasere. Quid cantibus allici dirumpiq; serpentes. Glandem ferunt messesq; transire, manes cieri, lunamque laborare. Nonne ipsius et uel statis persuasione comperit? In Lydia nympharum insulas dici: quas etiam recentior asserentium Varro se uidisse testatur. Quae in medium stagnum a continenti procedentes cantu tibiarum primo in circulum

culum motæ. Dehinc ad littora reuertuntur. In Attico littore mare cytharæ sonat. Megaris saxum ad ictum pulsus cuiuscunq; fidicinat. Possem innumera mortalibus à me collata percurrere, ut non me terras fugiendi studio reliquisset, sed ingratae humanitatis ignauiam uiderer iure damnasse. Sed iam ad artis præcepta defiliam, ut nupturæ uirginis promissum munus impendam.

Quid sit officium Musicae.

ET quoniam officium meum est bene modulandi. Solertia, quæ rhythmicis & melicis astructionibus continetur. Prius de melicis disertabo. Dico quicquid ritè sonuerit, aut Tonū esse, aut Hemitonium, aut quartam partem toni, quæ Diesis appellatur. Verum Tonus est spacium cum legitima quantitate, qui ex duobus sonis diuersis inter se inuicem continetur. Hemitonium dicitur, quod toni medium tenet. Diesis uerò distantia sunt tres. Nam prima breuior, quæ tetartemoria nominatur. Ex eo, quod quartam partem toni recipiat. Enarmonios quoq; dicit: propterea quod Enarmonion modulandi genus per hanc maxime dimetitur. Secunda ab illa maior est. Nam tritemoria nominatur, quoniam habet partem tertiam toni. Itemq; Cromatice appellatur, quod cromaticum modulandi genus per ipsam finditur. Tertia uerò habet toni tertiam partem, ac dimidiam tertiae, & uocatur hemiola & harmoniae diuisio, quoniam hemiolij modura complet.

De Tropis.

Tonus igitur idem plerunq; appellatur & sonus. Verum soni sunt per singulos quosq; ac per omnes tropos numero. xviiij. Quorum primus dicitur apud Græcos προσλαμβνόμενος Apud Romanos uerò, quia eadem uoce uti summus Iuppiter statuit: idem dicitur acquisitus. Secundus ὑπάτη ὑπατῶν, hoc est principalis principalium. Tertius παρυπάτη ὑπατῶν, id est subprincipalis principalium. Quartus ὑπατῶν διάτονος, id est principalium extera. Quintus ὑπατη μέσων, id est, principalis mediarum. Sextus autē παρυπάτη μέσων, quod est subprincipalis mediarum. Septimus μέσων διάτονος, id est, mediarum extenta. Octauus μέση hoc est media Nonus τρίτη συζευγμένων, id est tertia coniunctarum. Decimus συζευγμένων διάτονος. hoc est coniunctarum. Undecimus νήτη συζευγμένων. i. ultima coniunctarum. Duodecimus παραμίσση, id est, ppe mediā. Tertiusdecimus τρίτη διεζευγμένων. i. tertia diuisarum. Quartusdecimus διεζευγμένων διάτονος. quod est diuisarum extenta. Quintusdecimus νήτη διεζευγμένων, id est ultima diuisarum. Sextusdecimus τρίτη ὑπερβολέων, id est, tertia excellentium. Decimusseptimus ὑπερβολέων διάτονος hoc est, excellentium extenta. Decimusoctauus νήτη ὑπερβόρ

ὑπερβόρ

υπερβολέων, id est ultima excellentium. Hi sunt igitur soni, qui modulatio-
nem apte, & cum ratione componunt. Constat autem omnis modulatio
ex grauitate soni, uel acumine. Grauitas dicitur, quæ modi quadam emis-
sione mollescit. Acumē uero, quod in aciem tenuatam gracilis & rectæ mo-
dulationis extenditur.

De Symphonijs.

EX supradictis itaq; sonis, qui & singulis & omnibus tropis ritè con-
ueniunt. Symphoniæ tres, quarū est prima *διὰ τεσσάρων*, quæ latine
appellatur ex quatuor. Et recipit sonos quatuor, spacia tria, produ-
ctiones duas & dimidiā. Soni enim duo tonum faciunt. Nam sonum, id
est, tonum productionem uocauit. Est autem hemitoniorum quinque, quæ
ad productiones plenas & integras mediā tenus ualent, dieson decem. Die-
sis uerò interpretatio est, sicut supra dixi quarta pars toni. Sed hæc sympho-
nia est in epitriti ratione. Epitritus autē dicitur, qui & numerū ternariū ha-
bet, & trium tertiā, quod est unus, ut sunt. iiii. ad. iij. Alia Symphonia quin-
naria est, & dicitur *διὰ πέντε* atq; constat sonis quinque, qui inter se. iiii. spa-
cijs diuiduntur. Productiones habet iij. mediāque præcidit, hoc est tonos
tres, ac mediū. Hemitonia septem. Diesisq; xiiii. atq; hemioliū possidet
rationem. Quæ forma & eundem numerum circa collata detinet, & eius
mediū, ut sunt. iij. ad duos. Tertia *διὰ πέντε* quæ ex omnibus dicitur. viij.
sonos recipit, spacia septem. productiones sex. hemitonia. xij. Diesis xxiiii.
atq; constat ex ratione diplasia, hoc est dupli. Tropi uerò sunt. xv. sed princi-
pales quinque, quibus bini cohærent, id est, Lydius cui adhærent *υπερλύδιος*,
& *υπολύδιος*, Secūdus Iastius cui sociatur *υποιάσιος* & *υπεριάσιος*. Item Ae-
olius, cum *υποαιολίω* & *υπεραιολίω*. Quartus phrygius cum duobus *υποφρυ-
γίω* & *υπερφρυγίω*. Quintus dorius cum *υποδορίω* & *υπερδορίω*. Verum in-
ter hos tropos est quædam amica cōcordia, qua sibi inuicem germani sunt,
ut inter *υποδορίος* & *υποφρυγίος*, & item inter *υποιάσιος* & *υπολύδιος*. Item
cōueniens aptaq; respōsio inter *υποφρυγίος* & *υποαιολίος*, qui tantum dupli-
ces copulantur. Mediæ uerò grauiorum troporum, his, qui acutiores sunt
προσλαμβενομένων. Fiunt, uerum tropi singuli quoq; tetrachorda faciūt qui-
na. Tetrachordum autem est affectio quadam sonorum, iij. per
ordinem compositorum, quorum extremi sibi debeant
conuenire. Sed hæc posterius. Nunc ad inchoa-
mentorū ratum ordinem redeamus.

Prædicta enim, ideo primo dicta
sunt, ut altius tenerentur.

De tribus

De tribus generibus Músicæ,

PRimo quippe cum Hypasius exorsus harmoniæ mortalibus diuulgaret. Tria tantum ei genera putabatur ἰδικὸν ὑπεργασικὸν ἐξαντελικὸν, quod etiam ἐρμηνευτικὸν dicitur. Et ἰδικόν, est quod ex perseverantibus, & similibus consonabat, id est sono, numeris, atq; uerbis. Sed quæ ex his ad melos pertinent harmonica dicuntur, quæ ad numeros rhythmica quæ ad uerba metrica ὑπεργασικόν est quidam materiæ tractus efficiens exercitium eius, cuius itidem tres partes, id est, μελωδοία, λέξις, ποικιλία, ἐξαντελικόν autem ad expositionem pertinere uidetur, & habet partes tres, ὀργανικόν, ἰδικόν, ὑπεκρίτικόν, quæ inferius rerum ordo disponet. Nunc de prima uoce uelut de sonitus totius parente dicemus.

De Voce,

OMnis uox in duo genera diuiditur. Continuum atq; diuisum. Continuum est uelut iuge colloquium. Diuisum, quod in modulatione seruamus. Est & medium, quod in utroq; permixtum, ac neq; alterius continuum modum seruat, nec alterius frequentia diuisione præceditur, ut pronunciandi modo carmina cuncta recitantur. Horum illa, quæ in diuisas partes, certasq; deducimus, diaستمatica nominatur, & eius partem, quæ harmonica uocatur, aptanda est.

De Septem partibus Harmoniæ.

Quæ quidem Harmonica habet partes disputationis septem. Primam de Sonis. Secundam de Spacijs. Tertiam de Systematis. Quartam de Genere. Quintam de Tonis. Sextam de Commutationibus. Septimam de Modulatione, quam Melopœiam uocamus. Ac prius de Sonis, ubi artis est elementum.

De Sonis.

Sonus quippe tanti apud nos loci est, quanti in geometricis signum. In Arithmeticis singulum. Pthongosonos dicimus. Verum pthongus dicitur uocis modulatae particula una intentione producta. Est autem intensio, quam dicimus Tasm, in qua uox persistit, ac perseverat. Sonus pthongus, uel spacium, uel generatim appellatur. Sed generale uocabulum habent & specialia, quæ ἰδιότητα graia uoce perhibentur. Vt si, quemadmodum nobis scribendum sit, cogitemus. Ita hæc uirtus pthongi docet, quid uel acuminis exeramus, uel lenius remitamus. Verum ex his alia faciunt, alia patiuntur. Faciunt intensio uel remissio. Patiuntur acumen & grauitas. Productio autem est, hoc est, ἐπίτασις, uocis commotio à loco grauiore in acutum locum. ἀνεσις uerò contra. Nam ab acuminis culmine in graue quiddam, seruumq; descendit. Est autem soni grauitas;

grauitas, cum ex intimo quidam spiritus trahitur, Acumen uerò ex superfi-
 cie oris emittitur. Sunt igitur innumerabiles soni, sed specialiter per singulos
 Tropos, xxviii, tantum poterunt conuenire, quorum nomina superius me-
 morauimus. Quorum prior est acquisitus, qui ideo tali nomine nuncupatur, quonia
 eorum, quae tetrachorda nominantur, nulli omnino consentit. Sed extrinse-
 co uelut acquisitus accedit propter consortium mediae, cui concinnere con-
 suevit, qui acquisitus uno tono, à principali principaliu sepeatur, quae princi-
 palis principaliu, quia prima in tetrachordo collocatur, quasi cuiusdam recto-
 ris nomen accepit. Subprincipalis denique dicitur, quae principali subiecta con-
 iungitur. Principaliu uerò ἐναρμόνιος, & χρωματικός, quam nos uix forsan re-
 cte colorabilem memoramus. Et ideo hoc nomen accepit, quia inter princi-
 pales colores album, tetrachordum quicquid interiacens inuenitur, colorabile
 graia significatione perhibetur. Ergo enarmonius, chromaticus. Itemque diato-
 nus, quam extentam dicimus, indicia sunt generum modulandi. Multiplex
 quippe tetrachordorum ratio sic firmatur. Principalis autem mediarum, quia
 prima est medij tetrachordi, ideo id nomen accepit. Cui subnexa subprinci-
 palis mediarum esse dicitur. Denique reliquae tres sui similibus obediunt. Di-
 ctum uerò hoc tetrachordum mediarum, quia in medio locatum est in-
 ter principalium tetrachordum & tetrachordum coniunctarum. Post supra-
 dictas autem quae sequitur, media nominatur, quae ideo media dicitur, quia
 tam grauis modi finis est, quam in tropis omnibus futuri acuminis caput.
 Atque ipsius quodammodo uinculo tam grauis modulatio, quam acuta con-
 nectitur, ut in Lydio modo, ubi rectum Iota est. Verum post mediam ex-
 tendentem hemitonum coniunctarum erit tertia, quae in eodem modo, id est,
 Lydio litteram pro nota habebit. Post hanc illae, quae à nobis superius ex-
 pressae sunt. Tres sequuntur ἐναρμόνιος, χρωματικός & διάτονος quae & παράνοτα
 dicitur, quam Latine penè ultimam perhibemus. Postque ultima sociatur,
 quae ideo dicta est coniunctarum ultima, quia in hoc tetrachordo finem tenet.
 Omne autem tetrachordum coniunctarum ideo dictum, quia mediae ipsi,
 quae perfectam Symphoniam prima compleuit, adiungit, ac producente me-
 dia sequentem tonum. Ille, qui sequitur Sonus παραμέσος nominatur, quod
 hunc satis proximum sonum adiunctae modulationis offendat. Dehinc di-
 uisarum Octaua, quae plenum Systema Diapason finit. Vnde diuisarum
 tertia perhibetur. Post hanc soni caeteri consequuntur. Sonus uerò diuisarum ideo
 hoc nomen accepit, quia uno & dimidio tonos à medij fine diuellitur. Post
 hoc tetrachordum excellentium collocatur. Quod ideo excellens nomen accepit,
 quia in singulis tropis in omne acumen erigitur. In singulis modulationi-
 bus fastigiatur. Horum igitur sonorum, id est, phthongon sunt. Alij, quos
 consistere, & perseverare necesse est. Alij uerò sunt uagi. Denique alij βαρύντικοι
 nominantur. Alij μέσπυκοι perhibetur. Spissum uerò dicitur trium sonorum
 compositiua

compositiua quædã qualitas. βαρύπυκνοι autē sunt, qui uelut regiones primas spissi retentant μέσοπυκνοι uerò qui media possidet ὀξύπυκνοι qui ultima tenent ἀπυκνοι, qui impositionem sonorum trium, qui sunt spissi, nullo genere aut lege iunguntur. Stantes autem perseverantesq; dicuntur, uel ἀπυκνοι uel βαρύπυκνοι qui ueluti quandam speciem & formam sibi principalem uindicabunt. Ideo à quibusdam Statarij nominantur, quia diuersa sextentiones recipere non possunt. Alij autem uagi, & errantes habentur, quia interdum largiora, interdum minora spacia receperunt. Sed hi alij ωαρωατωατοιδεις, alij λικαμοιδεις uocantur. Verum primi non sic dicuntur, quod statim prioribus subnectuntur. λικαμοιδεις dicuntur, à digito, quos Minister artis ad cantus singulos mouet. Est autem primus à pollice. Hi uerò alij sibi inuicem congruunt: alij discrepant, & resultant. Sed illi ὁμόφωνοι quia sibi inuicem coniunguntur. διαφόνοι autem, id est, dissentientes sunt. Qui cū percussi fuerint, inuicem discrepant. ὁμόφωνοι qui uocis quidem aliam significationem gerunt, Eundem tamen impetum seruant. Sunt autem & aliæ sonorum diuersitates. Et prima quidem per intentionem: Ut aut acumine, aut grauitate dissentiat. Secunda per spaciorum præceptionem. Cum uni, aut pluribus coniungitur spacijs. Tertia per cōiunctionem Systematis, quod aut unum, aut plura recipit. Et quod secundum morem dicitur κατεθός. Alium quippe morem acuta significant, alium grauiora. Nūc iam de Diastematis differendum.

Quid sit Diastema.

Diastema est uocis spacium, quo acuta & grauior includitur. Sed in Diastemate alia breuiora, illa quæ sūt in Diesi Enarmonia. Maiora uerò sunt, quæ per singulos tropos bis ex omnibus faciunt, quo nihil maius in tropis possumus inuenire, Atq; in spacijs alia sunt composita, alia disiuncta, atque Asyntheta. Et composita sunt, quæ per ordinem currunt. In composita autem, quæ ex diuersis sibi inuicem copulantur. Item alia logica, alia aloga memorantur. Ac rationabilia illa sunt, quorum consensus possumus præstare rationem. Irrationabilia, quibus nõ subest ratio. Item alia conibentia: alia discrepantia. Tuncq; alia Enarmonia: alia Chromatica: Alia Diatonica. Item alia Archia, Alia Perissa. Sed prima æqualia, secunda excurrentia memorabo. Verum inæqualia sunt, quæ in æquas partes poterunt separari, ut tonus in duo hemitonia. Perissa autem, quæ in tria hemitonia discernuntur. Deinde alia diastemata spissa. Alia rariora. Spissa sunt, quæ per diesi colliguntur. Rariora, quæ tonis, & in his alia sibi congruunt, alia discrepant, Sed discrepantium nimia multitudo, Conuenientia uerò per singulos tropos sex sunt, id est, Diatesia-

ron,

ron, quòd est de, iij. dicimus. Diapente, quòd de quinq;. Dehinc Diapason quod ex omnibus continet. Illud etiam, quod ex omnibus & ex, iij. constat: uel ex omnibus, & ex quinq;, uel bis ex omnibus, quod bis Diapason dicitur. Sed illud, quod Diatessaron, hoc est, ex, iij. dicitur, recipit sonos, iij. spacia, iij. tonos, ij. & semis. Hemitonia quinq;. Diesis, uerò decem, & est in Epitriti ratione, ut sunt, iij. ad ij. Diapente, quod ex quinq; est, sonos recipit, v. spacia, iij. tonos, ij. & semis: hemitonia, vij. Diesis bis septem. Et est in hemio lia ratione. quod, ij. ad, ij. Diapason autem sonos habet, viij. spacia, vij. tonos, vi. hemitonia duplicat. Diesis quadruplicat, atq; in diplasia ratione uersatur quæ est, i. ad, ij. Quod uerò ex omnibus, & ex quatuor dicitur Sonorum est, xi spaciorum, x. tonos habet, viij. & semis. hemitonia duplicat. Diesisq; prædicta ratione multiplicat, & est in diplasi, & diametri regula, ut sunt viij. ad, iij. Quod uerò ex omnibus, & ex quinq; constat, recipit sonos, xij. spacia, xi. tonos, ix. & semis: hemitonia geminantur. diesis tetraplatur. Et est in triplasia ratione, ut quatuor ad, xij. Quod dis, Diapason dicitur, habet sonos xv. spacia bis septena, tonos, x. ac, ij. hemitonia duplicata, diesis, xlvij. atque est in tetraplasi ratione, ut sunt, xij. ad, iij. Est autem tonus in Epogdoi ratione, ubiq; diesim in enarmonio debemus accipere, quæ est in quarta participatione. Nunc quid sit Systema perhibendum.

Quid sit Systema.

Systema est magnitudo uocis ex multis modis cõstans, quæ licet multa diuisionum genera recipiat, tamen quia eadem in diastemate memorauimus, prætereo. Sunt autem absoluta & perfecta Systemata numero octo. Et primum est, quod ab acquisito, quem græce προσλαμβανόμενον dicimus ad mediam, quem mesendiximus, omne conficitur. Secundum, quod à principali principalium in parameson usq; distenditur. Tertium, quod à subprincipali principalium indiuisarum tertium iungitur. Quartum, quod ab extenta principalium usq; indiuisarum diatonum profertur. Quintum quod à principali mediarum in netem diuisarum usq; progreditur. Sextum quod à subprincipali mediarum in tertiam excellentium trahitur. Septimum quod à mediarum extenta in excellentium diatonon exurgit. Octauum quod à media excellentium in ultimum ducitur.

De Generibus Tetrachordorum.

Quibus excursis Genera Tetrachordorum modulandiq; discurrem. Tetrachordos est cordarum cum certa qualitate diuisio. Genera modulandi sunt tria, ἐναρμόνιον χρώμα διατονόν. Enarmonion quidē dicit, quod pluribus spacijs & angustioribus separatur. Diatonon uerò, quod tonis copiosum. Chroma, quod de hemitonijs cõponitur. Sicut

Sicut enim quod inter album, nigrumque est, color dicitur: ita hoc chroma, quia inter utrumque est, nominatur. Enarmonion quidem, cum immutabilibus sonis cingitur, modulationi obediens in acumen per diesim & diatonon in compositum. In grauem uero sonum à contrario modulatio tota summitur. Chroma autem hoc modo melos accipit per hemitonium & hemitonium & tria hemitonia, quæ in composita proueniunt. In grauem uero ex diuerso recurret. Ad uero Diatonum ipsi contentum sonis in acumen quidem ita accipiet modulationem, ut per hemitonium & tonum, & tonum modum integrum compleat. At uero grauiorem per contrarium ordinem persequetur. Sed nunc maxime diatono utimur, sed horum alia modulatur per Agogen, alia per Ploce. Per Agogen est, cum per ordinem sonus sequitur. Ploce autem dicitur, cum diuersa sociamus. Ex hinc in modulando, alia Euthia dicitur, quod est recta, alia anacampnos, quod est reuertens, alia periferes, hoc est, circumstans. Euthia est, quæ à graui in acumen erigitur. Anacampnos, quæ e contrario deficit. Periferes, quæ ad utrumque, aut commodatur, aut seruit. Sed cum tetrachordorum, quos quadrifidos appellamus, diuisiones innumerabiles sunt, sex sunt notæ: Euromanix una, Chromatis tres, quarum prima, quæ mollis ac soluta, secunda, quæ hemiolia est, tertia, quæ est Tonica. Diatonix duæ, una mollis, altera robusta. Et modos quidem accipit Enarmonia à Tetartemoria, diesi, id est, toni parte quarta. In illud uero, quod mollius diximus, per tritemoriam diesis copulatur. Ipsum uero Chroma Hemiolion fit ab Hemiolia diesi, quæ fit, enarmonix. Sed nunc de Tonis.

De Tonis.

Tonus est spacij magnitudo, qui ideo tonus dicitur est, quia per hoc spacium ante omnes prima uox, quæ fuerit, extenditur, hoc est, de nota qualibet in notam, ut à media in Paramesen, ut est in Lydio, si à Iota directo in summam iacens signa concurrant. Verum quia hemitonia, diesisque quid uel quantæ, quales uel sint, docui, Troporum etiam nomina, numerumque monstrauimus: nunc de tetrachordis eloquamur. Nam singuli quinque tropi tetrachorda quina custodiunt, sicut superius quoque notauimus. Verum horum extremos sibi aptandos esse non dubium est. Tetrachordum quippe est quatuor sonorum in ordine positorum congruens, fidaque concordia. Sunt autem tetrachorda, principalium, mediarum, coniunctarum, separatarum, excellentium. Et primum tetrachordum, quod est grauius, incipit à principali principalium, & definit in principalem mediarum. Verum principalium & mediarum connexum, quod coniunctarum uocatur, erit tetrachordum à media in netem coniunctarum. Atque ab his diuisum, longumque

T gēqz

gécq; discretum, quod est quartum diuisarum à sub media in netem separatarum usq; coniungitur. Quod autem ex diuersis coniunctum est, in acutiorem sonum, & quintum excellentium profertur. Sed de tetrachordis satis dictum. Nunc de pentachordis uideamus.

De Pentachordis.

AC similiter hæc quoq; & quinque esse non dubium est. Primum igitur, quod est grauius principalium esse dicimus quod incipit ab acquisito, & in principali mediarum terminatur. Sequens in acumen eiusmodi est. Et constat à principalium extenta in mediarum illam, quæ in Lydio Iota rectum habet. Tertium autem coniunctarum est, quod à mediarum extenta in ultimam coniunctarum ducitur. Quartum uerò, quod per diuisionem est à media in tertiam diuisarum connecti solet. Quintum in acumen exigitur, atq; nete excellentium terminatur. Hæc quæ dixi, artis nostræ doctissimis approbantur. Nam non sum nescia asserere quædam tetrachorda ab hemitonijs in itia posse sortiri, quod est in modulatione diatonica situm: de qua superius multa dixi. Sanè notum atq; intimatum uelim, acquisitum in omnibus quidem alijs collocari: In his autem, quæ non per sonos fiunt, in tetrachordis fieri non posse. In his enim semper ab hemitonijs principia dicuntur. In alijs autem, quæ pentachorda nominantur, nec tam modulationi subiiciunt, ut per sonos constare uideatur, apponit. Secundum enim in his hemitonijs possumus ponere. Nunc de transitu modulantium.

De Transitu uocis.

TRansitus est alienatio uocis in figuram alteram soni. Fit autem transitus modis quatuor. Per genus ab enarmonio, aut in chromate, aut in diatono, uel per systema, aut à principali principalium. Si forte in subprincipalem, aut in aliud forte systematum. Aut cum de coniunctis ad diuisas transitum facimus, uel per tonum. Cum à Lydio, uel in Phrygium, uel in alium tropum cantilena transducitur, uel per modulationem, cum ex alia specie modulandi in aliam defiliamus. Vel cum à uirili cantilena transitus in fœmineos modos fit. De genere modulandi consequenter edisseram.

De Modulatione.

MElopœia est habitus modulationis effectæ. Melos autem est actus acuti, aut grauioris soni. Modulatio est soni multiplicis expressio. Melopœiæ species sunt tres Hypatoides, Mesoïdes, Netoïdes. Hypatoides est, quæ appellatur, quæ per grauiores sonos constat. Mesoïdes, quæ λυπαρα ιαμβικα nominatur, quæ tonos æquales, mediosq; custodit. Netoïdes, quæ & μομικός consueuit uocari, quæ plures sonos ex
ultimis

ultimis recipit. Sunt etiam alia distantia, quae & tropica Mela dicuntur. Alia comiologica. Sed haec aptius pro rebus subrogantur, nec suas magis poterunt diuisiones afferre. Haec autem species etiam tropi dicuntur. Dissentiunt autem melopoeiae ipsae modis pluribus inter se & genere, ut alia sit enarmonos, alia c. omarice, alia diatonos. Specie quoque, quia alia est hypatoides, alia mesoïdes, alia netoïdes. Tropis, ut Dorio, Lydio uel caeteris. Omnis tamen qui melos inchoat praecunctis systema debet aduertere: de hinc sonos miscere atque componere. Haec de septem partibus artis nostrae dixisse sufficiat. Nunc Rhythmos, hoc est, numeros perstringamus, quonia ipsam quoque nostri portionem esse non dubium est.

Quid sit Rhythmus.

Rhythmus igitur est compositio quaedam ex sensibilibus collocata temporibus, ad aliquem habitum, ordinemque connexa. Rursum sic diffinitur: Numerus est diuersorum modorum ordinata conexio, temporis pro ratione modulationis inseruiens per id, quod aut efferenda uox fuerit, aut premenda, & qui nos a licentia modulationis ad artem, disciplinamque constringat. Interest tamen inter rhythmu & rhythzomenon. Quippe rhythzomenon est materia numerorum. Numerus autem uelut quidam artifex ad species modulationis apponitur. Omnis igitur numerus triplici ratione discernitur. Visu, audituque, uel tactu. Visu sicut sunt ea, quae motu corporis colliguntur. Auditum cum ad iudicium modulationis intendimus. Tactu uero, ut ex digitis, uenarum exploramus indicia. Verum nobis attribuitur maxime in auditu, uisuque. Sed rhythoizete est ars omnis in numeris, quae numeros quosdam propriae conuersionis accipiat, flexusque legitimos sortiatur. Est quoque distantia inter rhythmu, metrumque non parua, sicut posterius memorabo. Sed quia uisus, auditusque numero dicti sunt accedere, hi quoque in tria itidem genera diuidentur: in corporis motum: in sonorum, modulandique rationem, atque in uerba, quae apta modis ratio colligant, quae cuncta sociata perfectam faciunt cantilenam. Diuiditur sane numerus in oratione per syllabas. In modulatione per arsim & thesim. In gestu figuris determinatis, schematisque completur.

De septem generibus numerorum.

Verum numeri genera sunt septem. Primum de temporibus. Secundum de enumeratione uerborum, quae in numerum cadere non possunt, quae rhythmoides, id est, similia numeris iudicantur. Quaeque tribus uocabulis discernuntur, hoc est, enrhythmon, arhythmon, rhythmoides. Tertium de pedibus. Quartum de eorum genere. Quintum est, quod agogen rhythmicam nominamus, id est, quo genere numerus, mo-

T 2 dicq

dīq; ducantur. Sextum de cōuerſionibus. Vltimum rhythmopœia, id eſt, quemadmodum procreatio numeri poſſit effingi.

Quid ſit tempus Rhythmicum.

PRimum igitur tempus eſt, quod in morem a hominē nec partes, nec momenta reſiſionis admittit, ut eſt in geometricis punctū. In Arithmetiſis monas, id eſt, ſingularis quædam, ac ſeiſpa natura contenta. Sed numerus in uerbis per ſyllabam, in modulatione per ſonum aut ſpacium, quod fuerit ſingulare. In geſtu incipiente corporis motum, quod Schema diximus inuenitur. Atq; hoc erit breuiſſimum tempus, quod in ſecabile memorauī. Compoſitum uerò quod poteſt diuidi: & quod à primo aut duplum eſt, aut triplum, aut quadruplum. Eatenus enim tempus omne numeri profertur, atq; ei finis eſt, qui plenæ rationis eſt terminus. Atque in hoc numerus toni ſimilis inuenitur. Vt enim ille per quatuor ſpecies, hoc eſt, dieſis diuiditur: ita hic etiam quaternaria temporum modulatione concluditur.

De tribus temporibus numerorum.

Sed eorū temporū quæ ad numeros copulant, alia ſunt quæ enrhythmica tempora nominant. Alia quæ arhythmata. Tertia, quæ rhythmoides perhibentur. Et enrhythmica quidem ſunt, quæ ratione certa ordinem ſeruant ut in duplici, uel hemiolo, uel in alijs, quæ alia ratione iunguntur. Arhythmata ſunt, quæ ſibi nulla omnino lege conſentiunt, ac ſine certa ratione coniuncta ſunt. Rhythmoides uerò in alijs numerum ſeruant in alijsq; diſpiciunt. Quorum temporum alia *στρογγύλα*, hoc eſt, rotunda perhibentur. Alia *περίπλεα*. Et rotunda ſunt, quæ procliuus & facilius quàm gradus quidam, atq; ordo legitimus expetit. præcipitantur. *περίπλεα* uerò, quæ amplius quàm decet, moras compoſitæ modulationis innectunt, ſeq; ipſa tardiore pronunciatione ſuspendunt.

Quid ſit pes in numeris.

Sed temporum, alia ſimplicia ſunt, quæ podica etiam perhibent. Pes uerò eſt numeri prima progreſſio per legitimos & neceſſarios ſonos iuncta. Cuius partes duæ ſunt, arſis & theſis. Arſis eſt eleuatio. Theſis deſiſſio uocis, ac remiſſio. Sed pedum differentia ſunt ſeptem, per magnitudinem cum alios ſimplices, alios multiplices pedes ponimus. Et ſimplices quidem ut eſt Pyrrhichius. Compoſiti uerò, ut ſunt peones, uel eorum pares. Et ſimplices quidem dicuntur, qui temporibus diuidunt. Compoſiti autem, qui in pedes etiam reſoluuntur. Alios uerò Alogos, hoc eſt, irrationabiles nominamus, quorumq; ratio nulla præſtatur. Sed incondita quædam

quædam compositio profertur. Alia deinde differentia est, quæ per diuisionem quæritur qualis existit, hoc est *ωδία*, cum uariè & multipliciter ea, quæ connexa fuerint, diuiduntur. Atque illa, qua simplices pedes esse multiplices nominamus. Alia est, quæ per diuisionem fieri consuevit. Septima, quæ per oppositum fit, id est, cum duobus pedibus acceptis, unus habet prolixius tempus, quod præcedit ex ordine. Illud autem tempus, quod insequitur angustius: uel cum per contrarium ordinem tempora prædicta uertuntur.

De tribus rhythmicis generibus. •

Rhythmica uerò genera sunt tria, quæ aliàs Dactylica, Iambica, Peonica nominantur, aliàs æqualia, aliàs hemiolia duplicia. Denique etiam epitritus sociatur. Etenim unus semper cum sibi fuerit aptatus, ut æqualis conuenit. Tria uerò ad duo numerus hemiolus est. Duplex uerò qui fuerit ad singularem geminam rationem, tam syllabarum, quàm temporum seruat. Quatuor uerò ad tria, epitriti modum faciunt. Sed quæ æqualia diximus, eadem dactylica esse dicimus. Denique in dactylico genere signa æqualia sibi iure nectuntur. Verum ad alterum, uel ad numerum geminum duo uelut forte æqualitas numerosa decurret. Sequitur Iambicum genus, quod dilapsium superius expressi. In quo pedum signa duplicem rationem adinuicem seruant, siue unius ad duo, siue ad quatuor gemini, uel quicquid ad duplum currit. Hemiolium sanè, quod peonicum memoratur, tunc est, cum pedum signa hemiolij rationem iusque sectantur, ut ad duo tria sunt. Accidit autem etiam in Epitriti rationem sæpe numerus, cum pes in eo accipitur, qui sit ad tria quatuor. Sed iam ad ordinem recurramus.

De æquali duplo, hemiolio, & epitrito genere.

Aequale est igitur numeri genus, quod à disemo usque in sedecim pedes procedit. Disemus autem appellatur pes, qui per arsim & thesim: primus constare dicitur, ut est leo. Duplum uerò incipit à trisemo decem & octo autem syllabas in finem usque deducet. Hemiolium sanè ab Pentasemo ducit exordium. Impletur autem in quindecim numeris. Epitritus ab Eptasemo principium facit quatuordecim semilibus, id est, ponens, cuius difficilis est usus. Atque hos quidem omnes numerorum ordines ideo numerauimus, ut singulorum leges per uniuersa seruentur. Sed numerorum alij sunt compositi, alij incompositi, alij permixti. Et compositi è duobus generibus, uel pluribus cohæserunt. Incompositi, qui uno pedum genere consistunt, ut sunt tetrasemi. Mixti uerò, qui aliquando

T 3 quando

quando in numero accipere debemus. At uerò eorum, qui compositi esse dicuntur, alij per copulas, alij uerò per periodum colligantur. Etenim *euu-
yia*, id est, copula duorum pedum in unum est ascripta connexio, qui in dis-
similes sibi positi esse uidentur. Periodus autem est pedum compositio plu-
rimorum: quiq; dissimiles sibi impares sociantur. Dissimilitudinum sanè dif-
ferentiæ tres erūt, per magnitudinem, per genus, per oppositionem. Per
magnitudinem, cum ex disemo, uel tetrasemo componitur numerus. Per
genus, cum dilapsium, aut hemiolium simul iungimus, uel quod ex pluribus
æqualiter copulatur. Per oppositionem, id est, per antithesim, cum aut pri-
mos dissemos ponimus, aut insequentibus lōge prioribus. Aut tetrasemos
dissemis insequentibus applicamus. Verum notum esse conueniet, unum
etiam pedem posse sufficere ad complendam periodon: si solus cæteris in
æqualibus inseritur.

De Dactylico genere.

Sed eorum quæ in pedem recidunt, Dactylicum genus primum est, in
quo genere pedes incompositi uocabuntur. Qui numeri sunt quinque,
id est, Proceleumaticus Anapestus, Spondæus simplex, & Spondæ-
us maior. Ac proceleumaticus quidem est, qui & positionē breuem, & elat-
tionem breuem retinet. Utetur autem hic idem tetrasemo frequentius.
Namq; & disemus huic, id est, qui duobus temporibus impletur. Proceleu-
maticus quidem, sed breuior nominatur. Ille uerò maior est, qui ex quatu-
or breuibus efficit. At uerò breuior id est, disemus Syneces uocatur, quia
ipsa assiduitas, & frequentia comprehendētis se inuicem syllabæ, nec ma-
gnitudinem aliquam, nec modum diuisæ potestatis extendit, ideoq; eo ra-
rò uti decet, ne assiduitas breuis syllabæ carmen ipsum, quod cum dignitate
aliqua proferri oportet, incidat. In permixtionē uerò aliorum pedum, qui
longiores ponuntur, decenter aptatur, ut illorum prolixam moram inter-
uenientisua celeritate cōpenset. Quare Proceleumaticus, qui ad numeros
aptatur, quadrifemo exordium debet accipere. Anapestus, qui uocatur mi-
nor, accipiet elationem pedis unius temporis: positionem uerò duorū tem-
porum faciet. Monochronon quippe dicitur tempus etiam cum longa po-
nitur, quæ longa duo tempora recipere consueuit. Vel cum tria tempora si-
mul breuia collocantur: uel cum sunt quatuor numero: quæ omnia ad com-
parationem longæ syllabæ computantur. Igitur maior Anapestus elatio-
nem quidem suscipiet, quæ Monochronos esse dicatur. Positionē, Dichro-
non habere monstratur. Quare utriusq; temporis, quod in positione fuerit
æquali sibi posito oportet elationis geminum tempus accipere. Ita tamen
ut utroq; insequentī tempore par priorī esse uideatur. Quare anapestus

ἀπὸ μείζονος dactylicus à nobis esse dicit. At uerò anapestus, qui ἀπ' ἐλάσσονος nominatur ex duabus breuibus, quæ in elatione sint, & ex una, quæ in positione sit, copulatur. Simplex uerò spondæus erit, qui ex pducta tam arsi, quæ thesi iungit. Maior uerò dicitur, qui quaternariam non solum elationem, sed positionem etiam uidetur admittere. Per copulam uerò duplices accedunt numeri. Quoniam alter ex maiore erit ionico, alter ex minore. Atque ille qui ex maiore procedit, constabit ex spondæo simplici, uel proceleumatico, quem disemum esse non dubium est. Qui uerò ex minore est, contrarium facit. Atque hi quidem in Dactylico genere ponentur, rhythmi incompositi, accompositi, qui septem numero omnes erunt. Dactylus igitur est dictus, quia ordinem syllabarum confirmile digito hominis informat. Anapestus uerò quia per ordinem redeat sursum. Pyrrhichius uerò id est, proceleumaticus, quia hic assiduus, uel in certamine, uel in ludo quodam puerili. Spondæus, quia plerumque inseruit. Ionicus sanè propter numerorum inæqualem sonum. habet enim duas longas, duasque correptas, quo pedum carmine multi sæpe reprehensi sunt.

De Iambicis metris.

HAec de Dactylicis satis Nunc Iambica memoremus: in quo genere numeri incompositi erant, quatuor compositi per copulam duo: At uerò per periodum sunt duodecim. Qui igitur incompositi erunt, isti sunt Iambus ex dimidia elatione, quæ breuis est, & positione, quæ gemina est. Trochæus ex duplici positione, & elatione, quæ breuis est. Orchius qui ex tetrasemi elatione, id est, arsi, & octasemi positione constabit: ita ut duodecim tempora hic pes recepisse uideatur. Atque habet propinquitatem quandam cum Iambico pede. Quatuor enim primis temporibus ad Iambum consonat, reliquis octo temporibus adiunctis. Dehinc trochæus, qui Semanticus dicitur, id est, qui è contrario octo primis positionibus constat: reliquis in elationem quatuor breuibus artetur. Compositi sanè sunt, qui per copulas colliguntur. Sunt autem hi Antibacchus, qui ex trochæo deducit auspiciam. Fine autem Iambici terminatur. Qui uerò Bacchius est, à Iambo principia sortitur. Atque à contrario his, quos diximus, pedibus aptabitur. Per periodum uerò est, quod uelut per se certam uiam prouenit. In hoc genere cum sint duodecim numero quatuor quidem per singulas periodos accipere docetur: unum Iambum ac tres trochæos. Ac de hisdem quatuor primum quidem, quod Iambum habere monstratur: Trochæus Iambo denominatur. Qui uerò rhythmus secundum Iambum recipiet à Bacchio, trochæo uocabitur. Qui uerò Iambum tertium recipit, Bacchius à trochæo poterit nominari. Ille uerò, qui

T 4 quartum

quartum admittit, Iambum, appellatur epitritus Iambus. Eorum uero, qui ex uno trochæo fit, etiam Iambus à trochæo appellat. Secundus Iambus à Bacchio dicitur, aut certe Bacchius à Iambo nominatur. Qui uero quartum recipit trochæum, epitritus trochæus appellatur. Octo uero & quatuor de his, quos duodecim diximus, per periodum illi esse dicunt, qui binos trochæos atq; Iambos per Pyrrichium seruant. Atq; ille primus trochaicos recipit, duplex Bacchius à trochæo esse dicitur. Qui uero secundos Iambos habebit, duplex Bacchius à trochæo esse dicetur. Qui uero secundum Iambum habebit, & duplex Bacchius à Iambo nominatur. Cum autem trochæi medio collocantur, trochæus medius iure dicetur. Cum autem in medio Iambi, medius Iambus uocatur. Omnes uel qui incompositi per periodum, uel qui per copulam colligantur, rhythmici decem & octo numerati sunt. Sed Iambus dictus est ab eo, quod *ἰαμβίζειν* Græci detrahere dixerunt. Et hoc carmine, quibusq; ueteres detrahebant. Item hoc nomē est ab eo, quod uenenum maledicti, aut liuoris infundat. Trochæus uero ab eo dicto, quod celerem reuersionem faciat ueluti rota. Orthius propter honestatem positionis est nominatus. Semanticus sanē, quia cū sit tardior tempore, significationem ipsam productæ & remanentis cessationis effingit. Bacchi uero sunt dicti, quod Bacchicis maximè sonis congruunt: isq; Bacchi ludus est, qui in illis carminibus aptatur.

De Pæonico genere.

IN eo uero genere, quod pæonicum nominatur, incompositi duo rhythmici esse dicuntur. Quorum alius Pæon *διπλάσιον* appellat ex longa positione, & longa elatione. Aalter Pæon Epibatis, id est, in thesi cuplici positione producta, & arsi longiore ducitur. Hi sunt Pæonici generis numeri, quos incompositos esse prædiximus. Neq; uero per coniunctionem, hoc est, *συζυγίαν*, neq; per periodum in isto genere rhythmus accedet. Inde *διπλάσιον* quidem dictus est, id est, quasi duplicia membra discernat. Epibatos autē, quia membris ueluti utens quatuor & tria diuersitatibus copulat.

De permixtis generibus.

Verum hæc genera cum permixta fuerint speciebus numerorū, primæ species erunt istæ, quæ Dociminae nominant. Ex quibus prius quod fuerit hac lege componitur, ut sit ex Iambo & peone, quia *διατόμο* uocatur, hunc *διάτομον* posteriores Græci cognominarunt. Secunda est species, quæ ex Iambo dactylico & peone consistere monstrat. Qui autē deducti numeri noiant, propter assiduū & compositū sonū appellari uident. Funt autē numeri, qui & psodiaci uocant. Quorū alij per ternos pedes sunt: Pyrrichio, Iambo & trochæo. Alij uero, iij. ut his, iij. pedibus Iambus primus aptetur.

aptetur. Alij uerò ex duobus syzygijs, id est, copulis Bacchiò & Ionico ἀπομειζονος constare consueuerunt. Sunt sanè, qui etiam irrationabiles esse dicuntur, quos analogos uocitarunt, quos etiam chorios appellare consueuimus. Sunt autem numero duo, quorum alter Dìjambi figuram respicit, & constat ex elatione, quæ longa est, & duabus positionibus. Et numero qui est ad dactylum similis. Partibus uerò ad numerum Ionicum iungitur, & Iambicinū. Alius uerò est numerus, qui trochaides nominatur, id est, qui figuram quandam, speciemq; trochæi habere uidetur, ex elationibus geminis & longa positione consistens per contrariorū prioris effectus.

De quinque speciebus mixti generis.

SVnt autem mixti generis quinque, id est, Dactylicus per Iambū. Dactylicus in Bacchiò incidens is, qui ueniat ex trochæo. Dactylicus per Bacchiū, qui ex Iambo manauerit. Dactylicus in chorio, qui ex Iambi similitudine exordium mutuetur. Dactylicus per chorium, qui ex similitudine trochæi uideatur expressus. Et creticus quidem cōsonans ex trochæo positione & inditione numeri componendi, & omnium figurarum plena perceptio. Diuiditur hæc in eas, quas & Melopœia partes, quæ sunt istæ ἐπιπέδιον, id est, perceptio, per quam scimus, quo quantum numero utendū sit. χρεῖσις, id est, usus per quē positiones, elationes decenter aptamus. μίξις, id est, permixtio, per quam quod opportunū fuerit ex arte miscemus. Tropi uerò, ut in Melopœia, & in rhythmopœia tres sunt, quos Systalticos dicimus, & in harmonicis eos superius memorauī. Numerū autem marem esse, Melos fœminam nouerimus. Etenim melos materies est, quæ sine propria figura censetur. Rhythmus autē opere quodam uirilī actus tam formam sonis, quàm uarios præstat effectus.

Quæ cum hermonia intentis tam Diuis, quàm Heroum populis Augusta quadam suauitate percurreret, ad cantus, carminumq; dulcedines decenter regressa conticuit. Tunc quoque Ioue assurgente, diuisq; præambulis Cinesim modulata, in thalamum quoque uirginis magna cunctorum uoluptate peruenit.

Tandem senilem Martiane fabulam:

Miscillo lusit quam lucernis flamine
 Satyra pelagos dum docere nititur
 Artes creagris uix amicas atticis:
 Sic in nouena decidit uolumina,
 Hæc quippeloquax docta indoctis aggerans
 Fandis tacenda farcinat, immiscuit
 Musas, deasq; disciplinas cyclicas;

Garrere

Garrite agresti cruda finxit plasmate
 Hac ipsa nauici rupta conscientia,
 Turgensque uelle, ac bile multa chlamyde
 Prodiro doctis approbanda cultibus
 Possesque comes utque est Martis curia
 Felices inquit, sed capellae flamine
 Indocta rabidum quem uidere saecula
 Iurgis caninos blateratus pendere
 Proconsulari uero dantem culmini
 Ipsoque dudum bombinatores flosculo
 Decerptum falce iam canescenti rota
 Beata alumnum urbs elisae uidet
 Iugariorum murcidam uiciniam
 Paruo obsidem uixque respersum lucro
 Nictanti cura somnolentum lucibus
 Ob hoc creatum Pegaseum gurgitem
 Decente quando posses haurire poculo
 Testem ego, nostrumque ueternum prodidit:
 Secute nugis nate ignosce lectitans.

Martiani Capellae de Musica, &
 ultimi libri Finis.

BASILEAE EXCVDEBAT HEN
 RICVS PETRVS, MENSE
 MARTIO, ANNO
 M. D. XXXII.

